VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

Dalia Viškelytė

URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ

URBAN CONTRASTS: HIGHLIGHTING THE LOCAL IDENTITY THROUGH JUXTAPOSITION

Baigiamasis magistro darbas

Architektūros studijų programa, valstybinis kodas 6011PX004
Architektūros specializacija
Architektūros studijų kryptis

Vilnius, 2024

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Architektūros fakultetas
Urbanistikos katedra

ISBN | ISSN
Egz. sk. .....
Data .....-.....-.....

Vientisosios studijų **Architektūros** programos magistro baigiamasis darbas

Pavadinimas	**Urbanistinių kontrastų įprasminimas stiprinant vietos identitetą**
Autorius	**Dalia Viškelytė**
Vadovas	**Giedrė Ratkutė - Skačkauskienė**

Kalba: lietuvių

Anotacija

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjami urbanistinės plėtros iššūkiai, susiję su modernaus ir istorinio miesto audinių kontrastais, kuriuos lemia globalizacija, technologijų pažanga ir besikeičiantys visuomenės poreikiai bei vertybės. Tyrimo objektas – miesto urbanistinio audinio ir elementų (tiek istorinių, tiek modernių) kontrastai ir jų tolimesnio vystymo galimybės. Konkrečiai, tyrimas orientuotas į Vilniaus Šnipiškių teritoriją, kuri esamu laiku neturi aiškios urbanistinio vystymo strategijos, užtikrinančios jos autentiškumo revitalizaciją ar regeneraciją.

Eksperimentinėje-tiriamojoje darbo dalyje išskiriami ryškiausi Šnipiškių urbanistinio audinio kontrastingumo aspektai ir remiantis literatūros analizėje išskirtais praktiniais principais sudaromas konkretus tolimesnių urbanistinio vystymo galimybių principinis laukas.

Eksperimentinėje-projektinėje dalyje išskirti urbanistiniai principai taikomi praktiškai. Siūlant tūrinius erdvinius užstatymo modelius siekiama išsaugoti Šnipiškių autentišką urbanistinį bei architektūrinį identitetą ir užtikrinti esamų ryškių vizualinių kontrastų įprasminimą. Darbe detalizuojama viena iš siūlomų konceptualių lokalių teritorijų – kuriamas alternatyvus Šnipiškių aikštės erdvinis modelis ir kvartalų užstatymas aplink. Magistro baigiamasis darbas užbaigiamas išvadinėmis tezėmis.

Baigiamąjį darbą sudaro tekstinė byla, grafinė medžiaga ir maketas. Tekstinės bylos sudėtis: įvadas, analitinė-metodinė, eksperimentinė-tiriamoji, eksperimentinė-projektinė dalys, išvados ir priedai (iš viso 108 psl. be priedų, 100 iliustracijos, 25 lentelės, 31 bibliografiniai šaltiniai). Grafinę dalį sudaro 10 vertikalių planšetų (70x100 cm) ir detalizuojamo fragmento koncepcinis maketas M 1:500.

Prasminiai žodžiai: kontrastai, globalizacija, integralus urbanizmas, hibridiškumas, pažeidžiamumas, autentiškumas, pralaidumas.

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Architecture
Department of Urban Design

ISBN | ISSN
Copies No. .....
Date .....-.....-.....

Integrated Studies **Architecture** study programme Master Thesis

Title	**Urban contrasts: highlighting the local inentity through juxtaposition**
Author	**Dalia Viškelytė**
Academic supervisor	**Giedrė Ratkutė - Skačkauskienė**

Thesis language: Lithuanian

Annotation

The final master's thesis deles into the challenges of urban development related to the contrasts between modern and historical urban fabrics, influenced by globalization, technological advancements, and changing societal needs and values. The specific object of research are the contrasts within urban fabrics and elements (both historical and modern) and their potential for further development. Specifically, the study focuses on the Šnipiškės area in Vilnius, which currently lacks a clear urban development strategy to ensure the revitalization or reclamation of its authenticity.

In the experimental-research part of the thesis, the most prominent aspects of Šnipiškės' urban fabric contrasts are identified, and a framework for future urban development possibilities are established based on practical principles identified in the literature analysis.

In the experimental-design part, the selected urban principles are applied practically. By proposing volumetric spatial development models, the aim is to preserve Šnipiškės' authentic urban and architectural identity and to emphasize the existing significant visual contrasts. The work delves deeper into the planning of one of the proposed conceptual local areas – an alternative spatial model for Šnipiškės Square and the surrounding block development. The master's thesis ends with concluded findings of the research.

The thesis consists of a text file, graphic material, and a model. The text file includes: introduction, analytical-methodological, experimental-research, experimental-design parts, conclusions, and appendices (108 pages without appendices, 100 illustrations, 25 tables, 31 bibliographic sources). The graphic part consists of 10 vertical panels (70x100 cm) and a conceptual model of a detailed fragment at a scale of M 1:500.

Keywords: urban contrasts, globalization, integral urbanism, hybridity, porosity, authenticity, vulnerability.

TURINYS

Įvadas
1. Analitinė metodinė dalis
    1.1 Vietovės identiteto samprata
        1.1.1 Kas kuria vietovės urbanistinį identitetą?
    1.2 Moderniosios plėtros kontroversija
    1.3 Integralaus urbanizmo samprata (ang. „integral urbanism“)
        1.3.1 Integralaus urbanizmo savybės
        1.3.2 Principas nr.1: hibridiškumas
        1.3.3 Principas nr.2: pralaidumas
        1.3.4 Principas nr.3: autentiškumas
        1.3.5 Principas nr.4: pažeidžiamumas
    1.4 Istorinio ir modernaus sandūra: integralaus urbanizmo taikymas kontrastingame miesto audinyje
        1.4.1 Kontrastingų istorinių teritorijų privalumai ir globalios plėtros problematikos apibenrinimas
        1.4.2 Planavimo metodikų ir principų apibendrinimas
    1.5 Praktinių pavyzdžių studija
        1.5.1 Išskiriami teritorijų pasirinkimo kriterijai
        1.5.2 Tyrimo vertinimo struktūra
        1.5.3 Tyrimas
        1.5.4. Praktinių pavyzdžių tyrimo išvados
2. Eksperimentinė-tiriamoji dalis
    2.1 Lietuvos miestų raida
    2.2 Analizės eiga ir tikslas
    2.3 Vilniaus miesto pokyčių identifikavimas skirtingose raidos epochose
        2.3.1 Feodalizmo epocha
        2.3.2 Kapitalizmo epocha
    2.4. Kontrastingų teritorijų paieška istorinėse miesto dalyse
    2.5 Pokyčių (potencialios kontroversijos) mastas teritorijose: istorinės analizės išvados
    2.6 Gamtiniai ypatumai
    2.7 Urbanistinės struktūros elementų kontrastai
        2.7.1 Pastatų aukštingumas
        2.7.2 Užstatymo morfostruktūra, kultūros paveldo apsaugos zonos
        2.7.3 Pastatų formų ir mastelių kontrastas plane
    2.8 kontrastų modeliai
        2.8.1 Architektūrinių kontrastų modelis
        2.8.2 Tarpusavio struktūros kontrastų modelis
        2.8.3 Gamtinių kontrastų modelis
    2.9 Meniniai urbanistiniai principai Šnipiškėms
3. Eksperimentinė-projektinė dalis
    3.1 Koncepcijos vystymas Šnipiškėse
        3.1.1 Kontrastingiausių zonų identifikavimas
        3.1.2 Šnipiškių potencialas
        3.1.3 Viešosios erdvės – kaip kontrastų lūžio taškai koncepcija
        3.1.4 Esamos kultūros paveldo registro apsaugos zonos
        3.1.5 Dominuojantys Šnipiškių kontrastai viešųjų urbanistinių erdvių atžvilgiu
    3.2 Koncepcijos vystymo urbanistiniai scenarijai
    3.3 Galima sodybinio užstatymo grupavimo strategija

3.4 Urbanistinės koncepcijos apibendrinimas
3.5 ŠNIPIŠKIŲ SKVERO FRAGMENTO DETALIZACIJos vystymas, nauji funkciniai modeliai
3.5.1 Multifunkcio centro planinė koncepcija – „augantis medis“
3.6 Eksperimentinės-projektinės dalies išvados
4. Apibendrinimai ir išvados. galutinės magistro studijų tezės

Iliustracijų sąrašas
Lentelių sąrašas
Literatūros šaltinių sąrašas
Priedai :
1. Studijų pasiekimai ir papildoma veikla
2. Maketo fotofiksacijos
3. Sumažinti grafiniai planšetai

ĮVADAS

PROBLEMA

Urbanistinė plėtra, kaip nuolat kintanti ir besivystanti sritis, yra lydima įvairių kontroversijų ir diskusijų. Viena tokių šiandieniniame miestų planavime yra žinoma kaip modernaus ir istorinio disonansas, kai istorinės – modernaus gretimo konteksto atžvilgiu – kontrastingos, struktūros pamažu yra naikinamos, jas keičiant visiškai naujais urbanistiniais ir architektūriniais audiniais. Todėl tokiais atvejais vietovės praranda ir buvusį autentiškumo faktorių, potencialiai puoselėtą jau keletą amžių. Drastiškus pokyčius lemia globalizacija, technologijų pažanga, besikeičiantys visuomenės poreikiai ir vertybės. Gentrifikacija, kuri, deja, dažnai sukelia socialinius ir ekonominius skirtumus, iškelia svarbius klausimus apie miesto dalijimąsi erdvėmis ir istorinio palikimo išsaugojimo svarbą. Tai, kaip naujų projektų integracija gali paveikti senojo miesto dvasią, yra esminis iššūkis, su kuriuo susiduria urbanistai ir architektai.

TEMOS AKTUALUMAS

Urbanistinio audinio kontrastingumas nebūtinai gali būti suvokiamas kaip vizualinės darnos stoka, bet galbūt galėtų būti panaudotas ir kaip kūrybinis impulsas. Įvairios pastatų formos, masteliai, aukštingumas ar medžiagiškumo kontrastai mieste yra kaip spalvų paletė, leidžianti kurti unikalų ir įdomų miesto siluetą. „Kontroversijos“ tarp istorinio ir modernaus urbanistinių audinių mieste gali tapti atspirties tašku kuriant įvairiapusišką, gyvybingą, ir žmonių poreikius atitinkančią miesto erdvę.
Pasirinkimas analizuoti kontrastus mieste iškyla iš supratimo, jog urbanistinė plėtra nėra vien tik techninė ar ekonominė veikla. Tai yra pilietinė, socialinė ir kultūrinė patirtis, į kurią įsitraukia įvairių sričių specialistai ir kuriama tiesioginė įtaka miesto gyventojų bendrajai savijautai. Kontrastas – tai kaip miesto istorinės raidos veidrodis, per kurį galima suvokti miesto sluoksniškumą, skirtingų amžių tradicijų, architektūros stilių ir bendruomenių tarpusavio sąveiką. Urbanistiniai kontrastai ne tik atskleidžia problemų sritis, bet ir gali tapti inovacijų ir kūrybiškumo šaltiniu, kuris leistų kurti pažangią, įtraukią ir subalansuotą aplinką.

TYRIMO OBJEKTAS

Darbo tiriamasis objektas – miesto urbanistinio audinio ir elementų (istoriškai išlikusių ir moderniaisiais laikais statytų) kuriamų kontrastų tipai ir jų vizualinė įtaka miesto integralumui. Remiantis literatūros šaltiniais bei praktiniais pavyzdžiais tiriama, kokios kontrastingų istorinių miesto zonų, kurios yra beprarandančios savo senąjį identitetą, perspektyvos. Identifikuojamas vertybinis ir vystymo principinis laukas, kuris vėliau praktiškai pritaikomas realiai Vilniaus miesto teritorijai – Šnipiškių atvejui.

DARBO UŽDAVINIAI IR TIKSLAI

Tyrimo tikslas – identifikuoti galimus vizualinius ar socialinius miesto kontrastus, o nustačius kontrastingiausią, tam tikrais istorinių bei moderniųjų statinių ansambliais pasižyminčią teritoriją Vilniaus mieste, pažvelgti į esamus skirtumus kaip į kūrybinius impulsus. Vystant projektą bus siekiama išgryninti urbanistines strategijas, kurių pagrindu tarp modernaus ir istorinio miesto audinių esanti atskirtis būtų panaikinta ir viena kitos atžvilgiu abi zonos taptų lygiavertėmis miesto dalimis.

Projektinės dalies tikslas – pasiūlyti urbanistinę-erdvinę koncepciją Šnipiškėms, kuri padėtų įprasminti autentiškus vietovės kontrastus ir sumažintų esamą atskirtį su didelio aktyvumo konteksto zonomis.

Darbe keliami uždaviniai:

1. Remiantis literatūros šaltiniais teoriniu lygmeniu aptarti vietovės urbanistinio identiteto sampratą šiuolaikiniame urbanistiniame projektavime;
2. Identifikuoti moderniosios plėtros keliamas kontroversijas;
3. Remiantis literatūros šaltiniais atrasti metodiką ir principus, kurie apibūdintų dinamišką miestų plėtrą, integruojančią ir išlaikančią kontrastus tarp skirtingų laikotarpių architektūrinio ir urbanistinio paveldo, todėl istorinių vietovių autentiškumas vietoj perrašymo būtų nuosekliai pratęsiamas, kartu jas pritaikant prie modernaus gyvenimos standartų;
4. Atrinkti ir išanalizuoti pasaulyje randamų kontrastingų istorinių rajonų sėkmingos integracijos praktikas ir identifikuoti jų revitalizacijos strategijas, metodiką;
5. Nagrinėti Vilniaus istorinių rajonų raidą bei esminius istorinius faktorius, nulėmusius teritorijos esamą struktūrą ir jos autentiškumo lygį. Identifikuoti istoriškai autentiškas ir vizualiai kontrastingas zonas mieste. Iš jų atsirinkti kontrastingiausią (Šnipiškės);
6. Pateikti Šnipiškių urbanistinio formavimo koncepciją ir pasiūlyti lokalios zonos kontekstualią detalizaciją.

DARBO METODIKA IR STRUKTŪRA

Darbą sudaro trys dalys:

ANALITINĖ – METODINĖ DALIS

Analitinėje dalyje nagrinėjama istorinės vietos svarba kontrastingame šiuolaikinio miesto audinyje, ieškoma geros integracijos praktika ir metodika pasauliniu mastu. Atliekama praktinių pavyzdžių analizė. Sudaromas išvadinis principų bei metodikų sąrašas.

EKSPERIMENTINĖ – TIRIAMOJI DALIS

Tiriama Vilniaus istorinių miesto rajonų tiek esama, tiek istorinė skirtingų laikotarpių situacija. Ieškoma vizualiai bei istoriškai kontrastingų istorinių teritorijų mieste. Nuo stambiausio mastelio (Vilniaus miesto) pereinama prie smulkesnio – ilgiausiai besivysčiusių istorinių teritorijų mieste (Lukiškės, Šnipiškės, Piromontas, Paupys, Žvėrynas, „Helios“ city zona). Išrenkama kontrastingiausia teritorija (Šnipiškių istorinių-sodybinių vilų zona).

EKSPERIMENTINĖ PROJEKTINĖ DALIS

Įvertinus tiriamosios ir analitinės dalių išvadas kuriamas urbanistinio planavimo modelis Šnipiškių vystymui. Detalizuojamas lokalus fragmentas.

ANALITINĖ METODINĖ DALIS

VIETOS IDENTITETO SAMPRATA

MODERNIOSIOS PLĖTROS KONTROVERSIJOS

INTEGRALIOS MIESTŲ PLĖTROS VERTYBĖS, METODIKA IR PRINCIPAI

APIBENDRINIMAS

ANALOGŲ STUDIJA (ISTORINIŲ RAJONŲ SĖKMINGOS INTEGRACIJOS PAVYZDŽIAI PASAULYJE)

EKSPERIMENTINĖ TIRIAMOJI DALIS

VILNIAUS ISTORINIŲ MIESTO TERITORIJŲ KONTROVERSIŠKUMO KONTEKSTO ATŽVLGIU TYRIMAS

MENINIŲ URBANISTINIŲ PRINCIPŲ PARENGIMAS

EKSPERIMENTINĖ PROJEKTINĖ DALIS

URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA

TERITORIJOS FRAGMENTO DETALIZACIJA

IŠVADOS, DARBO TEZĖS

1. ANALITINĖ METODINĖ DALIS

1. 1 VIETOVĖS URBANISTINIO IDENTITETO SAMPRATA

1.1.1 KAS KURIA VIETOVĖS URBANISTINĮ IDENTITETĄ?

Urbanistinis identitetas – tai autentiška kiekvieno miesto sudedamoji dalis, kurią formuoja unikalūs kultūriniai, istoriniai ir socialiniai aspektai. Kiekvienas miestas turi savo unikalų charakterį ir atmosferą, kurie kyla iš jo istorijos, architektūros, gyventojų ir kitų elementų, sudarančių miesto urbanistinę tapatybę. Tai yra kaip miesto siela, išreiškiama įvairiomis formomis: nuo senųjų pastatų architektūros iki gatvių tinklo ar vietos gyventojų bendruomenių gyvenimo būdo. Kultūros paveldas, senos struktūros ir kitos istorinės vietos mini miesto praeitį ir padeda formuoti jo unikalią tapatybę. Lotyniška samprata „Genius loci" (lietuviškai „vietos dvasia") – dar Antikos laikotarpiu senovės Romoje buvo naudojamas apibūdinant urbanistinės vietovės tapatybės suvokimą. Norbergas-Schulzas pabrėžia, kad „genius loci" yra kaip siūlas, jungiantis skirtingus istorijoje vyravusius architektūrinius stilius, suteikiant vietovėms tęstinumą ir skatinant pusiausvyrą (Norberg-Schulz, 1979). Visgi idėja, kilusi dar senovės Romos laikais, besikeičiant istoriniams kontekstams, amžių bėgyje patyrė reikšmingą evoliuciją. Prasidėjusi kaip religinė koncepcija, siejama su vietinių dievų garbinimu ir vietovės charakteriu, ji vystėsi per romantišką požiūrį į gamtą ir kultūrą. Modernizmo laikotarpiu, besivystant naujoms architektūrinėms tendencijoms, siekiančioms peržengti senus stilius ir formas, „genius loci" tapo savitu iššūkiu darniai skirtingų epochų architektūros koegzistencijai. Tačiau postmodernizmo epochoje vietos dvasios samprata vėl pradėta integruoti į kultūrinį ir istorinį miestų urbanistinio audinio kontekstą: naujose erdvėse imama derinti moderniuosius elementus ir istorinį paveldą.

1 lentelė. Vietos dvasios interpretacija skirtingais laikotarpiais (sudaryta autorės remiantis Norberg-Schulz, 1979)

LAIKOTARPIS	LOT. „GENIUS LOCI" - LIET. VIETOS DVASIOS SUVOKIMAS
Antika	**- Dievybės ar dvasios buvimas vietovėje, apsaugantis ir suteikiantis unikalumą.**
Romantizmas	**- Ryšys su gamta, emocinė patirtis, siekiant suvokti dvasią ir estetiką. Romantikai vertino kiekvienos vietos unikalumą ir prigimtinį grožį.**
Modernizmas	**- Iššūkis senosioms tradicijoms, suvokiant, kad „genius loci" gali pasikeisti ar būti pakeistas moderniųjų laikų pramonės ir technologinės pažangos kontekste.**
Postmodernizmas	**- „Genius loci" yra integruojamas į kultūrinį ir istorinį kontekstą, o miestų erdvėse derinami modernūs ir istoriniai elementai.**

Remiantis „genius loci" Antikoje sukurtu vietos dvasios suvokimu ir jo interpretacija skirtingais laikotarpiais (žr. 1 lentelę), galima išskirti tris požiūrius į istorinio ir modernaus natūralaus kontrasto sintezę, kurie pasireiškia ir šiuolaikinėje praktikoje:

1. **Modernizacijos procese istorinė struktūra yra visiškai išsaugoma, restauruojama.**
   (išlieka ryškus kontrastas tarp senų ir naujų urbanistinių/architektūrinių struktūrų mieste).
2. **Modernizacijos procese istorinis paveldas susipina su nauja praktikos tendencija. Regimas senosios tradicinės struktūros nykimas.**
   (istorinė erdvė beveik arba visiškai susiniveliuoja su moderniu miesto audiniu).
3. **Senoji struktūra modernizacijos procese yra vertinama, ir, pasitelkiant inovatyvias technologijas, darniai integruojama į modernų miesto audinį.**
   (senajame atsiranda naujų intervencijų, pritaikant naujiems poreikiams keičiama senoji funkcija ir pan.)
   (žr. 1 pav.)

1 pav. istorinio ir modernaus kontrastų tipai (sudaryta autorės)

Taigi, išskyrus šiuos tris skirtingus istorinio urbanistinio audinio raidos procesus yra sunku pasakyti, kuri tendencija yra tinkama konkrečiai teritorijai, koks kiekis istorinės struktūros yra išsaugotinas, o kur visgi tinkamiausia būtų atlikti platesnę teritorijos modernizaciją. Taigi natūralu teigti, jog šiuolaikiniams miestams plečiantis ir transformuojantis, raidos procese gali būti aptinkamos didelį vizualinį kontrastą turinčios istoriniu tradiciniu audiniu pasižyminčios teritorijos. Tolimesnėje darbo dalyje nagrinėjama, kokia šių teritorijų vertė bei galimybės moderniojoje urbanistinėje plėtroje.

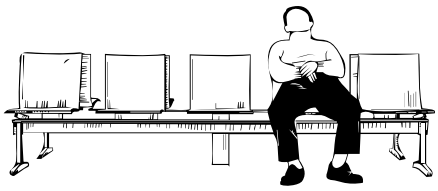
1.2 MODERNIOSIOS PLĖTROS KONTROVERSIJA

Šiandieninėje miestų plėtroje neretai susiduriama su situacijomis, kai istorinės, modernaus konteksto atžvilgiu kontrastingos struktūros pamažu yra naikinamos ir galiausiai susitapatina su nauju urbanistiniu audiniu, kas sąlygoja buvusio autentiškumo, identiteto praradimą. Vienas dažniausių šio reiškinio pavyzdžių yra senųjų rajonų gentrifikacija, kai mažai pelno nešančių istorinių vietų struktūra kardinaliai keičiama nauja, ir vietoje estetinio vaizdo puoselėjimo pasirenkamas didesnis finansinis pelnas, taikant mažiausią investiciją. Tokiu būdu istorinėse erdvėse, turėjusiose autentišką charakterį ir savitą gyvbingumą, ištrinamas buvęs vizualinis išskirtinumas bei istorinis naratyvas.

2 pav. Ne vietos bruožai (sudaryta autorės pagal Augé, 1992)

Prancūzų antropologas Marcas Auge, tyrinėdamas šiuolaikines miesto erdves, įvardija istorinį autentiškumą praradusias struktūras kaip „ne-vietas" (pranc. non-lieux) (Augé, 1992). Tai erdvės, kurios globalizacijos ir tranzito poreikio plėtros kontekste neteko ryšio su istorija ir tapatybe – tapo ne-autentiškomis, standartizuotomis, steriliomis, ne-emocionaliomis ir ne-personaliomis (žr. 2 pav.). Teorijoje apibūdinami objektai – tokie kaip oro uostai, prekybos centro aikštelės, geležinkelių stotys ar viešbučių laukiamieji, kuriuose žmonės sustoja tik tranzito tikslu (žr. 3,4 pav.). Šios, bei daugelis kitų XXI amžiuje įprastomis tapusių erdvių virsta standartizuotomis ir laikinomis, o ryšys su autentiškumu nutrūksta. Auge teigia, kad šios „ne-vietos" yra produktas šiuolaikinio pasaulio, kuriame žmonės yra nuolatiniame veiksme, o bendravimas ir gyvenimo tempas yra pagreitintas sparčios globalizacijos ir technologinio progreso. Dėl šių veiksnių kadaise gyvybingos istorinės vietos praranda savo identitetus ir tampa tik teoriniais praeities aprašais.

3 pav. Oro uosto suolai. (Augé, 1992)

Globalizacijos logika ir toliau kelia abejonių dėl daugybės paradigmų, kurias XX amžius išmokė priimti kaip natūralius. Sienos, stabilios tapatybės ir vietinės kalbos dabar yra puolamos. Visos vietos gali tapti ne vietomis (Cullum et. al., 2011).

4 pav. Oro uosto erdvė (Moroz, n. d.)

„Mažiau yra daugiau“ modernizmo tėvu Amerikoje laikomo Louiso Sullivano išsakytas teiginys dar XX a. pab. miestų plėtroje galimai deformavosi į „daugiau iš mažiau“. Sullivano šūkis „forma seka funkciją“ (Sullivan, 1896), vėlyvajame XX a. buvo pakeistas polinkiu, kad forma seka finansus ir baimę nukrypti nuo įsivyravusio standarto (Ellin, 2006). Ši persiorientacija neša gilias pasekmes urbanistikos dizainui.

1.3 INTEGRALAUS URBANIZMO SAMPRATA (ANG. „INTEGRAL URBANISM“)

Tuo tarpu integralaus urbanizmo samprata apibrėžia jautresnį metodą kaip dinamiškai plėtoti miestus, suderinant ir išsaugant kontrastus tarp skirtingų laikotarpių architektūrinio ir urbanistinio paveldo, todėl vietovių autentiškumas vietoj perrašymo yra nuosekliai pratęsiamas.

Remiantis Nan Ellin knyga apie integralų urbanizmą (Ellin, 2006):

Priešingai nei griežtai funkciškai suplanuotas miestas, kuris atskiria, izoliuoja, atstumia ir atsitraukia, integralaus urbanizmo metodika pabrėžia ryšius, bendravimą ir nuoseklumą. Kadangi mes, žmonės, esame gamtos dalis, mūsų gyvenamosios vietos, įskaitant miestus – taip pat. Tačiau pastebima, jog per pastarąjį šimtmetį urbanistinė plėtra ėmė traktuoti miestą kaip mašiną, reikalingą tik priglausti, apsaugoti ar pervežti žmones, pinigus ir prekes. Miesto kaip mašinos požiūris yra paremtas tuščio lapo (lot. „tabula rasa“) suvokimu. Taikant tokį požiūrį nauja miesto plėtra pasireiškia didelių istorinių plotų išardymu, idant būtų galima statyti iš naujo ant tuščio pagrindo. Kitas efektyvumo siekio šalutinis produktas yra zonavimas. Jis pristatytas dar prieš šimtmetį, kai pramoninė gamyba ir automobiliai keitė urbanistinę patirtį (Ellin, 2006). Zonavimo įvedimas atskyrė miestus pagal funkcijas, kurios istorijoje buvo integralios nuo neatmenamų laikų.

Net ir su geromis intencijomis pastangos atnaujinti mūsų miestus ir padaryti juos veiksmingesnius galimai nuėjo per toli. Vykdoma praktika galiausiai išsunkė iš jų gyvybę ir pradėjo kelti grėsmę žmonių bendrumo jausmui, saugumui ir fizinei bei emocinei sveikatai (Ellin, 2006). Užuot apleidžiant ar ištrinant miestų istorinį paveldą, integralus urbanizmas skatina išsaugoti ir dinamiškai integruoti pastatus, kvartalus ir gamtos kraštovaizdžius.

Integralaus urbanizmo siektini rezultatai:

2 lentelė. Integralaus urbanizmo siektini rezultatai (sudaryta autorės pagal Ellin, 2006)

Daugiau išsaugojimo ir mažiau atliekų.	(ang. more conservation & less waste).
Daugiau įtraukių viešųjų erdvių ir mažiau nepasitikėjimo bei baimės.	(ang. more quality public space and less distrust and fear).
Daugiau kokybiško laiko praleidimo ir mažiau „laiko ekrane“ ir kelionių į darbą ir atgal.	(ang. more quality time and less “screen time” and commuting time).
Daugiau proaktyvaus veiksmo ir mažiau reaktyvaus.	(ang. more proaction and less reaction).

Tuo tarpu šiuolaikinės plėtros paradigma nebeskatina miestų susiliejimo, vietoje to ji pabrėžia atskyrimą ir kontrolę (Ellin, 2006). Kaip priešprieša tam, integralaus urbanizmo sąvoka remia konvergencijas erdvėje ir laike, skatindama sukurti naujus tęstinius miesto hibridus. Tai sutrumpintai gali būti pavadinta darniu tęstiniu vystymusi. Integralus urbanizmas siekia atitolti nuo viską kontroliuojančio bendrojo plano, kuris, paradoksaliai, linkęs kurti fragmentuotus miestus be sielos ar charakterio. Priešingai – ši sąvoka siūlo punktualius įsikišimus, kurie turi domino efektą, skatinantį tolimesnius pokyčius nuolatiniame dinaminiame procese. Jei bendrasis planavimas buvo kaip chirurgija „anestezuotam“ miestui, tai integralus urbanizmas galėtų būti panašus į „akupunktūrą“ miestui, esančiam budraus ir aktyvaus būvio (Ellin, 2006).

Integralus urbanizmas, jungdamas funkcijas, kurias modernus miestas atskyrė, siekia reintegruoti:

- Konvencines miesto, priemiesčio ir kaimo sąvokas, siekiant sukurti naują modelį šiuolaikiniam miestui;
- Vietinį charakterį su globaliais pokyčiais;
- Skirtingų etninių grupių, pajamų, amžiaus ir gebėjimų žmones;
- Funkcijas arba programas – gyvenimas, darbas, cirkuliavimas, žaidimas ir kūryba;
- Centrą ir periferiją;
- Horizontalumą ir vertikalumą (planus ir pjūvius);
- Pastatytą ir natūraliai susiformavusį – architektūrą ir kraštovaizdžio architektūrą, konstrukcijas ir gamtą, tiek viduje, tiek lauke;
- Kūrimo procesą ir galutinį produktą.

Integralus urbanizmas yra apie:

- Tinklus, o ne ribas;
- Santykius ir ryšius, o ne izoliuotus objektus;
- Sąsajas, o ne nepriklausomybę ar priklausomybę;
- Bendruomenes, ne tik atskirus žmones;
- Pralaidumą, o ne sienas;
- Judėjimą, o ne stabilumą;
- Ryšius su gamta ir kontrolių atsisakymą, o ne gamtos sureguliavimą;
- Katalizatorius, atramas, struktūras, skyrybos ženklus, o ne galutinius produktus, bendruosius planus ar utopijas.

Integralus urbanizmas patvirtina intuityvų supratimą apie tai, kaip vietos turėtų atrodyti – su dalele nešvaros, netvarkos ir neprognozuojamumo. Tokį požiūrį pagrindžia ir sinergetikos teorija, nes teigiama, kad norint, jog visuomenė būtų tobula ar arčiau tobulumo, ji turi turėti bent dalelę netobulumo (Streitwieser, 1997). Tai reiškia, kad tam, jog visuomenė galėtų efektyviai funkcionuoti ir tobulėti, svarbu priimti ir integruoti tam tikrą kiekį „įvairiaspalvio“ ar net netobulo elemento. Šis požiūris pabrėžia, kad visiškas tvarkos ir tobulumo siekis gali būti kontraproduktyvus, ir kad tam tikras netobulumas gali būti naudingas bendruomenės dinamikai bei gyvybingumui.

Integralaus urbanizmo tikslas – atkurti, susigrąžinti, atnaujinti tai, kas moderniaisiais laikais nustojo veikti; pasiekti natūralią erdvių tėkmę (ang. flow) (Ellin, 2006).

Mes gyvename natūraliai „tekančiuose“ miestuose. Miesto projektavimo architektūros ir kraštovaizdžio projektams, kurie yra sukurti nesuvokiant miestų srautų tėkmės ir ryšių yra lemta žlugti (Hill, 2003).

Nesvarbu, ar jis taikomas esamiems miesto audiniams, ar naujai plėtrai, integralus urbanizmas siekia suaktyvinti vietas, sukurdamas jas kaip slenksčius – intensyvumo vietas – kur gali koegzistuoti įvairūs žmonės ir veikla (Ellin, 2006).

Atrinktos citatos atskleidžia, jog turi būti kuriamos gyvybingos ir darnios miesto erdvės, pabrėžiančios natūralią erdvių tėkmę, įvairovę bei miestų aplinkos kontrastus (žr. 5 pav.).

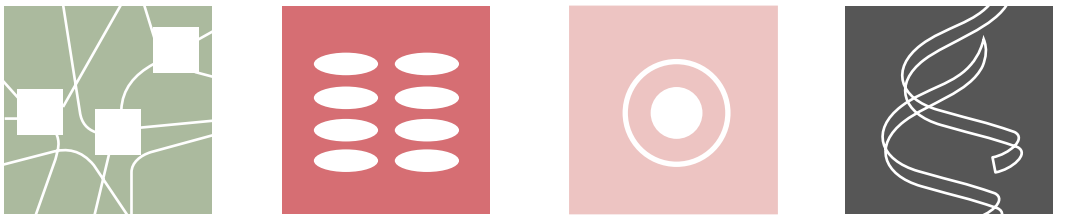

5 pav. Teigiami miesto plėtros bruožai (sudaryta autorės)

Pasak prancūzų teoretiko Alano de Benoisto (Benoist, 2004), kiekvieno miesto tapatybės šerdyje esti kultūrinė ir kolektyvinė atmintis, kuri praeitį, dabartį ir ateitį susieja ryšiais, supina tarpusavyje. Remiantis šia sąvoka, galima būtų teigti, jog istorinis urbanistinis ir architektūrinis palikimas miestuose yra lyg jungiantis tiltas, kuris išsaugo autentišką miesto tapatybę. Tuo tarpu žymi amerikiečių urbanistė ir architektūros teoretikė Jane Jacobs taip pat pritarė šiai idėjai ir savo knygoje „Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas“ akcentavo senosios kontrastingos struktūros svarbą miesto gyvenime. Ji aktyviai priešinosi tokiam miestų planavimui, kuris apimtų didelius plėtros ir miesto atnaujinimo projektus, neatsižvelgiančius į tose teritorijose nuo seno gyvenusias bendruomenes. Jacobs teigimu, senosios struktūros yra gyvos erdvės, kuriose susiformuoja bendruomeninė sąveika ir kurios suteikia miestui unikalų charakterį. Istorinis paveldas tarsi kalba apie ankstesnių kartų gyvenimus, kultūrinius įnašus ir bendruomeniškumą. Jis mena ne tik architektūrinę praeitį, bet ir gyvenimo būdą bei vertybes, kurias karta po kartos puoselėjo (Jacobs, 1961).

1.3.1 INTEGRALAUS URBANIZMO PRINCIPAI

Integralų urbanizmą geriausiai apibūdina keturios savybės/principai – **hibridiškumas, pralaidumas, autentiškumas ir pažeidžiamumas.** Šios savybės nusako perėjimą nuo pavienių objektų ir funkcijų prie platesnio konteksto ir daugiafunkcių vietų kūrimo. Jos akcentuoja **procesą kaip esminį elementą, o ne tik galutinį rezultatą.** Šių ypatybių išreikštos vertybės atitolsta nuo visuotinų planų, kurie skatina kontrolę, maksimalų efektyvumą ir yra linkę formuoti fragmentiškus miestus be gyvybės ar charakterio (Ellin, 2006).

HIBRIDIŠKUMAS **PRALAIDUMAS** **AUTENTIŠKUMAS** **PAŽEIDŽIAMUMAS**

6 pav. Integralaus urbanizmo principai (sudaryta autorės pagal Ellin, 2006))

3 lentelė. Integralaus urbanizmo savybių aprašymas (sudaryta autorės remiantis Elinn, 2006))

Savybės	Apibrėžimas
Hibridiškumas 	Integralaus urbanizmo praktikos metodika skatina miestų plėtrą, kuri pasižymi mišriomis funkcijomis ir įvairių istorinių laikotarpių architektūros mišiniu.
Pralaidumas 	Integralus urbanizmas pabrėžia ryšių, bendravimo ir nuoseklumo svarbą ir siekia pakeisti griežtai funkciškai suplanuotą miestą, skatinantį atskirtį.
Autentiškumas 	Integralus urbanizmas akcentuoja istorinės ir kultūrinės terpės išsaugojimo poreikį, neleisdamas jai būti perrašytai naujais projektavimo sprendimais. Pastato, rajono arba miesto autentiškumas yra vertinamas kaip gyvybingumo ir unikalumo šaltinis.
Pažeidžiamumas 	Pažeidžiamumo savybė apibūdina gebėjimą prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų.

Tolesniuose skyriuose detaliau nagrinėju kiekvieną iš išskirtų principų.

1.3.2 PRINCIPAS NR.1: HIBRIDIŠKUMAS

Anot Urbanistės Ellin Nan (Ellinn, 2006) hibridiško miesto planavimo metodas pripažįsta programinės integracijos svarbą, kuri gali būti sukurta sąmoningais dizainerių, planuotojų ir kūrėjų sprendimais arba kilti spontaniškai – stichiniu būdu – mažų verslo savininkų ir vietos bendruomenių pastangomis. Hibridiška miesto planavimo metodologija skatina įvairius ir dinamiškus funkcijų derinius, idant būtų užtikrinta gyva ir daugialypė miesto patirtis:

- **Gyvenamosios patalpos virš nedidelio masto individualaus verslo patalpų: gyvenamoji + nedidelio masto komercija**
- **Glaudus ryšys tarp darbo ir gyvenimo: administracinių ar komercinių funkcijų apjungimas su gyvenamosiomis.**
- **Būstas virš prekybos centro: gyvenamoji + didelio masto komercija.**
- **Besitransformuojančios patalpos/erdvės:**
  - **Bendruomenės centras – laikina renginių vieta;**
  - **Automobilių stovėjimo aikštelė – laikinas kino teatras;**
  - **Bendro gyvenimo (ang. co-living), bendradarbystės (ang. co-working) tipo būstai: gyvenamoji funkcija – laikina darbo, laisvalaikio vieta.**

7 pav. Gyvenamoji funkcija + mažo verslo parduotuvės. Paryžius, Prancūzija.

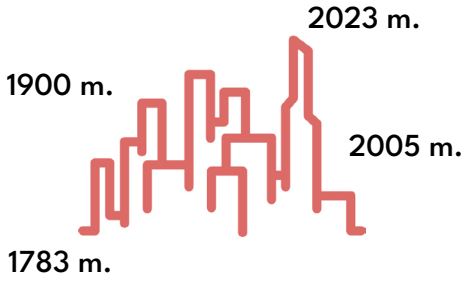
8 pav. Gyvenamoji funkcija + darbo patalpos (ang. co-working) (Threefold architects, nd).

Panašius miesto hibridiškumo poreikius skatino garsi urbanistė Jane Jacobs (Jacobs, 1961). Ji miesto erdvių įvairovę akcentavo kaip esminį urbanistinio vystymosi elementą. Anot urbanistės, miesto planavimas privalo būti orientuotas į **mišriomis funkcijomis pasižyminčius rajonus, trumpus kvartalus, senų ir naujų pastatų sandūrą ir tankią žmonių koncentraciją**. Jos rekomendacijos siejasi su poreikiu kurti mikrorajonus, kuriuose būtų suderinta gyvenamoji, komercinė ir kultūrinė veiklos. Toks integralus požiūris skatina miesto įvairovę ir sąveiką, taip pat miesto gyvybingumą ir dinamiką. Jacobs vizija dėl įvairių funkcijų miesto erdvėse neabejotinai sąlygojo kontroversijas ir diskusijas tuo metu, tačiau šiandien jos idėjos gali būti suvokiamos kaip ankstyvosios urbanistinės koncepcijos.

9 pav. Hibridiško miesto sudedamosios (sudaryta autorės remiantis Jane Jacobs)

Jacobs, tyrinėdama miestų gyvenimą, skyrė ypatingą dėmesį istorinių ir modernių pastatų sąveikai bei sandūrai. Ji tvirtino, kad miestų plėtrai ir gyvybingumui esminiai yra ne tik nauji pastatai, bet ir senosios struktūros ir jų integracija į miesto audinį. **„Rajone turi būti įvairaus amžiaus ir būklės pastatų“** (Jacobs, 1961). Istorinių kontrastingų pastatų išsaugojimas ir jų panaudojimas naujoms funkcijoms skatina ne tik kultūrinį tęstinumą, bet ir kuria unikalų miesto charakterį.

10 pav. Skirtingais amžiais statyti pastatai vieningoje struktūroje (sudaryta autorės).

Jacobs požiūris buvo nuoseklus – ji įžvelgė istorinių-tradicinių pastatų pranašumus, lyginant su moderniaisiais. Seni pastatai, jos nuomone, turi savą istoriją, sukauptą patirtį ir unikalų charakterį, kurį sunku atkartoti projektuojant tik naujos architektūros objektus. Jacobs taip pat pabrėžė, kad senų ir naujų pastatų sandūra skatina miesto dinamiką ir inovacijas. Nauji pastatai, integruojami į senus rajonus, gali atgaivinti aplinką, suteikti naujų galimybių ir pritaikyti vietoves prie kintančių gyvenimo būdo poreikių. Jacobs įžvalgos skatino kritišką požiūrį į standartines modernizacijos praktikas, kai seni pastatai buvo sparčiai naikinami ir keičiami visiškai naujais konstrukcijų blokais. **Urbanistė teigė, kad miesto gyvybingumui ir prasmingam vystymuisi būtina kurti dermę tarp senosios ir naujosios architektūros, leidžiant joms sąveikauti tarpusavyje bei sudarant įdomias, kompleksiškas miesto erdves** (Jacobs, 1961).

Tuo tarpu integralaus urbanizmo sąvoka, pasak Ellin, atsiranda kaip įvairias pažiūras apibendrinanti filosofija, siekianti atkurti prarastas urbanistines erdvių savybes, didelį dėmesį teikiant hibridiškumui ir erdvių tarpusavio sąveikai. Remiantis ekologiniais principais, ši filosofija siūlo optimizuoti ne vieną kintamąjį, bet kelis, skatinant holistinį požiūrį į miesto vystymą. Tai apima optimalų balanso kūrimą tarp socialinių, ekonominių, kultūrinių ir ekologinių aspektų. Integralaus urbanizmo suvokime taip pat akcentuojami ryšiai tarp miesto erdvių ir gamtos, skatinant integruoti parkus, sodus ir smulkesnius želdinius į urbanistines erdves. Tokia metodika ne tik pagerina gyvenimo kokybę, bet ir padeda gerinti biologinę įvairovę ir ekosistemų sveikatą mieste. Ellin sieja šiuos principus su miesto kūrimo išmintimi, pritardama Jane Jacobs raginimui kurti įvairiapusiškus miesto rajonus, pabrėžiant hibridiškų, daugiafunkcių erdvių svarbą ir senų bei naujų pastatų darnią integraciją.

11 pav. Hibridiškumas pagal integralų urbanizmą (sudaryta autorės remiantis Elinn).

SVARBIAUSIOS PRINCIPO GAIRĖS PLANAVIMUI:

ĮVAIRŪS FUNKCIJŲ DERINIAI:

Dinamiški funkcijų deriniai: Hibridiška miesto planavimo metodologija skatina įvairius ir dinamiškus funkcijų derinius. Tai gali apimti glaudų darbo ir gyvenimo ryšį, gyvenąmąją bei komercinę funkcijas ar bendradarbystės erdves ir pan. (Ellin, 2006).

Jane Jacobs miesto įvairovės principas:

Mikrorajonai su įvairiomis funkcijomis: Jane Jacobs akcentavo miesto įvairovę ir mišriomis funkcijomis pasižyminčius rajonus. Jos idėjos dėl mikrorajonų, kuriuose derinama gyvenamoji, komercinė ir kultūrinė veikla, skatina miesto gyvybingumą ir dinamiką (Jacobs, 1961).

ISTORINIŲ IR MODERNIŲ PASTATŲ INTEGRACIJA:

Jane Jacobs teigimu, seni pastatai yra ne tik istorinės vertybės, bet ir gyvybingos miesto plėtros neatsiejamas elementas. Istorinių ir modernių pastatų harmoningas mišinys padeda kurti miesto identitetą, inovacijas ir autentiškumą.

GAMTINĖS INTEGRACIJOS

Integralus urbanizmas skatina ryšį tarp miesto erdvių ir gamtos. Miesto planavime svarbią funkciją atlieka želdynai bei želdiniai. Jie gali pagerinti gyvenimo kokybę ir papildyti biologinę įvairovę.

1.3.3 PRINCIPAS NR.2: PRALAIDUMAS

Antrasis integralaus urbanizmo principas – pralaidumas – kalba apie aktyvumą ir ryšius, kurie skatina jungtis, bendravimą ir nuoseklumą miesto audiniuose. Pralaidumas aiškinamas kaip priešprieša griežtai funkciškai suplanuotam miestui, kuris neretai skatina atskirtį. Pralaidumas miesto kontekste ragina ribų – tiek fizinių, tiek metaforinių – atsisakymą, siekiant vientisos erdvės pojūčio.

Toliau išskiriamos pralaidumo rūšys ir galimas jų pritaikomumas (Elinn, 2006) (žr. 12 pav.)**:**

- **Vizualinis pralaidumas:** architektai gali naudoti skaidrias stiklo sienas pastatuose, kurios leidžia natūralios šviesos skvarbą ir suteikia artimą vizualinį ryšį tarp vidaus ir išorės;
- **Funkcinis pralaidumas**: rekomenduojama kurti universalias ir prisitaikančias erdves, kurios efektyviai integruotų skirtingas funkcijas, skatinant gyventojų bei lankytojų aktyvumą ir įvairovę;
- **Istorinis pralaidumas**: renovuojant senuosius rajonus, galima išlaikyti senuosius pastatus ar jų dalis, kad būtų sukurta miesto struktūra, kurioje praeitis ir dabartis harmoningai koegzistuoja;
- **Ekologinis pralaidumas**: miesto planavime rekomenduojama integruoti gamtinius elementus, pavyzdžiui parkus, žaliuosius stogus, įvairius želdinius, skatinant sąveiką su aplinka ir ekologinį tvarumą.

12 pav. 4-ios svarbiausios pralaidumo rūšys (1. P. Johnson „The Glass House“, 2. OMA „The Shared City“, Project Orange „Shoreham Street“, S. Boeri „Vertical Forest“).

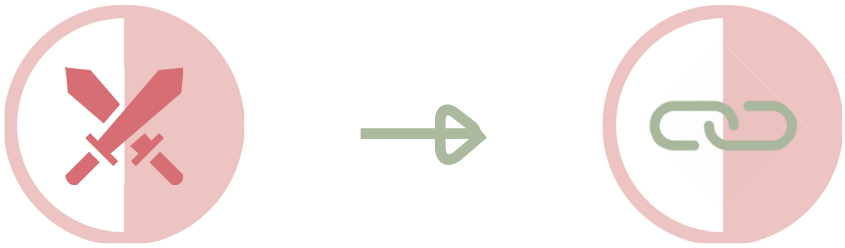
Antraeilės pralaidumo rūšys (Elinn, 2006) (žr. 13 pav.)**:**

- **Cirkuliacinis pralaidumas**: modernus dangoraižių kompleksas gali turėti kompleksinį infrastruktūrinį tinklą, jungiantį žmones, eismą ir netgi virtualius erdvės sluoksnius;
- **Patiriamasis pralaidumas**: viešosiose erdvėse, pavyzdžiui, aikštėse ar parkuose, gali būti kuriamos meno instaliacijos ar specialūs architektūriniai elementai, skatinantys emocinį suvokimą ir patyrimą;
- **Urbanistinis pralaidumas**: miesto planavimas orientuotas ne tik į konkrečius pastatus, bet ir į miesto bendrąją struktūrą;
- **Administracinis pralaidumas**: kuriant verslui orientuotus kvartalus, galima jungti biurų erdves su viešosiomis zonomis ir kavinių tinklais, kurie skatina verslo bendruomenės susibūrimą ir sąveiką;
- **Socialinis pralaidumas**: gyvenamieji rajonai gali turėti bendruomenės centrus, sporto aikšteles ir meno studijas, įvairinant socialinių grupių sąveiką ir bendradarbiavimą;
- **Kultūrinis pralaidumas**: mieste gali būti tankiau kuriamos kultūrinės zonos su meno galerijomis, teatrais ir kavinėmis, kas atvertų erdves skirtingoms meno išraiškos formoms.

13 pav. Antraeilės pralaidumo rūšys (1. The Jerde Project „Namba Parks“, 2. Vilnius Light Festival, 3. „Capital Hill“ Canberra, Australia, 3. Bendro darbo (ang. co-working) erdvės pavyzdys (nd), 4. C. Rodriguez Rey „La Calcova Cultural center“, 5. Tokyo, Japan).

Ryšiai, kita vertus, akcentuoja sudėtingą santykių tinklą, galintį koegzistuoti miesto aplinkoje. Ellin apmąstymai suteikia įžvalgų požiūrį, kad ryšiai yra gyva miesto dalis, kur žmonių, idėjų ir veiklų judėjimas sukuria dinamišką sąjungą. Tai yra ne tik transporto jungčių klausimas; tai apima įvairių funkcijų įsipynimą ir įvairių miesto elementų sinergiją. Svarstant seno ir naujo, turtingo ir vargingo, arba istorinio ir modernaus kontrastus, pereinamųjų ryšių integravimas tampa būdu skatinti supratimą, bendras patirtis ir socialinį vientisumą. Urbanistinių prieštarų kontekste pralaidumo ir ryšių paradigma siūlo priemonę peržiūrėti tradicinį miesto planavimą. Galime pertvarkyti miestą į įtraukesnę ir harmoningesnę aplinką, kurioje ryškūs kontrastai nėra laikomi priešiškomis jėgomis, o kaip vienas kitą papildantys elementai, padedantys kuri urbanistinio gyvenimo darną. Ši perspektyva atveria kelius naujoms miestų planavimo vizijoms, tarpusavyje susiejančioms pralaidžius vienetus bei kuriančioms įvairiapusę dinamiką (Ellin, 2006).

14 pav. Ryškių kontrastų harmonijos siekį abstrakčiai vizualizuojanti schema (sudaryta autorės).

SVARBIAUSIOS PRINCIPO GAIRĖS PLANAVIMUI:

Miesto kontroversijos ir įvairios pralaidumo formos:

Urbanistikos srityje įvairios pralaidumo formos vaidina lemiamą vaidmenį kurdamos miesto peizažą ir kontrastus.

Fizinis pralaidumas ir architektūriniai ryšiai:

Fizinis pralaidumas dažnai yra apčiuopiamas architektūros dizaine, kai tyčia įvedamos tuštumos, tarpai ir skaidrios detalės, skatinant vizualinius ir erdvinius ryšius. Fizinis pralaidumas veikia kaip tarpininkas, leidžiantis miestui kvėpuoti, skatindamas atvirumo ir prieinamumo pojūtį.

Kultūrinis pralaidumas ir tapatumo formavimas:

Kultūrinis pralaidumas gilinasi į miesto audinio tapatumo įvairiapusiškumą. Skirtingų kultūrinių įtakų, tradicijų ir gyvenimo būdų persipynimas kuria turtingą kultūrinį kontekstą. Įtraukus kultūrinį pralaidumą į urbanistinį planavimą, galima kurti miestą, kuris būtų kontrastingas, dinamiškas ir autentiškas.

Ekologinis pralaidumas ir tvarioji urbanistika:

Ekologinis pralaidumas siūlo miestuose integruoti gamtos elementus. Skatinama sąveika su žaliosiomis teritorijomis, ekologinis tvarumas. Žaliųjų plotų, vandens sistemų ir gyvosios gamtos buveinių tarpusavio sąveika sustiprina miesto atsparumą ir darną.

Įvairių pralaidumo rūšių sąveika formuoja miesto peizažą, kuris apima dinamišką kontrastų ir ryšių derinį. Fizinės, socialinės, ekologinės ir kultūrinės pralaidumo formos sudaro miesto gyvenimo tinklą. **Urbanistiniame dizaine įvedus skirtingų pralaidumo rūšių sprendimus, galima kurti miestą, kuris ne tik vizualiai traukia, bet ir socialiai įtraukia** – tai ekologiškai tvari ir kultūriškai įvairi erdvė, kurioje skirtingi elementai jungiasi ir sukuria harmoningą, pakylėjančią miesto atmosferą.

1.3.4 PRINCIPAS NR.3: AUTENTIŠKUMAS

Baigiantis XX amžiui, autentiškumas tampa itin svarbiu aspektu architektūros kritikoje ir pakeičia iki tol aukštintus tradicinius Vitruvijaus principus. Šis ryškus posūkis akivaizdžiai kontrastuoja su tuo, ką galima įžvelgti postmoderniųjų urbanistų judėjime, kuris buvo paviršutiniškas ir ironiškas. Svarbiausia šio pokyčio, kaip pastovaus ir reikšmingo dizaino elemento priežastis glūdi didėjančiame autentiškumo troškime. Šiuo atveju, Charlene Spretnak tai vadino „realumo atgimimu“ (Spretnak, 1997). Autentiškumas šiuo laikotarpiu tampa esminiu orientyru, atmetant ironijos perteklių ir iškeliant realybės vertę, tad trečiasis integralaus urbanizmo principas būtent ir kalba apie urbanistinį miestų autentiškumą (Ellin, 2006).

Tuo tarpu Džordžas Simmelis savo esė apie miesto gyvenimą aptarė nebejautrų, bejausmį (pranc. blasé) požiūrį, atsirandantį dėl pernelyg didelio gyvenimo stimuliavimo (Simmel, 1903). Šis požiūris atsispindi ir šiuolaikinėje architektūroje, kurioje ima dominuoti standartizuotos, neišsiskiriančios struktūros, sąlygojančios vietos autentiškumo praradimą ir tuštumos jausmą.

Kelyje link autentiškumo sugražinimo urbanistikos ir architektūros srityse, tarp moderniųjų urbanistų galima išskirti tris skirtingus požiūrius, kurių sąjungą apibūdina integralusis urbanizmas:

Purvinasis realizmas (ang. dirty realism) – tai yra defamilizacijos metodas, per kurį įprastos sąlygos pristatomos visiškai nauju būdu.

Atstovai: Rem Koolhaas, Jean Nouvel, Bernard Tschumi, Zaha Hadid, Nigel Coates, Paul Lewis, Marc Tsurumaki, David J. Lewis.

Kasdieniškas urbanizmas (ang. architecture of the everyday) – tai judėjimas, besipriešinantis transformacijai ir besisemiantis įkvėpimo iš vietinių kultūrų ir aplinkos. Kasdieniškas urbanizmas yra orientuotas į paprastą, tiesioginį urbanizmą, kuris išryškina kasdieninius dalykus.

Atstovai: Deborah Berke, Steven Harris, John Chase, John Kaliski, Margaret

Naujoji urbanistika (ang. new urbanism) – ši kryptis teigia, kad gali sukurti „autentišką urbanizmą“, remdamasi per amžius perduota miesto išmintimi. Ji yra konservatyvesnė nei kiti požiūriai, nes puoselėja urbanistines tradicijas ir vertina istorinę patirtį. Ji koncentruojasi į regioninio masto urbanistinius sprendimus teigdama, kad autentiškumas gali būti pasiektas per senų miesto modelių atkūrimą.

Integralaus urbanizmo požiūris – autentiškumo ir transformacijos sąjunga – integralus urbanizmas siekia ne tik atskleisti autentiškumą, bet ir pasiūlyti integruotas transformacijas. Jis teigia, kad galima išlaikyti autentiškumą, tuo pačiu praturtinant erdvę kūrybiškais, funkcionaliais pokyčiais.

Autentiška urbanistika apima didelio ir mažo masto intervencijų derinį, atitinkantį lokalius vietovės poreikius, klimatą, topografiją, istoriją ir kultūrą. Sėkminga istorinių struktūrų renovacija atskleidžia „netobulose erdvėse“ paslėptas savybes, ir vietoje visko griovimo, skatina sveiką augimą ir pokyčius (Ellinn, 2006).

SVARBIAUSIOS PRINCIPO GAIRĖS PLANAVIMUI:

GIJŲ SKAIČIAUS ANALOGIJA (ANG. THREAD COUNT ANALOGY) –

Analizuojant autentiškų miesto teritorijų raidą ir planavimą Elinn savo knygoje išskiria gijų skaičiaus analogiją, pagal kurią istoriškai autentiškų teritorijų kiekis mieste sukuria „gijas“ ir gerina gyvenimo komfortą ir kokybę (Ellin, 2006).

DIDELIO IR MAŽO MASTO STRUKTŪRŲ BALANSAVIMAS –

Anot architektūros teoretiko C. Alexanderio, kitas svarbus principas kuriant autentišką miestą yra „Didžioji struktūra, remiantis mažosiomis struktūromis“ (ang. large structure follows small structure). Šis principas skatina projektuotojus pradėti nuo mažų, bendruomeninių struktūrų ir palaipsniui kurti didesnes. Tai leidžia geriau išlaikyti vietos charakterį ir istorinę vertę, kuriant vientisą urbanistinę struktūrą (C.Alexander, 1977).

LOKALAUS IDENTITETO PUOSELĖJIMAS –

Lokalaus identiteto puoselėjimo idėja C. Alexanderis skatina planuotojus atkreipti dėmesį į vietos unikalumą ir charakterį, o renovuojant ar kuriant naujus objektus stengtis, jog jie atlieptų vietos istorinę aplinką ir pratęstų esamas struktūras (C.Alexander, 1977).

VENGTI STANDARTIZUOTO „IDEALAUS“ PLANAVIMO –

Vietoje standartizuotų ar rinkodaros paremtų planų, sėkmingas urbanistinis planavimas reikalauja unikalių teritorijų sprendimų. Planuojant reikia siekti atskleisti netikėtas, autentiškas ir įdomias esamo urbanistinio ir architektūrinio audinio savybes.

INTEGRALUS POŽIŪRIS Į MIESTŲ PLANAVIMĄ –

Sėkmingas miesto planavimas turėtų apimti ir dizaino, ir politikos sistemas, stimuliuojančias dinamišką miesto augimą ir raidą. Autentiška miesto urbanistika skatina sveiką vystymąsi be pernelyg didelių apibrėžtumų ir leidžia miestui augti ir tobulėti kartu su natūralia tėkme.

BENDRUOMENĖS IDĖJŲ ĮGYVENDINIMAS –

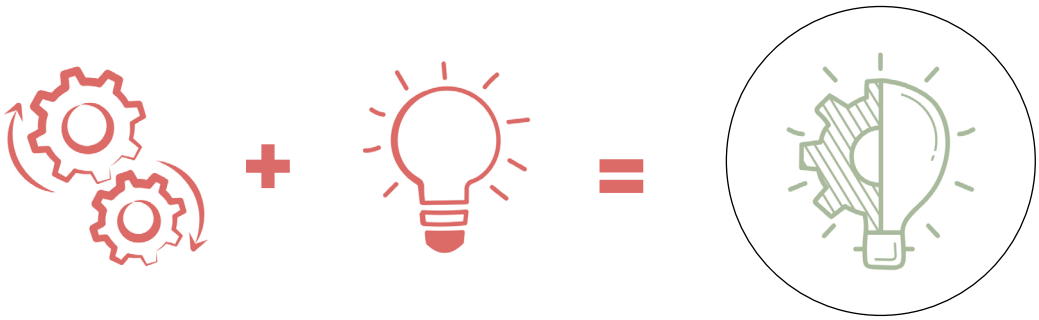
Anot Ellin autentiškas miesto planavimas apima galimybę įgyvendinti bendruomenės siūlomas idėjas. Nesvarbu, ar tai būtų parkai, viešosios rinkos, nusikalstamumo prevencija, papildomos švietimo galimybės ar smulkaus verslo inkubatoriai, autentiškas miestas turėtų reaguoti į šias iniciatyvas, nes visgi miestą kuriame ir tobuliname žmonių gerovės tikslais (Ellin, 2006).

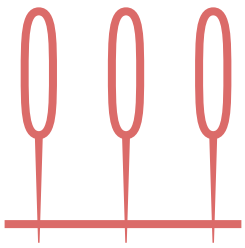
1.3.5 PRINCIPAS NR.4: PAŽEIDŽIAMUMAS

„Nuo pastovumo idealizavimo iki vertės suvokimo procese“ (Ellin, 2006). Paskutinysis integralaus urbanizmo principas – pažeidžiamumas.

Anot amerikiečių architekto Spiro Kostofo: jeigu miestas nori išlikti, procesas turi būti lemiančiu faktoriumi (Kostof, 1991). Kostofo teiginys skamba kaip raginimas priimti miesto gyvenimo kaitą, pripažįstant, kad miesto išlikimas priklauso nuo gebėjimo prisitaikyti ir evoliucionuoti. Gyvenant sparčiai kintančiame pasaulyje, pastovumo prielaida tampa nereali, todėl būtent procesas privalo būti vertinamas tiek pat, kiek ir galutinis produktas.

Postmoderniojo amžiaus poreikis reikalauja atsiriboti nuo modernistinio stabilumo ir pastovumo siekio. Džono Barto pareiškimas – raktas į lobį gali būti pats lobis – pabrėžia kelionės ir kelionės tikslo neatskiriamumą (Barth, 1986). Ellin šį teiginį urbanistikos sričiai interpretavo kaip skatinimą atsisakyti griežtų didelio masto miesto planų ir imtis akupunktūrinio planavimo, kuris aktyvintų vietas per jungiamųjų bei traukos vietų kūrimą (Ellin, 2006).

Akupunktūrinio planavimo poreikis, per jungiamųjų bei traukos vietų kūrimą.

15 pav. Pažeidžiamumo principą aiškinančios schemos (sudaryta autorės).

Miesto akupunktūros teoriją išplėtojo trys miesto teoretikai: Manuelis de Sola-Moralesas, Džeimis Lerneris ir Marcas Casagrandesas. Šis urbanistinio planavimo suvokimas perkelia kinų medicinos akupunktūros technikos principus iš žmogaus kūno į miestą. Tai reiškia taškinę, nedidelio masto miesto intervenciją su didelio masto poveikiu. Pirmas ir svarbiausias žingsnis, pasak de Sola-Moraleso, yra nustatyti jautrių taškų vietas (De Sola-Morales, 2008). Vėliau galima pridėti, pašalinti, keisti ar pertvarkyti elementus. Netikėtumas ir intuicija miesto projektavime yra tokie pat svarbūs kaip darna ir supratimas. Tuo tarpu anot brazilų architekto ir urbanisto Jaimio Lernerio miesto akupunktūra sukuria teigiamas grandinines reakcijas ir aplinkiniame kontekste. Veiksmingos taškinės intervencijos sprendžia pagrindinius tęstinumo, mobilumo, socialinės sąveikos, socialinės įvairovės ir tvarumo klausimus.

Miestas, kuriame gausu negyvų priemiesčių arba nekilnojamojo turto, kuriame nėra, kas gyventų, yra taip pat nesėkmingas, kaip ir miestas, kuriame gausu apleistų sklypų ir apgriuvusių pastatų. Šių daugybės miesto „tuštumų“ užpildymas gali būti pirmas žingsnis siekiant patikimos akupunktūros. Kitas svarbus akupunktūrinio planavimo aspektas yra įtraukti elementus, kurių gali trūkti tam tikroje teritorijoje. (Lerner, 2016). Tuo tarpu suomių architektas Marcas Casagrandesas siūlo kitokį požiūrį į miesto akupunktūrą, kurioje pagrindinis dėmesys skiriamas tvarumui ir aplinkosaugai. Casagrandesas kuria savo teoriją apie ryšį tarp gamtos ir žmonių, laikydamas miestą daugiamate jautria organine sistema.

Integraliniam urbanizmui siekiant iš naujo integruoti erdvę ir laiką, dėmesys krypsta į liaudies kalbą, kasdienybę, atsitiktinumą ir nuotaiką. Miestas nebėra suvokiamas kaip statiškas darinys, o kaip dinamiška, besivystanti sistema, kuriai reikia **labiau reaguojančių ir prisitaikančių intervencijų** (Ellin, 2006). Naršydami sudėtingose vietovės ir laiko srityse, architektai skatinami atsižvelgti į miesto gyvenimui būdingus netobulumus ir juose ieškoti autentiškų ypatybių.
Erdvės ir laiko reintegracija atmeta modernistinį šių kategorijų atskyrimą ir neutralizavimą, o tai leidžia niuansingiau suprasti konkrečias vietas. Ši reintegracija skatina atsitraukti nuo bendrųjų faktorių, apimančių kiekvienos vietos ypatumus, vietoje jų ieškant jautresnių ir kontekstualesnių požiūrių į teritorijų planavimą. Integralaus urbanizmo metodika kviečia architektus ir planuotojus tapti ne tik stebėtojais, bet ir aktyviais jų formuojamų erdvių naratyvų dalyviais (Ellin, 2006).

SVARBIAUSIOS PRINCIPO GAIRĖS PLANAVIMUI:

- Erdvė, konvencionaliai suvokiama kaip netobula, nėra lygi neautentiškai ar nevertingai.
- Miestų planavimo sprendimai turi prisitaikyti prie nesustabdomos laiko tėkmės ir priimti pastovios kaitos faktorių kaip natūralų procesą, o pastarasis gali lemti autentiškų ypatybių susikūrimą, o ne vis perrašytiną aspektą.
- Į vietovių analizės etapą reikėtų įtraukti proceso (istorinės raidos) faktorių ir atidžiai įvertinti esamų struktūrų vertybinius aspektus, tam, kad būtų išsamiau suvokiami teritorijos pranašumai ir trūkumai.

URBANISTINIS AKUPUNKTŪRINIO PLANAVIMO METODAS

Urbanistinė „tuštuma“ – tai neaktyvi, neišnaudojanti savo potencialo erdvė. Tokių erdvių stimuliavimas turi teigiamą efektą ne tik joms pačioms, bet ir jų aplinkiniam kontekstui. Praktikoje, identifikavus urbanistines „tuštumas“, joms revitalizuoti turi būti naudojama hibridinė metodika, visų pirma, įtraukianti elementus, kurių gali trūkti nagrinėjamose mažo aktyvumo teritorijose, o vėliau pasitelkiama ir platesnio pobūdžio strategija kaip kultūrinė regeneracija, tvarumas ar bendruomeniškumas (pagal De Sola-Morales, 2008, Lerner, 2016, Casagrande 2014).

1.4 ISTORINIO IR MODERNAUS SANDŪRA: INTEGRALAUS URBANIZMO TAIKYMAS KONTRASTINGAME MIESTO AUDINYJE (LITERATŪROS ANALIZĖS APIBENDRINIMAS)

Istorinio ir modernaus sandūra atskleidžia iššūkius ir galimybes, kylančias iš kontrasto tarp istorinių statybos tradicijų ir šiuolaikinės miesto plėtros standartų. Integralus urbanizmas siekia sukurti harmoningą ir gyvybingą miestą, kuris mokosi iš ankstesnių kartų palikimo, tačiau prisitaiko prie šiuolaikinių iššūkių ir dinamiškai plėtojasi. Istorinių miesto struktūrų, kaip svarbios miesto tapatybės dalies, išsaugojimas skatina vietovių autentiškumą ir sluoksniškumą. Nors šiuolaikinė miestų plėtra pasižymi nuolatiniu efektyvinimo siekiu tiek atnaujinant, tiek restruktūrizuojant esamus urbanistinius audinius, integralus urbanizmas siūlo daugiau dėmesio skirti būtent senosioms miesto struktūroms, kurioms vietoj drastiškų pokyčių, didinančių kultūrinę atskirti, galėtų būti taikoma mažesnio masto akupunktūrinio planavimo metodika, kuri kontekstualiau integruotų šias erdves į bendrą miesto gyvenimą. Siekiant sukurti darnų ir efektyvų miesto modelį integralaus urbanizmo praktika į istorines miesto struktūras taip pat skatina integruoti šiuolaikines technologijas ir tendencijas, kurios atvertų kelią funkcionaliems ir įtraukiems sprendimams, apimamtiems ir ankstesniųjų kartų puoselėtas vertybes.

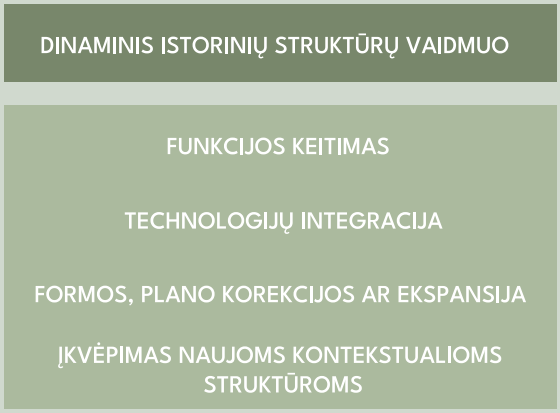
Taigi, iš literatūros analizės galima padaryti išvadą, jog integralus urbanizmas pabrėžia senųjų struktūrų dinamišką revitalizaciją, pritaikant jas prie šiuolaikinių gyvenimo standartų. Metodika nebūtinai apima tik renovacijos praktikas, vietos istorinį identitetą menančios struktūros gali tapti ir įkvėpimu kuriant moderniąją architektūrą. Taip pat nusprendus revitalizuoti esamus urbanistinius miesto audinius verta pasvarstyti senųjų pastatų funkcijų keitimo galimybes, kas puikiai apibūdina akupunktūros planavimo metodiką – nedidelį, bet veiksmingą pokytį, turintį platų įtakos lauką. Pavyzdžiui, pramoninės teritorijos gali būti transformuojamos į kūrybines zonas, kur galėtų įsikurti menininkų studijos, verslo įmonės, kavinės ar kitos įstaigos, prisidedančios prie miesto dinamikos ir ekonomikos augimo. Buvę gyvenamieji objektai gali tapti kultūros centrais, komercinėmis patalpomis ir pan.

ISTORINĖS STRUKTŪROS KAIP DARNUS MIESTO ELEMENTAS

Integralaus urbanizmo kontekste, istorinės struktūros yra vertinamos kaip svarbus ir darnus miesto elementas. Jos ne tik įneša autentiškumo ir unikalumo, bet ir prisideda prie gyvybingos miesto erdvės, kurioje skatinamas ryšys tarp žmonių, kultūrų ir laikotarpių. Ši perspektyva pripažįsta, kad istorinės struktūros yra neatsiejama miesto tapatybės dalis, kuri gali būti integruota taip, kad skatintų darnią ir tęstinę miesto plėtrą.

INOVACIJŲ ĮGYVENDINIMAS: SENŲJŲ STRUKTŪRŲ TRANSFORMAVIMAS

Inovacijos senųjų struktūrų transformavime tampa esminiu modernaus miesto planavimo elementu. Istorinės teritorijos gali tapti ne tik gyvu paveldu, bet ir funkcionaliomis erdvėmis, kuriose integruojamos naujos idėjos ir poreikiai.

16 pav. Metodika istorinių miesto teritorijų revitalizavimui (sudaryta autorės).

1.4.1 KONTRASTINGŲ ISTORINIŲ TERITORIJŲ PRIVALUMAI IR GLOBALIOS PLĖTROS PROBLEMATIKOS APIBENRINIMAS

Kontrastingų istorinių teritorijų privalumai pasireiškia per įvairius aspektus, kurie gali papildyti miesto gyvenimą ir kurti unikalų miesto tapatumą. Autentiškumas ir istorinis tęstinumas tampa esminiais miesto vystymosi ir plėtros komponentais, kurie ne tik praturtina miesto vaizdą vizualiai, bet ir pabrėžia šalies ar miesto kultūros tradicijas.

Istorinis tęstinumas apima senųjų pastatų, gatvių ir bendruomenių išsaugojimą bei harmoningą integravimą į bendrą miesto struktūrą. Tai leidžia miestui būti gyvu istorijos veidrodžiu, kuriame atsispindi įvairios epochos, architektūriniai stiliai ir kultūrinės patirtys.

Globalios plėtros problematika, atsižvelgiant į istorines vietas, dažnai pasireiškia kaip konfliktas tarp istorinio audinio struktūrų išsaugojimo ir modernaus urbanistinio vystymosi. Šiuolaikinių urbanizacijos tendencijų kontekste istorinės vietovės dažnai tampa „ne-vietomis“, nes praranda savo autentiškumą ir unikalumą (Augé, 1992). Tai yra globalios plėtros proceso dalis, kurioje kultūrinis paveldas ir istoriniai elementai ne visada yra vertinami aukščiau ekonominio pelno, o postmodernistinė planavimo tendencija neretai skatina standartizuotą urbanistinę plėtrą, kuri kelia pavojų vietiniam kontekstualumui.

Nepaisant iššūkių, istorinių teritorijų privalumai gali būti geriausiai išnaudojami per tvarias ir integruotas urbanistikos strategijas, kurios gerbtų vietos bendruomenių poreikius ir išsaugotų unikalų miesto paveldą jį pritaikant naujiems visuomenės poreikiams.

1.4.3 PLANAVIMO METODIKŲ IR PRINCIPŲ APIBENDRINIMAS

Apibendrinant integralaus urbanizmo aptartas savybes ir principus, galima teigti, jog analizuotas urbanistinių planavimo metodikų rinkinys pabrėžia įvairių sudedamųjų sąsajas, ryšius, ir integraciją, siekiant sukurti gyvybingas ir darnias miesto erdves. Metodikos principai skatina mišrias funkcijas, skirtingų laikotarpių architektūrinio paveldo derinimą, moderniųjų technologijų integraciją. Šiandieniniuose miestuose, kur vis dar yra išlikę nemažai standartizuotų ar laikinų struktūrų, integralus urbanizmas siūlo alternatyvą, kuri skatina gyvybingus, autentiškus ir kontekstualius teritorijų vystymo sprendimus.

Išskiriami ankščiau identifikuoti tematiškai aktualiausi principai:

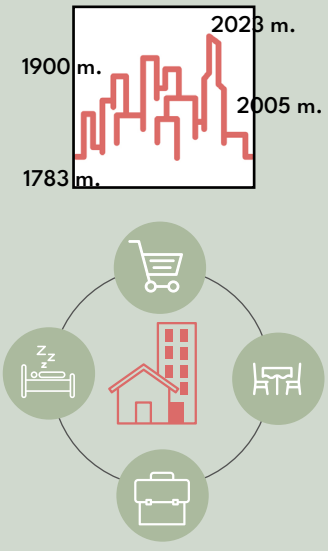
HIBRIDIŠKUMO PRINCIPAI

PASTATŲ ĮVAIROVĖS (KONTRASTŲ) PRINCIPAS (JACOBS, 1961)

Anot Jane jacobs miestų plėtrai ir gyvybingumui esminiai yra ne tik nauji pastatai, bet ir senosios struktūros bei jų integracija į bendrąjį miesto audinį. Ji teigė, jog rajonuose turi būti įvairaus amžiaus ir būklės pastatų. Istorinių-kontrastingų struktūrų išsaugojimas ir jų integruotas naudojimas naujiems tikslams skatina ne tik kultūrinį tęstinumą, bet ir kuria miesto unikalų charakterį.

DINAMIŠKI FUNKCIJŲ DERINIAI (ELINN,2006)

Hibridiška miesto planavimo metodologija skatina įvairius dinamiškus funkcijų derinius. Tai gali apimti gyvenamąsias patalpas virš nedidelio verslo, glaudų darbo ir gyvenimo ryšį, būstą virš didelio prekybos centro, besitransformuojančias patalpas/erdves ir kt.

17 pav. Hibridiškumo principus aiškinančios schemos (sudaryta autorės).

AUTENTIŠKUMO PRINCIPAI

MIESTO GIJŲ TEORIJA (ELINN,2006)

Analizuodama autentiškų miesto teritorijų raidą ir planavimą Elinn savo knygoje išskiria gijų skaičiaus analogiją, pagal kurią istoriškai autentiškų teritorijų kiekis miestuose kuria „gijas“, kurios gerina gyvenimo komfortą ir kokybę.

„DIDŽIOJI STRUKTŪRA, REMIANTIS MAŽOSIOMIS STRUKTŪROMIS“ IR „LOKALAUS TAPATUMO PUOSELĖJIMAS“ (ALEXANDER, 1977)

Metodą kaip užtikrinti autentiškumą tarp istorinių ir modernių struktūrų savo knygoje aptarė ir C. Alexanderis. Jo pristatytas principas – „didžioji struktūra, remiantis mažosiomis struktūromis“ (ang. large structure follows small structure) – skatina projektuotojus pradėti nuo mažų, bendruomeninių struktūrų ir palaipsniui kurti didesnes struktūras, kas leidstų geriau išlaikyti vietos charakterį, istorinę vertę ir kurti suderintą bendrą struktūrą. Tuo tarpu lokalaus identiteto puoselėjimo idėja Alexanderis skatina atkreipti dėmesį į esamą vietovės charakterį, o renovuojant ar kuriant naujus objektus stengtis, jog jie susietų buvusią istorinę aplinką ir ją kontekstualiai pratęstų.

18 pav. Autentiškumo principus aiškinančios schemos (sudaryta autorės).

AUTENTIŠKUMĄ IR PAŽEIDŽIAMUMĄ APIMANTIS PRINCIPAS

„NETOBULŲ“ ERDVIŲ GALIMYBIŲ PAIEŠKA (ELINN,2006)

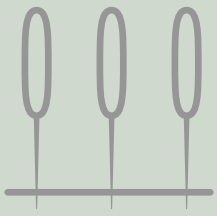
Pagal Nan Elinn vietoje standartizuotų ar rinkodaros paremtų planų, sėkmingas urbanistinis planavimas turėtų būti paremtas kontekstualiais teritorijų sprendimais. Ji propaguoja siekį atskleisti netikėtas, iš pirmo žvilgsnio nematomas, tačiau unikalias vietovių savybes. Autentiška miesto urbanistika skatina sveiką vystymąsi be pernelyg didelių apibrėžtumų ir leidžia miestui augti ir tobulėti kartu su natūralia raida, kurios sukurtuose konvencinio supratimo „netobulumuose“ gali būti įžvelgtos autentiškos revitalizacijos galimybės. (Elinn, 2006)

19 pav. Autentiškumą ir pažeidžiamumą apimančio principo aiškinimo schema (sudaryta autorės).

PAŽEIDŽIAMUMO PRINCIPAI

Pažeidžiamumo savybė urbanistikoje rodo miesto gebėjimą prisitaikyti prie kintančių sąlygų ir laikui bėgant pakeisti savo veidą, išlaikant gyvybingumą ir autentiškumą. Džono Barto pareiškimas „Raktas į lobį gali būti pats lobis“ pabrėžia kelionės ir kelionės tikslo neatskiriamumą (Barth, 1986). Ellin šį teiginį urbanistikos sričiai interpretavo kaip skatinimą atsisakyti griežtų didelio mąsto miesto planų ir imtis akupunktūrinio planavimo, kuris aktyvintų vietas per jungiamųjų bei traukos vietų kūrimą (Ellin, 2006).

20 pav. Pažeidžiamumą aiškinančio principo aiškinimo schema (sudaryta autorės).

URBANISTINIS AKUPUNKTŪRINIO PLANAVIMO METODAS (DE SOLA-MORALES, 2008, LERNER, 2016, CASAGRANDE 2014)

Urbanistinė „tuštuma“ – tai neaktyvi, neišnaudojanti savo potencialo erdvė. Tokių erdvių stimuliavimas turi teigiamą efektą ne tik joms pačioms, bet ir jų aplinkiniam kontekstui. Praktikoje, identifikavus urbanistines tuštumas, joms revitalizuoti turi būti pasitelkta hibridinė metodika, visų pirma, įtraukianti elementus, kurių gali trūkti pasirinktose mažo aktyvumo zonose, o vėliau pereinanti ir prie platesnio pobūdžio strategijų tokių kaip kultūrinė regeneracija, tvarumo užtikrinimas ar bendruomeniškumo skatinimas.

21 pav. Akupunktūrinį planavimo metodą aiškinanti schema (sudaryta autorės).

PRALAIDUMAS: VISUS PRINCIPUS APJUNGIANTIS ELEMENTAS

VISUS ASPEKTUS APJUNGIANTIS PRINCIPAS SKATINANTIS RYŠIUS IR ERDVIŲ GYVYBINGUMĄ (ELINN,2006)

Ellin savo knygoje paaiškina, kaip pralaidumo savybių integravimas gali prisidėti prie urbanistinių kontroversijų sugretinimo: „galime pertvarkyti miestą į įtraukesnę ir harmoningesnę aplinką, kurioje ryškūs kontrastai nėra laikomi priešiškomis jėgomis, o kaip vienas kitą papildantys elementai, prisidedantys prie urbanistinio gyvenimo darnos“ (Ellin, 2006). Pralaidumo principo pagrindinis tikslas yra skatinti ryšius ir gyvybingumą, kurie yra esminiai komponentai, galintys sustiprinti bendruomeninius ryšius ir miestų tvarumą, geriau pritaikyti teritorijas prie besikeičiančių gyvenimo standartų, taip sudarant sąlygas harmoningam urbanistiniam augimui ir plėtrai. Šis principas atveria kelius naujoms miestų planavimo vizijoms, kurios tarpusavyje susieja, pralaidžius vienetus bei kuria įvairiapusę erdvių dinamiką.

22 pav. Pralaidumas: gyvybingumas ir ryšiai (sudaryta autorės).

PRALAIDUMO PAGRINDINIAI TIPAI (ELINN, 2006)

Fizinis pralaidumas: (vizualiniai ir erdviniai ryšiai)
Funkcinis pralaidumas: (universalios ir prisitaikančios erdvės su galimybe kurti funkcijų įvairovę)
Istorinis pralaidumas: (praeities ir dabarties harmonija)
Kultūrinis pralaidumas: (miesto audinio įvairiapusiškumas, kontrastingumas)
Ekologinis pralaidumas: (tvarumo faktorius)

1.5 PRAKTINIŲ PAVYZDŽIŲ STUDIJA: AUSA (MODULIS ARURA 16008)

Šio tyrimo esminis tikslas – identifikuoti potencialias strategijas, galimybes ir metodiką istorinių kvartalų ir struktūrų integracijai į šiuolaikinį urbanistinį audinį. Integracijos sąvoka suprantama kaip procesas, kuriame įvairios komponentės jungiamos į vientisą sistemą ir tarpusavyje koordinuotai sąveikauja.

Kontrastingų teritorijų tarp istorinio ir modernaus urbanistinių audinių artimamoje aplinkoje pavyzdžių paieška vykdoma analizuojant pasaulio miestų atvejus – konkrečiai Azijoje ir Europoje. Identifikuojami darnios koegzistencijos principai, ieškoma potencialios situacijų problematikos.

Priežastys ir veiksniai paskatinę į tyrimą įtraukti Azijos miestų pavyzdžius:

Istorinė miesto plėtra:

Daugelyje Azijos miestų urbanizacija vyko ilgesnį laiką nei Europos šalyse. Ilgas istorinės plėtros laikotarpis miestų modernizacijos metu lėmė geresnę tradicinių gyvenviečių asimiliaciją į bendrą urbanistinį audinį. Priešingai, daugelyje Europos miestų per pramoninį bei modernizacijos laikotarpius vyko radikalesnės permainos, dažnai reiškusios tradicinių kaimo bendruomenių išstūmimą.

Didelis gyventojų tankumas:

Ypač Kinijoje ir Indijoje šiuo metu vyksta greitas gyventojų skaičiaus augimas ir urbanizacija. Norint prisitaikyti prie šio augimo, tradicinės kaimo gyvenvietės dažnai išlieka ir integruojasi į didėjančius miestus. Europoje ši tendencija yra mažiau akivaizdi, o kaimo gyvenvietės dažnai yra apleidžiamos arba patiria pilną modernizaciją.

Ekonominė plėtra:

Ekonomikos plėtra ir modernizacija daugelyje Azijos šalių dažnai lydima urbanizacijos. Norint palaikyti privačių įmonių ir verslo plėtrą, tradicinės kaimo gyvenvietės integruojamos į besiplečiančius miestus, tuo pačiu išsaugant jų unikalią architektūrą ir kultūrinį paveldą. Europoje panašūs ekonominio augimo procesai dažnai radikaliai keičia vietos identitetą.

Kultūrinė svarba:

Daugumoje Azijos šalių tradicinio paveldo išsaugojimas turi didelę kultūrinę reikšmę, įskaitant tradicinių kaimo gyvenviečių ir senų pastatų išsaugojimą miestų kontekste. Europoje taip pat yra panašių kultūros apsaugos priemonių, bet urbanizacijos plėtra dažniausiai neturi daug bendro su istorine aplinka.

Vyriausybės politika:

Kai kurioms Azijos šalims būdingos vyriausybės politikos, skatinančios istorinių vietovių išsaugojimą ir integraciją į miestus. Šios politikos dažnai kyla iš noro išsaugoti kultūrinį identitetą, pritraukti daugiau turistų ir apsaugoti istorinį paveldą (pvz. Japonija, Kinija, Pietų Korėja, Vietnamas).

23 pav. Priežasčių ir veiksnių dėl Azijos pavyzdžių pasirinkimo aiškinimo ikonos (sudaryta autorės).

1.5.1 TERITORIJŲ PASIRINKIMO KRITERIJAI

BŪTINAS KRITERIJUS:

1. **Regimas ryškus vizualinis (aukščių, mastelio ar pan.) kontrastas tarp istorinių ir modernių struktūrų.**

ARBA ARBA:

1. **Kontrastai nyksta: istoriniai kvartalai susitapatina su nauju urbanistiniu audiniu. Regimas istorinių, tradicinių struktūrų nykimas.**
   (istorinės struktūros modernizacijos procese neturi pakankamai apsaugos priemonių dėl ko kyla grėsmė jų išnykimui)
2. **Kontrastai yra išlaikomi: senoji struktūra modernizacijos procese darniai integruojama į naująjį miesto audinį.**

24 pav. Kontrastai nyksta arba darniai integruojasi schema (sudaryta autorės).

Detalesni pasirinkimo kriterijai:

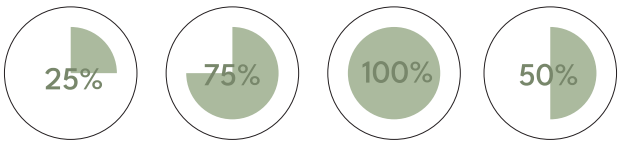
- **Pasirinkta vieta turi turėti vietinio konteksto tradicinės architektūros objektų.**
- **Istorinės architektūros medžiagiškumo privilegija – mediena, 1-2 aukštai.**
- **Teritorija ne pramoninė. Prioritetas gyvenamąjai, komercinei funkcijoms, tačiau gali būti ir didesnis funkcijų spektras.**
- **Privilegija istoriniams priemiesčiams, tačiau patenkinus kitus kriterijus analizuotinas ir miesto centras.**

1.5.2 TYRIMO VERTINIMO STRUKTŪRA

4 lentelė. Tyrimo vertinimo struktūra (sudaryta autorės).

RAJONAS	KVARTALAS/GATVĖ	OBJEKTAS
1. Vietos identitetas – istorinė architektūra. 2. Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos. 3. Urbanistinių erdvių struktūra. (Gatvių tinklas, buferinės zonos, žaliosios/rekreacinės zonos, užstatytos zonos ir pan.).	1. Saugomos teritorijos 2. Naujos intervencijos ir jų paplitimas dabartinėje kvartalo/gatvės struktūroje. 3. Užstatymo struktūra (dom. morfotipas, pastatų-funkcijų ypatumai). 4. Vizualiniai ryšiai.	1. Architektūrinė raiška, naujos architektūros istorinėje aplinkoje reglamentai ir pan. 2. Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita? (per funkciją, formą-aukštingumą, modernizaciją, renovaciją ar pan.)

Istorinio ir modernaus santykis: koks procentas naujos struktūros, koks išlaikytas senosios?

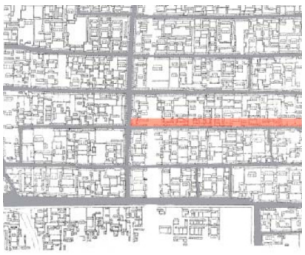
25 pav. Istorinio ir modernaus santykis (sudaryta autorės).

5 lentelė. Tyrimo vertinimo lentelės pvz (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Ekonominė vertė	?	?	?
Socialinė vertė	?	?	?
Tvarumas	?	?	?
Architektūrinė raiška	?	?	?

26 pav. Senosios struktūros nyksta (sudaryta autorės)

27 pav. "Hutongo„ alėja. Pekinas, Kinija

28 pav. Istorinio miesto kontrastas su likusia miesto urbanizacija (n. d.)

1.5.3 TYRIMAS

01. PEKINAS, KINIJA

Atitinka pirmąjį išskirtą kriterijų:
1. Kontrastai nyksta: istoriniai kvartalai susitapatina su nauju urbanistiniu audiniu.

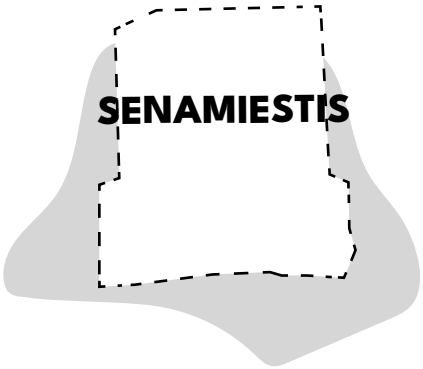
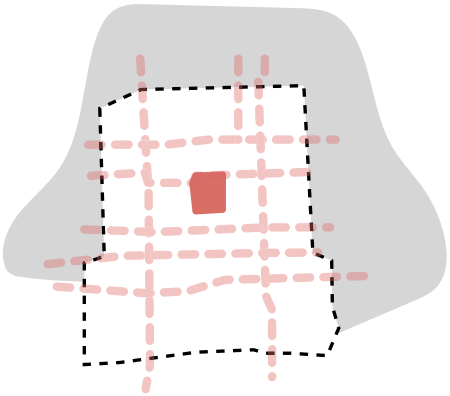
Vietos paveldas ir problematika: senasis miestas, kuriame regimas tradicinio planavimo struktūrų nykimas:
„Hutong" gatvelės ir „Si-He-Yuan" kiemeliai

"Hutong„ – yra siauros gatvelės struktūra, dominavusi senajame Pekimo mieste. Iš viso Yuan dinastijos įrašuose miesto planuose matomos trys gatvių rūšis: didžiosios gatvės (apie 37,2 m pločio), mažosios gatvės (18,6 m pločio) ir Hutongai (9,3 m pločio). Hutongų praėjimai suteikė gyventojams apsaugą nuo vėjo ir didesnį privatumo jausmą.

Senasis Pekino tradicinis gyvenamasis pastatas yra vadinamas "Si-He-Yuan„ arba kieminiu namu, jis sudarytas iš mažų pastatų, susibūrusių aplink vieną ar kelias centrines kiemo dalis. Toks kompleksas yra glaudžiai susijęs su Kinijos miesto šeimų tradicine gyvensena. Si-He-Yuan pastatai sudaryti iš medinių karkasų, su plytų sienomis ir čerpiniais stogais. Yuan imperijos laikais buvo taikomi griežti aukščio, dizaino, spalvų ir puošybos apribojimai.

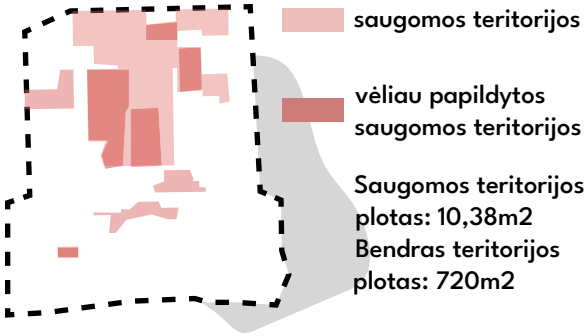
Moderniaisiais laikais miesto plėtroje kilo konfliktas tarp modernizacijos ir kultūrinio paveldo išsaugojimo.

6 lentelė. Pekino „Hutong" gatvelių ir „Si-He-Yuan" kiemelių analizė (sudaryta autorės).

RAJONAS	
Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos	Urbanistinių/viešųjų erdvių struktūra
	
Senasis miestas (pav. uždraustasis miestas) dabar esti miesto centre. Jis šimtmečius buvo imperatoriškos valdžios centru. Šiuo metu yra sujungtas su miesto centrine ašimi ir daugeliu kitų gatvių, suteikdamas svarbą ir ryšį aplinkinėms Pekino miesto dalims. **Regimas istorinio miesto kontrastas su aplinkine urbanizacija per pastatų aukštį ir mastelį.**	Tebedominuoja senasis viešųjų erdvių charakteris: ○ Centrinė ašis ○ Simetriškas planas ○ Viduryje kaip svarbiausias teritorijos pastatas – pilis ○ Buvę privatūs sodai/kiemeliai buvo atverti viešąjai prieigai

KVARTALAS/GATVĖ

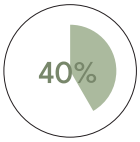
Saugomos teritorijos/struktūros

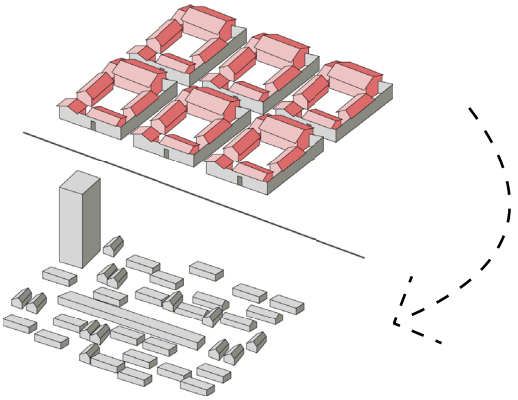
2002 m. parengtas 25-ių istorinių kvartalų išsaugojimo planas.

Apie 20% teritorijoje tebeišlikusių istorinių pastatų buvo apibrėžti kaip saugomi, tačiau vėliau nuspręsta išfragmentuotus takus ir pastatų plotus papildyti, atsižvelgiant į pradinius miesto kvartalų plotus. Visgi tokių veiksmų imtasi kiek per vėlai, nes apsaugos zonos vistiek apėmė tik mažiau nei pusę visos istorinio miesto teritorijos.

Iš viso matyti, kad senosios struktūros teritorijoje yra išsaugoma apie 40%

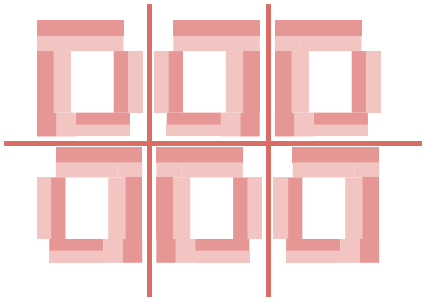

Intervencijos į senąsias struktūras

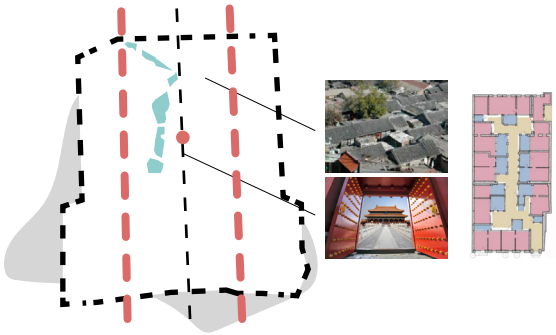
- Modernizavimo veiksmai paveldo apsaugos neturinčiose teritorijose kompromitavo tradicinį vietos charakterį.
- Dar prieš paveldo apsaugos planą miestas patyrė turistų perteklių, kuris laikui bėgant turėjo neigiamą poveikį istoriniams pastatams.
- Aplinkinė modernaus miesto plėtra, įskaitant pagrindinius kelius ir statybos projektus, įsiveržė į istorines senojo miesto ribas.
- Kraštinėse senojo miesto dalyse atsirado senąją kieminę struktūrą praradusių tankaus užstatymo intervencijų ir netgi daugiaaukščių pastatų.

Užstatymo struktūra

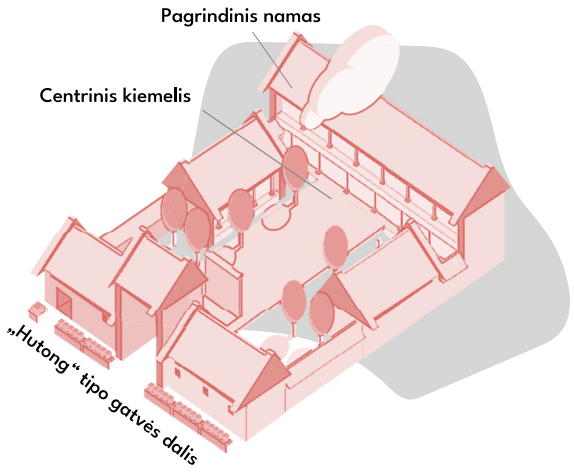
Senojoje struktūroje domijuoja **perimetrinis posesijinis** užstatymo morfotipas.

Vizualiniai ryšiai

- Šiaurės-pietų ašis
- Rytų-vakarų simetrija
- Kieminis kvartalų išdėstymas
- Pastatų hierarchija: senojo miesto pastatai yra išdėstyti hierarchine tvarka. Centrinėje ašyje yra svarbiausios struktūros.
  - Vartai ir slenksčiai
  - Dekoratyviniai elementai
  - Zigzaginiai koridoriai
- Kraštovaizdžio elementai tokie kaip sodai, dirbtinės kalvos, vandens telkiniai.

OBJEKTAS	
Architektūrinė raiška	Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita?

“Si-He-Yuan„ kiemo struktūra

1. Funkcinė kaita: senieji kieminio tipo kompleksai buvo konvertuoti iš gyvenamosios funkcijos į komercinę arba modernią gyvenamąją. Jie buvo paverti svečių namais, viešbučiais, meno dirbtuvėmis, „co-living“ erdvėmis ir pan.

2. Kaita per formą: Dėl greito urbanizacijos proceso, dauguma tradicinių namų ir privačių kiemų buvo pertvarkyti arba sunaikinti siekiant pasinaudoti žeme naujiems daugiabučių pastatams ir komercinėms struktūroms.

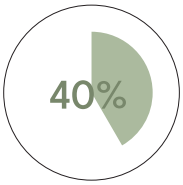
3. Renovacija seno: tik kultūros paveldo apsaugos zonose, esantys senieji pastatai buvo restauruoti ir atstatyti taip, kad atitiktų šiuolaikinius standartus ir galėtų būti naudojami naujoms funkcijoms, .

Išvada: intensyvus modernizacijos procesas ir senųjų pastatų nuvertinimas prisidėjo prie senojo miesto centro deformacijų. Daugelis gyventojų prieš savo valią buvo iškeldinti iš savo senų namų į naujus aukštybinius pastatus. Dėl viso to buvo prarasta daug vertingų kultūrinio paveldo objektų.

7 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Ekonomine prasme šalies sostinėje Pekine, kurį kasmet aplanko daugybė turistų, senasis miestas yra populiari vieta, kuri generuoja tam tikrą kiekį ekonominės gražos		+	
Socialinis aspektas: kultūros paveldo apsaugos zonose istorinis paveldas galiausiai įprasmintas sėkmingai, tačiau likusi teritorija vietomis yra vis dar planuojama chaotiškai.		+	
Tvarumas vertintinas vidutiniškai dėl to, jog pusė senojo miesto yra menkai reguliuojama, o savininkai turi laisvę nepamatuotoms intervencijoms.		+	
Architektūrinė raiška: dalis istorinio miesto autentišką vizualinę raišką yra išsaugojusi, kitoje dalyje įžvelgiamos kontroversiškos intervencijos.		+	

Įvertinus nagrinėtus aspektus istorinio ir modernaus santykis, apimant viso senojo miesto struktūras, yra apie 40% istorinio/60% modernaus.

ISTORINIO

29 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autorės)

30 pav. 1670 m. žemėlapis

31 pav. Architektūriniai kontrastai Sodermalmėje (n. d)

02.STOKHOLMAS, ŠVEDIJA

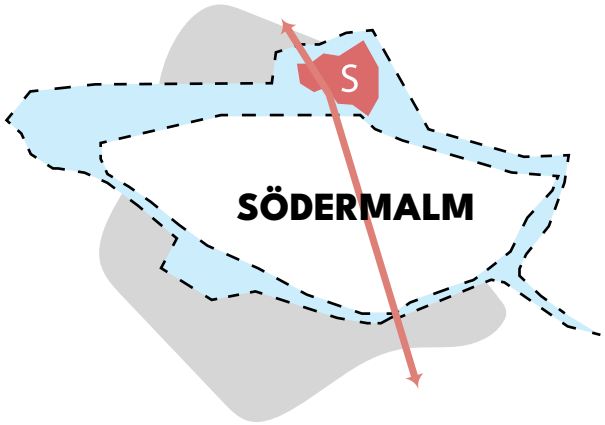
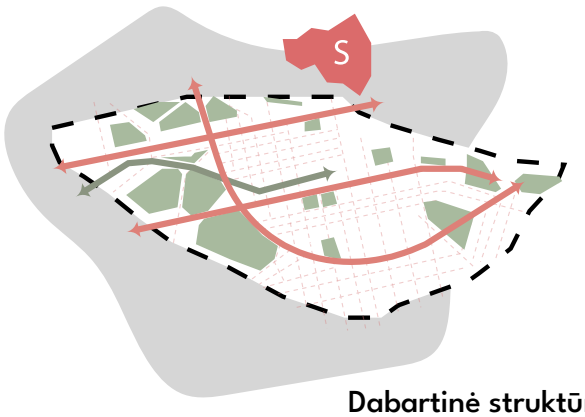
Atitinka antrąjį išskirtą kriterijų:
2. Kontrastai yra išlaikomi: senoji struktūra modernizacijos procese darniai integruojasi į naująjį miesto audinį.

Vietos identitetas ir kaip jis keitėsi: „Södermalm“ sala: dabar – moderni miesto širdis, anksčiau – kaimo vietovė, nuo XVII a. darbininkų klasės industrinis bei gyvenamasis priemiestis.

Iki XVII a. “Södermalm„ sala buvo tik kaimo vietovė, vėliau saloje buvo pastatyti darbininkų klasės rajonai. Gražūs, ryškia raudona spalva dengti, mediniai kotedžai, kuriuos vis dar galima rasti kai kuriose Södermalmo vietose, atsirado būtent tuo laikotarpiu. Iki XVIII a. sala buvo žinoma kaip skurdi vietovė, garsėjanti neteisėtumu, stipriu alkoholio vartojimu.

Visgi Sodermalmė, kadaise pagarsėjusi kaip Stokholmo „lūšnynų“ rajonas, – šiandien yra žinoma kaip bohemiškos, alternatyviosios kultūros, daugybės kultūrinių pramogų ir Švedijos hipsterių sostinė.

7 lentelė. Stokholmo „Sodermalm“ salos analizė (sudaryta autorės).

RAJONAS	
Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos	Urbanistinių/viešųjų erdvių struktūra
	 Dabartinė struktūra
Sodermalmės sala – tai buvęs istorinis priemiestis. Dabar – darni kultūrinė jungtis tarp senamiesčio šiaurinėje dalyje ir kitų miesto rajonų pietuose. **Kontrastai saloje regimi per skirtingų epochų architektūrą bei aplinkinę urbanizaciją už salos ribų.**	Senasis viešųjų erdvių charakteris tebedominuoja: ○ Didžiąją Sodermalmės dalį apima išlikęs istorinis tinklinis gatvių išsidėstymas ○ Žaliosios rekreacinės erdvės savo vietos nuo istorinių žemėlapių nepakeitė – susikoncentravusios šiaurinėje ir pietinėje dalyse. ○ Sala tebeturi tris pagrindines teritoriją dalinančias jungtis bei vieną menamą žaliąją, besidriekiančią per didžiąją parkų dalį.

KVARTALAS

Saugomos teritorijos/struktūros

Didžiausią istorinę-kultūrinę reikšmę turinčios teritorijos

Mažesnę istorinė- kultūrinę reikšmę turinčios teritorijos

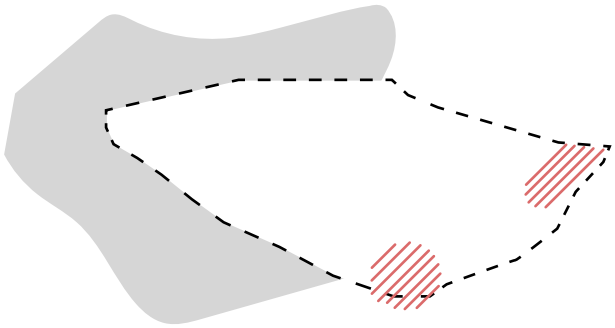
Stokholmo miesto muziejus yra parengęs tikslius duomenis apie miesto centrinių dalių aplinkos paveldo vertybes. Miesto periferijoje (įskaitant Sodermalmės salą) sisteminis tyrimas pradėtas 2004-aisiais metais.

Anot tirtų duomenų, norint įtraukti į kultūrinio paveldo registrą, pastatai turi pasiekti tam tikrą amžių: miesto periferijoje struktūros turi būti pastatytos dar iki 1990 m. Stipriausiai apsaugotos teritorijos žemėlapyje pažymėtos rausvomis spalvomis. Jos sudaro apie 40% visos urbanizuotos teritorijos. Likusi pilkai pažymėta teritorija turi kiek lengvesnius apsaugos reglamentus, tačiau taip yra vertinama kaip istoriškai svarbi.

Iš viso matyti, kad senųjų griežčiausiai saugomų struktūrų teritorijoje yra apie 75%

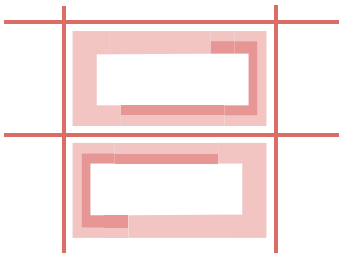
Intervencijos į senąsias struktūras

Platesnei modernizacijai numatytos zonos

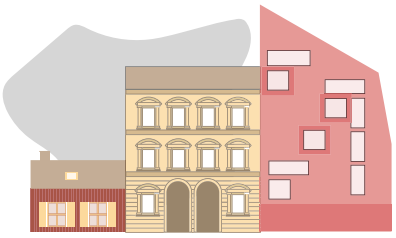
Nors šiuo metu sala yra daugiau, mažiau išsaugojusi istorines struktūras, visgi Stokholmo miesto urbanistiniuose planuose galima rasti ir modernizuoti planuojamų teritorijų. Iki 1930-ųjų metų buvęs eismo sprendimas jau nebetinka šių dienų gyvenimui. Pažymėtose teritorijose numatyta **tankinti kvartalus**, pildant senąjį užstatymą nauju, ir užtikrinant geresnius ryšius. Kuriami papildomi pastatų tipai – gyvenamamieji namai, komerciniai ir biurų pastatai, autobusų, metro stotys. Kitas aukščiausios svarbos prioritetas – prieigų ir eismo srautų pritaikymas dviračiams.

Užstatymo struktūra

Visoje salos struktūroje domijuoja **perimetrinis posesijinis** užstatymo morfotipas, tačiau vietomis yra išlikusių ir seniausių istorinių taškinio planavimo objektų.

Vizualiniai ryšiai

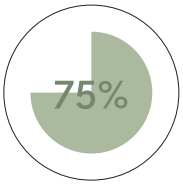
- Ryškus architektūrinis kontrastas: Sodermalmė pasižymi gausia architektūrinių stilių variacija: nuo senųjų vilų iki neoklasicizmo ir modernių intervencijų.
- Išlikęs tinklinis gatvių išdėstymas.
- Salą supantis vanduo ir vieši parkai salos vakarinėje ir rytinėje dalyse.
- Tiltai
- Vaizdai nuo stogų iš aukščiausių pastatų.

OBJEKTAS	
Architektūrinė raiška	Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita?
Neskaitant vėlesnio neoklasicizmo stiliaus pastatų, mano tyrimui aktualiausios senosios medinės struktūros, kurios yra išlikę dar nuo XVII a. – tai tradicinio Švediškojo tipo medinės vilos, kurios jaukiai įsiliejo į vėlesniais periodais atsiradusias architektūrines struktūras. Tradicinio Švediško tipo medinės vilos Södermalmėje.	**1. Funkcinė kaita:** Funkcinė kaita Sodermalmės saloje pasireiškia daugeliu būdų. Kai kurie tradiciniai gyvenamieji pastatai buvo pertvarkyti į komercinius ar administracinius objektus, atspindinčius modernaus miesto poreikius. Taip pat pastebėtas didėjantis turistinis srautas, todėl buvo įkurta daugiau naujų kavinių, restoranų ir kitų paslaugas teikiančių objektų. **2. Kaita per formą:** vietovėje fokusuojamasi į naujų pastatų projektavimą, siekiant integruoti juos į istorinę aplinką. Didesnis pastatų aukštis, modernios architektūros elementai ir urbanistiniai sprendimai padėjo pasiekti optimalesnį erdvės naudojimą. Seniausieji mediniai žvejų namai (dabar vadinami kotedžais) savo formos nepakeitė. **3. Restauracija:** kartais vykdoma medinių kotedžų restauracija. **Išvada:** tūrinė ir erdvinė kaita Sodermalmės saloje yra kompleksiška, apimanti funkcijos, formos bei istorinio paveldo transformacijas, kurios prisidėjo prie teritorijos įvairovės ir gyvybingumo išsaugojimo.

8 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Ekonomine prasme teritorija yra revitalizuota ir kasdien susilaukia daugybės turistų bei vietinių gyventojų, kurie suteikia didelę ekonominę gražą.	+		
Socialinis aspektas: Sodermalmė pasižymi unikaliu socialiniu audiniu. Tačiau visų pirma – yra miesto kultūros centras.	+		
Tvarumas: teritorijoje yra daug viešųjų-žaliųjų erdvių ir parkų. Dauguma naujų ir renovuotų pastatų Sodermalmėje yra projektuojami taip, kad būtų energiškai efektyvūs.	+		
Architektūrinė raiška: sala pasižymi gausia architektūrinių stilių variacija.	+		

Įvertinus nagrinėtus aspektus istorinio ir modernaus santykis, apimant viso senojo miesto struktūras, yra apie 75% istorinio ir 25% modernaus

ISTORINIO

32 pav. Senosios struktūros nyksta (sudaryta autorės)

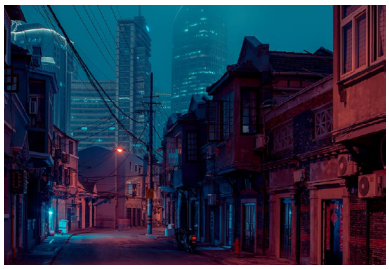
03. ŠANCHAJUS, KINIJA

Atitinka pirmąjį išskirtą kriterijų:
1. Kontrastai nyksta: istoriniai kvartalai susitapatina su nauju urbanistiniu audiniu.

Vietos paveldas ir problematika: kultūros paveldo statusą turinti, Šanchajaus „Shikumen“ architektūra sparčiai nyksta arba yra stipriai modernizuojama, pakeičiant buvusįjį identitetą.

33 pav. „Shikumen“ alėja 1860 m.

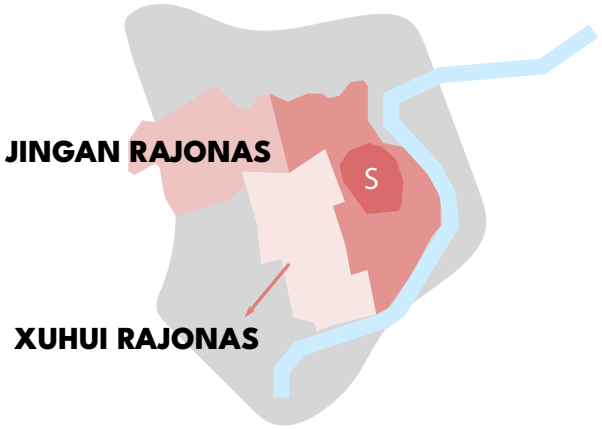
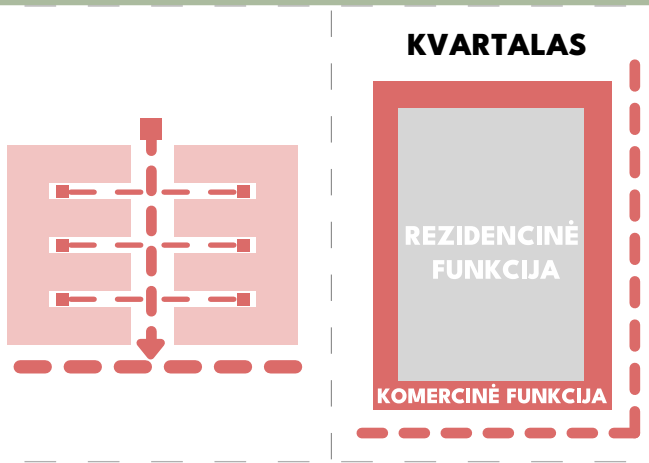

34 pav. „Shikumen“ alėja 2019 m.

Šanchajui būdingas architektūrinis stilius “Shikumen„, kartais verčiamas kaip „akmens vartai“, šiandien laikomas madingu miesto identiteto simboliu. Šiam stiliui būdingi pastatai buvo pradėti statyti Didžiosios Britanijos koncesijos (leidimo ūkinei ar komercinei veiklai) metu 1850-aisiais metais.

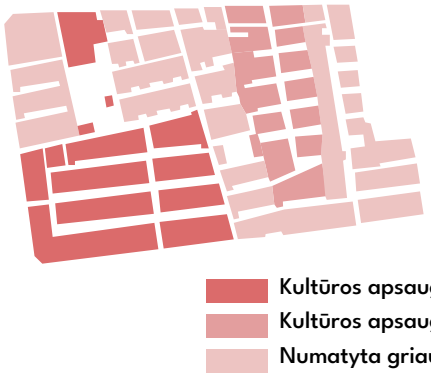
Shikumenų pastatai – tai gyvenamųjų būstų alėjos, kuriose darniai susilieja vakarų ir kinų architektūrų estetikos. Šiais laikais dauguma senųjų Shikumenų pastatų grupių pavirto turistinėmis bei komercinėmis vietomis. Taip pat dauguma miesto centre kadaise stovėjusių Šikumenų buvo nugriauti, o spėta išsaugoti tik keletas, kas kelia susirūpinimą bendruomenėms dėl menkos kultūros paveldo apsaugos mieste. Seniesiems Shikumenų pastatams dažniausiai gresia gentrifikacija, relokacija bei nusavinimas.

9 lentelė. Šanchajaus „Shikumen“ analizė (sudaryta autorės).

RAJONAS	
Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos	Urbanistinių/viešųjų erdvių struktūra
	
Shikumenų pastatų alėjos originaliai buvo išplitusios nuo pat senamiesčio iki aplinkinių rajonų. Tačiau dėl sparčios urbanizacijos šiuo metu yra išlikusios daugiausia senuosiuose priemiesčių rajonuose tokiuose kaip „Xuhui“, „Jingan“. **Visgi palyginus su moderniaisiais Šanchajaus dangoraižiais pastatų mastelio ir aukščio vizualinis kontrastas tarp vieno ir kito yra nepaneigiamas.**	○ „Kišeninio“ tipo gatvelės: vidinės Shikumenų kvartalų erdvės sudarytos iš vienos struktūrą jungiančios alėjos, besidriekiančios iki svarbesnės miesto gatvės, ir mažų akligatvinių atšakų. ○ Išoriniai kvartalų pastatai skirti komercijai, vidiniai – rezidenciniai. ○ Visgi vietomis buvusios aikštės modernizacijos metu arba išformuojamos arba apstatomos nauja statyba.

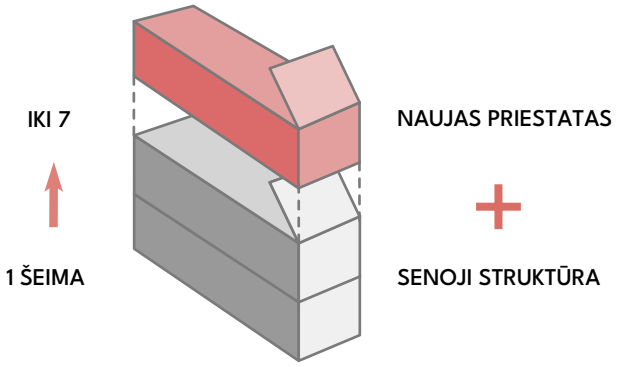
KVARTALAS/GATVĖ

Saugomos teritorijos/struktūros (šiuo atveju pasirenkamas tipinis „shikumen“ kvartalas jingan rajone)

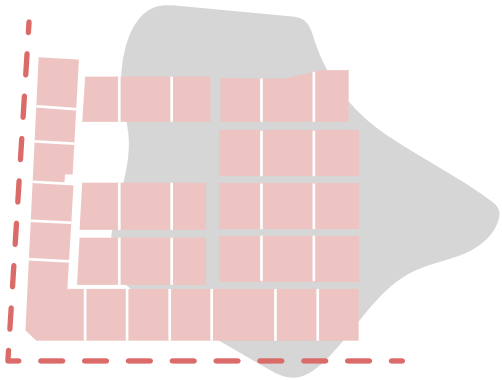
Dėl plataus Shikumen architektūros paplitimo mieste pasirinkta nagrinėti vieno tipinio kvartalo, kuris šiuo metu dar yra išlikęs, išsaugojimo planus. Pagal valstybės planus matyti, jog apie 50% senojo kvartalo bus mažiau ar daugiau išsaugota, tuo tarpu kita pusė visgi patirs pilną restruktūrizaciją.

Intervencijos į senąsias „Shikumen“ struktūras

- Jei pastatą pasirinkta išsaugoti, dažnai jis patiria renovaciją, kurios metu yra plečiamos senosios struktūros užstatymo intensyvumas.
- Shikumenų būstai kadaise priklausę vienai šeimai išskirstyti keliems šeimų ūkiams (iki 7-ių).

Užstatymo struktūra

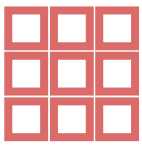
- Linijinė išdėstymo struktūra: pastatai išsidėsto linijinėje tvarkoje, sudarydami gatvės arba takelių linijas.

- Kieminė-centrinė koncepcija: pastatai dažnai yra suorientuoti į bendrą kiemą, kurį dalijasi ir daugiau kvartalo gyventojų.

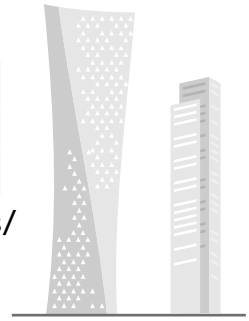
Vizualiniai ryšiai

Ryšys su gatve

Glaudumas/ tankumas

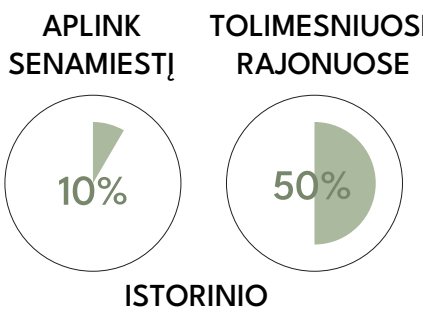
- Glaudus/tankus pastatų išdėstymas
- Autentiška vizualinė išraiška
- Balansas tarp horizontalaus ir vertikalaus
- Artimas ryšys su gatvės aplinka
- Modernaus ir istorinio vizualinis kontrastas

OBJEKTAS	
Architektūrinė raiška	Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita?
 Shikumenų pastatų išskirtinė detalė – akmeniniai vartai puošti ornamentais, dengti frontonu ar arka. Architektūra pasižymi vakarietiškų ir kiniškų elementų harmoninga kombinacija, sukuriančia unikalų urbanistinį vaizdą.	**1. Funkcinė kaita:** tradiciniai Shikumenų pastatai dažniausiai išlaiko savo pradinę gyvenamąją funkciją. **2. Kaita per formą:** kompoziciniai/planiniai pokyčiai, papildomų aukštų priestatai. Dažnai labiau centrinėse miesto dalyse dominuoja visiška senųjų Shikumenų demontacija ir naujų daugiaaukščių statyba. **3. Modernizacija:** tradicinių medžiagų keitimas renovuojant (plieno konstrukcijos, naujos perdangos), ryškių spalvų įvedimas. **Išvada:** Shikumenų rajonų transformacija Šanchajuje kelia įvairiapuses reakcijas. Naujos funkcijos gali suteikti antrą gyvenimą istoriniam paveldui, tačiau per nelyg didelė modernizacija kelia pavojų prarasti istorines vertybes ir didina socialinę segregaciją tarp iškeldintų bendruomenių.

10 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Ekonomiškai Shikumenų rajonų pertvarka skatina turizmą, verslo plėtrą ir nekilnojamojo turto vertės didėjimą. Tačiau tai gali sukelti nuomos kainų kilimą, kultūrinių vertybių praradimą.		+	
Socialinis aspektas: Shikumenų rajonų pokyčiai gali stiprinti bendruomenes ir kurti naujas socialines erdves, tačiau dėl modernizacijos taip pat kyla grėsmė socialinei segregacijai ir kultūrinio identiteto praradimui.		+	
Tvarumo požiūriu Shikumenų rajonų pertvarka yra gana subalansuota. Šių pastatų renovacija sparčiai vyksta jau šimtmetį.	+		
Architektūrinė raiška: tiek senieji išlikę Shikumenų būstai, tiek renovuoti dažniausia išlaiko savitą architektūrinę raišką.	+		

Istorinio ir modernaus santykio vertinimas šiuo atveju negali apimti visame mieste išsibarsčiusių senųjų struktūrų, jų išlikimas, priklausomai nuo rajono, netolygus. Aplink senamiestį Shikumenų išsaugojimas prilygsta 10%, tačiau tolėliau yra išsaugoma apie 50% visos kvartalo struktūros.

35 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autorės)

36 pav. Kioto kontrastai (n. d)

37 pav. Senoji „Machiya“ (n. d)

04. KIOTO, JAPONIJA

Atitinka antrąjį išskirtą kriterijų:
2. Kontrastai yra išlaikomi: senoji struktūra modernizacijos procese darniai integruojasi į naująjį miesto audinį.

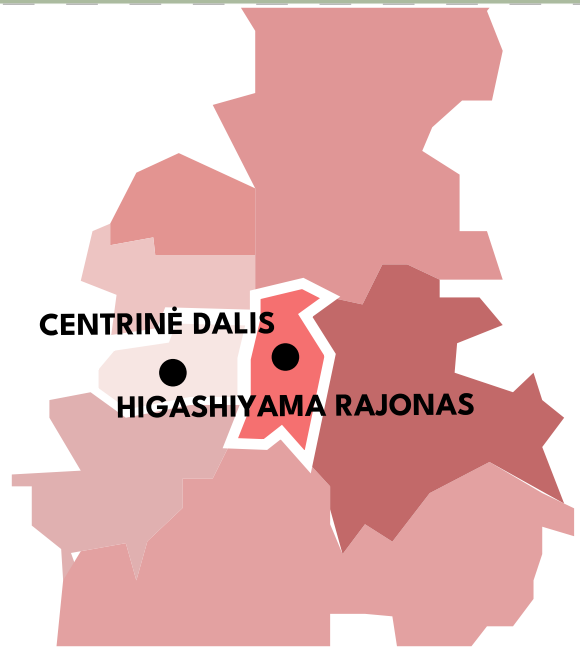
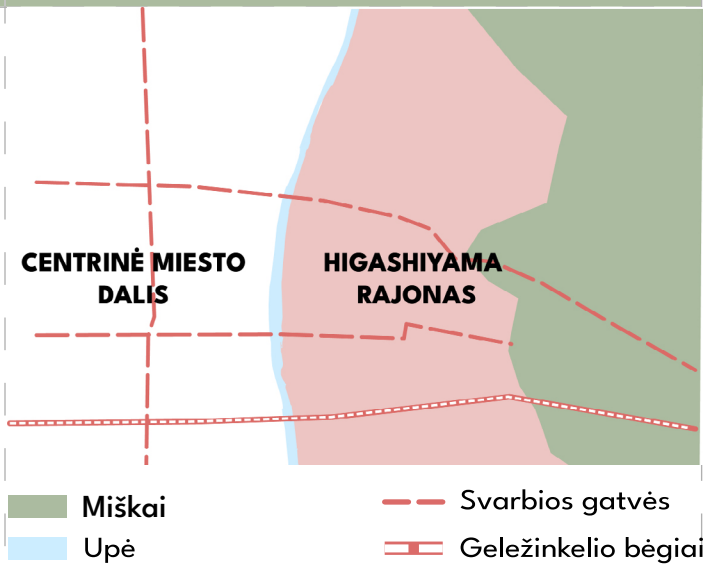
Vietos paveldas ir raida: buvę tradiciniai miesto namai „Machiya“ po truputį buvo transformuoti į pilnai komercinius objektus, tačiau išlaikė savo senąja architektūrinę raišką.

Kioto – buvusi Japonijos sostinė – dabar itin lankytinas istorinis miestas.

Kioto „Machiya“ pastatai pasižymi išskirtiniu architektūros stiliumi ir tarnauja kaip miesto tapatumo simbolis. „Machiya“ statyba prasidėjo dar Edo laikotarpyje ir tęsėsi iki Meidžio eros. Šie tradiciniai miesto namai derino Japoniškos estetikos eleganciją su funkcionaliu dizainu.

XXI a. dauguma Kioto „Machiya„ patyrė permainas, su reikšminga jų paskirties transformacija į komercines funkcijas. Visgi buvo imtasi griežtų priemonių išsaugoti istorinius „Machiya“ fasadus, o tuo tarpu vidiniai erdviniai pokyčiai vykdyti leisti, siekiant geriau pritaikyti pastatus prie šiuolaikinių gyvenimo standartų ir didelio turistų kiekio.

11 lentelė. Kioto „Matchiya“ analizė (sudaryta autorės).

RAJONAS	
Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos	Urbanistinių erdvių struktūra/Urbanistinės formantės
	
Pasirinkta nagrinėti Kioto miesto centrinę bei rytinę dalis, kuriose plačiausiai paplitusi senoji architektūra kurianti kontrastus ir apribojanti moderniąją plėtrą. **Kontrastai pasireiškia per medžiagiškumą, aukštingumą.**	Abi išskirtos miesto dalys (centrinė, istorinis Higashijama rajonas) turi daug ryškių buferinių jungčių dalijančių teritorijas zonomis: geležinkelio bėgiai, pagrindinės gatvės, upė, miškas. Rezidenciniuose/verslo rajonuose įsiterpia daug šventyklų kompleksų.

KVARTALAS/GATVĖ

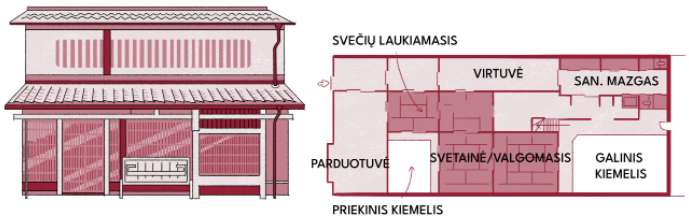
Teritorijų apsaugos planas

1991 m. apibrėžtas „Saugojimo, atgaivinimo ir kūrimo“ planas, padalinantis Kiotą į tris regionus: „Gamtinio ir istorinio kraštovaizdžio apsaugos regionas“ šiaurėje ir trijose kalnų vietovėse, „Mišrūs centro atgaivinimo regionai“ centre ir „Naujųjų miesto funkcijų koncentracijos regionas“ pietuose.

Intervencijos į senąsias „Machiya“ struktūras

SENOJI MACHIYA STRUKTŪRA

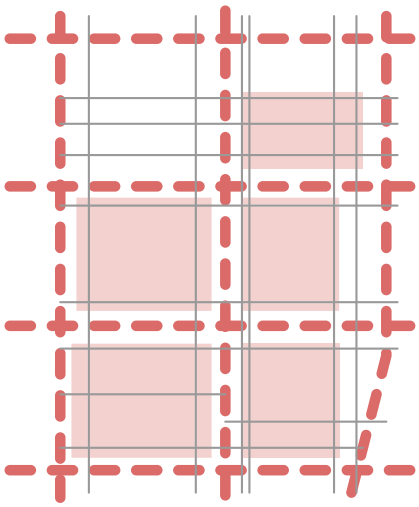

PO ATNAUJINIMO

Revitalizuoti urbanistiniai centrai: verslo-gyvenamieji rajonai

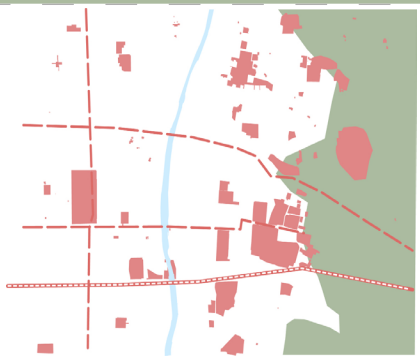

Pėsčiųjų gatvių tinklas

Gatvės prieinamos ir automobiliams

verslo-gyvenamieji kvartalai

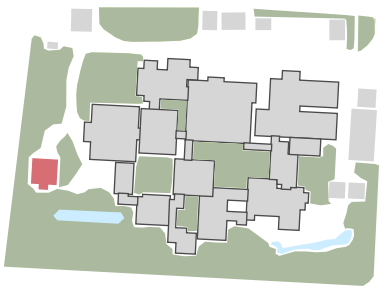
Vizualiniai ryšiai

Šventyklų teritorijos

Pagoda

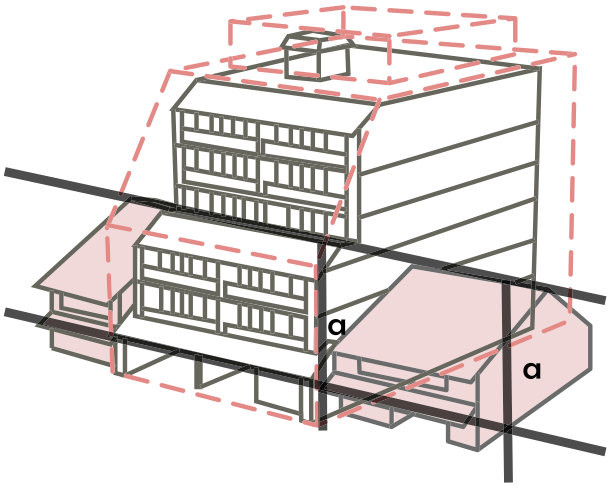
Tipinis senųjų šventyklų kvartalas

Kiote yra įprasta kurti mišrių funkcijų rajonus. Dauguma kvartalų suprogramuoti atlikti gyvenamąją ir administracinę funkcijas.

- Kas yra verslo-gyvenamasis rajonas?

  Tai yra miesto teritorija, kurioje gyvenamieji ir administraciniai objektai koegzistuoja greta ir atlieka svarbų vaidmenį palaikant miesto gyvybingumą. Tokių vietų kvartalai projektuojami su itin tankiu pėsčiųjų tinklu.

- Kiote pagrindinis vizualinis ryšys yra šventyklos, kurios yra tankiai išsibarsčiusios po visą miestą, ypatingai daug jų išlikę būtent Higashijamos rajone.
- Šventyklų kvartalai dažniausia yra visiškai restauruojami ir pasižymi šaliai itin autentiškomis struktūromis.
- Gyvenamieji kvartalai tankūs ir žemo aukštingumo, išskyrus pagrindinį relikvijų saugyklos pastatą – pagodą, kuri ryškiai matoma ir iš aplinkinių teritorijų.

OBJEKTAS	
Naujų objektų architektūrinės raiškos reglamentai	Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita?
Kadangi senieji „Machiya“ išoriškai nėra modifikuojami, pasirinkta rodyti jų kuriamą ryšį ir kontrastus su greta išdėstomais naujos architektūros objektais: Nauji pastatai aukštesni nei 20-imt metrų privalo savo fasadiniu masteliškumu prisiderinti prie nedidelio mastelio senųjų „Matchiya“.	**1. Funkcinė kaita:** Kioto „Machiya“ pastatuose funkcinė kaita buvo akivaizdi, nes dauguma jų buvo transformuoti iš gyvenamųjų ir privataus verslo parduotuvėlių į visiškai funkcionuojančias komercines parduotuves, restoranus ar visuomenines patalpas. **2. Kaita per formą:** nors dažniausiai „Machiya“ pastatų fasadai yra tik restauruojami, vidinis planas keičiamas kardinaliai – yra sukuriama viena ar dvi didelės patalpos, pritaikomos naujajai funkcijai. Tuo tarpu naujoji architektūra artimoje aplinkoje projektuojama savo masteliškumu atsižvelgianti į senuosius „Machiya“ pastatų fasadų sudalinimus (daugiausiai horizontalius) ir bendrą aukštį. **3. Renovacija bei modernizacija:** plačiai vykdoma pastatų renovacija bei modernizacija pritaikant istorinius pastatus naujoms funkcijoms. **Išvada:** „Machiya“ pastatai yra adaptuojami pagal besikeičiančius reikalavimus ir kontekstą, siekiant išsaugoti jų istorinę vertę ir prisitaikyti prie naujų funkcionalumo poreikių. Jų modernizacija kontekstuali ir dėmesinga.

12 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Senųjų „Machiya“ modernizacija skatina turizmą, investicijas į nekilnojamąjį turtą, verslo plėtrą ir naujų darbo vietų kūrimą. Tai taip pat prisideda prie kultūrinės vertės išsaugojimo, skatinant vietos ekonominį augimą.	+		
Vykdoma senųjų „Machiya“ pastatų modernizacija ir kvartalų tankinimas kontekstualia naująja architektūra Kiote skatina žmonių socialinius ryšius, kuria naujas bendruomenes, kartu išsaugant istorinę vietovės tapatybę ir skatinant menus bei kultūrą.	+		
Modernizuoti „Machiya“ pastatai gali būti tvarūs, įgyvendinant išteklių taupymą, perdirbamų medžiagų naudojimą, ilgalaikės plėtros principų laikymąsi.	+		
Architektūrinė raiška: „Machiya“ modernizacijos procese taikomas subalansuotas procesas, kai pastato išvaizda išlaikoma tradicinė, bet vidaus erdvė ir funkcionalumas pritaikomi šiuolaikiniams standartams.	+		

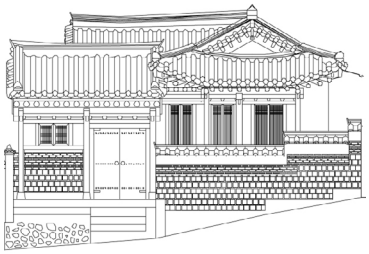
Senieji „Machiya“ visame Kiote yra plačiai vertinami ir išsaugomi, todėl santykis tarp istorinio ir modernaus prilygsta bent 90%, 10%

ISTORINIO

38 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autorės)

39 pav. Istorinio „Hanok“ fasadas

40 pav. Kontrastai regimi nuo istorino rajono (n. d)

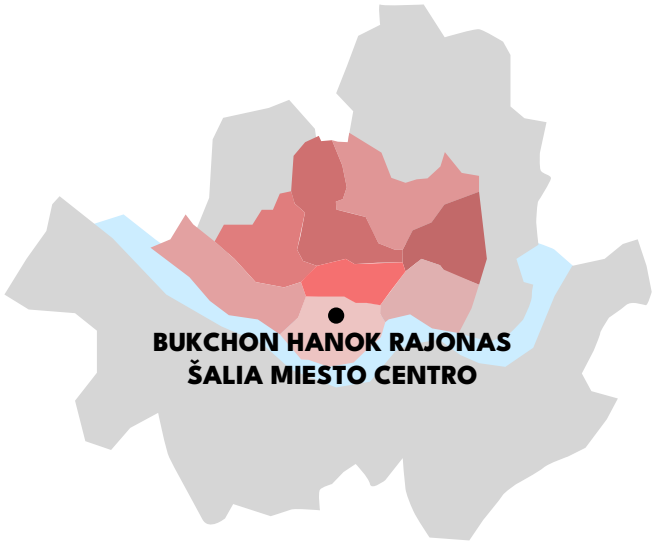
05. SEULAS, PIETŲ KORĖJA

Atitinka antrąjį išskirtą kriterijų:
2. Kontrastai yra išlaikomi: senoji struktūra modernizacijos procese darniai integruojasi į naująjį miesto audinį.

Vietos paveldas ir raida: seniausias Seulo miesto istorinis rajonas „Bukchon“ su 900-u išlikusių tradicinių Korėjietiškų gyvenamųjų namų „Hanok“ iš pradžių kėlė dviprasmiškas nuomones dėl savo vertės, tačiau dėl galiausiai sudarytų išsaugojimo reglamentų dabar yra tapęs vienu iš lankomiausių turistinių vietų sostinėje.

„Bukchon“ – seniausia istorinė gyvenvietė Seulo mieste Korėjoje yra žinoma dėl savo plataus tradicinių Korėjiečių namų vadinamų Hanokais palikimo. Jų raida, pradedant nuo prieštaringos išsaugojimo politikos, nuėjo ilgą kelią. Iš pradžių 1988 m. Hanokai nebuvo įtraukti į kultūros paveldo apsaugos sąrašus, tačiau ši politika pasikeitė dėl kelių esminių priežasčių – greito Bukčono rajono Hanokų skaičiaus sumažėjimo bei juos pakeitusių mažo ploto, tankiai apgyvendintų nepatrauklių standartizuotų modernių gyvenamųjų namų. Antra, ekonominės sąlygos pasikeitė per tuomet vykusią krizę, kuri sumažino pelno lūkesčius iš naujųjų statybų. Galiausiai vietos gyventojai suprato, kad Hanokų išsaugojimas galėtų turėti didesnę vertę ir būtų išlaikytas rajono istorinės vertybės. Ši permaina padėjo Bukčono rajonui tapti ne tik vizualiai autentišku bei kontrastingu, bet ir plačiai turistų lankoma vieta.

13 lentelė. Seulo „Hanok“ analizė (sudaryta autorės).

RAJONAS	
Padėtis mieste ir vietos vizualinės kontroversijos	Urbanistinių/viešųjų erdvių struktūra
	
Nagrinėjamas Bukčono istorinis rajonas yra išsidėstęs visai šalia pagrindiniojo, moderniojo miesto centro ir tarpusavyje sudaro stiprius architektūrinius (aukštingumo, mastelio, medžiagiškumo) kontrastus tarp istorinių Hanokų tipo namų ir modernių centro dangoraižių.	Istoriniame rajone dominuoja siauri takai, jaukūs kiemeliai ir parkai, kurie atspindi Korėjos paveldo esmę ir skatina bendruomeninį bendravimą.

KVARTALAS/GATVĖ

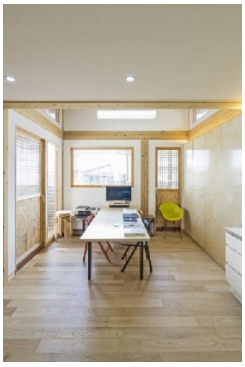
Saugomos teritorijos/struktūros

Istoriniai HANOK namai
Moderni kontrastinga plėtra
Kultūros centras (modernizuotas HANOK)

Visi išlikę Hanokų tradiciniai Korėjietiški namai yra saugomi ir skatinami renovuoti bei modernizuoti. Tačiau tarpuose, kur senieji namai neišliko, yra atsiradę ir įvairių laikotarpių intervencijų, kurios tiek savo masteliu, tiek ties senojo rajono perimetru ryškiai kontrastuoja, ypatingai mastelio bei aukštingumo prasme.

Intervencijos į senąsias Hanokų struktūras

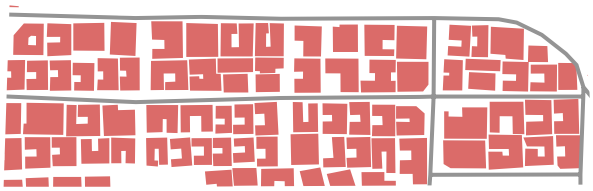
pav. HANOK – svečių namai

pav. HANOK – muziejus

Valdžia dar 2001 m. nupirko 10 Hanokų namų viešosios funkcijos įgyvendinimui ir privačių gyventojų skatinimui renovuoti savuosius namus.
Naujos Hanokų namų funkcijos – svečių namai, kultūros centrai, muziejai, dirbtuvės.
Modernizuojant autentiškumui išlaikyti skatinama naudoti tradicines statybines medžiagas, tokias kaip mediena, molis.
Projektuose pabrėžiamas paprastumas, minimalistinė estetika ir ekstravagancijos atsisakymas.

Užstatymo struktūra

Senajame rajone išlaikoma istorinė perimetrinė užstatymo struktūra. Perimetro pastatų planavimas apibrėžia namų išdėstymą aplink centrinį kiemą arba pagrindinį pastatą. Tokia planavimo forma lemia, kad pastatai turi griežtą bendrą išorinį sienų plotį bei liniją, todėl yra sukuriamas vientisas gatvių tinklas.

Vizualiniai ryšiai: kultūros koridorius

2006 m. bendrojo miesto kūrimo plane buvo nuspręsta kurti kultūros koridorių, kuris sujungtų istorines, turistines, kultūrines bei žaliąsias zonos į vieną pagrindinę jungtį kartu atspindinčią Seulo turtingą įvairovę. Bukchon Hanokų rajonas pasirinktas kaip vienas iš jungties taškų.

OBJEKTAS	
Naujų objektų architektūrinės raiškos reglamentai	Kokia įvykusi tūrinė/erdvinė kaita?
Aukščių apribojimai – nauja statyba galima tik iki 4-ių aukštų. Dažnai statomi nauji Hanokų stiliaus inspiruoti namai, turintys modernių elementų. 	**1. Funkcinė kaita:** Seulo Bukčono rajone tradicinių namų architektūros funkcinė kaita vydoma minimaliai. Buvo refunkcionalizuotas tik nedidelis procentas viso paveldo. **2. Kaita per formą:** Senieji Hanokai taip pat retai keičia savo struktūrą, tačiau naujai projektuojami namai inspiruoti senųjų yra linkę įgauti modernių elementų bei kiek didesnį aukštingumą. **3. Renovacija bei modernizacija:** privačių Hanokų renovacija yra plačiai skatinama valdžios. **Išvada:** Seule istorinė architektūra yra visapusiškai saugotina ir jos autentiškumą yra stengiamasi išsaugoti ir įprasminti. Tik naujai statomi kontekstualūs Hanokų tipo namai gali įgauti daugiau kūrybos laisvės.

14 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).

	Aukšta	Vid.	Silpna
Ekonomine prasme Hanokų namų išsaugojimas turi itin teigiamą vertę, nes dėl savo autentiško įvaizdžio bei geros lokacijos Seulo centre, pritraukia daugybę turistų.	+		
Kadangi Hanokų namai tebėra daugiausiai gyvenamieji aplink juos kuriasi naujos bei išsilaiko senosios, artimus ryšius tarpusavyje palaikančios, bendruomenės.	+		
Hanokų namai tvarumo prasme turi daug privalumų. Tradiciniai statybos metodai, natūralios statybinės medžiagos, ir gamybos technologijos, atitinkančios ekologines normas, užtikrina pastatų draugiškumą aplinkai.	+		
Hanokų architektūrinė raiška pasižymi unikalia harmonija tarp gamtos ir žmogaus kuriamos aplinkos. Namai šiuose rajonuose išryškina autentišką Korėjietišką architektūrą, puoselėdami senąsias statybos tradicijas ir minimalizą.	+		

Bukchono rajone Seule nors iš pradžių ir buvo regimas autentiškos architektūros nykimas, jis buvo laiku sustabdytas ir šiuo metu yra įsivyravusi praktika, išsauganti visą išlikusį senąjį Hanokų pastatų paveldą.

100%

ISTORINIO

1.5.4. PRAKTINIŲ PAVYZDŽIŲ TYRIMO IŠVADOS

Atlikus 5-ių skirtingų miestų teritorijų istorinio audinio integracijos principų analizes, galima išskirti šias išvadas:

- Dažniausiai istorinė gyvenamoji aplinka miesto kontekste yra dalinai restruktūrizuojama į komercinę, kultūrinę bei administracinę funkcijas.
- Nagrinėtuose pavyzdžiuose istorinės architektūros modernizacija yra vykdoma skirtingai. Atrasti metodai: **senųjų objektų dalinis keitimas modernesnėmis intervencijomis**, **interjero planų restruktūrizavimas, papildomų aukštų priestatai, naujos architektūros derinimas prie senosios per fasadinį masteliškumą arba medžiagiškumą.**
- Istorinių rajonų integracijos strategijos – **įvairaus tipo modernizacijos procesai puoselėjantys istorinį autentiškumą, kultūrinių funkcijų integracija, norint pritraukti turistų ir pakelti vietos ekonominę vertę, užstatymo intensyvumo didinimas, norint plėsti esamas bendruomenes ir kelti teritorijos socialinę vertę, įvairaus mąsto verslo-gyvenamųjų funkcijų derinimas, istorinės architektūros renovacija ir pritaikymas šiuolaikiniams gyvenimo standartams.**
- Taip pat visuose projektuose yra akcentuojamas teritorijos **tvarumo lygio kėlimas** per naudojamas medžiagas ar įvedant moderniąsias statybos technologijas.
- Atsižvelgiant į esamą vietovės identitetą, ir įvertinus užstatymo situaciją ir kokybę toliau galima spręsti teritoriją **skaidyti, vykdyti dalinę konversiją, ar dalinę restruktūrizaciją.**
- Svarbūs vertybiniai ir projektiniai aspektai – **minimalizmas, draugiškumas aplinkai, funkcijų įvairovė, vietos autentiškumo išsaugojimas.**
- Kalbant apie viešąsias erdves pastebėta, jog parkų teritorijos dažniausiai nekito, tačiau aikštės kartais buvo išformuojamos, o privatūs kiemai kartu su besikeičiančia užstatymo funkcija buvo atveriami viešąjai prieigai.

15 lentelė. Palyginamoji situacijų lentelė (sudaryta autorės).

	01. PEKINAS (HUTONGS, SI-HE-YUAN)	02. STOCKHOLMAS (SÖDERMALM sala)	03. ŠANCHAJUS (SHIKUMEN architektūra)	04. KIOTAS (Senieji MACHIYA)	05. SEULAS (Bukchon HANOK rajonas)
Padėtis mieste	Senamiestis.	Buvęs priemiestis.	Senamiestis, priemiesčiai.	Senamiestis, priemiesčiai.	Senamiestis.
Funkcija prieš modernizaciją	Gyvenamoji.	Iki XVII a. gyvenamoji, nuo XVII a. gyvenamoji-industrinė.	Gyvenamoji.	Gyvenamoji, privataus komercinio verslo.	Gyvenamoji.
Funkcijos po modernizacijos	Kultūrinė, gyvenamoji.	Kultūrinė, komercinė, gyvenamoji.	Išlaikoma gyvenamoji.	Komercinė, kultūrinė.	Gyvenamoji, kultūrinė.
Esminiai objektų pokyčiai/ integracijos metodai	Funkcijos keitimas, renovacija, dažnai visiškas struktūros keitimas nauja.	Naujų projektų derinimas su istorine aplinka, didinamas aukštingumas, tankumas.	Plano keitimas, papildomų aukštų antstatai.	Keičiamas vidinis planas, vykdoma modernizacija, renovacija. Naujieji pastatai savo fasadųmasteliškumu derinamipriesenųjų.	Renovacija, modernizacija, išlaikant autentiškumą ir naudojant tradicines medžiagas. Moderniųjų Hanokų projektavimas.
Viešųjų erdvių pokyčiai	Buvę privatūs sodai/ kiemeliai buvo atverti viešąjai prieigai.	Parkų, gatvių tinklas nekito.	Vietomis buvusios aikštės arba išformuojamos arba apstatomos nauja statyba.	Plačiai išsaugotas esamas viešųjų erdvių tinklas.	Išsaugotos istorinės viešosios erdvės (parkai), įrengta naujų (muziejų prieigos).
Integracijos stategija	Įvairaus tipo ryški	Kultūros, menų skatinimas.	Užstatymo intensyvumo ir gyventojų kiekio didinimas.	Kuriami verslo-gyvenamiejirajonai.	Visapusiškas istorinio rajono autentiškumo išsaugojimas.

2. EKSPERIMENTINĖ-TIRIAMOJI DALIS: MUP (ARURA16011)

2.1 LIETUVOS MIESTŲ RAIDA

Pagal istoriką A. Miškinį dėl istorinės raidos laikotarpių nevienodos trukmės, jų poveikis Lietuvos urbanistikai taip pat buvo skirtingas. Feodalizmas truko gerokai ilgiau (nuo XV-XIX a.), todėl šiuo laikotarpiu ne tik buvo padėtas miesto pobūdžio gyvenviečių (miestų ir miestelių) tinklo pagrindas, bet ir susidarė vėliau mažai tepakitęs daugelio jų planas, esminiai vaizdo bruožai. Kapitalizmo epocha buvo kur kas trumpesnė (XIX-XX a.), tačiau miestai tuo metu augo sparčiau, o dėl pramonės pasikeitė daugelio jų funkcinė struktūra, raiškesnė tapo miestų ir miestelių diferenciacija, įvyko daugiau permainų jų vaizde negu plane (Miškinis, 1991).

2.2 ANALIZĖS EIGA IR TIKSLAS

Eksperimentinėje-tiriamojoje dalyje analizuojamas Vilniaus atvejis nuo susiformavimo pradžios iki šiuolaikinių dienų. Kiekviename amžiuje identifikuojami esminiai pokyčiai miesto urbanistiniame ar architektūriniame audiniuose. Aptariami esminiai istoriniai, politiniai ar ekonominiai aspektai nulėmę vienokius ar kitokius pokyčius. Vėliau atrenkami istoriniai rajonai, kuriuose nuo 1990 m. (sovietmečio pabaigos) matoma daugiausiai modernių intervencijų. Tuomet šiose teritorijose yra identifikuojamas kontrastų tipas ir mastas.

Tikslas: atrasti ryškiausius kontrastų tipus bei mastą atrinktose Vilniaus istorinėse teritorijose ir identifikuoti zonas, kuriose pasireiškia platesnis kontrastų spektras. Galiausiai siekiama išrinkti kontrastingiausią istorinę miesto zoną ir jai pasiūlyti urbanistinio vystymo koncepciją.

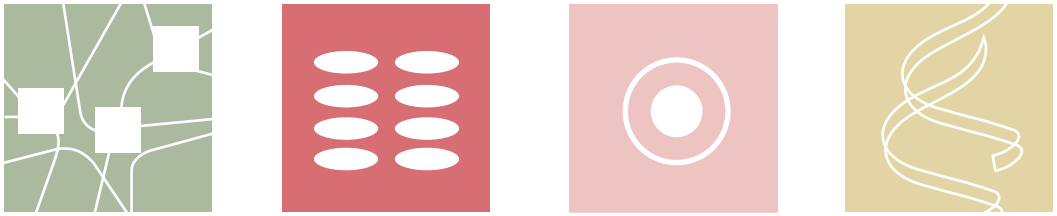
Kontrastai lyginamuoju principu nagrinėjami per:

1. Istorinius pokyčius: gatvių tinklą, užstatymą.
2. Gamtinius kontrastus tokius kaip reljefas, hidrografija ir želdynai.
3. Urbanistinės struktūros elementų kontrastingumą per pastatų aukštingumą, formas ir mastelius, užstatymo morfotipą, kultūros paveldo saugomas zonas.

41 pav. Kontrastų lyginamosios analizės kriterijų ikonos (sudaryta autorės)

Pagal anksčiau literatūros analizėje identifikuotus urbanistinius principus apibendrintai galima teigti, jog ieškoma kontrastingos (hibridiškos) teritorijos, kurioje yra regimas ryšių trūkumas, tačiau yra išlaikytas istorinis autentiškumas, kurio pažeidžiamumas šiuo metu yra vertinamas ne kaip unikali ir išsaugotina savybė, o kaip problema, kurią lengviausias būdas ištaisyti – pakeisti nauja.

Hibridiškumas Pralaidumas Autentiškumas Pažeidžiamumas

42 pav. Literatūros analizėje išgryninti vertybiniai principai (sudaryta autorės)

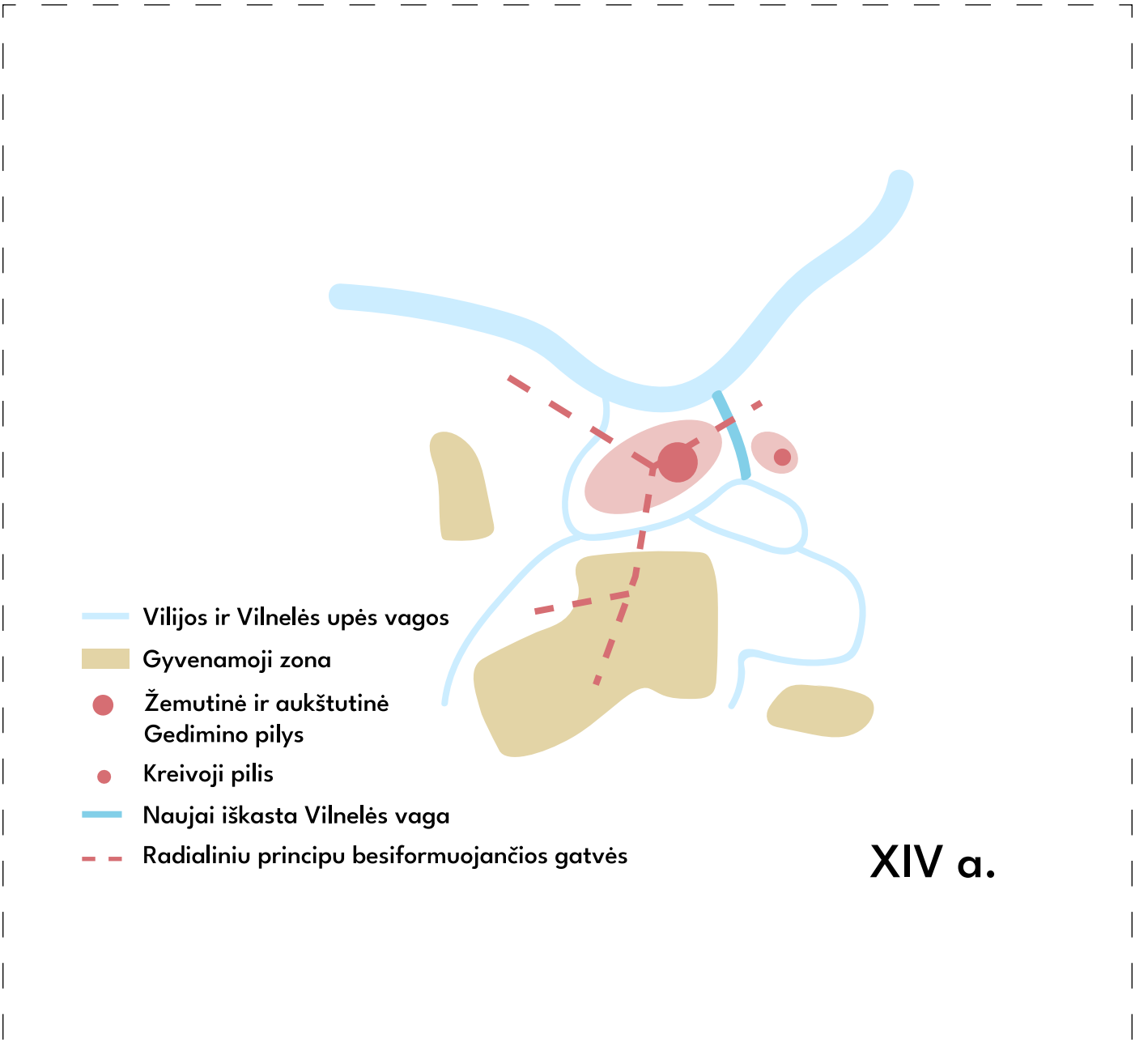
2.3 VILNIAUS MIESTO POKYČIŲ IDENTIFIKAVIMAS SKIRTINGOSE RAIDOS EPOCHOSE

2.3.1 FEODALIZMO EPOCHA

PIRMASIS LIETUVOS MIESTŲ IR MIESTELIŲ RAIDOS ETAPAS (VILNIAUS ATVEJIS)

XIV A. VILNIAUS MIESTO VYSTYMOSI PRADŽIA PAGAL A. MIŠKINĮ

Vilniaus miestas pradėtas tvirtinti dar XVIII a. viduryje. Nuo pat pradžios jam buvo būdingas radialinis planas, susikoncentravęs aplink Gedimino kalną. Kunigaikštis Gediminas, norėdamas pilies kalną iš visų pusių apsupti vandeniu, įsakė aplink pilį iškasti perkasą ir pripildyti ją vandeniu. Taip atsirado naujoji Vilnios vaga, juosianti kalną iš rytų pusės. Senovėje Vilnia aptekėdavo Gedimino kalną ir Vilniaus katedrą iš pietų ir vakarų, o į Nerį įtekėjo ties dabartiniu Mindaugo tiltu. Kitoje Vilnelės pusėje (ant dabartinio Trijų Kryžių Kalno) buvo pastatyta Kreivoji pilis (Miškinis, 1991).

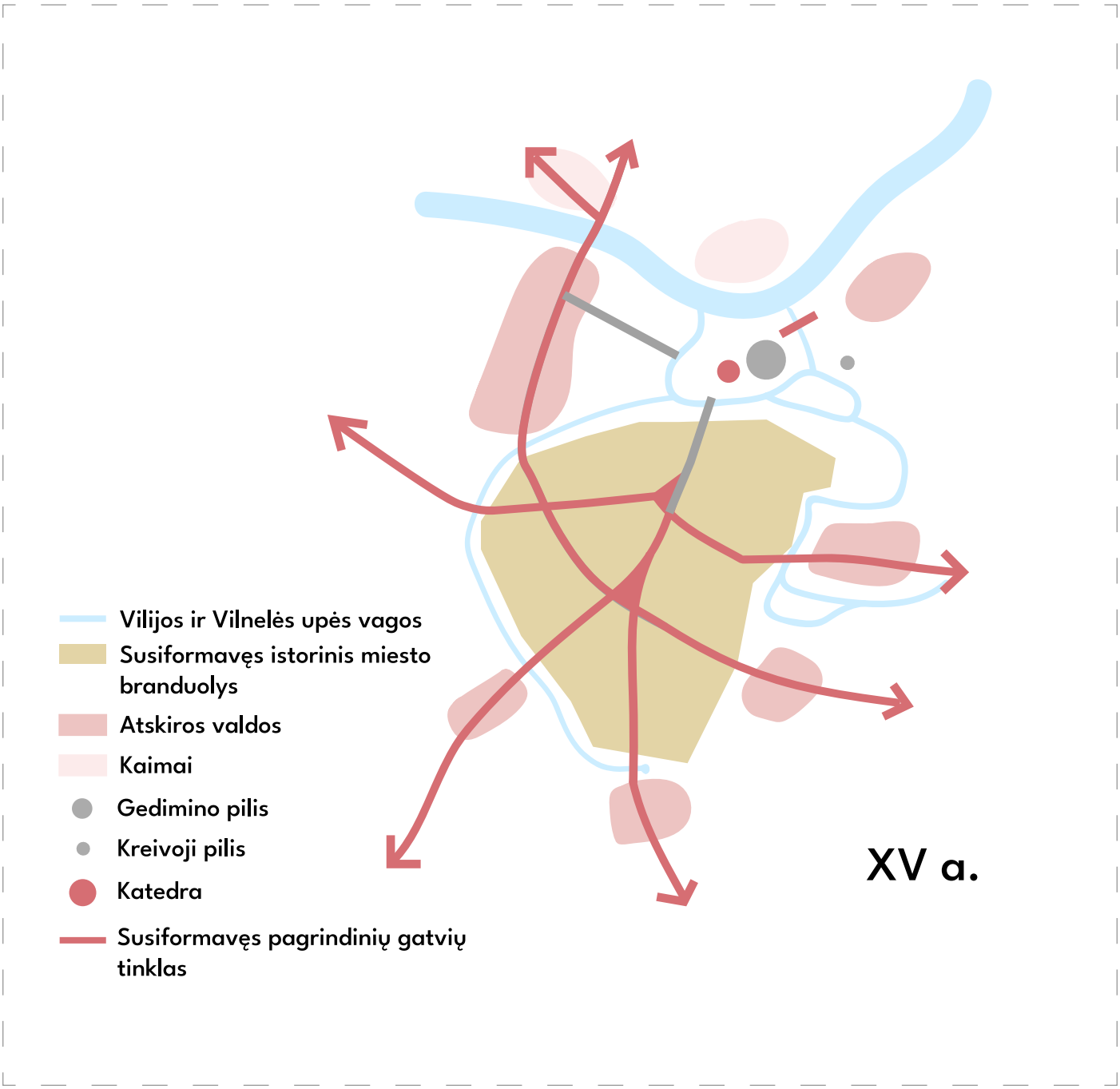
43 pav. XVI a. Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

Svarbiausios dominantės mieste: pilys, gynybiniai įtvirtinimai, miestą apjuosusios kalvos.

XV A. POKYČIAI

(Pagal A. Miškinį)

Toliau XV a. miestas ėmė plėstis daugiausiai į pietus ir netrukus atokiau nuo pilies susidarė dar viena turgaus (dabartinės Rotušės) aikštė, kuri tuoj buvo sumažinta pastačius Šv. Jono bažnyčią. Į naująją aikštę įsiliejo keletas naujų gatvelių kuomet stipriau ėmė ryškėti ir besiformuojantis radialinis Vilniaus planas. XIV a. pab. Vilnius jau turėjo dvi radiališkai sueinančius gatvių mazgus. Toks planas buvo būdingas ekscentriškai nuo pilies, besiplečiantiems ano meto miestams ir panašus į kai kurių savaime susiformavusių Vakarų Europos miestų planus. Taip pat XVI a. pab. Žemutinėje pilyje pastatyta katedra bei parapijos ir tai buvo vienintelai krikščioniški miesto elementai tuo metu (Miškinis, 1991).

44 pav. XV a. Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

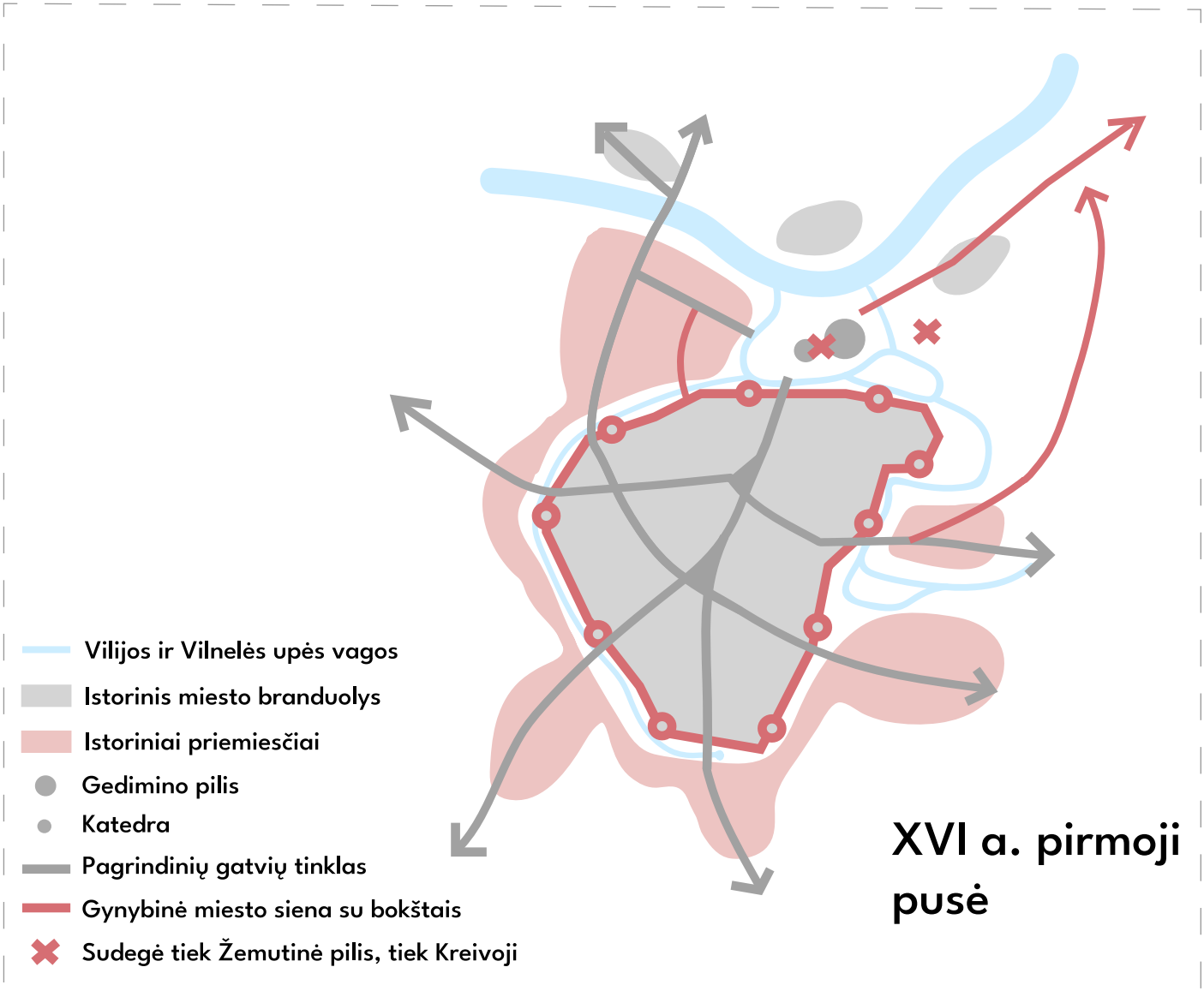
<u>Svarbiausios dominantės mieste: pilys, gynybiniai įtvirtinimai, miestą apjuosusios kalvos.</u>

XVI A. PIRMOSIOS PUSĖS POKYČIAI

(Pagal A. Miškinį)

1503 - 1522 m. laikotarpiu apsaugai nuo totorių puolimų miesto branduolys (apie 1000 ha) buvo apjuostas mūrine gynybos siena su bokštais ir vartais. Todėl didesnę reikšmę miesto plane įgijo būtent tos pagrindinės gatvės, kurios vedė link vartus sienoje. Jos išryškėjo ne tik siena apjuostame branduolyje, bet ir už jo, nes daugiausia pagal šias gatves, sutapusias su svarbiausiais keliais, miestas plėtėsi ir už sienos, didėjo ankstesni ir kūrėsi nauji priemiesčiai. Prieš apjuosiant miestą siena, miesto priemiesčiai vystėsi ties pagrindiniais keliais. XVI a. pr. aiškiai buvo išskirtos miesto ir priemiesčio sąvokos. Tai, kas buvo miesto ribose, buvo vadinama miestu, o tai, kas už sienos, – priemiesčiu. Teisiškai atskirti miestas ir priemiesčiai, kur miesto gyventojai priklausė magistrato valdžiai, o priemiesčių gyventojai turėjo savarankišką statusą. Siena apjuostame Vilniuje greitai klostėsi ir kvartalai, beveik dabartinę formą įgijo centrinė turgaus aikštė; be jos, miesto branduolyje buvo dar trys aikštės, viena – už sienos. Visos jos išsidėstė ta pačia pietų kryptimi.

Vilnius buvo atstatomas po 1530 m. įvykusio gaisro, per kurį sudegė Žemutinė pilis (vėliau buvo atstatyta), katedra ir didesnė miesto dalis, didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis įsakė namus rikiuoti eilėmis, dėl ko anksčiau susiformavęs banguotas Vilniaus planas būtų kiek sustačiakampintas, tačiau šis įsakymas praktiškai padarė tik menkus pokyčius plano struktūroje. Kiek galima spręsti iš vėlesnių duomenų, galėjo būti šiek tiek patiesintos tik atkiros gatvių atkarpos, tačiau, iš esmės, Vilniaus planas po gaisro stipriai nekito (Miškinis, 1991).

45 pav. XVI a. pirmosios pusės Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

XVI a. pr. Vilniaus centre dominavo Gotiškos architektūros mūriniai pastatai, miesto vaizdui nemažą reikšmę turėjo pilys ir gynybinė siena su bokštais bei vartais.

ANTRASIS LIETUVOS MIESTŲ IR MIESTELIŲ RAIDOS ETAPAS (VILNIAUS ATVEJIS)

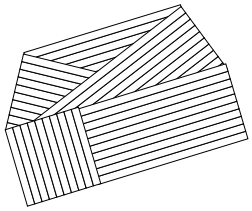
XVI A. ANTROJI PUSĖ – XVII A. PRADŽIA: VALAKŲ REFORMA: POKYČIAI PLANAVIME: GALIMAI ĮTAKOS PADARĖ VILNIAUS PRIEMIESČIAMS

Laikotarpio kontekstas pagal A. Miškinį:
Šis laikotarpis miestų struktūrų formavimo atžvilgiu, sąlygiškai gali būti pavadintas planingu. Stimulą tam davė Valakų reforma, kurios pagrindinis tikslas buvo (trilaukės) žemėvaldos sūkurimas, prie kurio reikėjo atitinkamai priderinti iki tol buvusį ir kaimų, ir miesto pobūdžio gyvenviečių tinklą, statyti naujus kaimus, plėsti bei rekonstruoti esamus, tiesti naujus kelius. Visa tai buvo daroma gana planingai: kaimai išdėstomi palei vieną gatvę, miestams taikoma stačiakampė standartinė schema (standartinės schemos griaučiai buvo: kvadratinė turgaus aikštė, iš kiekvieno jos kampo į šalis einančios dvi tiesios, o tarpusavyje statmenos bei lygiagretės gatvės, sudarančios su kitomis tų pačių krypčių gatvėmis aplink aikštę tam tikrą taisyklingų kvartalų skaičių). Taip pat tuo laikotarpiu siekta sutikslinti ir suvienodinti sklypų plotus, tad namai aplink taisyklingą aikštę irgi budavo statomi gana ritmiškai. Be to, keturkampių aikščių viduryje dažnai būdavo statomos rotušės, aplink jas parduotuvėlės, o bažnyčios turėjo būti atitolintos nuo aikštės per vieną kvartalą (išskyrus jau buvusias). Valakų reformos metu nauji Lietuvos miestai ir miesteliai buvo formuojami, o senieji – pertvarkomi pagal valakus matavusių revizorių ir matininkų specialiai parengtus planus.
Svarbiausias Valakų reformos tikslas – sutvarkyti ūkį ir padidinti iždo pajamas. Reforma vykdyta keliomis kryptimis: 1) žemė išmatuota valakais (1 valakas – 21,36 ha) ir skirta vienai valstiečių šeimai, 2) nustatytas žemės kadastras (žemė suskirstyta į gerą, vidutinę, prastą ir labai prastą), 3) pakeista kaimo struktūra (atsiranda gatviniai kaimai), 4) įvesta rėžių sistema ir trilaukė sėjomaina, 5) atskirtos bajorų žemės, įsiterpusios į didžiojo kunigaikščio žemes.
Valakų reformos metu tam tikru mastu naudojamas stačiakampis planas keitė ir ankstenį rekonstruotų bei plečiamų LDK miestų ir miestelių vaizdą, įskaitant ir Vilniaus, nors jo formavimasis buvo labiau individualesnis ir tapybiškesnis, dėl jau iki tol natūraliai susiformavusios struktūros, tačiau valakų reformos principų taikymas galėjo pasireikšti priemiestinėse Vilniaus dalyse, kur užstatymas ir toliau plėtėsi ties pagrindinėmis gatvėmis, o ūkininkų žemės kaip ir visoje LDK buvo padalintos rėžiais (Miškinis, 1991).

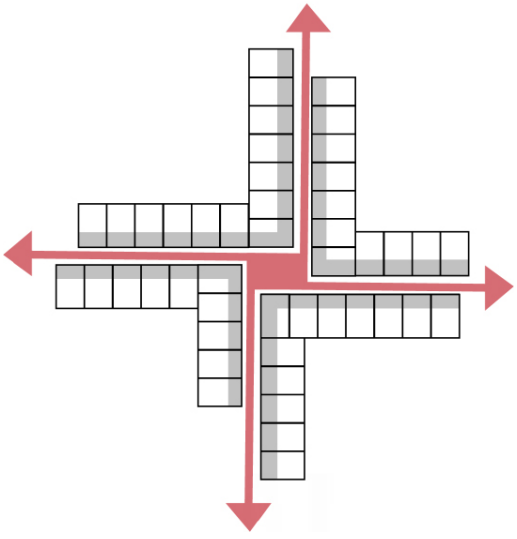
Esminiai pokyčiai Vilniuje: nors šiam laikotarpiui konkrečių Vilniaus planų nėra, išnagrinėjus laikotarpio kontekstą, galima teigti, jog istoriniame miesto branduolyje didesnių pokyčių nebūta, tačiau Vilniaus priemiesčiai ir aplinkiniai kaimai Valakų reformos metu galėjo įgauti labiau stačiakampes, geometriškas formas ir toliau besiplėsti aplink pagrindines gatves. Ūkinės paskirties teritorijos priemiesčiuose ties Vilniumi šiuo laikotarpiu buvo padalintos į „rėžius“.

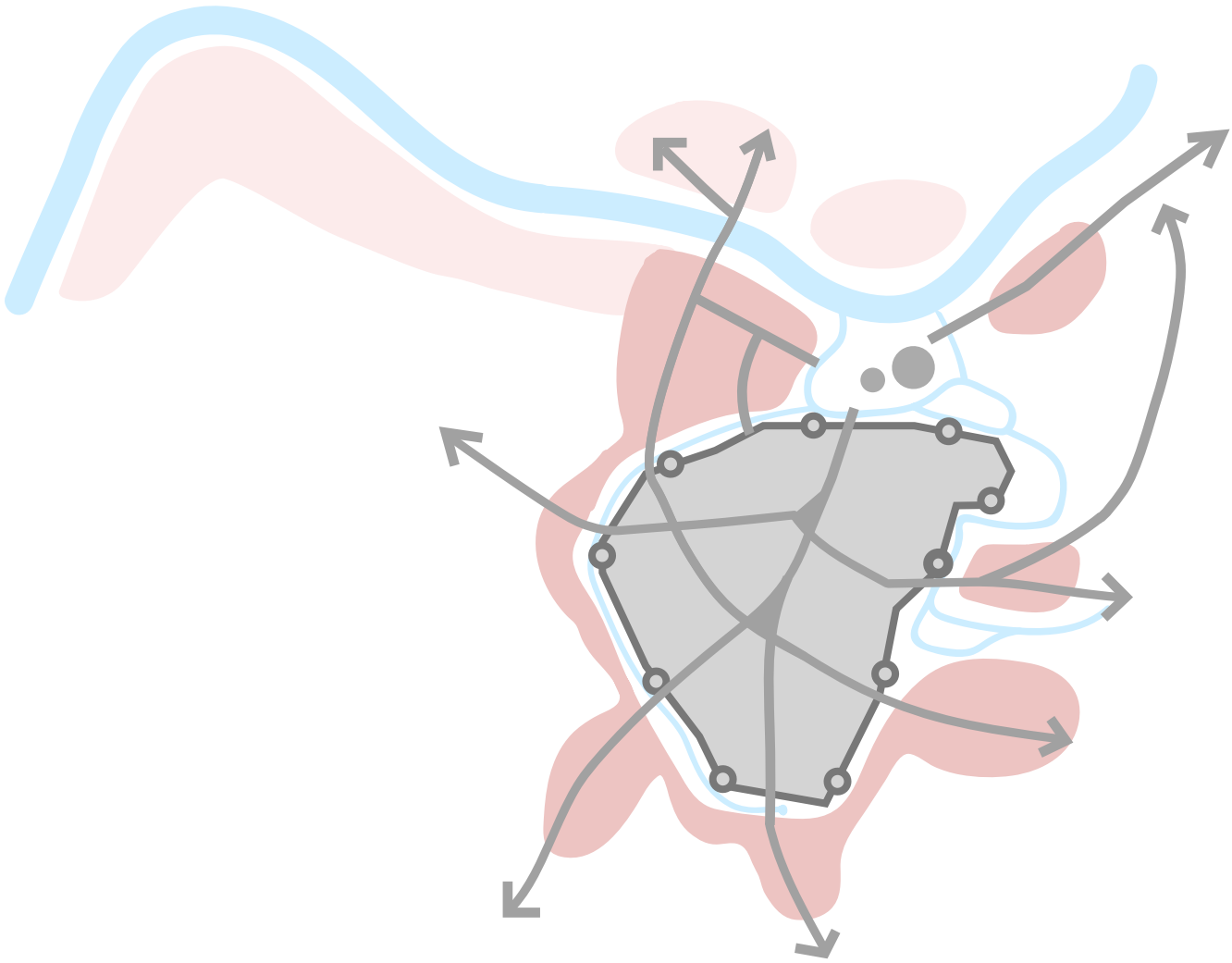
46 pav. XVI a. antrosios pusės - XVII a. pradžios Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės)

47 pav. Ūkinės teritorijos „rėžių“ pavyzdys (sudaryta autorės)

48 pav. Standartinė miesto schema pagal valakų reformą (sudaryta autorės)

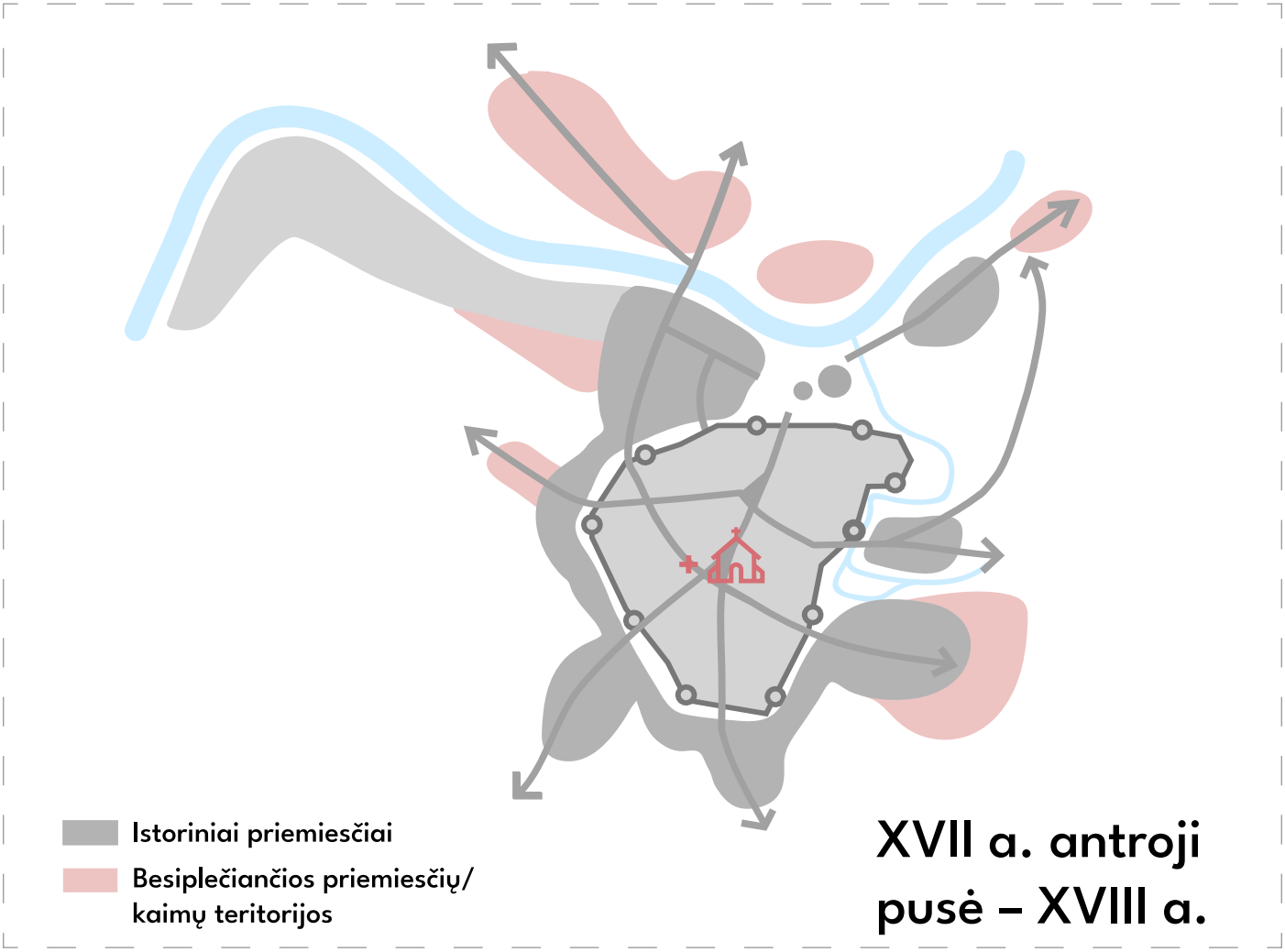
49 pav. XVI a. antrosios pusės - XVII a. pradžios Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

XVII A. ANTROJI PUSĖ – XVIII A. POKYČIAI: ĮVYKĘS ARCHITEKTŪRINIS POKYTIS MIESTE

(Pagal A. Miškinį)

XVIII a. pasižymėjo ryškia savaimingos ir planingos statybos samplaika. Šiuo etapu iš esmės pasikeitė ir politinės sąlygos – 1795 m. galutinai padalijus Lietuvos ir Lenkijos valstybę – didesnė, o nuo 1815 m. dar likusioji etnografinės Lietuvos teritorijo atiteko Rusijai. Per karus ir gaisrus buvo sugriauta bei sudeginta daug gotikos ir renesanso architektūros pastatų bei kompleksų. Kai kurie sudegę statiniai (Vilniaus Žemutinė pilis) jau nebuvo atstatomi, o daugelis naujų pastatų atsiradusių vietoj sugriautųjų, buvo gerokai menkesni. 1663 m. Vilniaus magistratui priklausiusioje miesto dalyje surašyti 235 mūriniai ir 240 medinių namų, 1690 m. jau buvo registuoti 195 mūriniai ir 417 mediniai. Nykstant seniems statiniams, daugiausia pagal feodalų fundacijas tuo pačiu metu buvo statomi nauji baroko architektūros kompleksai – rūmai, bažnyčios, vienuolyjai. Vilniuje po XVII vidurio karo buvo pastatytos 8 didelės bažnyčios, keliolika rūmų, po Šiaurės karo – vėl apie 10 bažnyčių, keliasdešimt feodalų rezidencijų, įvairių visuomenių pastatų jau ne tik centre, bet ir priemiesčiuose ar užmiestyje. Dėl to Vilniaus vaizdas stipriai pakito, o gatvių tinklas, sprendžiant pagal 1740 m. planą liko beveik toks pats kaip ir anksčiau. XVIII a. buvo užpilta ir natūrali Vilnelės vaga, juosianti gedimino kalną. XVIII a. Lietuvos urbanistikoje klasicistinės architektūros principai dažniausiai naudoti saikingai ir organiškai. Pagrindinis plano formavimo elementas buvo kompozicinė ašis, dažniausiai jungusi ne tik funkciniu požiūriu svarbiausius, bet ir pagrinde miesto erdvėje dominavusius pastatus. Būdavo numatoma viena arba dvi viena kitai statmenos ašys, bet plane labiau išryškinama viena. Tačiau sostinėje iki XIX a. pradžios klasicistinės architektūros statiniai dar nedominavo. XVIII a. pabaigoje didesnė Lietuvos dalis buvo prijungta prie Rusijos imperijos (Miškinis, 1991).

Esminiai pokyčiai Vilniuje: Dėl gaisrų buvę mūriniai pastatai keisti paprastesniais mediniais. Pastatyta daug naujų bažnyčių. Užpilta vakarinė istorinį branduolį juosianti Vilnelės vaga. Plečiami Vilniaus priemiesčiai, kaimai.

50 pav. XVII a. antroji pusė - XVIII a.Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

2.3.2 KAPITALIZMO EPOCHA

XIX A. POKYČIAI: PLANINGAS VILNIAUS PLĖTROS ETAPAS

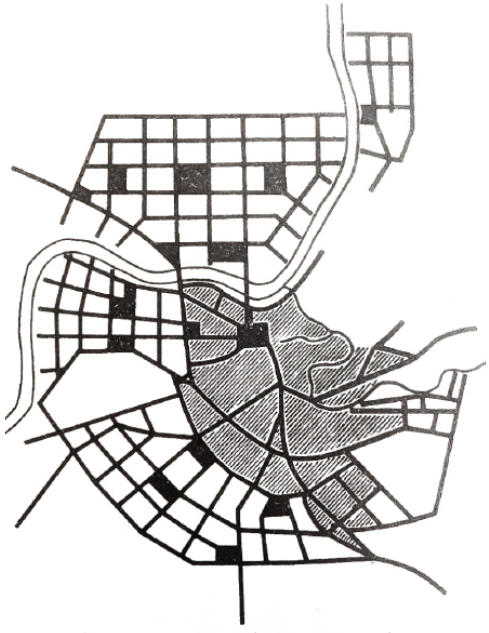
> **„Iki pat XIX a. antrojo ketvirčio mieste nebuvo įgyvendinamos bent kiek didesnes urbanistinės akcijos. Miesto planas formavosi stichiškai, jo sanklodą daugiausia nulėmė keliai ir topografinės sąlygos“** (Dijokienė, 2009).

(Pagal A. Miškinį)

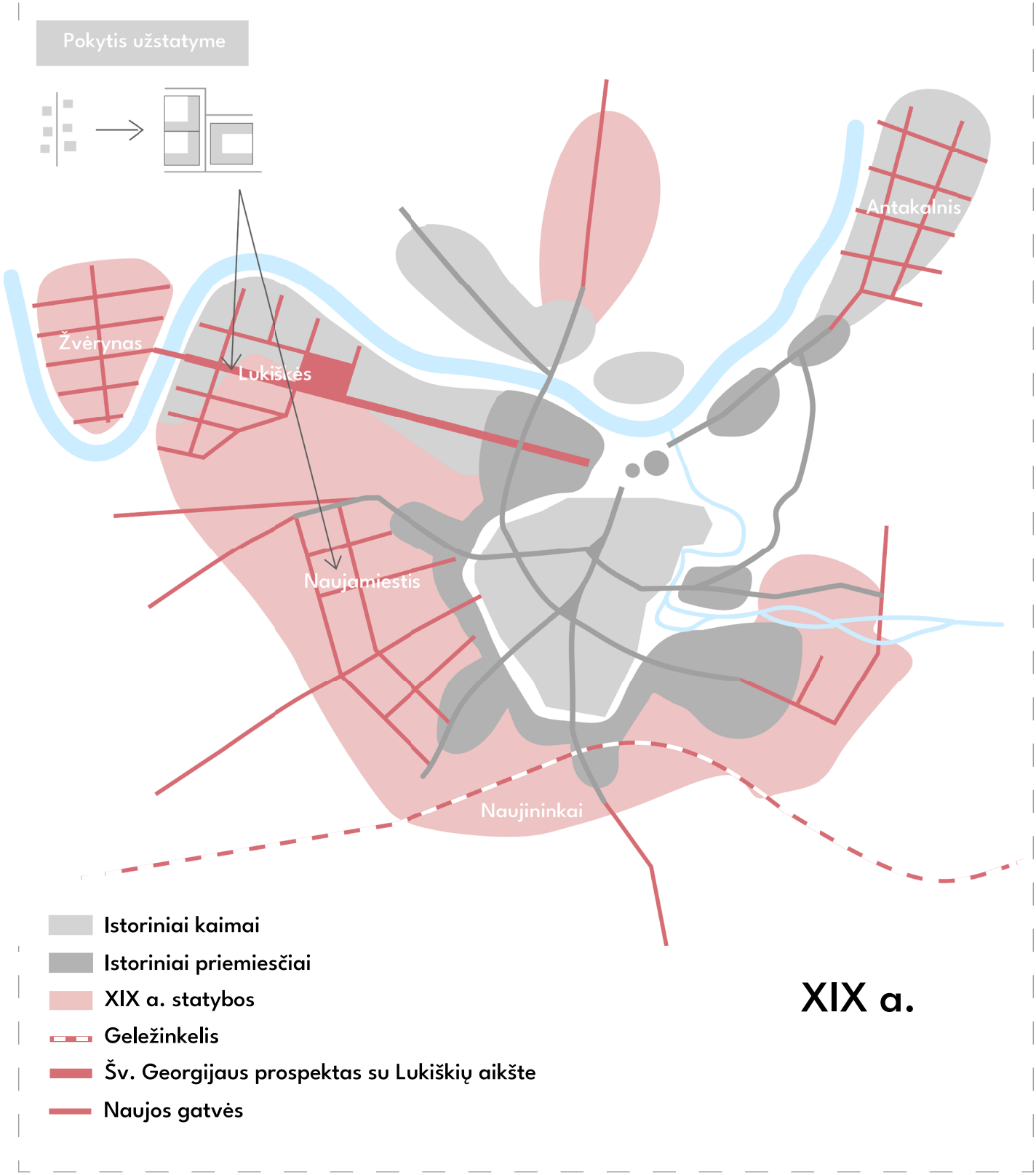
Nuo XIX a. pradžios Lietuvos miestų ir miestelių planai, pradėti rengti pagal „rusiškų miestų” planavimo principus, kurie buvo ryškiai nesuderinami su Lietuvos miestų architektūriniu ir urbanistiniu charakteriu. Dauguma sprendimų buvo stereotipiniai, atspindintys pasižymintys planų elementų geometriškumu, taisyklingomis formomis. 1785 m. Rusijoje įsigaliojo įsakas, kad gubernijų ir apskričių miestai turi būti statomi pagal projektinius planus. 1817 m. parengtas Vilniaus projektinis planas: buvo numatytas stačiakampis gatvių tinklas, tačiau jo įgyvendinimas susidūrė su realiais geografiniais ir plėtros apribojimais. Planas numatė daugybę naujų aikščių ir gatvių, bet dėl esamo banduoto teritorijos reljefo ir limituotų galimybių, galiausiai nebuvo visiškai įgyvendintas. 1800-1805 m. buvo nugriautos mūro gynybinės sienos su bokštais ir kai kuriais vartais, taip pat Žemutinė pilis. Nuo XIX a. pradžios Lietuvos miestų raidą ėmė veikti naujos socialinės ekonominės sąlygos. Buvo išleistas Rusijos senato potvarkis, įpareigojantis žydų prekybininkus keltis iš kaimų į miestus ir miestelius. Dėl ko Vilniaus miesto centre prasidėjo pastatų tankėjimas, 1817 m. planas oficialiai patvirtino naujus architektūrinius akcentus. Dėl šių urbanistinių pokyčių, vaizdas miesto centre pasikeitė: ėmė ryškėti skirtumai tarp centrinių rajonų ir priemiesčių. Atsikeliantys iš kaimų žydai stengėsi įsikurti komerciškai tinkamiausiose vietose aplink turgaus aikštes, o kadangi pagal Rusijos imperijos įstatymus jie negalėjo turėti žemės nuosavybės, tai nuomojo kiek įmanoma mažesnius sklypus, kas lėmė naujų šalutinių gatvių formavimąsi. Tam tikrą platesnį poveikį miesto vaizdo permainoms turėjo ir gyvenamųjų namų statyba pagal pavyzdinius projektus, parengtus pagal Rusų tradicijas ir formas. Tai iš esmės niveliavo ir keitė tam tikrų rajonų vaizdus Vilniuje bei kituose Lietuvos miestuose. 1837 m. Vilniui parengtas naujas projektinis planas, kuris numatė Lukiškių priemiesčio plėtrą. Tuo tarpu į vakarus plėtra daugiau prasidėjo tik 1875-aisiais kaip numatė šių metų projektinis planas. Šiuo laikotarpiu pradėjo augti pramonė ir didėjančiam miestui pradėjo stigti butų. Nuo 1880 m. pradėtas statyti taisyklingai suplanuotas Žvėrynas. Vilniuje ėmė ryškėti industrinis peizažas, padaugėjo daugiabučių namų, komercinių ir kitokių įstaigų, didejo bendras pastatų tankis ir aukštis (Miškinis, 1991).

Esminiai pokyčiai Vilniuje:

- Nugriauta gynybinė siena;
- 1836 m. suformuotas Šv. Jurgio prospektas (nuo 1939 m. vadinamas Gedimino) ir Lukiškių aikštė;
- Rengiami pirmieji perspektyviniai miesto planai;
- Žvėryno teritorija sudalinama sklypais;
- Pamažu planingai užstatomos naujos miesto teritorijos (Naujamiestis, Lukiškės, Antakalnis). Dėl ko visiškai pasikeičia buvusi kaimų/ūkių struktūra;
- XIX a. viduryje Lietuvos miestuose imama tiesti geležinkelius. Vilniuje jis nutiesiamas 1853-1862 m., plečiant geležinkelį Sankt Peterburgas–Varšuva pagal tipinį to meto projektą. Atsiranda naujas miestą atkertantis barjeras;
- Didėja pastatų tankis ir aukštingumas.

51 pav. 1817 m. Vilniaus projektinis planas. Pagal rusišką standartą. (brūkšninė teritorija sąlyginai žymi jau buvusį miestą) (Miškinis, 1991)

52 pav. XIX a. Vilniaus žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

XX A. PIRMOS PUSĖS POKYČIAI: REGLAMENTŲ KŪRIMO PRADŽIA

Planingai formuoti Lietuvos miestus ir miestelius labiausiai skatino dvarų parceliacija pagal 1922 m. žemės tvarkymo įstatymą. Vilniuje kaip ir kituose Lietuvos miestuose siekta organiškai susieti esamą ir naują gatvių tinklus. Naujasis, tiesa, buvo projektuotas taisyklingai, o kvadratai tarp naujų gatvių suskirstyti stačiakampiais sklypais.

Remiantis Navickienės aprašyta naujos architektūros istorinėje aplinkoje kūrimo patirtimi, sudaryti pagrindiniai reiškiniai Lietuvos ir Europos urbanistinėje plėtroje įvykę iki Pirmojo Pasaulinio karo, kurie atspindėjo ir prieškarinę miesto plėtrą Vilniaus mieste (Navickienė, 2006):

1. **Urbanistinė struktūra ir teisinis reglamentavimas:**
Nuo senovės statytojai urbanistinėje struktūroje vertino planingumą ir nuoseklumą. Teisinės normos ir institucijos, tokiomis kaip magistratas ir statytojai meistrai, reguliavo statybos procesą ir užtikrino pastatų dermę su urbanistine struktūra. Pavyzdžiui, gatvių plotis ir užstatymo linija buvo reglamentuojami, o pastatų aukštis, medžiagos ir kitos detalės turėjo atitikti nustatytus standartus.

2. **Urbanistinės plėtros tęstinumas:**
Urbanistinės plėtros procesas buvo plačiai reguliuojamas, o naujieji pastatai traktuoti kaip urbanistinės struktūros elementai. Šis tęstinumas ir tradicijų palaikymas neleido atsirasti konfrontacijai tarp naujo ir seno.

3. **Kultūros paveldo apsauga:**
Iki Pirmojo Pasaulinio karo paveldo apsauga buvo ribota, tačiau keičiantis požiūriui į praeitį, galiausiai atsirado ir noras jį išsaugoti. Miestuose imta įteisinti konvencijas nurodančias, netgi karo metu saugoti istorinius miestų centrus, bažnyčias, paminklus ir bibliotekas. 1949 m. Lietuvoje į valstybės saugomų teritorijų sąrašą įtrauktas ir Vilniaus senamiestis.

4. **Technologinė raida:**
Technologinės raidos tolygumas taip pat turėjo įtakos architektūrai ir urbanistikai. Senosios technologijos ir naujosios architektūros madų bei tendencijų derinimas įgalino naująją architektūrą tinkamai integruotis į istorinį kontekstą. Technologinės raidos įtaka taip pat buvo pastebima: pradėta naudoti naujus metodus atkurti ar restauruoti senąsias statybos tradicijas ir medžiagas.

5. **Urbanistinės struktūros kūrimas ir ilgalaikis masteliškumas:**
Urbanistinės struktūros kūrimas ir ilgalaikis masteliškumas buvo svarbios vertybės, ypač planavimo procese. Kompozicinės ašys, gatvės ir aikštės buvo kuriamos su ilgalaikiais tikslais, prisidėdant prie miesto vaizdo vientisumo.

53 pav. Pagrindiniai reiškiniai Lietuvos ir Europos urbanistinėje plėtroje įvykę iki Pirmojo Pasaulinio karo, kurie atspindėjo ir prieškarinę miesto plėtrą Vilniaus mieste (sudaryta autorės)

Išvada: toliau plečiamas gatvių tinklas su ilgalaikais tikslais. Miestas formuojamas pagal Vakarų ir vidurio Europos urbanistinius principus.

XX A. ANTROSIOS PUSĖS POKYČIAI: TIPINIAI PROJEKTAI

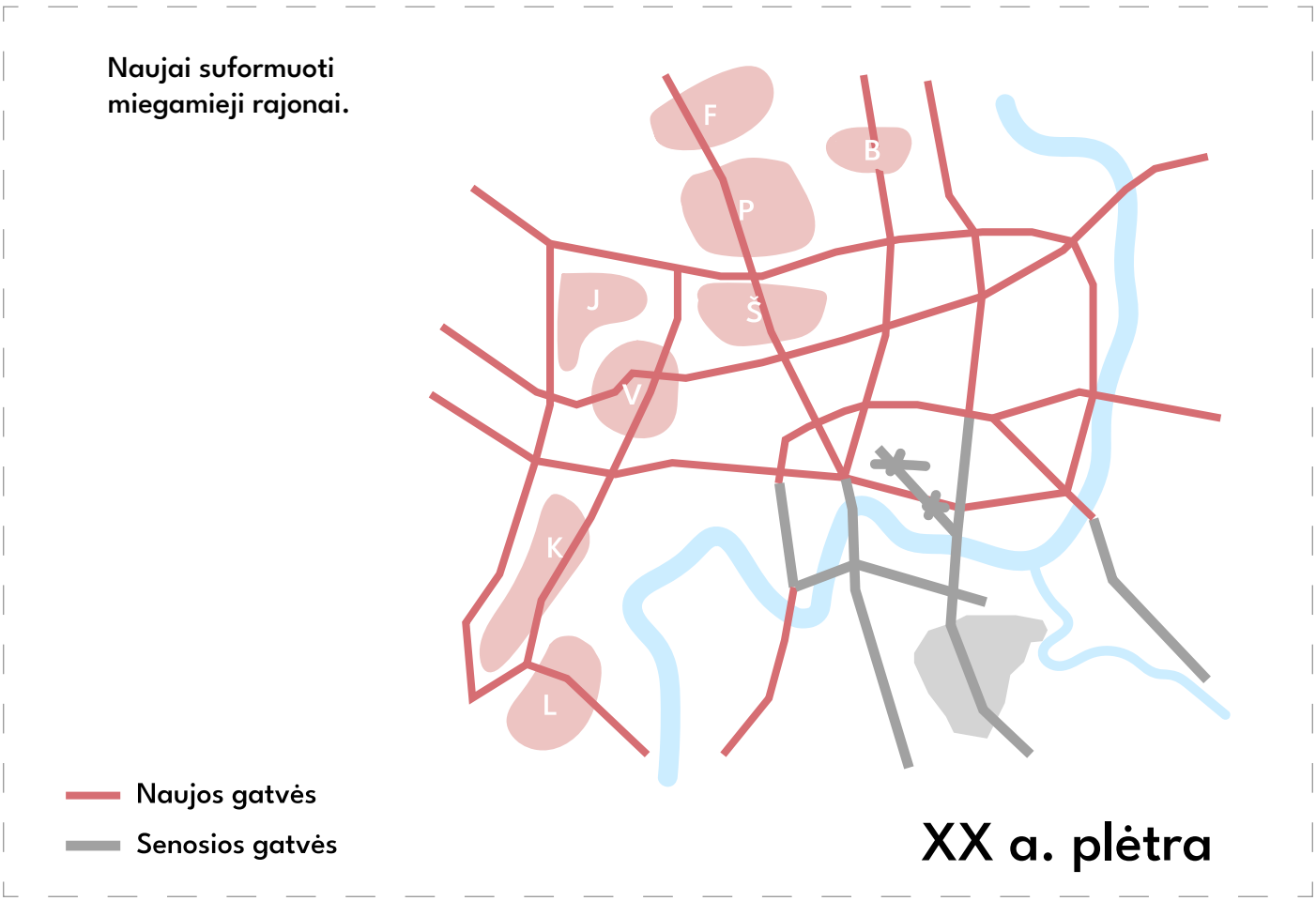
(Pagal A. Miškinį)

Nuo pektojo dešimtmečio Lietuvos miestų ir miestelių generaliniai planai imti sudarinėti laikantis bendrų visos Tarybų Sąjungos miestų ir miestelių planavimo pricipais ir normomis. Naujų pastatų statyba dažniausiai taip pat buvo numatoma pagal tipinius, Lietuvos respublikoje anksčiau nenaudotus projektus. Tai buvo visai kitokie miestų formavimo ir jų architektūros kūrimo veiksniai, skirtingi nuo ankstesniųjų, 1919-1940 m. atitikusių Vakarų ir Vidurio Europos urbanistinius principus. Penktajme dešimtmetyje - šeštojo dešimtmečio pradžioje buvo atkurtas pramonės potencialas ir gyvenamasis fondas, plečiamas respublikos industrializavimas, pertvarkomas žemės ūkis. Šeštajame dešimtmetyje parengtas ir patvirtintas Vilniaus generalinis planas (1953 m.). Miesto teritorija suskirstyta funkcinėmis zonomis. Buvo suplanuotos atskiros pramonės zonos, kuriose turėjo būti statomos naujos įmonės. Gyvenamajai teritorijai skirti plotai daugiausia sudalinti kvartalais.

Vilnius, o ypač jo senamiestis, nukentėjo per II-ąjį Pasaulinį karą 1944 m. Išgelbėti Vilniaus senamiestį nuo tolesnio griovimo galėjo tik naujas specialus projektas. Tad jau 1958 m. parengta ir pradėta įgyvendinti senamiesčio rekonstrukcijos strategija, kuri pakartotinai buvo koreguota 1974 m. ir plėsta naujomis teritorijomis: pridėtas Užupis, rytpiečių istorinis priemiestis.

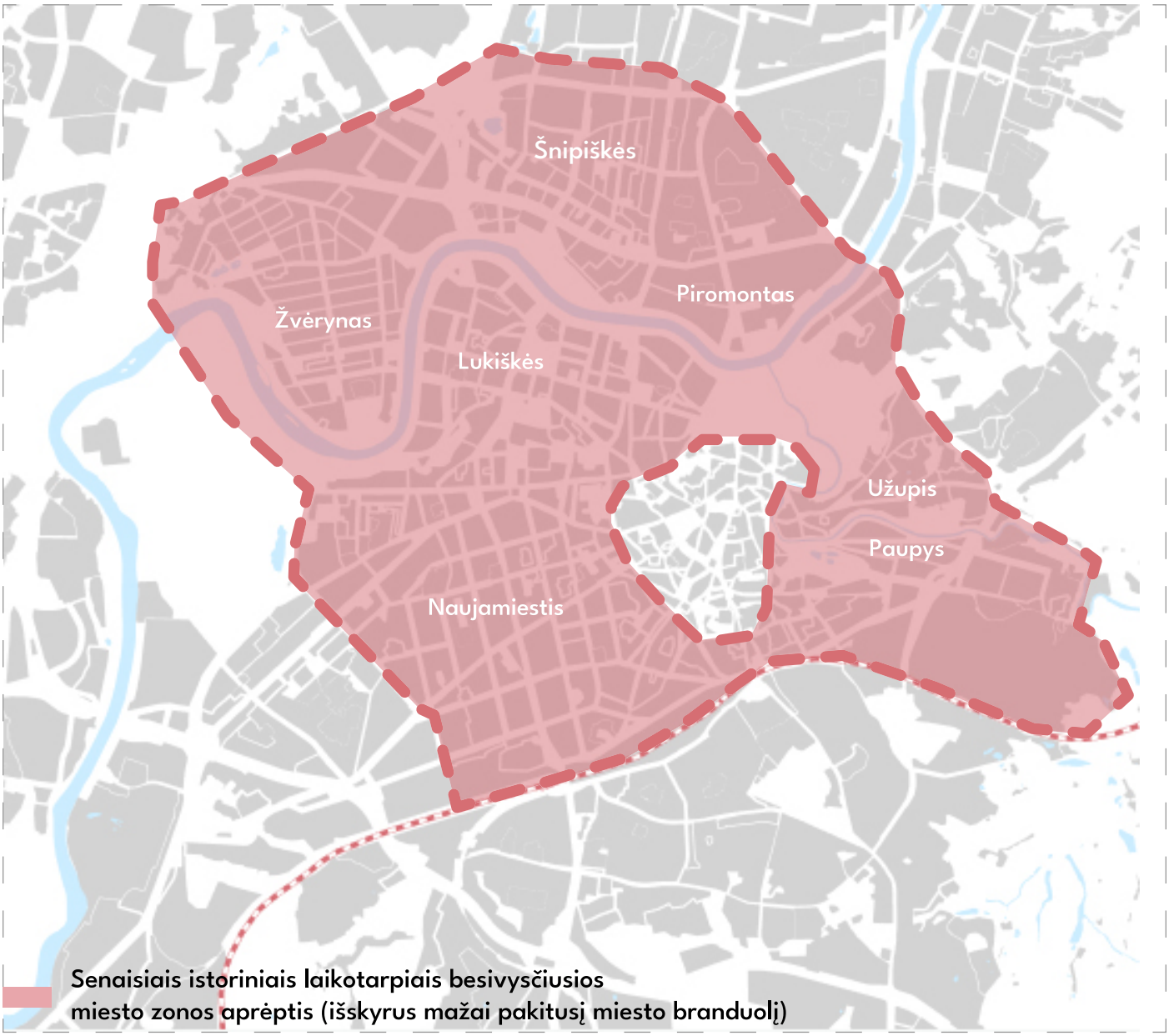
Nuo 1955 m. pagal tipinius projektus plačiau pradėta industrinė namų statyba, pradėti statyti surenkamieji daugiabučiai namai. Nuo 1959 m. pagrindiniu masinės gyvenamosios statybos namo tipu buvo pripažintas penkių aukštų namas, kadangi nutarta, jog jis ekonomiškiausias.

1963 m. koreguotas Vilniaus generalinis planas. Šiame plane siekta, kiek leido gamtinė ir urbanistinė situacija, kurti kompaktišką miesto teritoriją, laikytis istorinio visuomeninio centro vietos, ir tradicinės jo formos. Vilnius buvo suplanuotas plėstis šiaurės vakarų pusėn. Pagal gamtinės struktūros, kaip nejudinamo elemento, principą naujoji Vilniaus dalis suplanuota plėstis ne kaip vientisas kompleksas, o išskaidytomis struktūromis. Suplanuota pastatyti 8-is naujus gyvenamuosius rajonus – Lazdynų, Karoliniškių, Viršuliškių, Justiniškių, Šeškinės, Pašilaičių, Fabijoniškių, Baltupių. Jie vienas nuo kito atskirti gamtiniais intarpais. Šie nauji standartizuoti gyvenamieji kompleksai apjuosė senąją Vilniaus širdį ir savo brutalumu ir gausa bendroje miesto kompozicijoje ėmė konkuruoti su senosiomis vizualinėmis miesto dominantėmis (Miškinis 1991).

54 pav. XX a. plėtros žemėlapis (sudaryta autorės remiantis Miškinio leidiniu (Miškinis, 1991))

2.4. KONTRASTINGŲ TERITORIJŲ PAIEŠKA ISTORINĖSE MIESTO DALYSE

55 pav. Senaisiais istoriniais laikotarpiais besivysčiusios, miesto zonos aprėptis (sudaryta autorės)

Atlikus istorinę miesto pokyčių analizę nuo ankstyvųjų laikų išsigryninta aktuali teritorija tolimesnių kontrastų paieškai. Ji apima: Šnipiškių, Piromonto, Žvėryno, Lukiškių, Naujamiesčio, Užupio ir Paupio teritorijas. Remiantis ištirtais duomenimis apsibrėžtas aiškus tyrimo laukas, kuris apimtų vietoves, kurios vystėsi bei kito daugeliu skirtingų istorinių epochų, todėl juose yra išlikusi tam tikra dalis istorinio, urbanistinio ir architektūrinio pagrindo, kuris moderniaisiais laikais (XX a. pab. ir XXI a.) turi potencialą kontrastingų „kontroversijų“ kūrimui. Į nagrinėsiamą teritoriją nebuvo įtraukta XX a. vidurio plėtra šiaurinėje ir vakarinėje Vilniaus dalyse dėl palyginti nedidelio amžiaus ir šiuo metu dar menkai įgyvendintų pokyčių. Kita vertus, istorinis miesto branduolys dėl daugybės kultūrinio paveldo apsaugos reglamentų, kurie draudžia didesnio kontrasto atsiradimo galimybes, taip pat nebuvo įtrauktas į tolimesnės kontrastų paieškos aprėpties zoną.

NAUJA STATYBA: KONTRASTŲ SU SENĄJĄ STRUKTŪRA PAIEŠKA

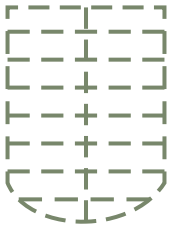
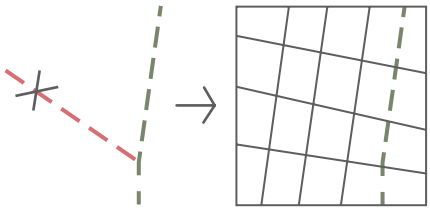
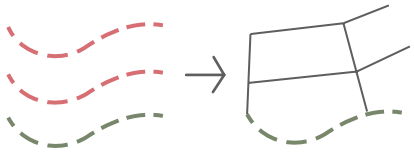
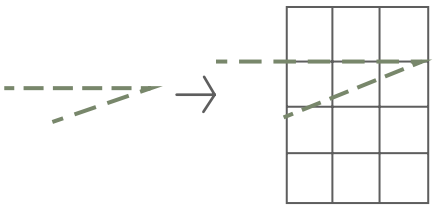
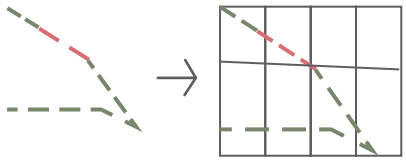

56 pav. Potencialiai kontrastingų teritorijų žemėlapis (sudaryta autorės)

Žemėlapyje išskirti kvartalai bei sklypai, kurių statybos metai yra po nepriklausomybės atkūrimo (XX a. pab.), kai nustojo galioti sovietmečio apribojimai ir urbanistinė plėtra įgavo daugiau laisvės ir potencialo kurti pokyčius ir ryškesnius kontrastus, todėl remiantis šiomis teritorijomis ir jų kaimynijose esančiu istoriniu užstatymu toliau bus rengiama palyginamoji analizė, padėsianti išsiaiškinti, kurios teritorijos yra patyrusios didžiausią pokyčio ir kontrasto mastą.

2.5 POKYČIŲ (POTENCIALIOS KONTROVERSIJOS) MASTAS TERITORIJOSE: ISTORINĖS ANALIZĖS IŠVADOS

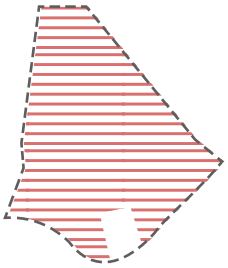
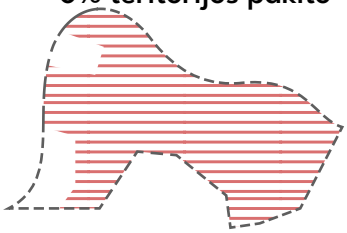
16 Lentelė. Gatvių tinklo pokyčiai (sudaryta autorės).

GATVIŲ TINKLO POKYTIS		
1. ŽVĖRYNAS	**2. ŠNIPIŠKĖS**	**3. PIROMONTAS**
Stačiakampė plano sistema.	Linijinis planas – dalinai integruota į stačiakampį tinklą.	Organiška struktūra.
		
Išliko	Viena atšaka XX a. buvo panaikinta	Išliko, tačiau įgavo geometriškumo
4. PAUPYS	**5. NAUJAMIESTIS**	**6. LUKIŠKĖS**
Linijinis planas.	Linijinis planas – integruotas į stačiakampį tinklą.	Linijinis planas – dalinai integruotas į stačiakampį tinklą.
		
Išliko	Išliko naujame tinkle	XIX a. buvo perkirsta Lukiškių aikštės

Visų pirma, lyginamoji analizė pradėta identifikuojant teritorijoms būdingo gatvių tinklo radikaliuosius pokyčius arba atvirkščiai – įvykusią darnią integraciją. Buvo išsiaiškinta, jog Žvėryno ir Paupio teritorijų gatvių tinklas daugmaž yra nepakitęs, o istorinės raidos etapais besiformavusi sistema matoma ir dabar. Tuo tarpu Naujamiesčio rajone senaisiais laikotarpiais istorinės miesto gatvės, besitęsiančios nuo istorinio branduolio į Naujamiesčio teritoriją, formavosi linijiniu principu, tačiau XIX a. planingo miesto formavimo pradžioje buvo integruotos į naują stačiakampią gatvių ir kvartalų struktūrą. Tad pokytis nors ir įvyko, tačiau istorinės gatvės išliko ir tik pasipildė naujomis atšakomis. Taip pat šalia Naujamiesčio besiformavusios Lukiškės patyrė panašią istorinę kaitą, tačiau dalis linijinės struktūros istorinių gatvių visgi buvo nutrauktos, jog būtų galima suformuoti raiškesnę geometrinę struktūrą, todėl šioje teritorijoje įvykęs pokytis yra didesnis. Žvelgiant į už upės išsidėsčiusias istorines teritorijas galima pastebėti dar kitokias tendencijas. Pavyzdžiui, Piromonto teritorija skirtingų istorinių epochų laikais buvo menkai plėtojama, todėl galima aptikti labai organišką ir dar menkai apgyvendingą struktūrą iki pat XX a. Nuo to laiko joje įvykęs pokytis nėra itin radikalus, galima teigti, jog originali gatvių tinklo struktūra įgavo daugiau geometriškumo, tačiau vistiek išliko panaši kaip iš pradžių. Galiausiai stipriausias pokytis identifikuotinas Šnipiškių teritorijoje, kur visais istoriniais laikotarpiais besiformavusi aiški „žirklinė“ linijinio tinklo gatvių struktūra XX a. plėtros procese buvo pakeista stačiakampe, o vieną buvusi gatvės gija visiškai ištrinta iš naujojo vaizdo.

Galutinė išvada rodo, kad kiekviena teritorija išgyveno unikalų vystymosi scenarijų, kurį nulėmė istorinė raida, planavimo sprendimai ir urbanistiniai pokyčiai. Visgi išskirtinos dvi Vilniaus miesto teritorijos, kurios patyrė didesnius pokyčius lyginant su kitomis – tai Šnipiškės ir Lukiškės.

17 Lentelė. Užstatymo ir naudojimo būdo pokyčiai (sudaryta autorės).

UŽSTATYMO, NAUDOJIMO BŪDO POKYTIS		
1. ŽVĖRYNAS	**2. ŠNIPIŠKĖS**	**3. PIROMONTAS**
Istorinė užstatymo struktūra – **sodybinė gyvenamoji.**	Istorinė užstatymo struktūra – **sodybinė gyvenamoji.**	Istoriniais laikotarpiais nebuvo pakankamai apgyvendinta, todėl anksčiausias aptinkamas užstatymas vėlėsnis – **perimetrinis gyvenamasis.**
~ 30% teritorijos pakito 	~ 60% teritorijos pakito 	~ 5% teritorijos pakito
Nuo XX a. šiaurinėje dalyje paplitusios naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė.	Nuo XX a. aplink likusią istorinio užstatymo dalį plačiai paplito naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė.	XX a. atsiradusi funkcija: kultūrinė.
		
4. PAUPYS	**5. NAUJAMIESTIS**	**6. LUKIŠKĖS**
Istorinė užstatymo struktūra – **sodybinė gyvenamoji.**	Sodybinė struktūra iki XX a. buvo susiformavusi menkai, todėl tipiniu istoriniu užstatymu laikytinas – **miksuoto naudojimo perimetras.**	Istoriškai ryškesnė sodybinė struktūra buvo susiformavusi aplink upės Vingį, tačiau pagrindas visai teritorijai buvo padėtas XX a., kai Lukiškės suskirstytos perimetriškai planingai: **miksuoto naudojimo perimetras.**
~ 100% teritorijos pakito 	~ 0% teritorijos pakito 	~ 0% teritorijos pakito
Nuo XX a. atsiradusios naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė. 	Teritorija tebėra funkciškai plataus spektro.	Teritorija tebėra funkciškai plataus spektro.

Norint išsiaiškinti koks išlikęs autentiškumo laipsnis, kuris gali parodyti ir kontrastingumo potencialą, kiekvienoje teritorijoje buvo identifikuotas buvęs istorinis teritorijos užstatymo tipas ir palyginta kiek jo išliko dabartinėje situacijoje. Palyginamajame tyrime buvo nustatytos dvi, vidutiniško laipsnio pokytį patyrusios teritorijos, – Žvėryno ir Šnipiškių, – kuriose natūraliai turėtų būti aptikta didesnė architektūrinė įvairovė. Tuo tarpu Piromontas, Naujamiestis ir Lukiškės visgi daugiausia išlaikė savo tipinius užstatymo ypatumus, o Paupio užstatymas pakito kardinaliai.

Nagrinėjant teritorijų funkcinę kaitą pastebėta, jog Žvėrynui, Šnipiškėms bei Paupiui būdingas ryškesnis naujų funkcijų atsiradimas. Žvėryne ir Šnipiškėse matomas didesnis komercinių ir administracinių funkcijų paplitimas, o Paupio teritorija kadangi užstatymo prasme pakito stipriausiai dabar pasižymi visomis esminėmis pastatų funkcijomis. Kitos teritorijos arba jau daugeliu epochų turėjo mišrias funkcijas arba ryškesnių pokyčių moderniaisiais laikais neįgavo. Atliktas tyrimas parodė, jog Vilniaus teritorijos ne tik plačiai išlaikė savo istorinę struktūrą, bet taip pat ją pritaikė naujoms funkcijoms, atspindinčioms šių rajonų raidos stipresnę ar silpnesnę pokyčio dinamiką.

PALYGINAMOSIOS ISTORINIO POKYČIO ANALIZĖS APIBENDRINIMAS

Tyrime identifikuoti didžiausi kontrastai per istorinius pokyčius moderniaisiais laikais. Buvo nustatyta, jog kai kurios teritorijos stipriau pakito nei likusios. Galutinė išvada rodo, kad analizuojamos Vilniaus teritorijos ne tik dažnu atveju išsaugo savo istorinę struktūrą ar jų dalis, bet ir prisitaiko prie naujų funkcijų, atspindinčių šių rajonų raidos dinamiką. Visgi būtent Šnipiškės, Žvėrynas ir Lukiškės išsiskiria kaip teritorijos, patyrusios didesnius pokyčius urbanistinės raidos procese, todėl turi ir didesnę vizualinę įvairovę su aukštesniu kontrastų potencialu.

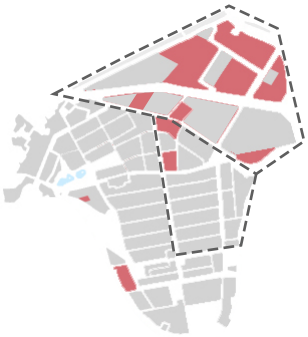
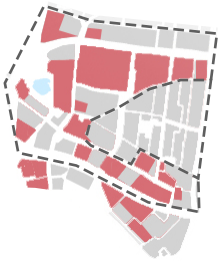
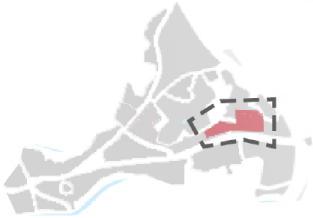
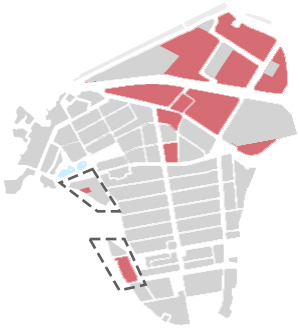
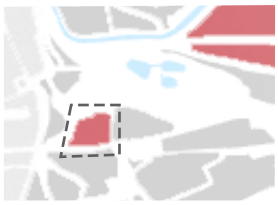
ŽVĖRYNAS

ŠNIPIŠKĖS

LUKIŠKĖS

APSIBRĖŽTŲ TERITORIJŲ GRUPAVIMAS PAGAL KAIMYNIJAS, KVARTALUS IR SKLYPUS

18 Lentelė. Kaimynijų, sklypų, kvartalų grupavimas (sudaryta autorės).

KAIMYNIJOS	1. „Green Hall“	2. Šnipiškės	3. Piromontas
			
	4. Lukiškių pietinis kraštas	5. Paupys	6. Naujamiesčio „Helios city“
			
KVARTALAI	1. Užupis	2. Daugiabučių kvartalai Naujamiestyje	3. Pavieniai kvartalai Lukiškėse
			
SKLYPAI	1. Pavienis gyv. paskirties užstatymas Žvėryne	3. Daugiabučiai ant Bastėjos kalno	2. Pavieniai senamiesčio dalies, miksuotos paskirties, naujo užstatymo intarpai
			

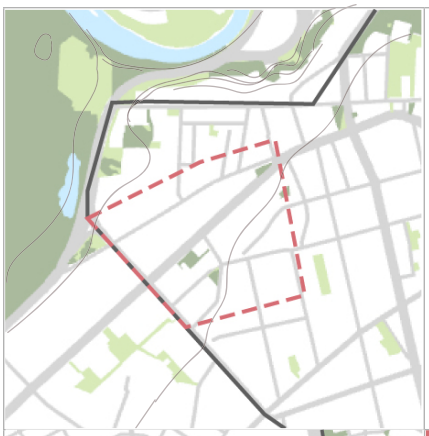
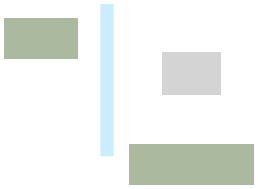
Teritorijų grupavimas pagal kaimynijas, kvartalus ir sklypus atliekamas su intencija atrasti mažesnio ploto nei rajonas, tačiau daugiau urbanistinio potencialo turinčias zonas, kuriose varijuotų platesnė erdvinė dinamika ir būtų galima aptikti platesnę kontrastų amplitudę. Buvo atrinktos 6-ios kaimynijos, senajame audinyje turinčios ryškiausią naujojo užstatymo priemaišą. Jos toliau nagrinėjamos detalesniais aspektais.

2.6 GAMTINIAI YPATUMAI

GAMTINIAI APLINKOS ELEMENTAI TERITORIJOSE

19 Lentelė. Gamtiniai aplinkos elementai (sudaryta autorės).

	ŽEMĖLAPIS	RELJEFAS	HIDROGRAFIJA	ŽELDYNAI
1. ŽVĖRYNAS		Punktyru apsibrėžtos teritorijos lygumoje. Vakarinėje ir Šiaurinėje dalyje – šlaitai.	Iš rytų artimai ribojasi su Neries krantu.	Teritorijoje ekstensyviai naudojamų želdynų nėra, tačiau vakaruose – Karoliniškių kraštovaizdžio draustinis.
2. ŠNIPIŠKĖS		Punktyru apsibrėžtos teritorijos lygumoje. Vakarinėje dalyje už A2 kategorijos gatvės matomi šlaitai. Reljefas stipriau regimas ties upe.	Pietinė dalis ribojasi su Nerimi.	Artimu atstumu želdynų nėra, tačiau vakaruose 800 m atstumu – Šeškinės šlaitų draustinis ir parkas ties upe.
3. PIROMONTAS		Punktyru pažymėta teritorija didesnių reljefo pokyčių neturi. Ją kerta dvi altitudės. Tačiau priešais – Gedimino kalnas ir Kalnų parko šlaitai. 	Artimas ryšys su Nerimi pietinėje dalyje.	Pietinėje pusėje už upės Kalnų parkas.
4. PAUPYS		Pati teritorija neturi didelio reljefo pokyčio tačiau šiaurinėje pusėje atsiveria Užupio šlaitai. 	Artimas ryšys su Vilnele šiaurinėje pusėje, ir keli tvenkiniai parke.	Perimetre matomas Kūdrų parkas ir Bernardinų kapinės.

5. „HELIOS CITY“		Punktyrų apsibrėžtoje teritorijoje lygumoje	Neturi ribos su upe ar kitu vandens telkiniu. RYŠIO NĖRA	Už 100 metrų į vakarinė pusę – Vingio parkas.
6. LUKIŠKĖS		Dešinėje pusėje apsibrėžta teritorija turi šlaitą. 	Neris teka per centrą apibrėžtų teritorijų. 	Vakarinėje dalyje, už upės – Vingio parkas. Pietų pusėje šlaitas su miškeliu.

Gamtinėje analizėje identifikuotos žaliosios sistemos – tai svarbus ir išskirtinis miestų audinio elementas, praturtinantis urbanistinę struktūrą. Artimi gamtiniai objektai tiek vizualiai, tiek planavimo apribojimų prasme turi didelę įtaką urbanistiniam miestų audiniui. Analizėje ieškomos artimos sąsajos su vandens telkiniais, miškų draustiniais bei želdynais. Ištiriamas reljefo pokytis arba jo nebuvimas. Visa ši natūrali aplinka vertinama kaip kontrastas su bet kokiu užstatymu.

Kiekvienoje teritorijoje aptikta gana skirtinga gamtinė situacija. Ryškiausią reljefo pokytį turinčios situacijos dvi: Piromonto ir Lukiškių. Nors pati Piromonto situacija ir lygumoje, tačiau priešais vizualinę aukščių pokyčio raišką sudaro Gedimino kalnas bei Kalnų parkas. Tuo tarpu Lukiškių teritorija iš pietų apribota stipraus šlaito. Hidrologine prasme visos nagrinėjamos teritorijos turi panašų ryšį su upės vaga, išskyrus Naujamiesčio „Helios city“, kuris nuo bet kokio vandens telkinio yra atitolęs kiek tolėliau. Želdynų tyrime paaiškėjo, jog tik Paupio teritorija turi ribą su ekstensyviai naudojamu parku. Tuomet Lukiškių zonoje šiaurinėje dalyje ant šlaito yra išsidėstęs vidutinio dydžio miškelis, o vakarinėje dalyje už Upės yra pasiekiamas ir Vingio parkas. Visose kitose situacijose želdynai yra nutolę tolėliau.

GAMTINIŲ YPATUMŲ APIBENDRINIMAS

Apibendrinant galima teigti, jog gamtinė aplinka, visose išskirtose teritorijose mažiau ar daugiau yra svarbi. Dažniausiai jos santykio ypatumai pasireiškia netoliese tekančios upės vingiais, tačiau kai kur ir reljefas turi stipresnę vizualinę raišką. Natūralios morfostruktūros elementai galėtu tapti vienu iš atspirties taškų kuriant tęstinį teritorijų urbanistinį identitetą.
Analizėje išskirtinos trys teritorijos turinčios ryškesnius gamtinius ypatumus.

PIROMONTAS

PAUPYS

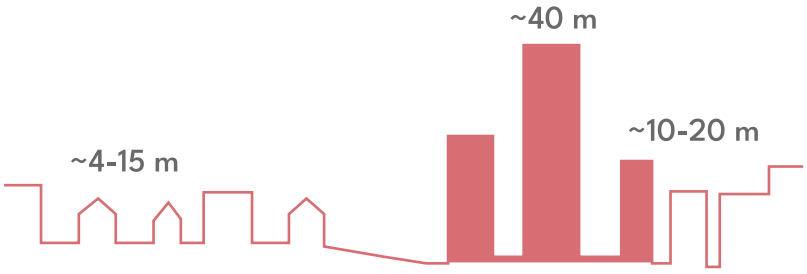
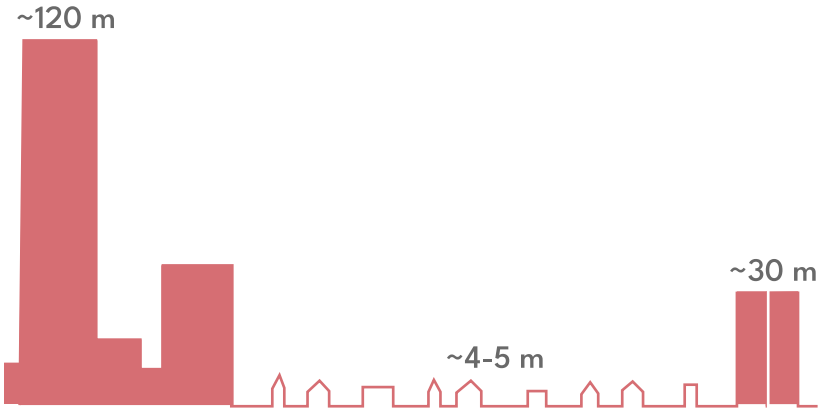
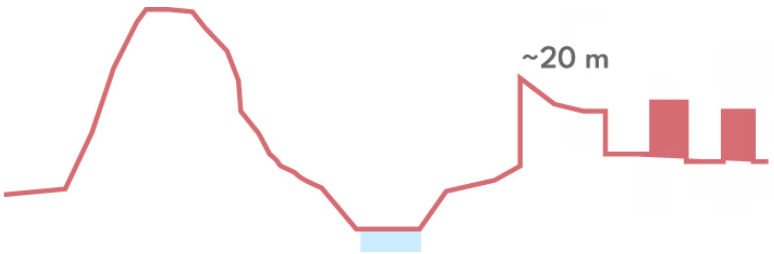
LUKIŠKĖS

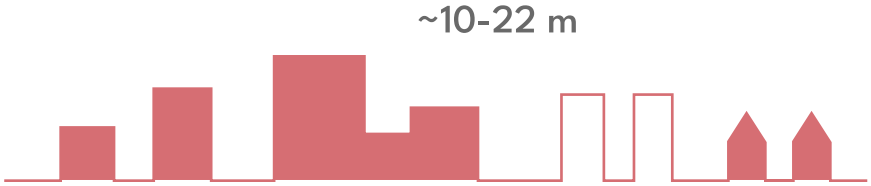
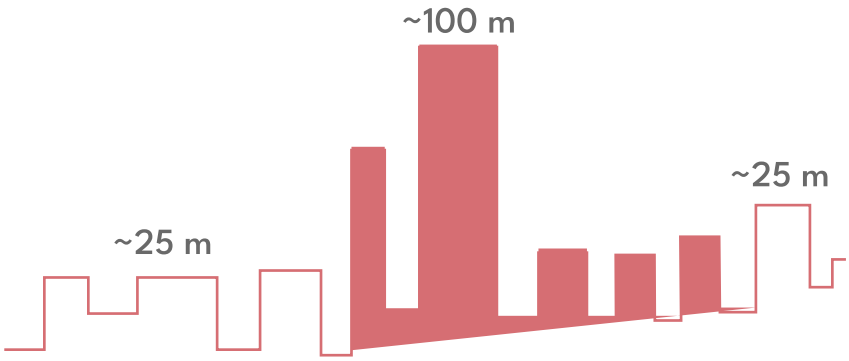
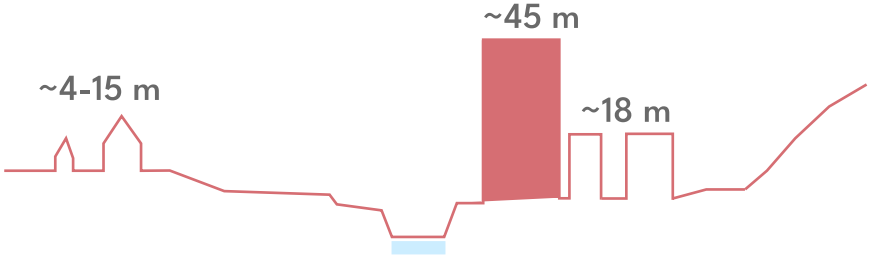
2.7 URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI

2.7.1 PASTATŲ AUKŠTINGUMAS

1-2 aukštai
3-5 aukštai
6-9 aukštai
10-30 aukštai
1990 m. - ... statyba

20 Lentelė. Pastatų aukštingumas (sudaryta autorės).

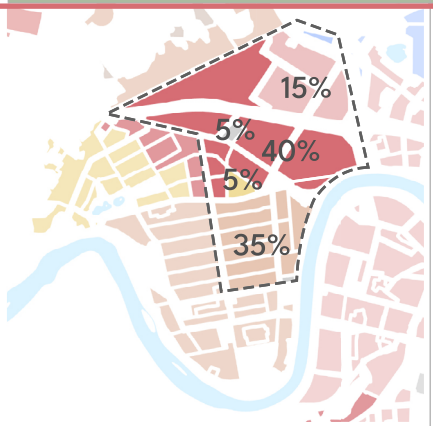
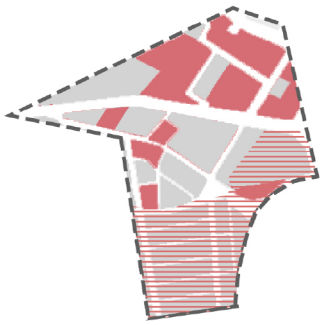
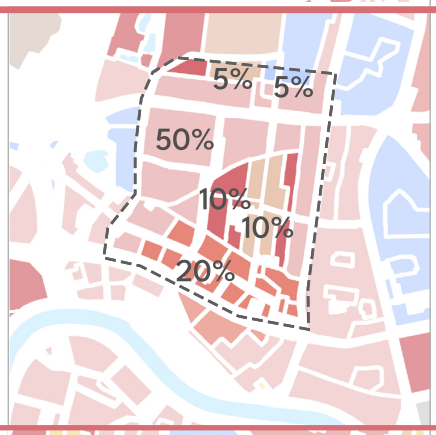
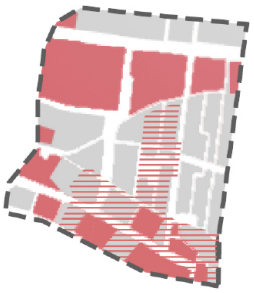
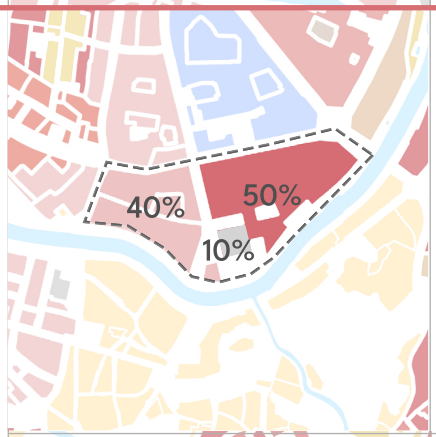
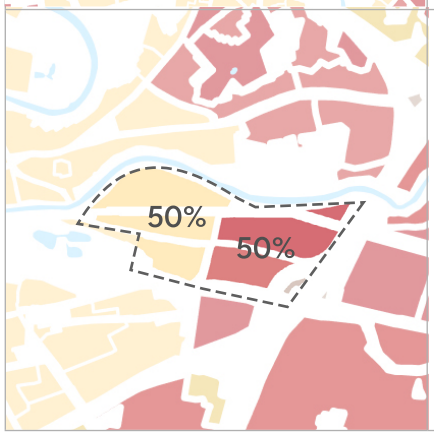
	ŽEMĖLAPIS	PJŪVIO SCHEMA
1. ŽVĖRYNAS		
2. ŠNIPIŠKĖS		
3. PIROMONTAS		

	ŽEMĖLAPIS	PJŪVIO SCHEMA
4. PAUPYS		
5. „HELIOS CITY“		
6. LUKIŠKĖS		

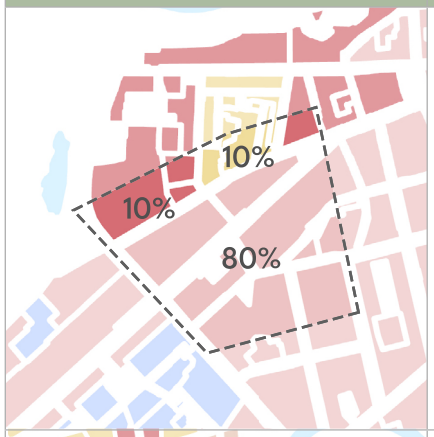
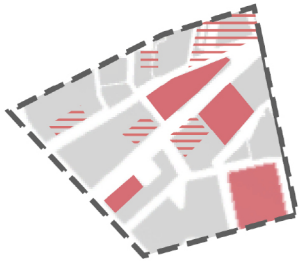
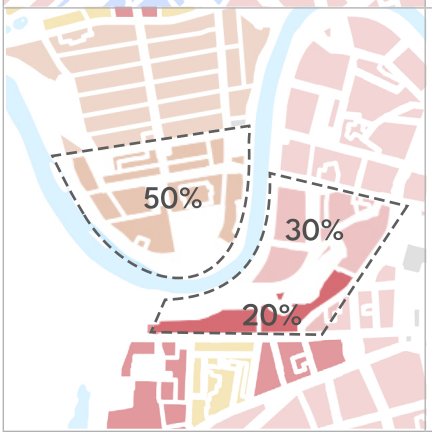
Pirmasis nagrinėtas urbanistinės struktūros kontrastas teritorijose – pastatų aukštingumas. Kiekvienoje iš situacijų atliktas išraiškingiausias schematinis pjūvis, išryškinantis teritorijos užstatymo aukštingumo kontrastą arba jo nebuvimą. Atlikus tyrimą pastebėta, jog stipriausią aukščių kontrastų pokytį turi Šnipiškių teritorija, kurioje istorinis sodybinio tipo užstatymas yra išsidėstęs greta dangoraižių Urbanistinės kalvos. Kitos dvi išskirtinos teritorijos – tai Žvėrynas ir „Helios city“, abi situacijos turi po vieną aukštybinių pastatų ansamblį, kuris sudaro aukščių kontrastą su aplinkiniu užstatymu. Šie rezultatai atspindi urbanistinės raidos ypatumus ir galėtų būti naudingi darnios miesto plėtros strategijų kūrimui, siekiant išsaugoti harmoniją tarp skirtingų epochų architektūrinių stilių.

2.7.2 UŽSTATYMO MORFOSTRUKTŪRA, KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ZONOS

21 Lentelė. Užstatymo morfostruktūra, kultūros paveldo apsaugos zonos (sudaryta autorės).

	MORFOTIPAS, %	KIEKIS	PAVELDO APSAUGOS ZONOS	PROCENTAS
1. ŽVĖRYNAS		 5 morfotipai		40%
2. ŠNIPIŠKĖS		 5 morfotipai		30%
3. PIROMONTAS		 3 morfotipai		50%
4. PAUPYS		 2 morfotipai		100%

1990 m. -... statyba
Tarpusavyje nekontrastingas istorinis užstatymas
Paveldosaugos zonos

	MORFOTIPAS, %	SUDĖTIS	PAVELDO APSAUGOS ZONOS	PROCENTAS
5. „HELIOS CITY“		3 morfotipai		10%
6. LUKIŠKĖS		3 morfotipai		80%

Miesto vilos, perimetrinio (atviro, uždaro) užstatymo intarpai

Perimetrinis uždaras, atviras bei aukštybiniai intarpai

Perimetrinis uždaras, atviras

Miesto vilos, sodybinis užstatymas

Perimetrinis uždaras, atviras bei laisvo planavimo intarpai

Taškinis užstatymas

Miesto vilos

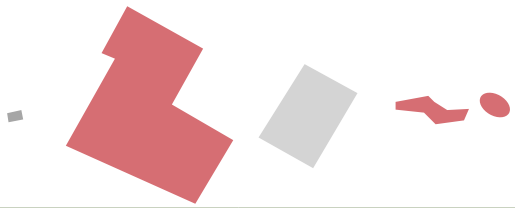
Senamiesčiui būdingas užstatymas. Daugiausia perimetrinis posesijinis

Kitas tyrinėtas urbanistinis-architektūrinis vizualinis aspektas – užstatymo morfostruktūra, pastatų mastelių kontrastai ir kultūros paveldo apsaugos zonos besiribojančios su

Nagrinėjant užstatymo morfostruktūrą, pastatų mastelių kontrastus ir kultūros paveldo apsaugos zonas, pastebėta, kad Žvėryno ir Šnipiškių teritorijos pasižymi didžiausiu morfotipų diversijos kiekiu. Pastatų mastelio kontrastas ryškiausiai išreikštas Šnipiškėse, o likusios teritorijos yra gana vidutiniško kontrastingumo lygio, išskyrus Paupį, kur kontrastai minimalūs. Paveldo apsaugos zonos įtrauktos į tyrimą norint išsiaiškinti, kiek išskirtos teritorijos ploto neturi paveldo saugos apribojimų, dėl ko projektavimo eigoje būtų platesnės galimybės esamos urbanistinės-architektūrinės situacijos koregavimui. Parengus nagrinėjamąsias schemas atrasta, jog Paupio bei Lukiškių teritorijos pasižymi plačiausiomis apsaugos zonomis. Piromonto teritorijos apsaugota apie pusė, kita pusė jau yra beveik pilnai padengta nauju po 1990 m. suformuotu užstatymu, kuris riboja teritorijos diversiškumą. Tuo tarpu „Helios city“ yra mažiausiai apsaugotoje zonoje, o teritorijoje labiausiai dominuoja perimetrinis užstatymas susiformavęs iki 1990 m. Žvėryno teritorija daugiausia saugoma miesto vilų, sodybinio užstatymo zonoje, kas yra seniausia užstatymo tipologija vietovėje. Likusioje dalyje plačiai atliekama nauja moderni plėtra, tačiau likę ir šiuo metu dar galimai „neatnaujintų“ zonų. Galiausiai Šnipiškėse seniausias tuo pačiu ir kontrastingiausias užstatymas – sodybinis yra tebeišlikusios platesniu mastu nei kitose teritorijose ir tik maža dalis jos įeina į kultūros paveldo apsaugos zoną, kas suteikia didesnes potencialių pokyčių galimybes.

2.7.3 PASTATŲ FORMŲ IR MASTELIŲ KONTRASTAS PLANE

22 Lentelė. Pastatų formų ir mastelių kontrastas plane (sudaryta autorės).

	PASTATŲ FORMŲ KONTRASTAS	PASTATŲ MASTELIŲ KONTRASTAS
ŽVĖRYNAS		
	Aukštas	Aukštas
ŠNIPIŠKĖS		
	Aukštas	Aukštas
PIROMONTAS		
	Žemas	Vidutinis
PAUPYS		
	Vidutinis	Žemas
„HELIOS CITY“		
	Žemas	Vidutinis
LUKIŠKĖS		
	Vidutinis	Vidutinis

Tiriant pastatų mastelių bei formų kontrastus teritorijose paaiškėjo, jog didžiausiais kontrastais abiem tirtais lygmenimis pasižymi Žvėryno ir Skanseno teritorijos.

URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTŲ ANALIZĖS APIBENDRINIMAS

Analizuojant urbanistinės struktūros elementų kontrastus teritorijose, pastebima, kad Šnipiškių zona išsiskiria stipriausiu pastatų aukščių kontrastu, kuriame sodybinis užstatymas išsidėsto greta modernių dangoraižių ansamblio. Šis kontrastas labiausiai išsiskiria pietų pusėje. Antroji ir trečioji analizuota urbanistinės struktūros elementų grupė – užstatymo morfostruktūra ir pastatų mastelių kontrastingumas. Ištyrus morfotipo diversiją, pastatų mastelio, formos kontrastus ir kultūros paveldo apsaugos zonų pločius, pastebėta, jog Žvėryno ir Šnipiškių teritorijos pasižymi didžiausiu morfotipo ir pastatų mastelių bei formų diversijos lygiu. Taip pat Šnipiškėse paveldo apsaugos zonos apima tik dalį teritorijos, suteikdamos didesnę plėtros laisvę.

Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad Šnipiškės ir Žvėrynas yra didžiausiais urbanistinės struktūros elementų kontrastais pasižyminčios teritorijos.

ŽVĖRYNAS

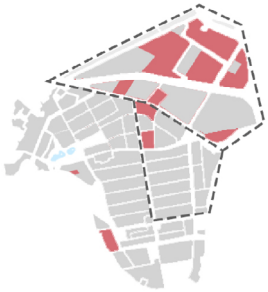
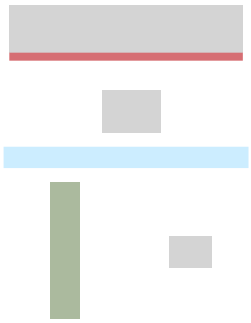
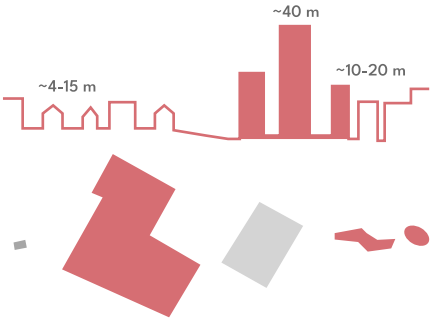
ŠNIPIŠKĖS

2.8 KONTRASTŲ MODELIAI

Išnagrinėjus Vilniaus miesto istorinę raidą, identifikavus atrinktų teritorijų pokyčių laipsnius ir atlikus gamtinės ir urbanistinės struktūros elementų palyginamąsias analizes atrinktos trys teritorijos, turinčios didžiausius kontrastų rodiklius įvairiais aspektais. Tai Žvėryno, Skanseno ir Lukiškių. Toliau sudaromi kiekvieno iš jų stipriausio kontrasto raiškos modeliai.

ŽVĖRYNO ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

23 Lentelė. Žvėryno zonos kontrastų suvestinė (sudaryta autorės).

ISTORINIS KONTROVERSIŠKUMAS	GAMTINĖ ĮVAIROVĖ	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
		
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	RELJEFAS	AUKŠTINGUMO KONTRASTAS
-	-	~ 36 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	HIDROGRAFIJA	MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ
70% istorinio 30% modernaus	+	5
FUNKCINIS POKYTIS	ŽELDYNAI	AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?
Vidutinio paplitimo masto	-	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Aukštas

Žvėryno teritorija buvo išskirta kaip stipriai kontrastinga dėl net keleto tirtų faktorių. Atrasta, jog vizualinis kontrastingumas stipriausiai pasireiškia per urbanistinės struktūros elementų diversiją. Teritorijoje plačiai vis dar yra tebeišlikęs istorinis sodybinis užstatymas, tačiau moderniaisiais laikais šiaurinė dalis pradėjo plėstis ir keistis tiek funkciškai, tiek pastatų mastelių prasme. Atsirado naujų vizualiai kontrastingos architektūros intarpų, kurie išsiskiria iš visos struktūros savo aukštingumu ir ypatingais formų pavidalais. Dėl šių priežasčių pastatų formų bei mastelio kontrastas Žvėryno vietovėje, palyginti su kitomis analizuotomis teritorijomis, identifikuotas kaip aukštas.

RYŠKIAUSI KONTRASTAI ŽVĖRYNO ZONOJE:
1. PASTATŲ FORMŲ SKIRTUMAI
2. PASTATŲ MASTELIAI PLANE

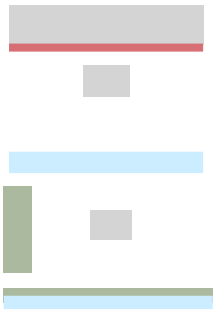
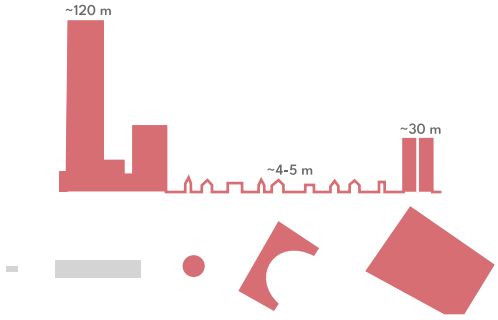
2.8.1 ARCHITEKTŪRINIŲ KONTRASTŲ MODELIS

57 pav. Architektūrinių kontrastų modelis (sudaryta autorės).

ŠNIPIŠKIŲ ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

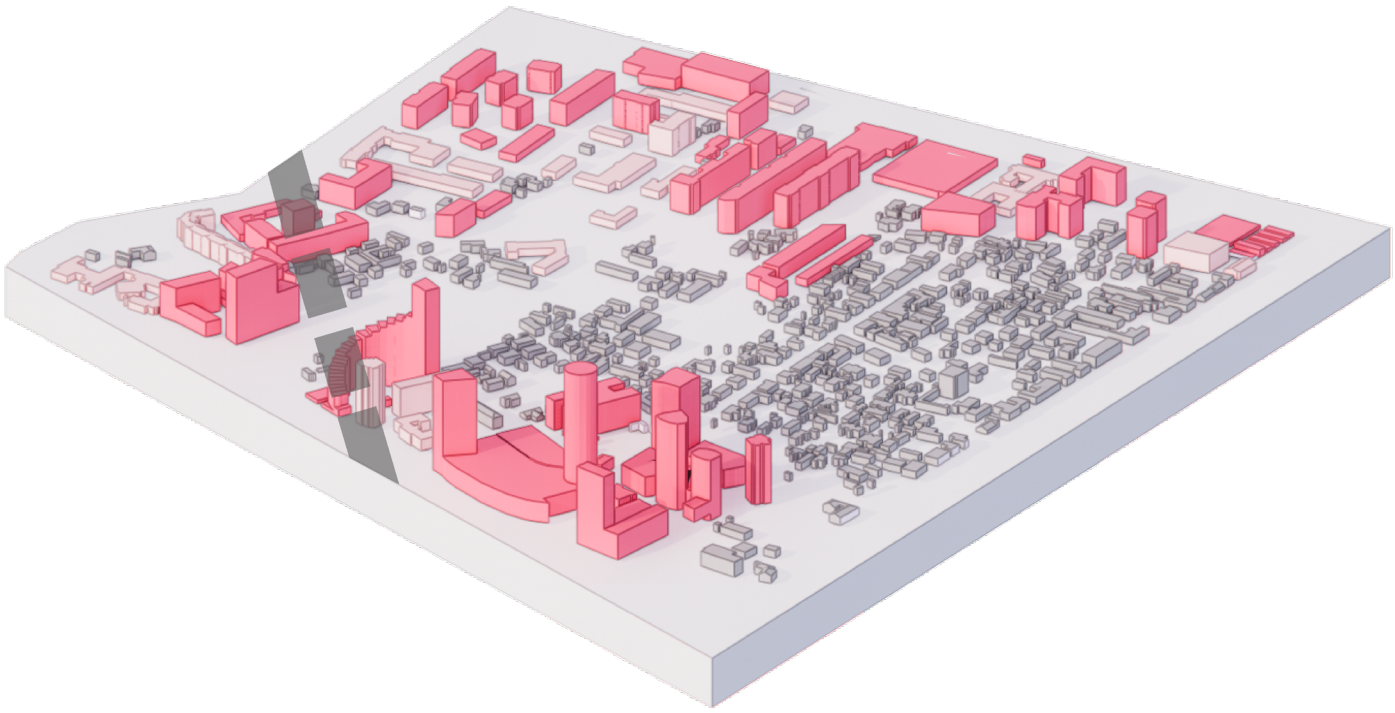
24 Lentelė. Šnipiškių zonos kontrastų suvestinė (sudaryta autorės).

POKYTIS	GAMTINĖ ĮVAIROVĖ	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
		
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	RELJEFAS	AUKŠTINGUMO KONTRASTAS
50%	-	~ 116 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	HIDROGRAFIJA	MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ
40% istorinio 60% modernaus	+/-	5
FUNKCINIS POKYTIS	ŽELDYNAI	AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?
Plataus paplitimo masto	-	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Vidutinis

Šnipiškių teritorija analizės metu išaiškėjo pasižyminti daugeliu kontrastingumo aspektų. Šioje vietovėje kontrastai ryškiausiai pasireiškė per istorinės raidos pokyčius ir urbanistinės struktūros elementų diversiją. Pastarieji ryškiausiai atsiskleidžia per užstatymo aukštingumą, kurio amplitudė siekia apytiksliai net 116 m. Pastatų mastelių bei formos kontrastai taip pat yra gana ryškūs lyginant su kitomis išskirtomis teritorijomis. Istorinis gatvių tinklas nuo XIX a. irgi stipriai pakito: struktūra turėjusi ryškų linijinį užstatymą, buvo perkirsta ir sudalinta stačiakampiškai, tuo pačiu panaikinant vieną iš istorinių gatvių. Čia kito ir užstatymas su funkciškumu, kuris iš gyvenamosios istorinės funkcijos virto administracinėmis, komercinėmis bei visuomeninėmis. Šiuo metu tik centrinėje nagrinėtos Šnipiškių teritorijos dalyje matomas tebeišlikęs istorinis-sodybinis užstatymo charakteris, kuris ir kuria pagrindinius kontrastus ir kontroversijas su greta išsidėsčiusia aukštybinių pastatų kalva.

RYŠKIAUSI KONTRASTAI ŠNIPIŠKIŲ ZONOJE:
1. AUKŠČIŲ KONTROVERSIJA
2. PASTATŲ MASTELIAI PLANE
3. ISTORINIS POKYTIS

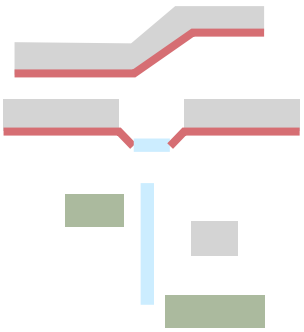
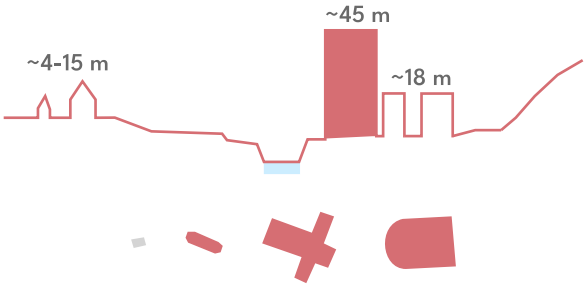
2.8.2 TARPUSAVIO STRUKTŪROS KONTRASTŲ MODELIS

58 pav. Tarpusavio struktūros kontrastų modelis (sudaryta autorės).

LUKIŠKIŲ ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

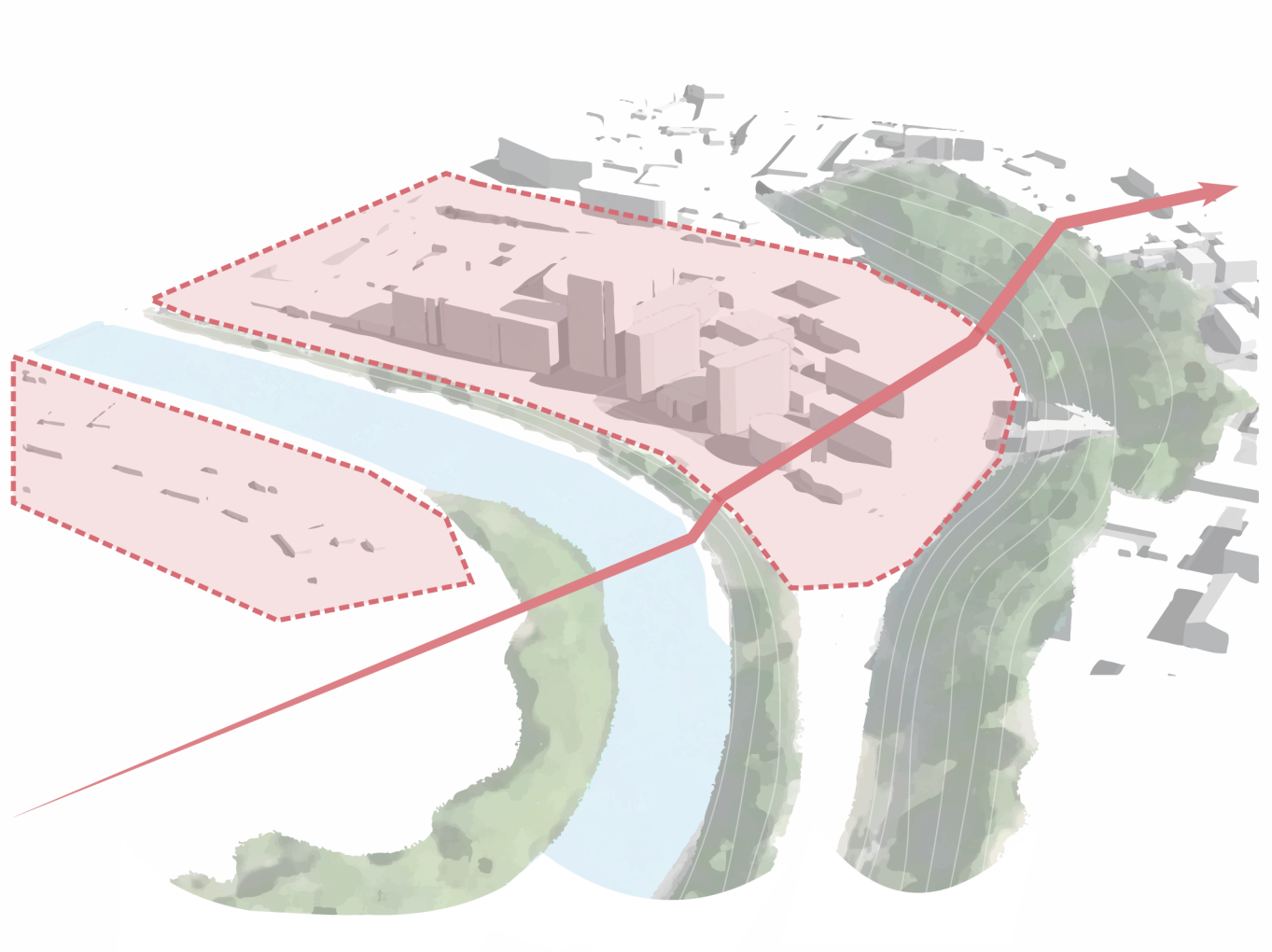
25 Lentelė. Lukiškių zonos kontrastų suvestinė (sudaryta autorės).

ISTORINIS KONTROVERSIŠKUMAS	GAMTINĖ ĮVAIROVĖ	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
		
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	**RELJEFAS**	**AUKŠTINGUMO KONTRASTAS**
Nestirprus	Ryškus	~ 41 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	**HIDROGRAFIJA**	**MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ**
40% istorinio 60% modernaus	+	3
FUNKCINIS POKYTIS	**ŽELDYNAI**	**AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?**
Vidutinio paplitimo masto	+	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Vidutinis

Lukiškių teritorija paaiškėjo pasižyminti didžiausia gamtinių kontrastų įvairove. Teritoriją supa staigus reljefo pokytis, o centre ją dalina upė. Taip pat užstatymas vienoje zonoje yra aiškiai istorinis, kitoje – modernus. Visgi istorine prasme stipraus pokyčio čia neįvyko.

RYŠKIAUSI KONTRASTAI LUKIŠKIŲ DALIES ZONOJE:
1. GAMTINIAI YPATUMAI

2.8.3 GAMTINIŲ KONTRASTŲ MODELIS

59 pav. Gamtinių kontrastų modelis (sudaryta autorės).

2.9 MENINIAI URBANISTINIAI PRINCIPAI ŠNIPIŠKĖMS

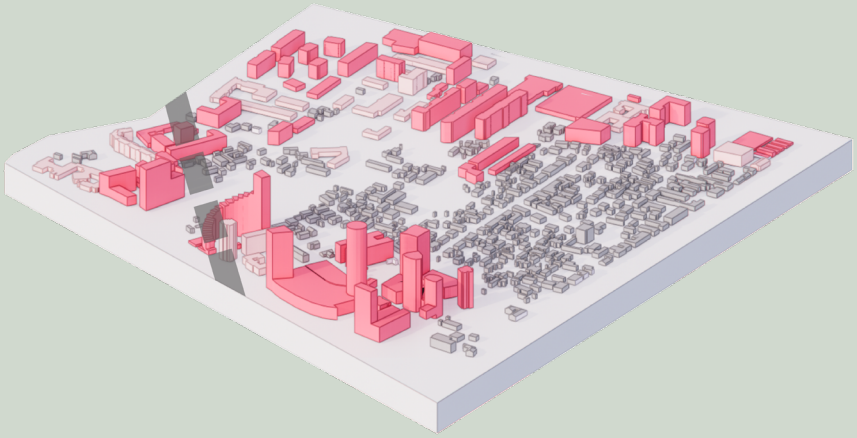
TARPUSAVIO STRUKTŪROS KONTRASTŲ MODELIS

Atlikus eksperimentinę-tyriamąją analizę, kurioje buvo lygintas miesto istorinės raidos ryškiausių pokyčių ir esamų vizualinių kontrastų mastas įvairiose Vilniaus miesto teritorijose bei identifikuotos ryškiausią diversiją turinčios zonos, nutarta, jog Šnipiškių vietovė yra visapusiškai kontroversiškiausia ir kontrastingiausia, todėl ji ir buvo pasirinkta tolimesniam vystymui.

Buvo identifikuota, jog šiuo metu Šnipiškių teritorijoje didžiausi kontrastai pastebimi per urbanistinį-architektūrinį audinius. Vietovėje stipriausiai pasireiškia aukštingumo bei pastatų mastelių diversija. Visgi šiuo metu pačioje seniausioje Šnipiškių dalyje funkcinė bei gamtinė įvairovė minimali – kaip ir istoriniais laikais dominuoja gyvenamosios paskirties sodybinis užstatymas. Nors Šnipiškėse ir nustatytas stipriausias istorinis pokytis, jis įvyko ties naująją urbanistine kalva, kai tuo tarpu centrinė sodybinio užstatymo teritorija tebeišliko istoriškai autentiška ir mažai tepakitusi. Tačiau atsižvelgiant į jos periferijos stiprius pokyčius galima manyti, jog ilgainiui ir ši nedidelė autentiška miesto vietovė yra taip pat užprogramuota susiniveliuoti su moderniuoju miesto audiniu.

Ryškiausi kontrastai Šnipiškių zonoje:

1. Aukščių kontroversija
2. Pastatų masteliai plane
3. Istorinis pokytis

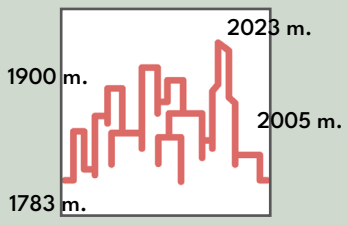

60 pav. Ryškiausi kontrastai Šnipiškėse (sudaryta autorės).

Visgi nepaisant regimų situacijos vystymo tendencijų, kurios šiuo metu neturi bendros rajono vystymo strategijos, remiantis identifikuotu tarpusavio struktūros kontrastų modeliu yra siūloma esamus istorinės teritorijos kontrastus išryškinti, kuriant didesnį erdvių hibridiškumo efektą per dinamiškus funkcijų derinius bei balanso užtikrinimą tarp istorinių bei modernių pastatų. (remiantis N. Elinn ir J. Jacobs pastatų įvairovės principais bei N. Elinn integralaus urbanizmo hibridiškumo aiškinimu).

HIBRIDIŠKUMO PRINCIPAI

PASTATŲ ĮVAIROVĖS PRINCIPAS

61 pav. Pastatų įvairovės principas (sudaryta autorės).

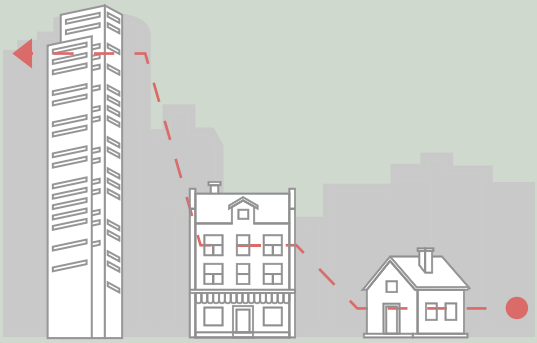

DINAMIŠKI FUNKCIJŲ DERINIAI

62 pav. Dinamiški funkcijų deriniai (sudaryta autorės).

Siūloma teritorijos vystymo strategija – komercinė bei kultūrinė išsaugant teritorijos autentišką specifiką pagal C. Alexanderio urbanistinio projektavimo metodiką – pradedant nuo mažiausių struktūrų ir judant prie didesnių, jog būtų sukurtas balansuotas urbanistinio audinio vaizdas. **(C. Alexander principas „didžioji struktūra, remiantis mažosiomis struktūromis“)**. Siekiant gyvybingos ir nemonotoniškos aplinkos siūloma teritorijoje varijuoti istoriniu bei moderniu užstatymu ar gamtinių intervencijų kiekiais tuo pačiu užtikrinant istorinį lokalų erdvės identitetą **(pagal C. Alexander lokalaus identiteto principą, 1977).**

AUTENTIŠKUMO PRINCIPAI

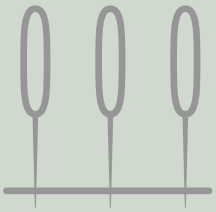
„DIDŽIOJI STRUKTŪRA, REMINANTIS MAŽOSIOMIS STRUKTŪROMIS“ LOKALAUS IDENTITEKO PUOSELĖJIMAS

63 pav. Principo didžioji struktūra remiantis mažosiomis schema (sudaryta autorės).

Siektinas tikslas, jog naujosios intervencijos papildytų senąsias išsaugant vietovės autentiškumą bei „akupunktūriškai“ **(pagal De Sola-Morales, 2008, Lerner, 2016, Casagrande, 2014 miesto akupunktūros aiškinimą)** stimuliuotų tiek pačią teritoriją, tiek jos aplinkinį kontekstą per trūkstamų elementų ir platesnio pobūdžio modernizacijos strategiją, užtikrinant erdvės tvarumą ir bendruomeniškumą.

PAŽEIDŽIAMUMO PRINCIPAI

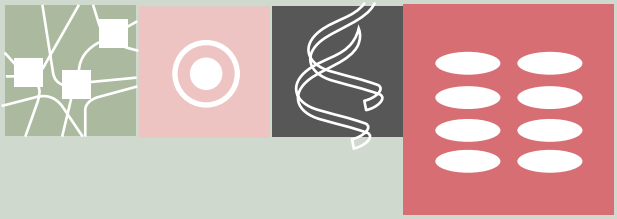
Akupunktūrinio planavimo metodika – pozityvi įtaka ne tik taškinė, bet turinti pulsacinį efektą ir platesniam kontekstui.

AKUPUNKTŪRINĖ PLANAVIMO METODIKA

64 pav. Akupunktūrinė planavimo metodika (sudaryta autorės).

PRALAIDUMAS

Daugelį numatomų vystymo strategijų Šnipiškėse apibendrinanti ir papildanti sąvoka – tai urbanistinis pralaidumas besiremiantis integralaus urbanizmo teorija pagal urbanistę Nan Elinn: „Galime pertvarkyti miestą į įtraukesnę ir harmoningesnę aplinką, kurioje ryškūs kontrastai nėra laikomi priešiškomis jėgomis, o kaip papildantys elementai, prisidedantys prie urbanistinio gyvenimo darnos“ **(Elinn, 2006)**. Pralaidumo tipai, kuriuos siektina balansuoti Šnipiškių teritorijoje:

- Fizinis pralaidumas: (vizualiniai ir erdviniai ryšiai)
- Funkcinis pralaidumas: (universalios ir prisitaikančios erdvės su galimybe kurti funkcijų įvairovę)
- Istorinis pralaidumas: (praeities ir dabarties harmonija – vietos autentiškumo išsaugojimas)
- Kultūrinis pralaidumas: (miesto audinio įvairiapusiškumas, kontrastingumas)
- Ekologinis pralaidumas: (tvarumo faktorius)

3. EKSPERIMENTINĖ - PROJEKTINĖ DALIS

3.1 URBANISTINĖS KONCEPCIJOS VYSTYMAS ŠNIPIŠKĖSE

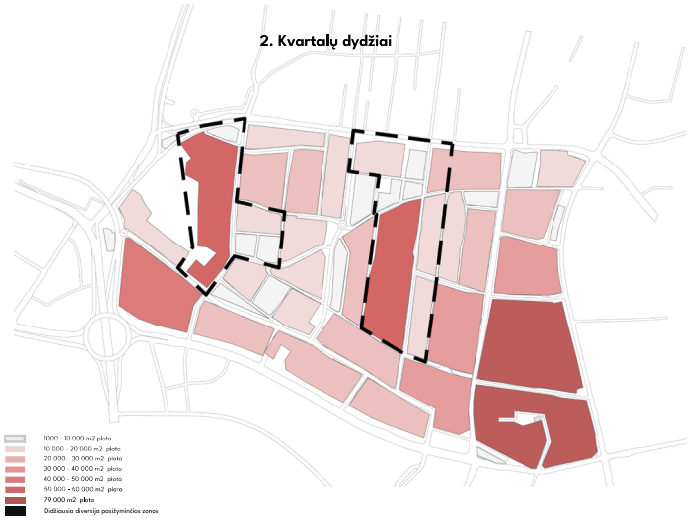
3.1.1 KONTRASTINGIAUSIŲ ZONŲ IDENTIFIKAVIMAS

Atlikus bendrą Vilniaus miesto teritorijų kontrastų analizę buvo išsigryninta, jog daugiausia kontrastų potencialo turi būtent Šnipiškių vietovė, kurioje aiškiausiai dominuoja aukščių, mastelių bei istorinių pokyčių kontrastai. Visgi prieš rengiant koncepcinius teritorijos vystymo planus buvo atlikta detalesnė urbanistinių kontrastų analizė, kurios tikslas atrasti pačias diversiškiausias ir kontrastingiausias zonas bei apsibrėžti lokalesnę teritoriją urbanistinei koncepcijai ir detalizacijai plėtoti. Šiam tikslui įgyvendinti buvo pasitelkti 7-ni skirtingi analizės aspektai, kurių pagrindu rengtos schemos:

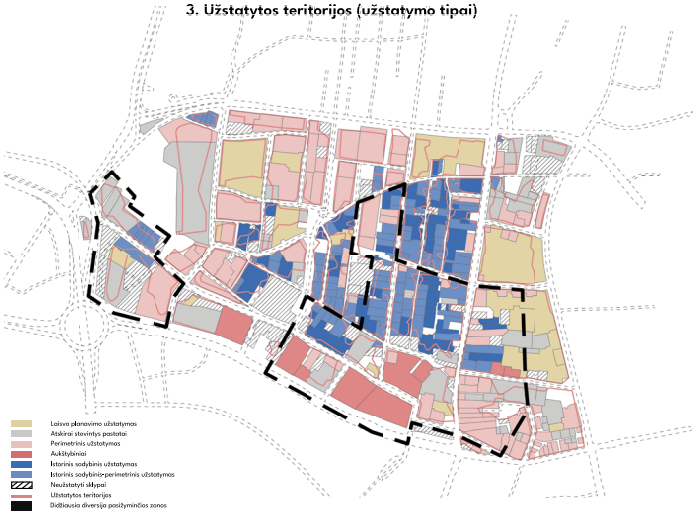
1. Pastatų funkcijos
2. Kvartalai (kvartalų dydžių skirtumai)
3. Užstatytas teritorijas (Užstatymo tipai)
4. Pastatų aukštingumas
5. Viešųjų erdvių hierarchija
6. Gatvių tinklas
7. Užstatymo intensyvumas

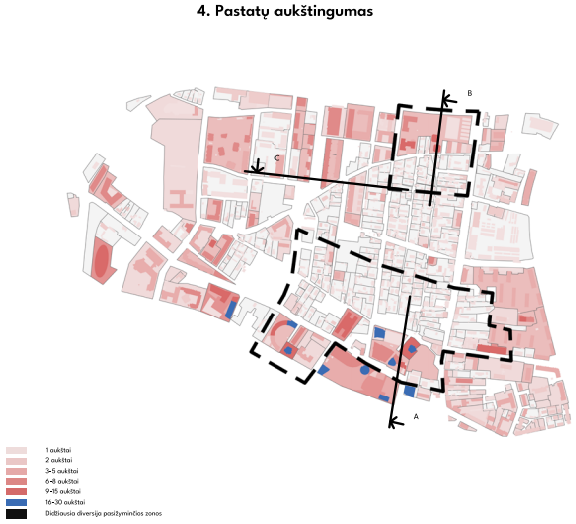
65 pav. Funkcinė schema (sudaryta autorės).

66 pav. Kvartalų dydžių schema (sudaryta autorės).

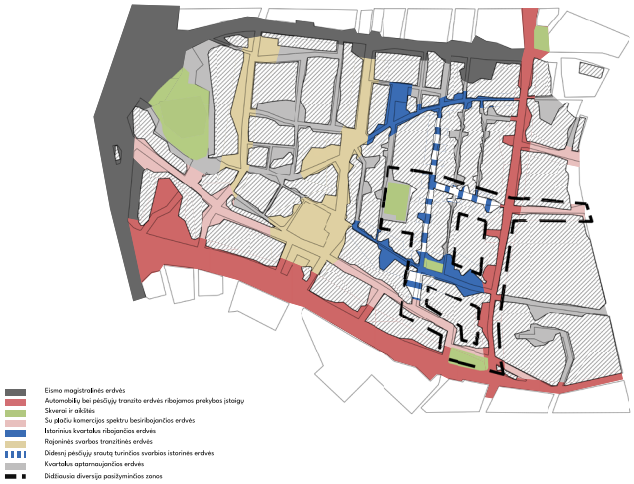

67 pav. Užstatymo tipų schema (sudaryta autorės).

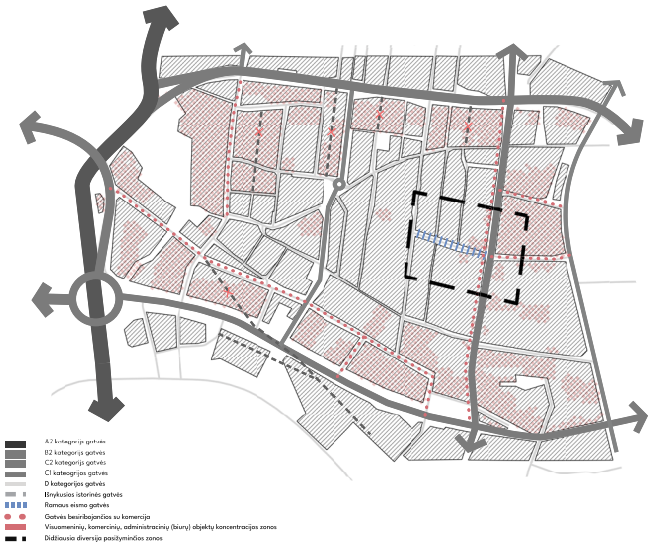
68 pav. Pastatų auštingumo schema (sudaryta autorės).

5. Viešųjų erdvių struktūra

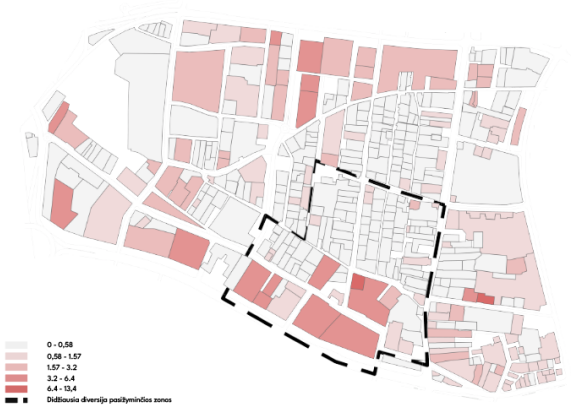
69 pav. Viešųjų erdvių struktūros schema (sudaryta autorės).

6. Gatvių tinklo reikšmės ir hierarchija

70 pav. Gatvių tinklo reikšmių ir hierarchijos schema (sudaryta autorės).

7. Užstatymo intensyvumas

71 pav. Užstatymo intensyvumo schema (sudaryta autorės).

Diversinių teritorijų suvestinė schema

72 pav. Diversinių teritorijų suvestinė schema (sudaryta autorės).

Apibendrinus gautus rezultatus matyti, jog didesne kontrastų diversija pasižymi rytinė Šnipiškių dalis, ypač ties Urbanistinės kalvos zona, kurioje matoma tiek funkcijų, tiek užstatymo tipų, tiek aukštingumo ir intensyvumo priešprieša. Šioje zonoje stirpiausiai kontrastuoja dar XIX a. statytas sodybinis užstatymas, kuris tebėra monofunkcinis. Tuo tarpu jį supa dideli biurų, komercijos bei daugiabučių kompleksai, kurie diktuoja jau visai kitokį gyvenimo būdą. Šie akivaizdūs tiek vizualiniai, tiek vertybiniai kontrastai ir daro Šnipiškes savitai autentiškas su plačiu potencialu optimalesnei integracijai į miesto gyvenimą.

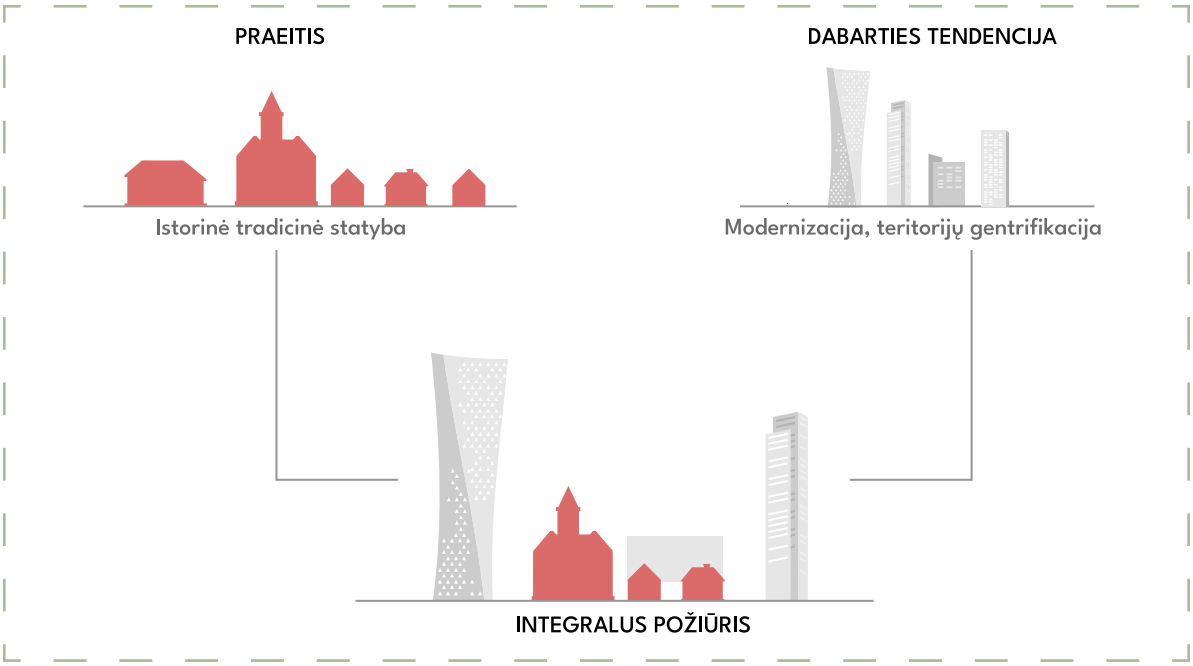
3.1.2 ŠNIPIŠKIŲ POTENCIALAS

„Žvelgiant į šiuolaikines didžiųjų Europos miestų – Berlyno, Stokholmo, Londono – tendencijas, kur didžiausią vertę kuria galimybė suderinti miesto ritmą su kaimo teikiamais privalumais, Šnipiškės su savo vieta mieste ir autentišku architektūriniu ir kultūriniu kontekstu seniai galėtų būti tokios urbanistikos pavyzdžiu. „Medinėse Šnipiškėse“ yra išlikę ne tik žalieji gamtos plotai, bet ir unikalus, istoriškai susiformavęs gyvenimo būdas, kuris šiandien smarkiai kontrastuoja su stiklinių dangoraižių diktuojamu gyvenimo ritmu“ (Grinevičius ir Grinevičiūtė, 2017).

Visgi, kad Šnipiškės sėkmingai būtų įveiklintos į miesto gyvenimą, teritoriją reikia tankinti tiek funkciškai, tiek didinant užstatymo intensyvumą, tačiau galbūt egzistuoja galimybė tai sėkmingai įgyvendinti ne tik „istorinį“ keičiant „modernesniu“, tačiau ieškant pusiausvyros turimame kontekste, kartu išryškinant esamus autentiškus aspektus, kad jie nebūtų visiškai ištrinti ir perrašyti. Šiai teorijai pritaria ir literatūros analizės dalyje nagrinėta Nan Elinn, kurios pristatyti integralaus urbanizmo principai taip pat skatina atsisakyti vartotojiško miesto planavimo. Anot jos svarbiau yra išsaugoti „seną“ nei jį nugriauti ir sukurti pridėtinį atliekų kiekį, kuris prieštarauja ir tvarumo sąlygai (ang. „Less waste, more conservation") (Elinn, 2006).

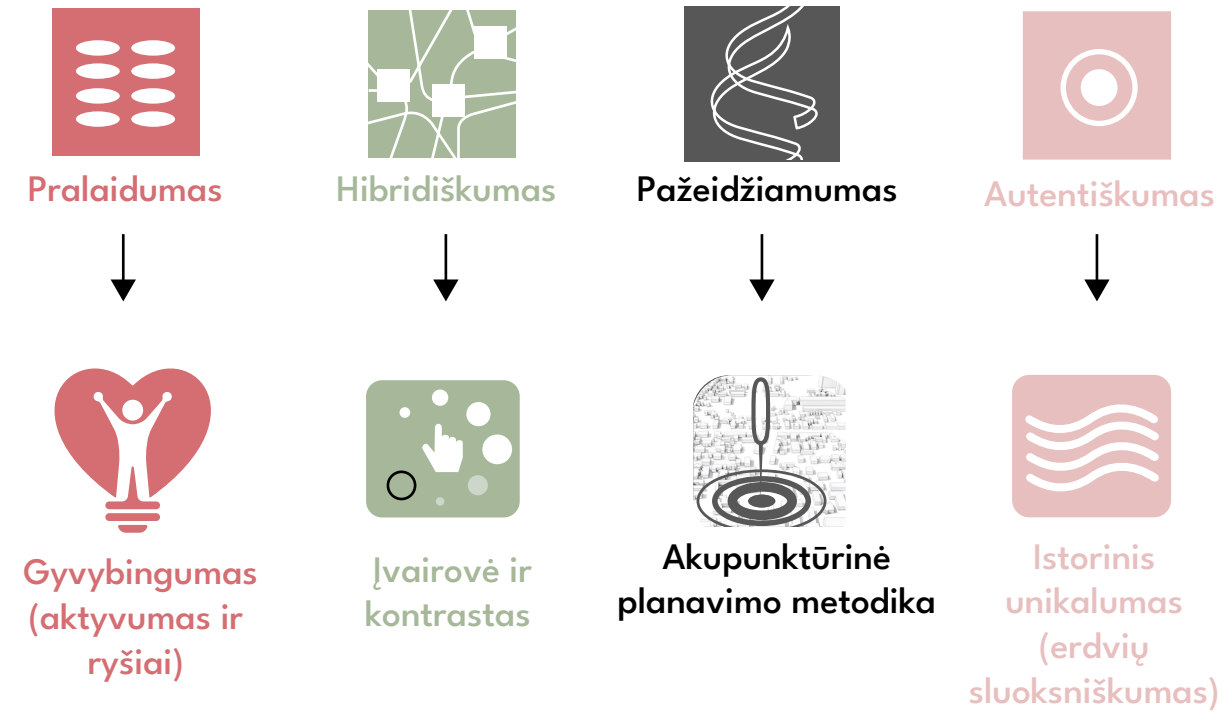
3.1.3 VIEŠOSIOS ERDVĖS – KAIP KONTRASTŲ LŪŽIO TAŠKAI KONCEPCIJA

Globalios plėtros kontekste svarbu ieškoti tvaraus balanso tarp naujoviškumo ir istorinio išsaugojimo, siekiant sukurti miestų erdves, kurios būtų gyvos, įdomios ir prisitaikytų prie šiuolaikinio gyvenimo standartų, kartu išlaikydamos savo identitetą ir nusistovėjusias tradicijas.
Šiame darbe yra siūlomas integralus požiūris – istorinių monofunkcinių zonų pritaikymas šiuolaikiniams miestų poreikiams, išlaikant susiformavusį kontrastingą charakterį. Naujos intervencijos kontekstualiai įsiterpia pabrėždamos ir paįvairindamos jau esamus specifinius erdvių kontrastus.

73 pav. Integralaus požiūrio schema sudaryta autorės.

Pasitelkiami 4-i literatūros analizės dalyje išgryninti integralaus urbanizmo principai:

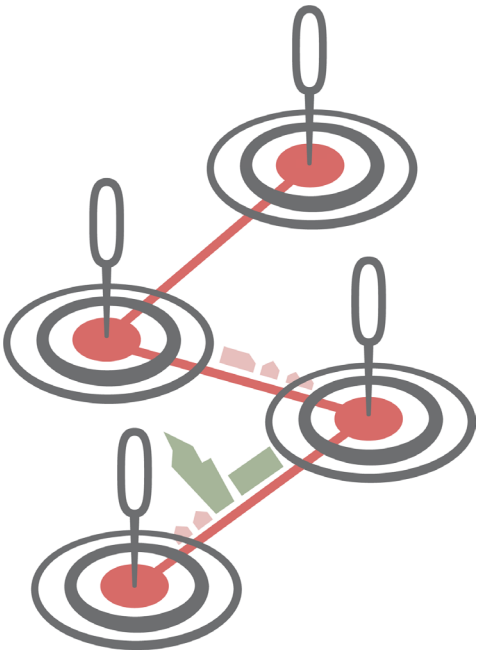

74 pav. Integralaus urbanizmo principai (sudaryta autorės).

Siekiant pabrėžti esamų kontrastų svarbą Šnipiškėse yra siūloma akupunktūrinę planavimo metodiką taikyti per viešąsias urbanistines erdves, kurios taptų esminių kontrastų „lūžio taškais“. Jau esami ar bepradedantys formuotis kontrastai, supantys viešąsias erdves būtų aiškiai identifikuoti ir sustiprinti naujai formuojamo, kontekstualaus užstatymo.

Kiekvieno principo reikšmė projekte:

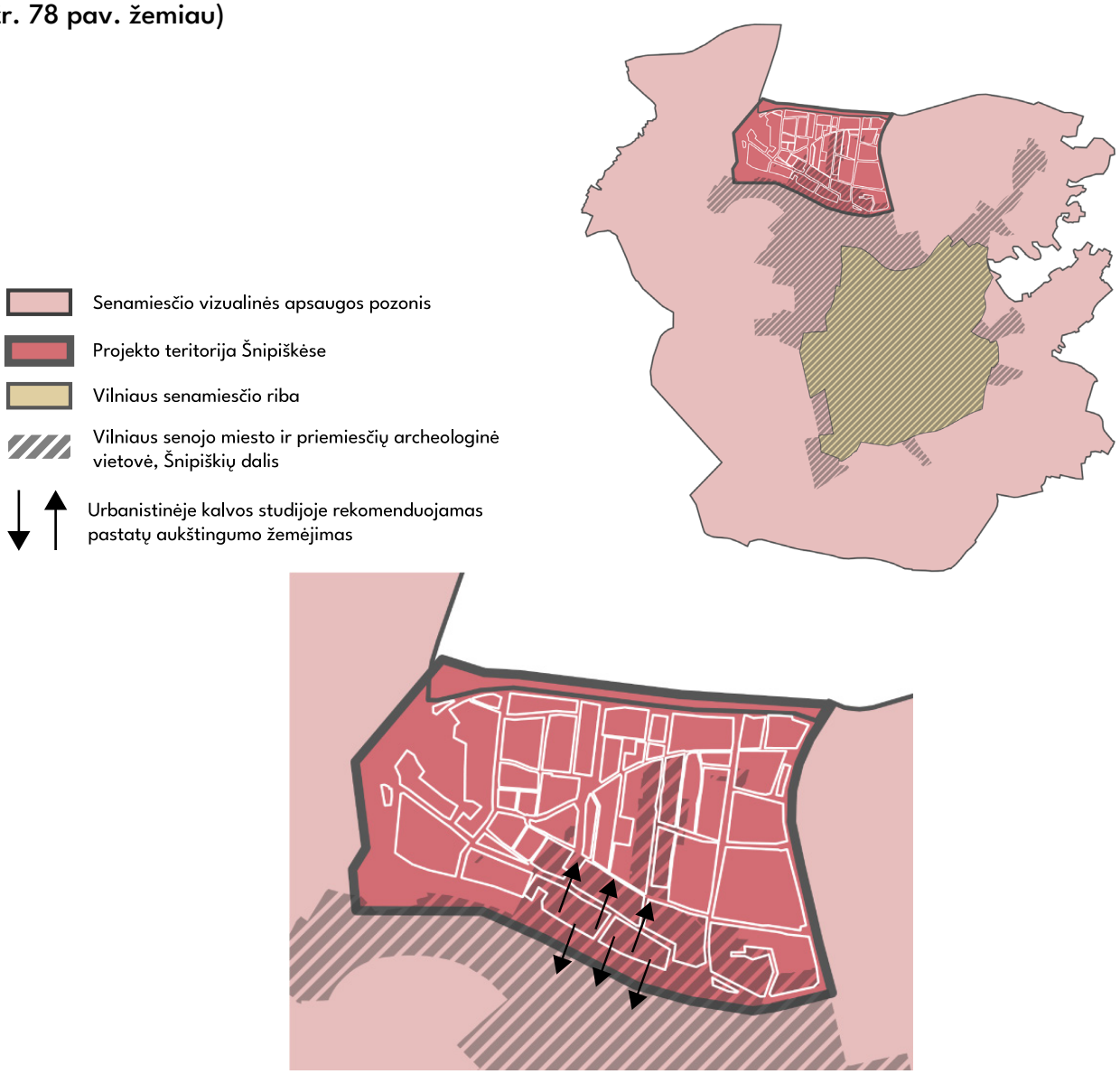
1. Akupunktūrinė planavimo metodika taikoma viešosioms urbanistinėms erdvėms.
2. Tarp viešųjų urbanistinių erdvių užtikrinami geresni ryšiai ir optimizuojama vidaus bei erdves supančių objektų infrastruktūra, siekiant padidinti aktyvumą juose.
3. Esami urbanistiniai kontrastai stiprinami vietomis formuojant kontekstualų naują užstatymą.
4. Istorinės autentiškos struktūros plačiai išsaugomos, o jų aspektai atsispindi kuriant naują kontekstualų užstatymą

75 pav. Koncepcijos schema sudaryta autorės.

3.1.4 ESAMOS KULTŪROS PAVELDO REGISTRO APSAUGOS ZONOS

Paskutinis žingsnis prieš numatant apsibrėžtų kontrastuojančių teritorijų vystymo scenarijus – tai tikslus kultūros registre apibrėžtų zonų, kurios kertasi su planuojama teritorija identifikavimas.
(žr. 78 pav. žemiau)

78 pav Kultūros paveldo apsaugos schemos (sudaryta autorės).

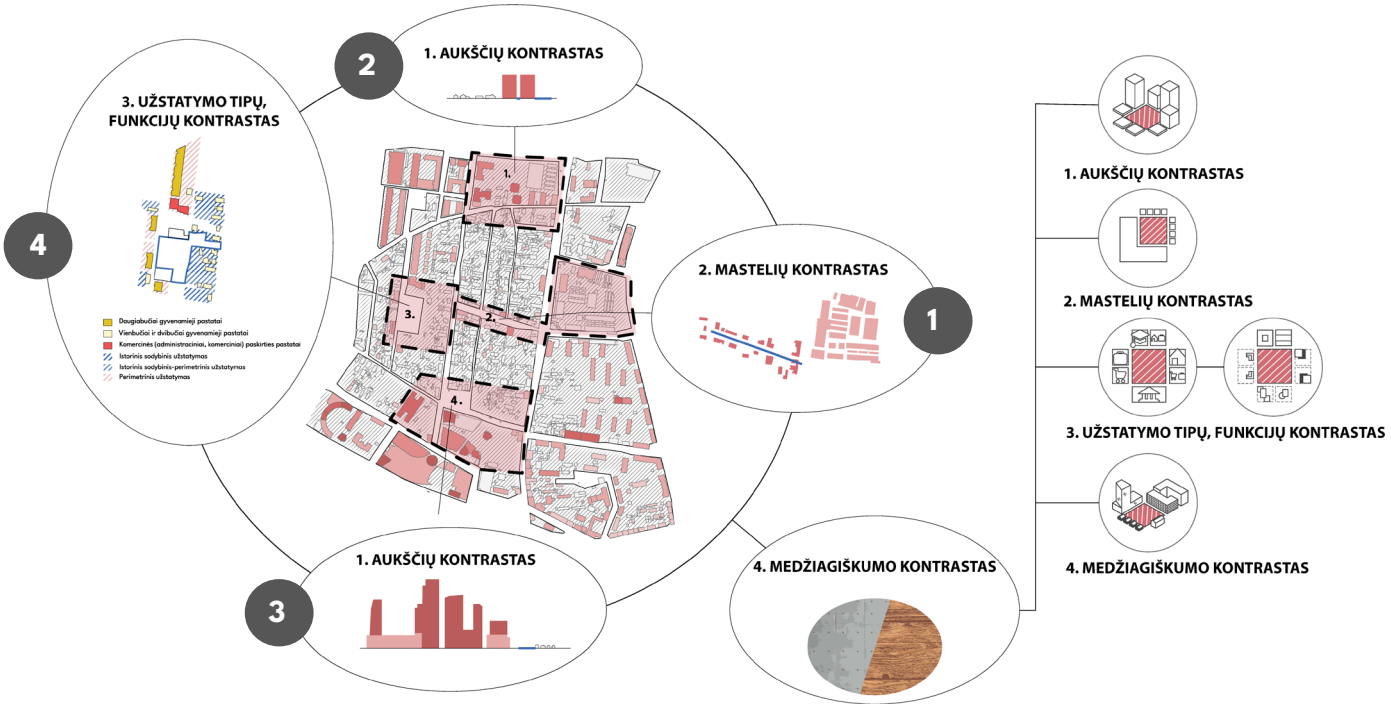
Atlikus analizę paaiškėjo, jog visa Šnipiškių teritorija įeina į senamiesčio vizualinės apsaugos pozonį, kuris draudžia veiklą, galinčią trukdyti apžvelgti kultūros paveldo objektą. Visgi šio pozonio teritorija miesto atžvilgiu plati, todėl veiklą limituojantys reglamentai priklauso ir nuo konkrečios vietos specifikos, kuri, Šnipiškių atveju, yra gana unikali, nes teritorija taip pat kertasi ir su Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologine vietove ir Šnipiškių dalies kultūrinio paveldo apsaugos poligonu. Į Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinę vietovę įeina visa Urbanistinė kalva bei keletas aplinkinių kvartalų dalių. Tiesa, Urbanistinė kalva turi atskirą vizualinio vystymo studiją, kurioje numatomas rekomenduojamas palaipsniui žemėjantis pastatų aukštingumas. Tuo tarpu šiauriau esančiame Šnipiškių teritoriją kertančiame poligone yra numatyta keletas tolesniam projekto vystymui aktualių į kultūros paveldo apsaugos registrą įtrauktų planinių dalių: planinė struktūra, istorinis gatvių tinklas, istorinės sklypų ribos, stačiakampis pagrindinių gatvių tinklas su skersinėmis gatvelėmis-įvažiavimais į sklypus, XX a. I p. susiformavusių mūrinio ir sodybinio medinio užstatymo fragmentai, dominuojantis XX a. I p. susiformavęs linijinis užstatymas mediniais gyvenamaisiais 1-2 aukštų pastatais pobūdis, sodybinio sklypo sutvarkymo pobūdis, S. Fino gatvės lauko akmenų grindinys ir šalia augančios liepos bei beržai.

Taigi rengiant tolesnę projekto tūrinę-erdvinę koncepciją bei urbanistinius vystymo scenarijus yra svarbu atsižvelgti į nustatytas kultūros paveldo apsaugos zonas ir juose saugomus objektus.

3.1.5 ESAMI DOMINUOJANTYS ŠNIPIŠKIŲ KONTRASTAI VIEŠŲJŲ URBANISTINIŲ ERDVIŲ ATŽVILGIU

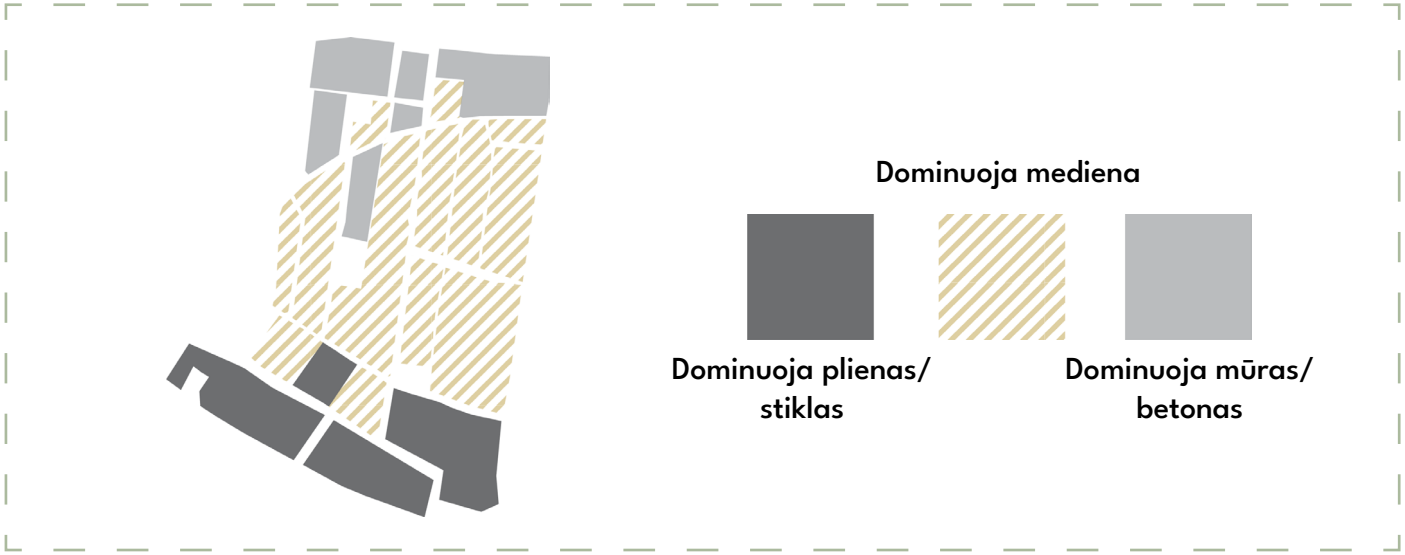
Tolesnis žingsnis koncepcijos vystymo plane buvo dar kartą išanalizuoti ir identifikuoti esminius vizualinius kontrastus išsiskirtoje Šnipiškių teritorijoje ir į juos pažvelgti nuo artimiausios ryškesnės urbanistinės erdvės. Galiausiai buvo pasirinktos 4-ios zonos, kurių kontekstas turi ryškiausią aplinkinį vizualinį kontrastą arba jo potencialą, o pačios urbanistinės erdvės viena nuo kitos taip pat yra gana skirtingo tipo (detaliau žr. 76 pav.).

1. Urbanistinė erdvė turinti potencialo tapti pėsčiųjų alėja – regimas ryškesnis 2) mastelių kontrastas.
2. Urbanistinė erdvė turinti potencialo tapti komerciniu koridoriumi – regimas ryškesnis 1) aukščių kontrastas.
3. Jau susiformavęs skveras – aplinkui regimas ryškus 1) aukščių kontrastas.
4. Aikštė, turinti potencialo tapti skveru – regimas užstatymo tipų bei 3) funkcijų kontrastų potencialas.

76 pav. Kontrastų schema (sudaryta autorės).

Be trijų aukščiau išvardintų kontrastų tipų, taip pat buvo identifikuotas ketvirtasis – medžiagiškumo kontrastas, kurio detalesnė schema atlikta atskirai pagal kvartalus. Išskirti trys ryškiausi konstrukcijų bei fasadų denginio medžiagų deriniai – 1) Mediena, 2) Plienas/stiklas ir 3) Mūras/betonas.
(žr. pav. žemiau)

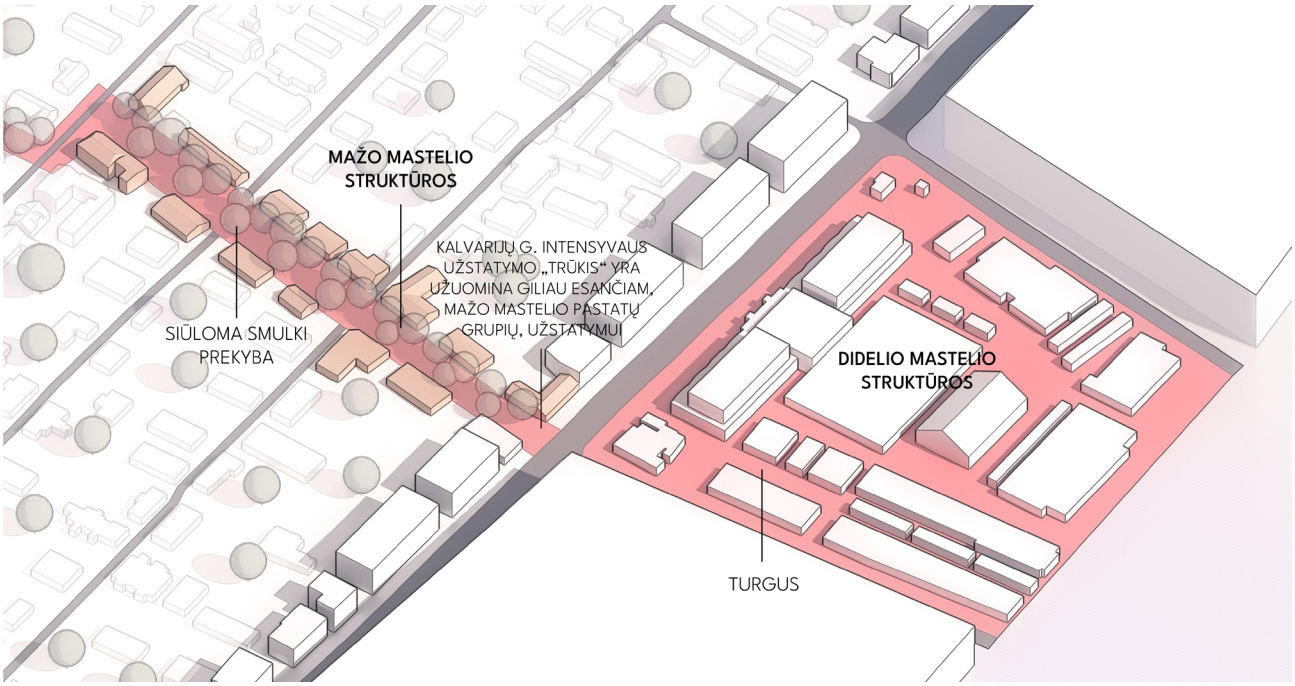

77 pav. Medžiagiškumas kvartaluose (sudaryta autorės).

3.2 KONCEPCIJOS VYSTYMO URBANISTINIAI SCENARIJAI

3.1.4 skyriuje išsigrynintoms 4-ioms kontrastingoms zonoms yra kuriami urbanistinio vystymo scenarijai, sustiprinantys ir pabrėžiantys esamus kontrastus.

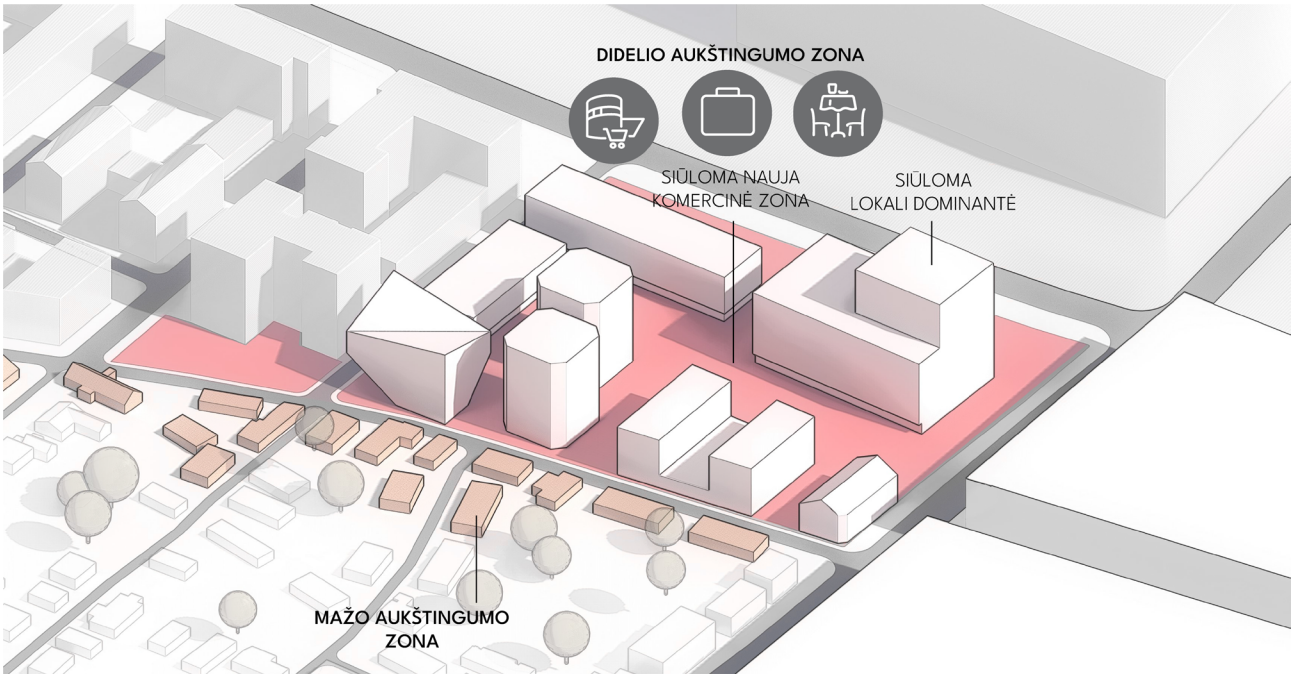
1 ESAMAS MASTELIŲ KONTRASTAS – STIPRINAMAS BEI PAPILDOMAS AUKŠČIŲ KONTRASTU

80 pav. 2-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).

Kalvarijų gatvės perimetre siūloma stiprinti aukščių kontrastą. Ties alėja kuriamas intensyvaus užstatymo „trūkis“, kuris suponuoja su giliau esančiu, mažo mastelio pastatų grupių, užstatymu. Taip pat, norint sustiprinti jungties gyvybingumą tiek naujuose, tiek esamuose su alėja besiribojančiuose pastatuose siūloma įvesti komercinę funkciją, o alėjos erdvę paversti ramia pėsčiųjų zona, be automobilių eismo.

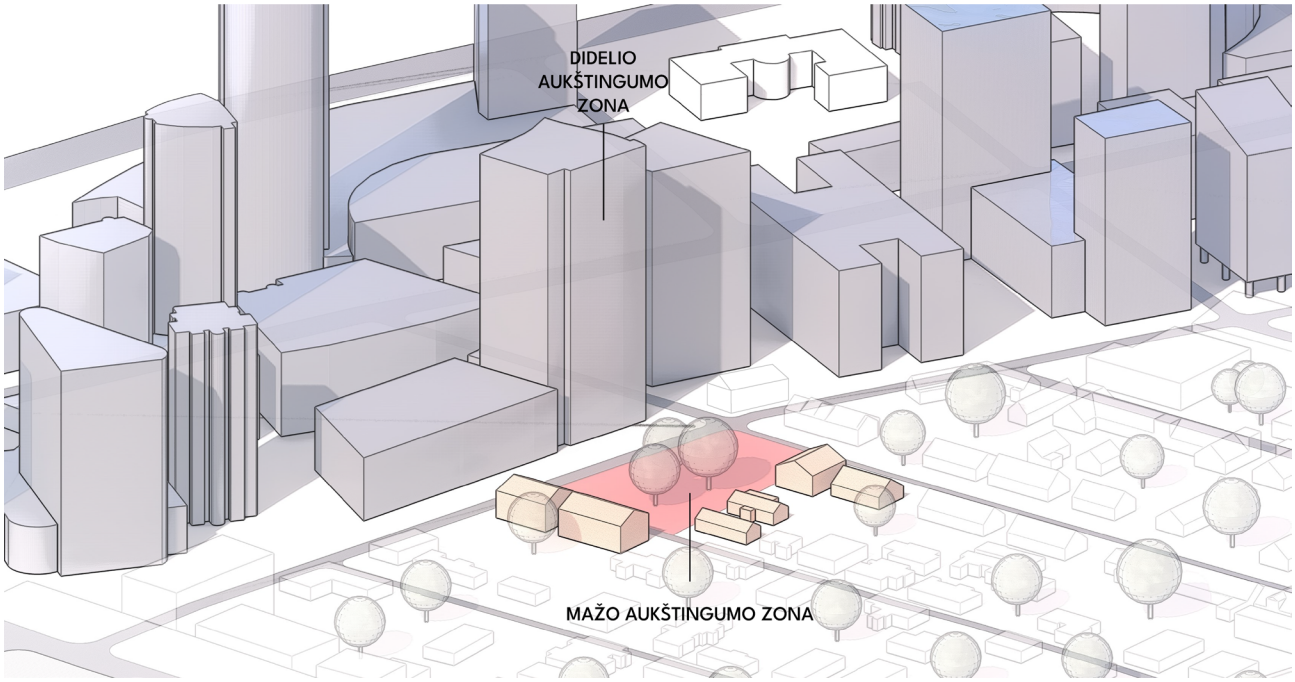
2 ESAMAS AUKŠČIŲ KONTRASTAS – IŠLAIKOMAS IR PAPILDOMAS RYŠKESNIU FUNKCIJŲ KONTRASTU

79 pav. 1-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).

Siūloma išlaikyti esamą aukščių kontrastą ir kartu jį papildyti ryškesniu funkcijų kontrastu. Kuriama nauja komercinė zona bei lokali dominantė, formuojanti kvartalą šiaurės rytų kryptimi.

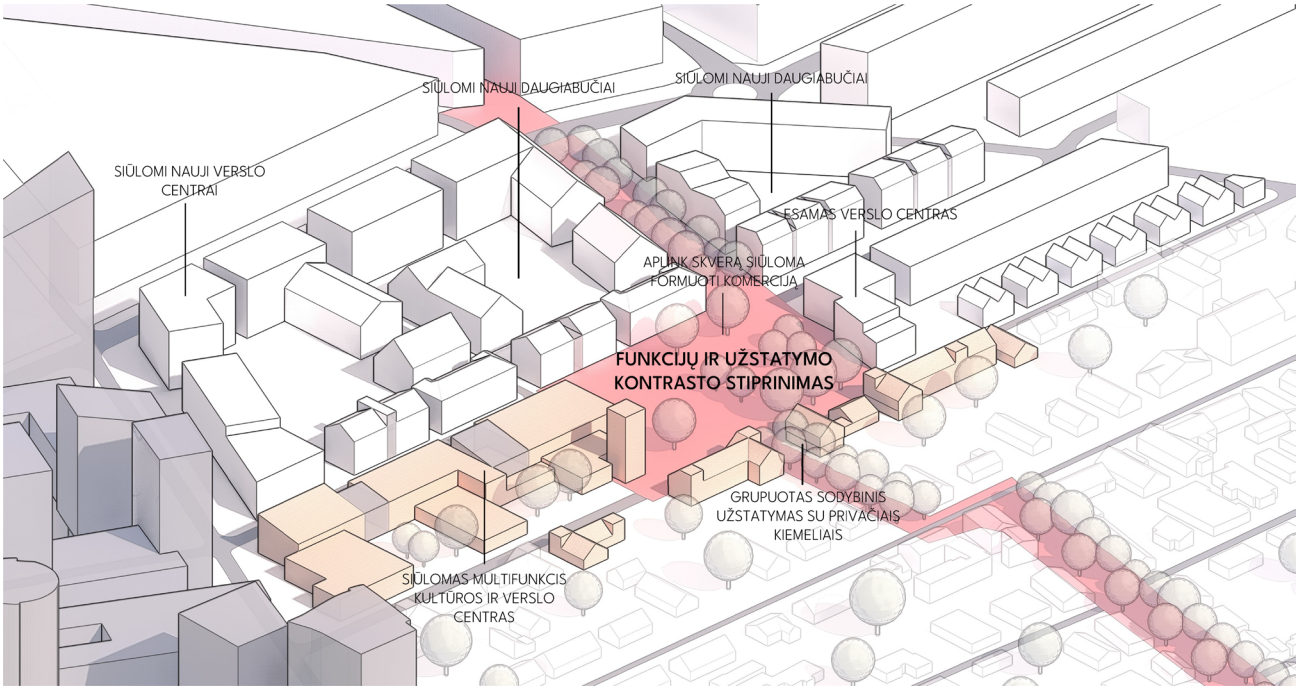
3 ESAMAS AUKŠČIŲ KONTRASTAS – STIPRINAMAS

83 pav. 4-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).

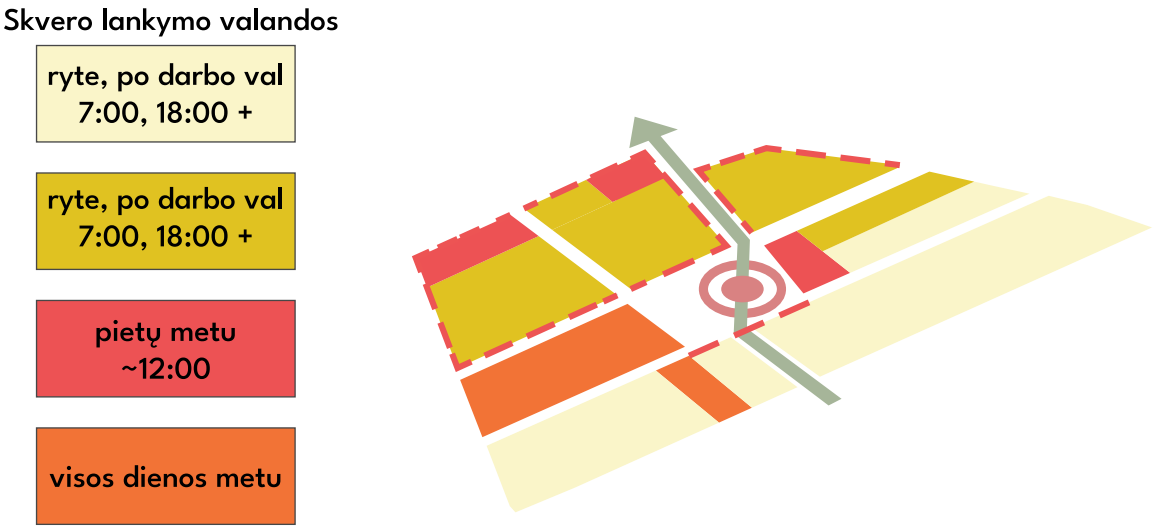
Siūloma išlaikyti ir sustiprinti esamą aukščių kontrastą. Projektuojama nauja aukštybinė dominantė pietvakarių kryptimi. Tuo tarpu šiaurėje, rytuose ir vakaruose siūloma išlaikyti esamo fragmentuoto, taip pat nedidelio mastelio pastatų specifiką. Nauji urbanistinę erdvę formuojantys pastatai numatyti išlaikantys 1-2 aukštų aukštingumą.

4 ESAMAS UŽSTATYMO TIPŲ, FUNKCIJŲ KONTRASTAS – STIPRINAMAS

81 pav. 3-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).

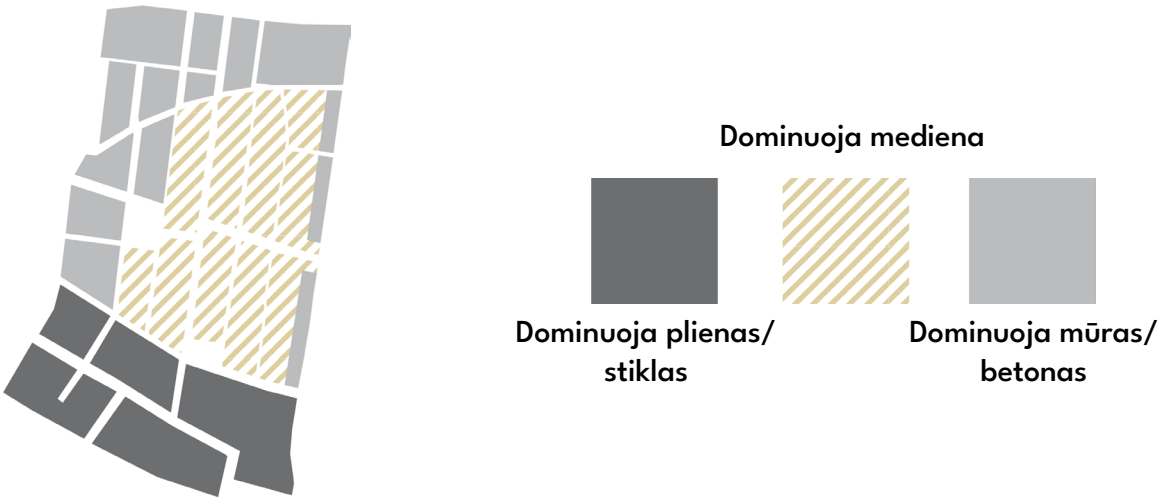
Siūloma stiprinti esamus funkcijų ir užstatymo kontrastus, besiformuojančius aplink urbanistinę erdvę. Esama funkcijų diversija papildoma multifunkciu centru, o vakaruose formuojami nauji daugiabučių ir verslo centrų kompleksai. Aikštės erdvės gyvybingumas didinamas apsupant ją komercinės paskirties pirmaisiais pastatų aukštais.

82 pav. Skvero lankymo, užstatymo tipų schema (sudaryta autorės).

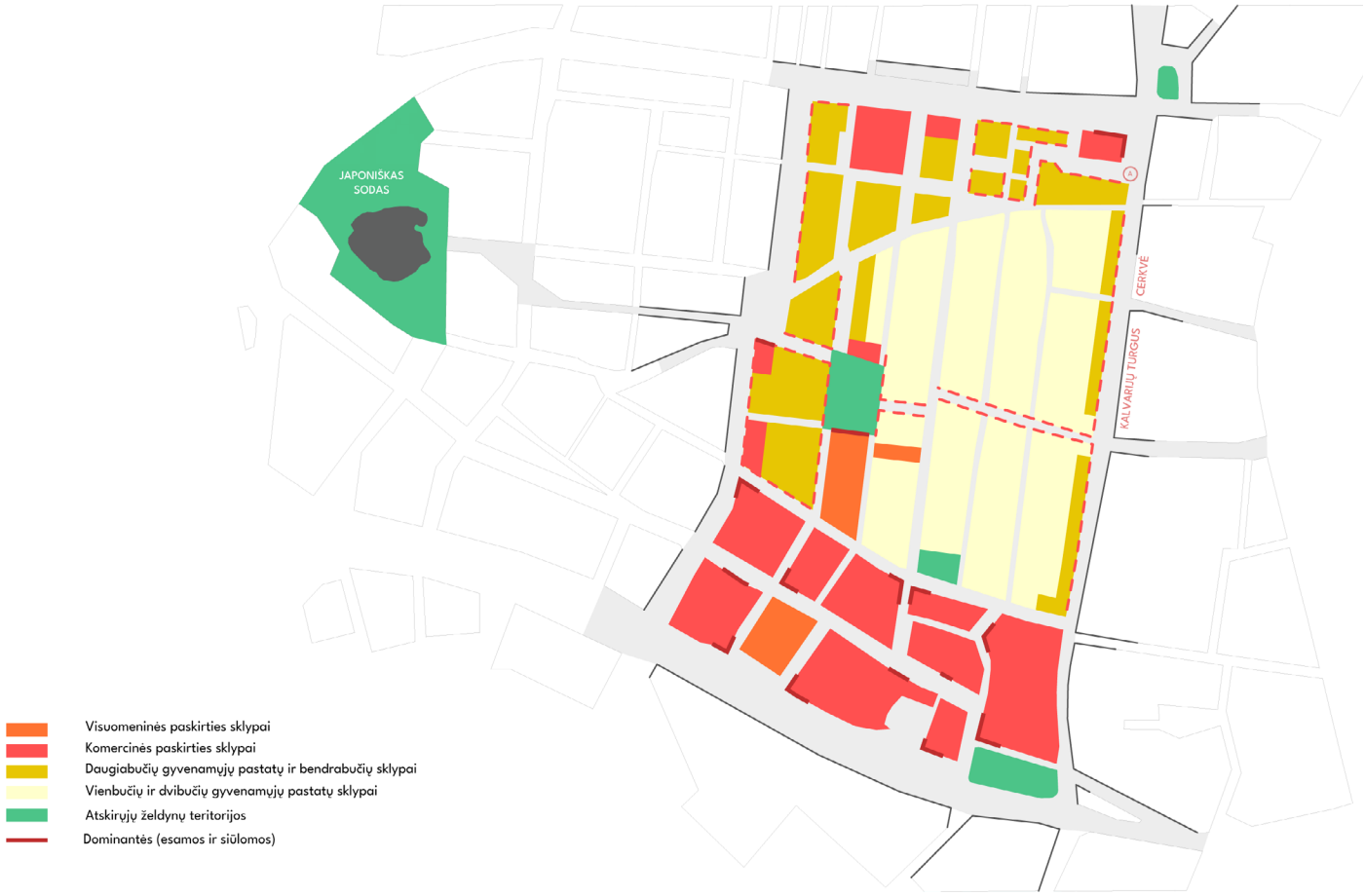
Papildžius esamą aplinkinį skvero užstatymą yra užtikrinamas ir didesnis jo gyvybingumas dienos metu. Aplink dirbantys ir gyvenantys žmonės pertraukų metu, ar po darbo valandų galėtų čia užsukti papietauti, apsipirkti, sudalyvauti bendruomenės renginyje multifunkcio centro patalpose, arba tiesiog pailsėti skvero žaliojoje lauko erdvėje.

NAUJAI SIŪLOMAS MEDŽIAGIŠKUMO PASISKIRSTYMAS KVARTALUOSE

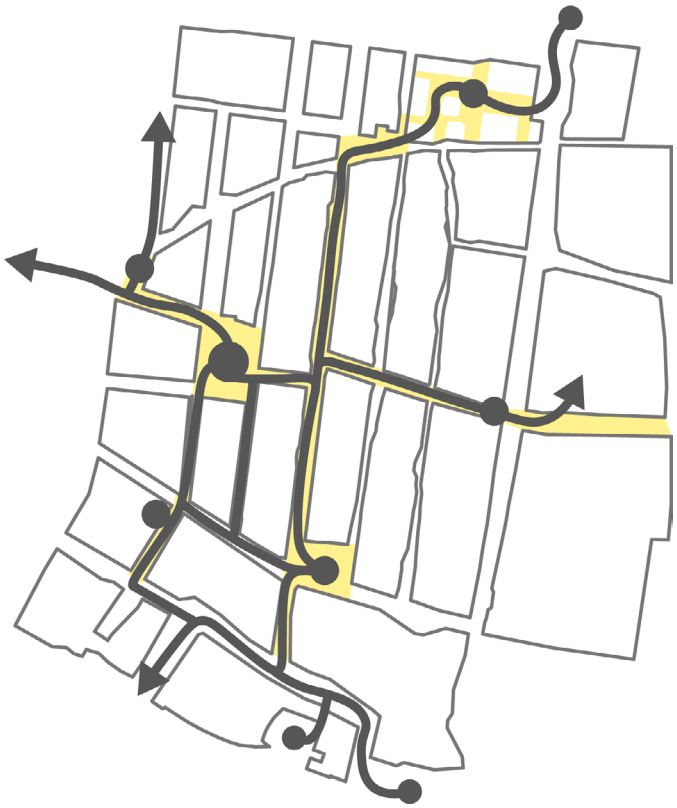
84 pav. Medžiagiškumas kvartaluose (sudaryta autorės).

Taip pat parengta nauja kvartaluose dominuojančio medžiagiškumo pasiskirstymo schema. Pietinėje dalyje naujais aukštybiniais stiklinių fasadų pastatais pabaigiama formuoti Urbanistinė kalva. Centrinė istorinio sodybinio užstatymo dalis struktūrizuojama, ir tiek iš vakarų, tiek iš rytų pusių apjuosiama didesnio aukštingumo kontrastuojančiais dalinai esamais, dalinai naujai siūlomais mūriniais pastatais.

85 pav.Funkcinė teritorijos schema (sudaryta autorės).

Pagrindiniai pėsčiųjų judėjimo srautai teritorijoje jungia visas koncepcijos scenarijuose detalizuojamas urbanistines erdves bei keletą lig šiol neakcentuotų. Sudaromas tinklelis kurio viena svarbiausių jungčių – centrinėje dalyje esanti skvero erdvė (esama Šnipiškių aikštė), kurią pasirinkta toliau detalizuoti tolesnėje projekto dalyje.

86 pav. Pagrindinių pėsčiųjų judėjimo srautų schema (sudaryta autorės).

3.3 GALIMA SODYBINIO UŽSTATYMO GRUPAVIMO STRATEGIJA

Darbe vystomoje urbanistinėje koncepcijoje yra siūloma išsaugoti nemažą dalį medinio istorinio sodybinio užstatymo. Visgi yra numatoma galimybė jį dalinai struktūrizuoti. Gretimi vienbučiai pastatai galėtų būti grupuojami į kvartalą primenančias struktūras su centre esančiais bendro naudojimo kiemeliais. Taip pat naujas panašaus tipo vienbutis-dvibutis užstatymas galėtų papildyti jau esamas grupes. Tokia permaina galėtų suteikti šias naudas:

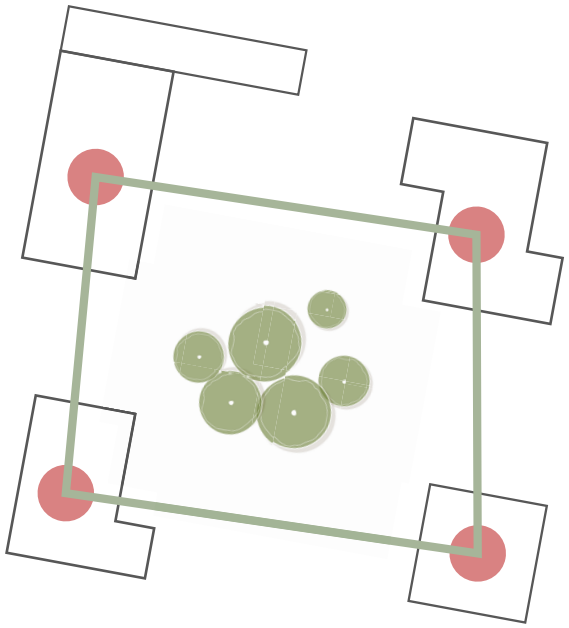
1. Istorinio paveldo išsaugojimas: medinių istorinių sodybinių pastatų išsaugojimas leistų išlaikyti Šnipiškių unikalų kultūrinį paveldą ir istoriją, kas yra svarbu tiek vietos gyventojams, tiek lankytojams.

2. Gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimas: kiemeliai ir bendro naudojimo erdvės suteiktų gyventojams galimybę turėti daugiau žalumos ir vietos poilsiui, kas galėtų pagerinti gyvenamosios aplinkos kokybę.

3. Bendruomeniškumo skatinimas: grupuojant pastatus į kvartalus su bendrais kiemeliais, būtų skatinamas bendruomeniškumas ir socialiniai gyventojų ryšiai.

4. Funkcionalumo ir estetikos derinimas: dalinis užstatymo struktūrizavimas galėtų padėti sukurti harmoningą ir estetiškai patrauklią aplinką, kuri derėtų su esamais istoriniais ir naujai aplinką papildančiais pastatais.

5. Naujų gyventojų pritraukimas: modernių, tačiau istoriškai suderintų vienbučių-dvibučių užstatymas galėtų padėti pritraukti naujų gyventojų, kurie vertintų tiek modernumą, tiek istoriją, taip skatinant rajono plėtrą.

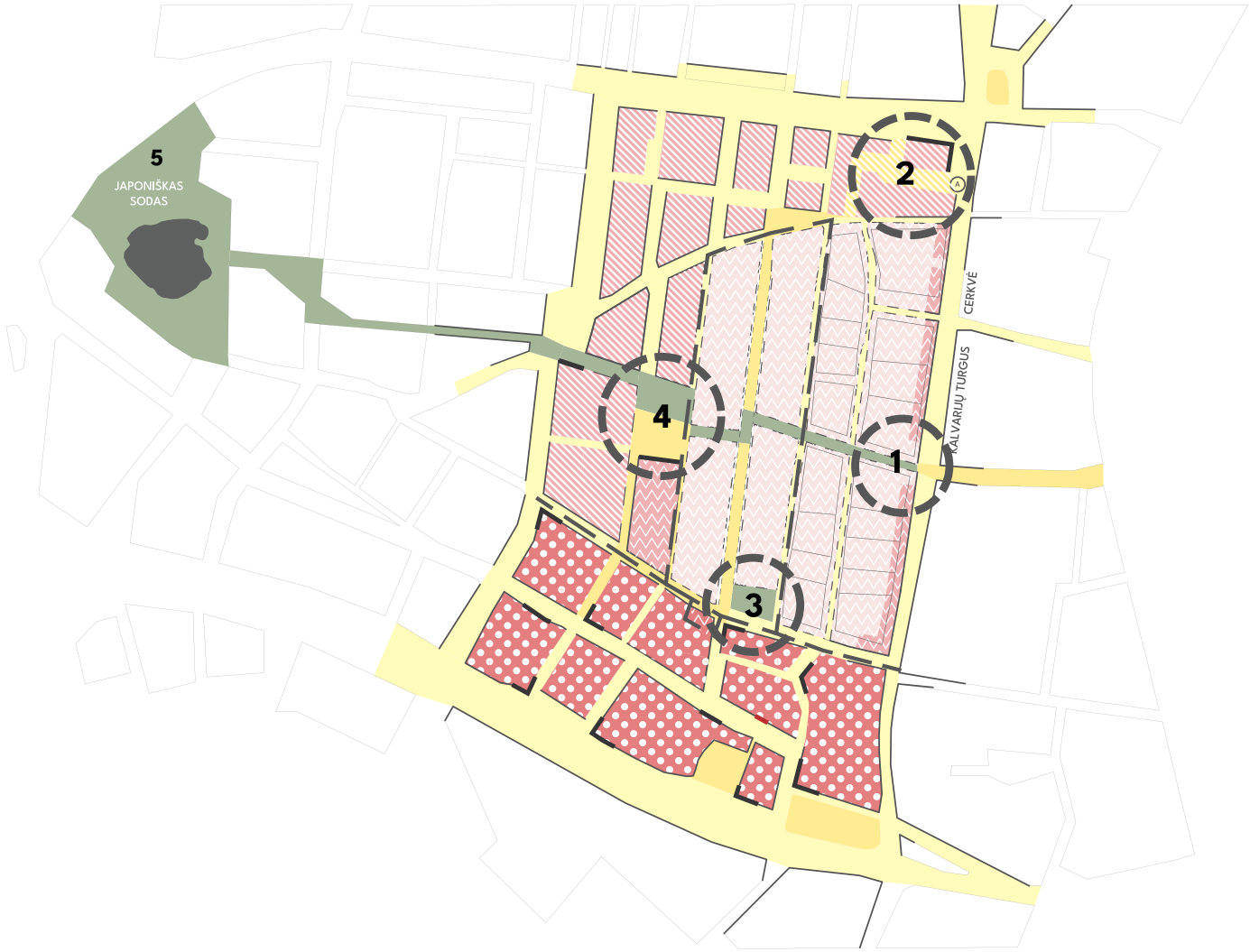

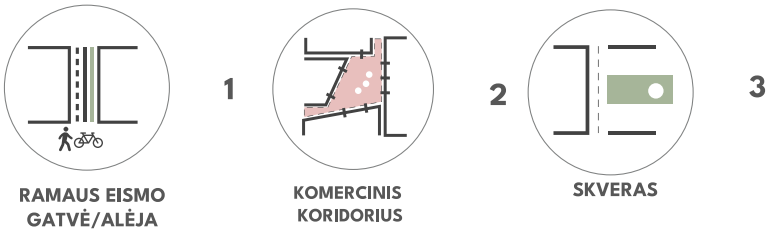
87 pav. Sodybinio užstatymo grupavimo schema (sudaryta autorės).

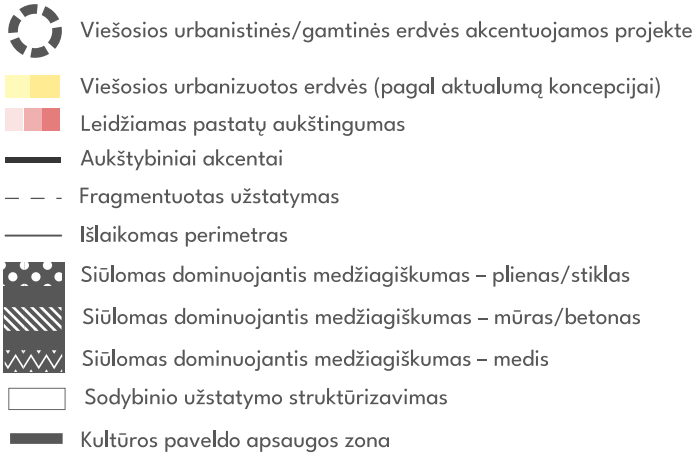
Vis dėlto anksčiau aprašyta struktūrizacija galėtų laisviau formuotis rytiniuose koncepcinio vystymo teritorijos kvartaluose, nes, kaip minėta anksčiau, pati centrinė zona yra įtraukta į kultūros paveldo registro saugotinas vietoves, todėl jai galioja stipresni veiklą limituojantys reglamentai. Tokiu būdu būtų užtikrinamas tinkamas balansas tarp plėtros ir paveldo apsaugos, leidžiantis optimizuoti abiejų tikslų įgyvendinimą.

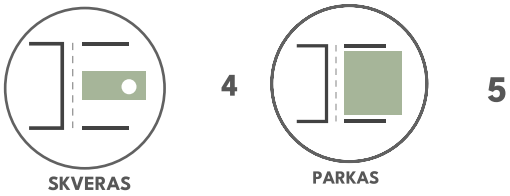
3.4 URBANISTINĖS KONCEPCIJOS APIBENDRINIMAS

Galiausiai parengta koncepcijos esminius aspektus apibendrinanti schema, brėžinys ir modelis.

88 pav. Apibendrinanti urbanistinės koncepcijos schema (sudaryta autorės).

NAUJOS PROJEKTUOJAMOS DOMINANTĖS
NAUJAI PROJEKTUOJAMI PASTATAI
DOMINUOJA MEDINĖ ARCHITEKTŪRA
DOMINUOJA MŪRO/BETONO KONSTRUKCIJŲ PASTATAI
DOMINUOJA STIKLINĖ ARCHITEKTŪRA
KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ZONA
GALIMAS PASTATŲ GRUPAVIMO SPRENDIMAS
NAIKINAMI PASTATAI (DOMINUOJA GARAŽAI)

89 pav. Urbanistinės koncepcijos brėžinys M 1:1000 (sudaryta autorės).

90 pav. Esamos situacijos ir urbanistinės koncepcijos modeliai (sudaryta autorės).

Apibendrinant aptartus urbanistinės koncepcijos aspektus galima teigti, jog koncepcijos vystymas remiasi detalia urbanistinių kontrastų analize, kurios pirminis tikslas – padėti rasti optimalius sprendimus, kurie padėtų suderinti istorinio paveldo išsaugojimą su šiuolaikine miesto plėtra.

APIBENDRINIMAS

Urbanistinės koncepcijos esminiai vertybiniai aspektai:

Viešųjų erdvių svarba:
Viešosios erdvės, kaip kontrastų lūžio taškai, turi esminę reikšmę koncepcijos įgyvendinimui. Šios erdvės, sustiprintos nauju kontekstualiu užstatymu, padėtų išryškinti esamus urbanistinius kontrastus ir, tikėtina, galėtų pritraukti daugiau miesto gyventojų bei lankytojų, tokiu būdu geriau įveiklinant visą teritoriją į bendrą miesto gyvenimą.

Istorinio paveldo išsaugojimas ir modernizavimas:
Urbanistinėje koncepcijoje akcentuojamas istorinių medinių sodybinių pastatų išsaugojimas, kartu leidžiant juos dalinai struktūrizuoti ir pritaikyti šiuolaikiniams poreikiams. Tokiu būdu galėtų būti išlaikomas autentiškas Šnipiškių charakteris ir unikalus kultūrinis paveldas, kuris svarbus tiek vietos bendruomenei, tiek lankytojams.

Tvari plėtra:
Urbanistine koncepcija siekiama tvaraus balanso tarp modernaus ir istorinio išsaugojimo. Integralaus urbanizmo principų taikymas leistų suderinti istorinį paveldą su nauja plėtra, mažinant atliekų kiekį ir pabrėžiant tvarumą (angl. „less waste, more conservation“).

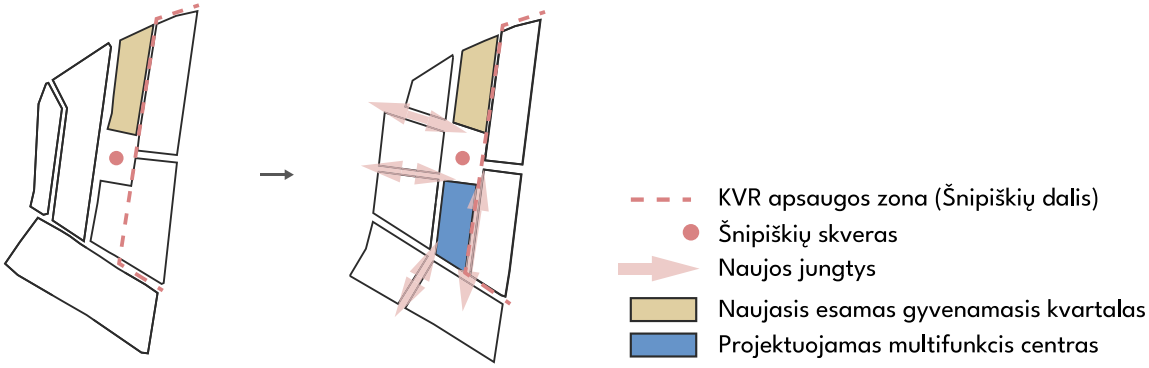
Funkcionalumo ir estetikos derinimas:
Dalinis užstatymo struktūrizavimas galėtų padėti sukurti harmoningesnę Šnipiškių aplinką, kurioje derėtų istoriniai ir modernūs elementai. Tai leistų ne tik išsaugoti esamą architektūrinį paveldą, bet ir integruoti naujus pastatus, kurie papildytų ir praturtintų bendrą urbanistinį vietovės peizažą.

3.5 ŠNIPIŠKIŲ SKVERO FRAGMENTO DETALIZACIJOS VYSTYMAS, NAUJI FUNKCINIAI MODELIAI

Detalizuoti pasirenkamas Šnipiškių skveras ir jį supantys kvartalai, kuriuose pasirenkama stiprinti funkcijų bei užstatymo tipų kontrastą, formuojant naujus erdvinius-tūriniu sprendimus.

Visų pirma, vystant teritorijos optimizavimo planą nuspręsta tvarkyti esamą kvartalinę struktūrą. Kvartalai, kurie nėra įtraukti į kultūros paveldo registro apsaugos sąrašą į vakarus nuo Šnipiškių skvero, papildyti dviem horizontaliomis jungtimis, vedančiomis link urbanistinės erdvės. Viršutinioji – pėsčiųjų alėjos, vedančios nuo pat Kalvarijų gatvės, tęsinys. Apatinioji – naujus kvartalus ir užstatymą jungianti vienpusio eismo gatvė. Naujasis kvartalinis sprendimas priimtas norint optimizuoti esamus istorinius (pailgus ir siaurus) kvartalų junginius, kurie esamu laiku yra kiek atsiskyrę nuo likusios istorinio sodybinio užstatymo dalies, nes dar 2019 m. jų tarpe buvo įrengtas visiškai naujas gyvenamasis kvartalinis blokas, į šiaurę besiribojantis su skvero erdve. Kaip atsvarą jam nuspręsta formuoti naują panašaus ploto kvartalą ir pietų pusėje, ir, remiantis funkcijų ir užstatymo tipų įvairovės didinimo strategija, jį numatyti visuomeniniam naudojimui ir suteikti keletą skirtingų funkcijų. Į multifunkcį centrą numatyta įtraukti:

1. **Bendruomenės centro zoną**
2. **Bendro darbo erdvių zoną (ang. „co-working“)**
3. **Biblioteką/skaityklą**
4. **Vaikų dienos centrą**
5. **Kavinę/barą**
6. **Apžvalgos bokštelį**
7. **Įvairias viešas poilsio erdves**

91 pav. Kvartalinio skaidymo schema (sudaryta autorės).

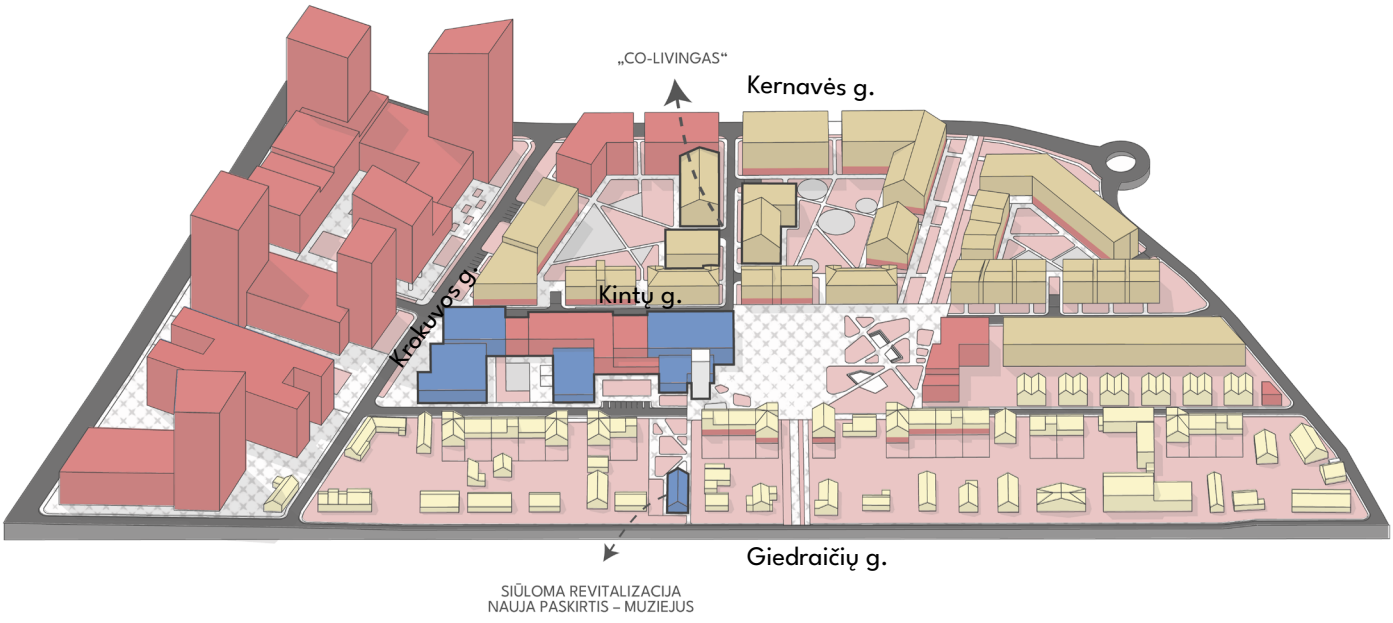
92 pav. Multifunkcio centro teikiamų paslaugų schema (sudaryta autorės).

Tuo tarpu naujai formuojamuose kvartaluose vakarinėje pusėje yra numatoma tiek gyvenamoji, tiek komercinė, tiek administracinė funkcijos. Tiesa, šioje teritorijoje nors ir siūloma atsisakyti istorinio sodybinio užstatymo, yra išsaugomi du Kintų gatvės perimetre esantys mūriniai pastatai. Vienas jų yra išsidėstęs tiesiai priešais skvero erdvę, kitas kiek žemiau – priešais viršutinę projektuojamo multifunkcio centro dalį. Visi naujieji pastatai savo aukščiu derinasi prie esamų, o bendras siūlomas kvartalinis užstatymas palaipsniui aukštėja link Kernavės ir Krokuvos gatvių. Aplink centrinę naujųjų kvartalų dalį, kurią kerta naujai projektuojama vienpusio eismo gatvė, yra numatoma įrengti bendro gyvenimo (ang. „co-living“) tipo būstus. Kolivingas galėtų padėti spręsti būsto prieinamumo problemą vietovėje, ypač jaunimui ir studentams, kuriems dažnai aktuali žemesnė būstų nuomos kaina. Bendro gyvenimo erdvės paprastai yra pigesnės nei atskiri butai, nes suteikia galimybę naudotis bendromis patalpomis, tokiomis kaip virtuvės, svetainės, darbo erdvės ir poilsio zonos, taip sumažinant bendras gyvenimo išlaidas. Be to, kolivingas skatina bendruomeniškumo jausmą, nes gyventojai turi galimybę bendrauti ir bendradarbiauti su kaimynais, tokiu būdu kurdami naujus socialinius ryšius ar bendradarbiavimo perspektyvas.

Žvelgiant į priešingą naujojo kvartalinio sudalinimo pusę (anapus Šnipiškių skvero) projekte numatoma situacija iš esmės skiriasi nuo anksčiau aptartos. Čia, kultūros paveldo apsaugos zonoje, visų pirma, yra ribojama bet kokia drastiškus vizualinius pokyčius sukurianti veikla. Visgi esamu laiku analizės metu buvo pastebėta, jog Šnipiškių aikštės perimetro jokie istoriniai pastatai neformuoja, nes jie išsidėstę priešingoje kvartalo pusėje, ties Giedraičių gatve. Dėl šios priežasties nuspręsta čia kontekstualiai įvesti naują medinės architektūros vienbutį-dvibutį užstatymą, kuris taptų tiek urbanistinės erdvės, tiek naujai projektuojamos gatvės, besiribojančios su multifunkciu centru, formante. Numatomas aukštingumas – 1-as aukštas su mansarda, išskyrus skvero erdvės perimetrą, kur pastatai būtų papildyti vienu aukštu, numatytu komercinei veiklai.

Kitas įvedamas svarbus akcentas – muziejus, kuris projekte numatomas viename iš kultūros paveldo saugomų istorinių objektų. Esamas pastatas būtų revitalizuojamas naujai funkcijai ir galėtų tapti dar vienu tiek vietinių, tiek turistų traukos objektu.

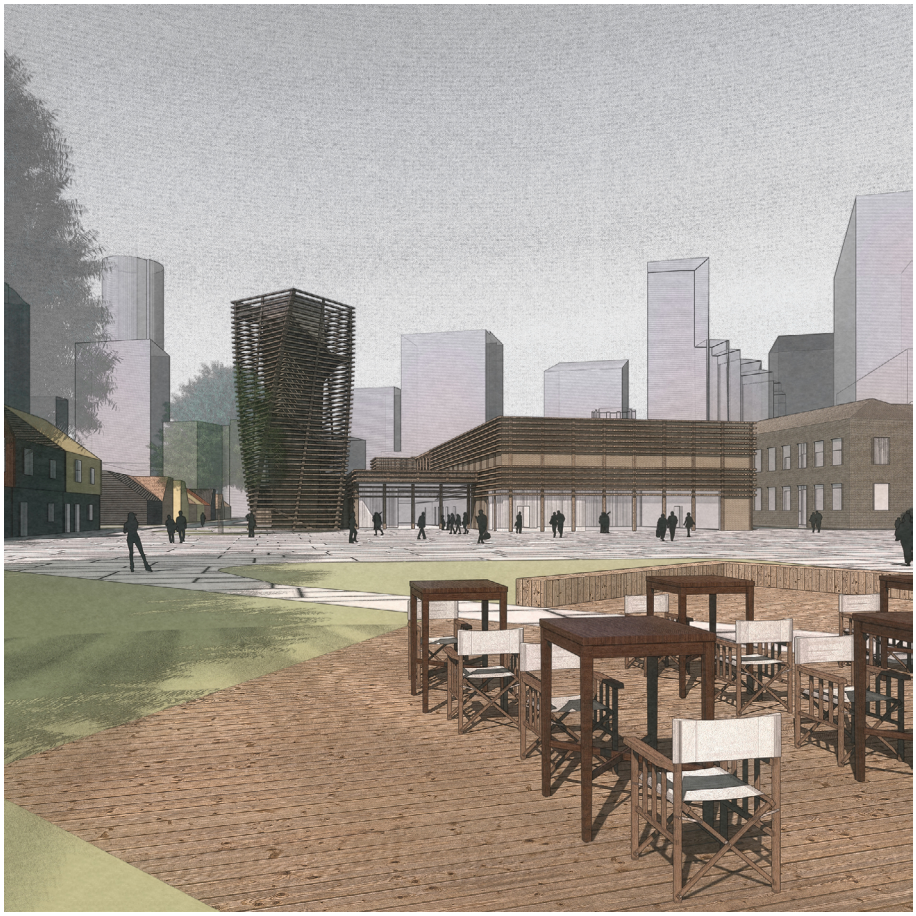
Galiausiai Šnipiškių skvero urbanistinės erdvės perimetrą vaikinuoja – apžvalgos bokštelis, numatytas ties multifunkcio centro įėjimu. Šis bokštelis ne tik suteiktų vietovei vizualinį akcentą, bet ir siūlytų unikalią galimybę tiek vietiniams gyventojams, tiek lankytojams pasilypėti aukštėliau ir apžvelgti visą kontrastingą Šnipiškių teritoriją. Bokšto architektūra formuojama kartu su multifunkciu centru, todėl sukuriamas darnus vizualinis efektas, kuris žiūrint iš skvero erdvės taip pat sudaro vienas kitą papildantį įspūdį su fone esančiais vertikaliais dangoraižių siluetais (žr. 93 pav.).

93 pav. Detalizacijos funkcinis modelis (sudaryta autorės).

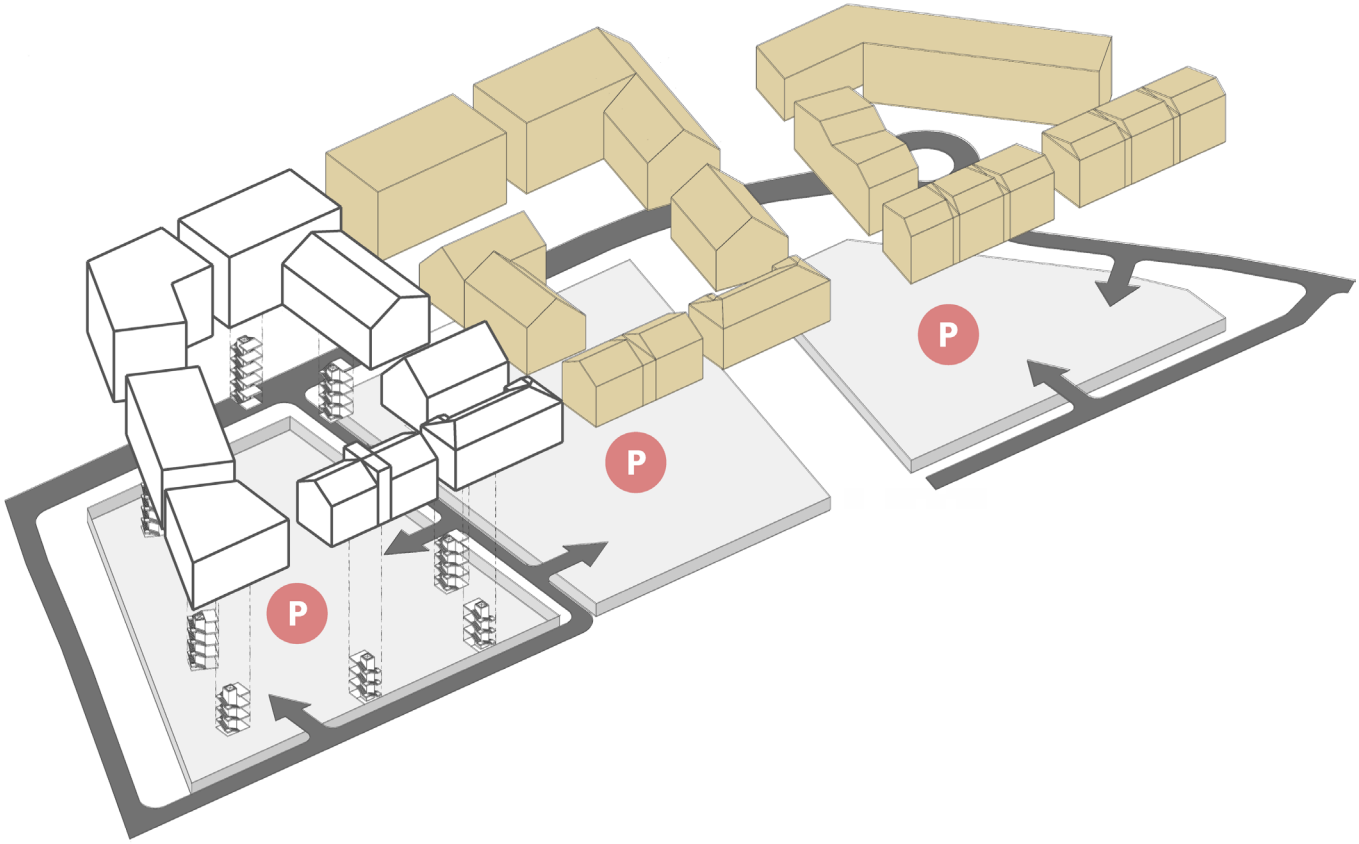

94 pav. Šnipiškiš skvero prieigu aksonometrinis vaizdas. Dvibutis-vienbutis užstatymas matomas apačioje (sudaryta autorės).

95 pav. Multifunkcio centro su apžvalgos bokštu vizualizacija (sudaryta autorės).

Taip pat po trimis naujai planuojamais daugiabučių kvartalais numatomas požeminis automobilių parkavimas.

96 pav. Automobilių požeminio parkavimo schema (sudaryta autorės).

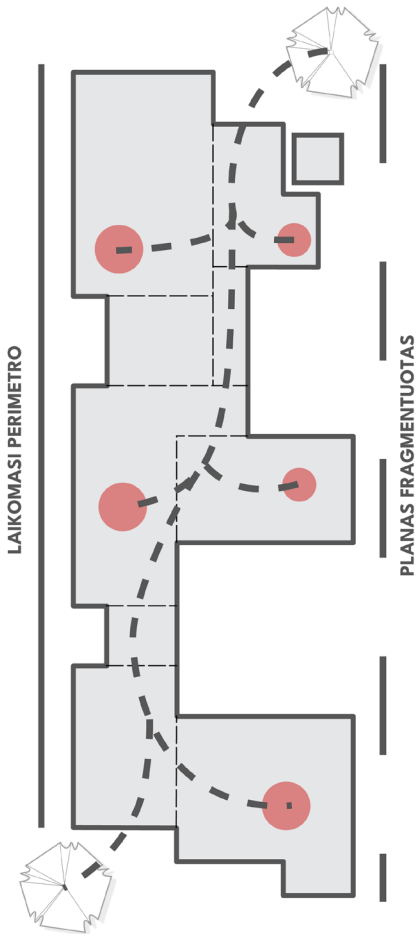
97 pav. Teritorijos pjūvis (sudaryta autorės).

3.5.1 MULTIFUNKCIO CENTRO PLANINĖ KONCEPCIJA – „AUGANTIS MEDIS“

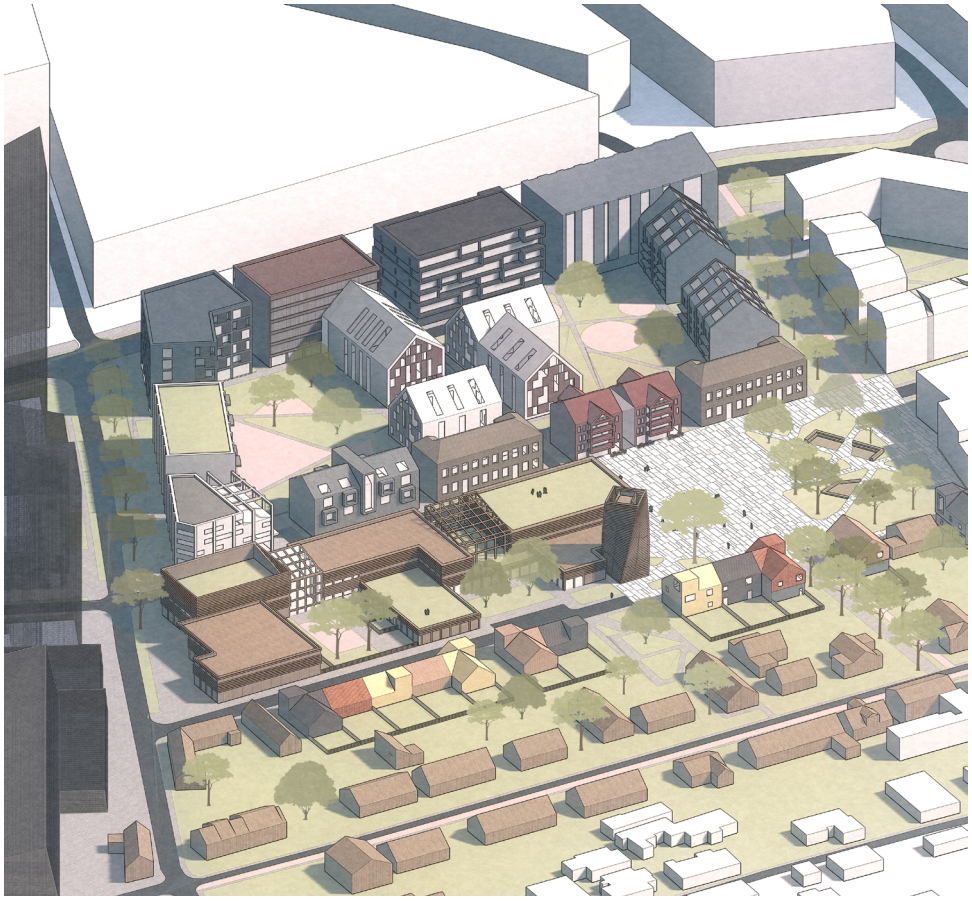
Ieškant multifunkcio centro tūrinės-erdvinės koncepcijos, visų pirma, buvo nuspręsta laikytis perimetro ties kairiąja kvartalo puse, kuris taptų atsvara šiauriau esančiam daugiabučiui. Tuo tarpu dešiniojoje pusėje numatyta kurti kiek atviresnę fragmentuotą struktūrą su atskiromis kiemelių erdvėmis.

Tūrinės-erdvinės koncepcijos idėja kilo iš tikslo sukurti pereinamąją kvartalo struktūrą, kuri vizualiai sujungtų greta esančias visiškai skirtingų tipų užstatymo kvartalines sandaras (istorinį-sodybinį užstatymą ir naujus daugiabučių, verslo centrų blokus). Dėl šios priežasties pagrindinei naujojo multifunkcio centro pastato medžiagai (tiek konstrukcinei, tiek fasadinei) pasirinktas medis, kurį vietomis jungtų stikliniai intarpai. Medinis objektas su fragmentuotu užstatymu turėtų neužgožti priešais jį išsidėsčiusio senojo sodybinio užstatymo žavesio.

Tuo tarpu planinėje naujojo pastato struktūroje nuspręsta kurti augančio medžio (visas pastatas), susidedančio iš visa jungiančio kamieno ir pavienių atšakų (vidinės pastato patalpos), įvaizdį, kurio pradžią ir pabaigą (įėjimai) žymėtų gyvi plačialapiai medžiai.

98 pav. Multifunkcio centro planinė schema (sudaryta autorės).

99 pav. Multifunkcio centro ir aplinkinių kvartalų detalizacijos aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).

100 pav. Teritorijos planas M 1 500 (sudaryta autorės).

3.6 EKSPERIMENTINĖS-PROJEKTINĖS DALIES IŠVADOS

1. Projekte yra siūlomas integralus požiūris – istorinių monofunkcinių zonų pritaikymas šiuolaikiniams miestų poreikiams, išlaikant susiformavusį kontrastingą vietovės charakterį. Naujos intervencijos kontekstualiai įsiterpia, įprasmindamos ir sustiprindamos jau esamus specifinius vizualinius kontrastus, Šnipiškėse. Siekiant pabrėžti esamų kontrastų svarbą yra siūloma akupunktūrinę planavimo metodiką taikyti per viešąsias urbanistines erdves, kurios taptų esminių kontrastų „lūžio taškais“.

2. Sprendinių vystymui pasitelkiami 4-i integralaus urbanizmo principai: pralaidumas, hibridiškumas, pažeidžiamumas, autentiškumas. Akupunktūrinė planavimo metodika taikoma viešosioms urbanistinėms erdvėms (pažeidžiamumo principas). Tarp viešųjų urbanistinių erdvių užtikrinami geresni ryšiai ir optimizuojama vidaus bei erdves supančių objektų infrastruktūra, siekiant padidinti aktyvumą juose (pralaidumo principas). Esami urbanistiniai kontrastai stiprinami formuojant kontekstualų naują užstatymą (hibridiškumo principas). Istorinės autentiškos struktūros plačiai išsaugomos, o jų aspektai atsispindi kuriant naują kontekstualų užstatymą (autentiškumo principas).

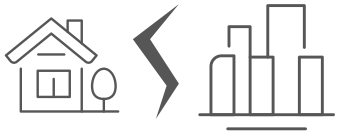
3. Vystant urbanistinę koncepciją Šnipiškių teritorijoje yra identifikuojamos 4-ios esamos viešosios urbanistinės erdvės, kurių vizualinėse zonose yra taikomos specifinių kontrastų stiprinimo strategijos (aukščių, mastelių, užstatymo tipų/funkcijų, medžiagiškumo).

4. Urbanistinėje koncepcijoje yra akcentuojamas istorinių medinių sodybinių pastatų išsaugojimas, kartu leidžiant juos dalinai struktūrizuoti ir pritaikyti šiuolaikiniams poreikiams. Istorinėje – sodybinio užstatymo teritorijos dalyje yra siūloma pastatų grupavimo strategija. Gretimi tiek esami, tiek naujai įterpiami vienbučiai–dvibučiai pastatai galėtų būti grupuojami į kvartalą primenančias struktūras su centre esančiais bendro naudojimo kiemeliais. Tai leistų ne tik išsaugoti esamą architektūrinį paveldą, bet ir integruoti naujus pastatus, kurie papildytų ir praturtintų bendrą urbanistinį vietovės peizažą, skatinant bendruomeniškumą ir socialinius ryšius.

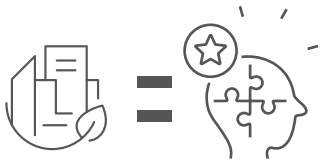
5. Detalizuojama viena iš išskirtųjų esamų viešųjų erdvių – Šnipiškių aikštė, kurios nauja struktūra labiau supanašėja su skvero specifika, todėl yra pervadinama skveru. Erdvės vizualinėje konteksto zonoje įžvelgtas besiformuojantis užstatymo tipų ir funkcijų kontrastas, kuris detalizuojant yra stiprinamas, įvedant dar didesnę elementų diversiją. Taigi parengtame Šnipiškių skvero detalizacijos vystymo plane siekiama sustiprinti funkcijų ir užstatymo tipų diversiją, optimizuojant kvartalinę struktūrą ir kuriant naujus erdvinius-tūrinius sprendimus. Detalizacijos tikslas – integrali (vientisa) erdvė, kurioje harmoningai derėtų viešosios, gyvenamosios, komercinės ir administracinės funkcijos, ir taip pat būtų išsaugotas ir pritaikytas kultūros paveldas.

6. Detalizacijos vystymo siūlymai: vakarinėje skvero pusėje yra formuojamos naujos jungtys ir multifunkcis centras su įvairiomis viešosiomis visuomeninėmis funkcijomis, o vakarinėje dalyje – gyvenamieji, komerciniai ir administraciniai pastatai, tarp kurių yra išsaugoma ir keletas esamų mūrinių daugiabučių pastatų. Siekiant spręsti būsto prieinamumo problemą, tarp naujų gyvenamųjų kvartalų numatomi ir keli bendro gyvenimo (ang. co-living) tipo būstai. Tuo tarpu kultūros paveldo apsaugos zonoje, priešingoje skvero pusėje išlaikomas medinės architektūros užstatymas ir viename iš senųjų medinukų įkuriamas muziejus. Kaip svarbus viešosios erdvės akcentas multifunkcio centro prieigoje yra numatoma įrengti apžvalgos bokštelį, kuris leistų lankytojams pakilti virš medžių kamienų ir dar geriau apžvelgti visą diversišką Šnipiškių teritorijos panoramą.

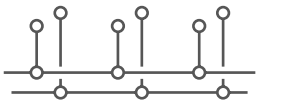
4. APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS. GALUTINĖS MAGISTRO STUDIJŲ TEZĖS

- **Istorinio ir modernaus disonanso analizė:** šiame darbe nagrinėjama, kaip globalizacija, technologijų pažanga ir besikeičiantys visuomenės poreikiai keičia miestų struktūras, naikindami istorinių teritorijų autentiškumą. Šis disonansas kelia esminius iššūkius urbanistams ir architektams, siekiant išsaugoti senojo miesto dvasią naujų projektų kontekste.

- **Urbanistinio kontrastingumo potencialas:** urbanistinis audinio kontrastingumas nebūtinai reiškia vizualinės darnos stoką; jis gali tapti kūrybiniu impulsu, padedančiu kurti unikalų ir įdomų miesto siluetą, skatinantį įvairiapusę, gyvybingą ir žmonių poreikius atitinkančią miesto erdvę.

- **Integralus urbanizmas:** integralus urbanizmas pabrėžia senųjų struktūrų dinamišką revitalizaciją, pritaikant jas prie šiuolaikinių gyvenimo standartų. Metodika apima mažesnio masto akupunktūrinį planavimą, kuris kontekstualiai integruoja šias erdves į bendrą miesto gyvenimą.

- **Urbanistinė koncepcija Šnipiškėms:** projektinėje darbo dalyje Šnipiškių teritorijai yra siūloma urbanistinė-erdvinė koncepcija, siekiant išsaugoti vietovės autentiškumą ir panaikinti esamą atskirtį su didelio aktyvumo bei vizualinio kontrasto konteksto zonomis. Tai apima viešųjų erdvių infrastruktūros gerinimą, naujų viešųjų funkcijų kūrimą jų kontekste, istorinių medinių pastatų išsaugojimą ir pritaikymą šiuolaikiniams poreikiams.

- **Akupunktūrinė planavimo metodika:** vystant urbanistinę koncepciją, taikoma akupunktūrinio planavimo metodika per viešąsias urbanistines erdves, kurios taptų esminių kontrastų „lūžio taškais“. Viešosios erdvės stiprinamos nauju kontekstualiu užstatymu, siekiant pritraukti daugiau gyventojų ir lankytojų, geriau įveiklinti teritoriją miesto kontekste.

- **Funkcijų integralumas:** Šnipiškių skvero detalizacijos vystymo plane siekiama sukurti integralų viešųjų, gyvenamųjų, komercinių ir administracinių funkcijų derinį, jog būtų išvengta atskirties.

- **Vizualinio kontrasto stiprinimas:** detalizacijos plane aplink pasirinktą viešąją erdvę Šnipiškėse stiprinamas vizualinis užstatymo tipų ir funkcijų kontrastas, įvedant naujas kontekstualias jungtis ir erdvinius-tūrinius sprendimus.

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1 pav. istorinio ir modernaus kontrastų tipai (sudaryta autorės)
2 pav. Ne vietos bruožai (sudaryta autorės pagal Augé, 1992)
3 pav. Oro uosto suolai. (Augé, 1992)
4 pav. Oro uosto erdvė (Moroz, n. d.)
5 pav. Teigiami miesto plėtros bruožai (sudaryta autorės)
6 pav. Integralaus urbanizmo principai (sudaryta autorės pagal Ellin, 2006))
7 pav. Gyvenamoji funkcija + mažo verslo parduotuvės. Paryžius, Prancūzija.
8 pav. Gyvenamoji funkcija + darbo patalpos (ang. co-working) (Threefold architects, nd).
9 pav. Hibridiško miesto sudedamosios (sudaryta autorės remiantis Jane Jacobs).
10 pav. Skirtingais amžiais statyti pastatai vieningoje struktūroje (sudaryta autorės).
11 pav. Hibridiškumas pagal integralų urbanizmą (sudaryta autorės remiantis Elinn).
12 pav. 4-ios svarbiausios pralaidumo rūšys (1. P. Johnson „The Glass House“, 2. OMA „The Shared City“, Project Orange „Shoreham Street“, S. Boeri „Vertical Forest“).
13 pav. Antraeilės pralaidumo rūšys (1. The Jerde Project „Namba Parks“, 2. Vilnius Light Festival, 3. „Capital Hill“ Canberra, Australia, 3. Bendro darbo (ang. co-working) erdvės pavyzdys (nd), 4. C. Rodriguez Rey „La Calcova Cultural center“, 5. Tokyo, Japan).
14 pav. Ryškių kontrastų harmonijos siekį abstrakčiai vizualizuojanti schema (sudaryta autorės).
15 pav. Pažeidžiamumo principą aiškinančios schemos (sudaryta autorės).
16 pav. Metodika istorinių miesto teritorijų revitalizavimui (sudaryta autorės).
17 pav. Hibridiškumo principus aiškinančios schemos (sudaryta autorės).
18 pav. Autentiškumo principus aiškinančios schemos (sudaryta autorės).
19 pav. Autentiškumą ir pažeidžiamumą apimančio principo aiškinimo schema (sudaryta autorės).
20 pav. Pažeidžiamumą aiškinančio principo aiškinimo schema (sudaryta autorės).
21 pav. Akupunktūrinį planavimo metodą aiškinanti schema (sudaryta autorės).
22 pav. Pralaidumas: gyvybingumas ir ryšiai (sudaryta autorės).
23 pav. Priežasčių ir veiksnių dėl Azijos pavyzdžių pasirinkimo aiškinimo ikonos (sudaryta autorės).
24 pav. Kontrastai nyksta arba darniai integruojasi schema (sudaryta autorės).
25 pav. Istorinio ir modernaus santykis (sudaryta autorės).
26 pav. Senosios struktūros nyksta (sudaryta autorės)
27 pav. “Hutongo„ alėja. Pekinas, Kinija
28 pav. Istorinio miesto kontrastas su likusia miesto urbanizacija (n. d.)
29 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autorės)
30 pav. 1670 m. žemėlapis
31 pav. Architektūriniai kontrastai Sodermalmėje (n. d)
32 pav. Senosios struktūros nyksta (sudaryta autorės).
33 pav. „Shikumen“ alėja 1860 m.
34 pav. „Shikumen“ alėja 2019 m.
35 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autorės)
36 pav. Kioto kontrastai (n. d)
37 pav. Senoji „Machiya“ (n. d)
38 pav. Senosios struktūros darniai integruojamos (sudaryta autoreės)
39 pav. Istorinio „Hanok“ fasadas
40 pav. Kontrastai regimi nuo istorino rajono (n. d)
41 pav. Kontrastų lyginamosios analizės kriterijų ikonos (sudaryta autorės)
42 pav. Literatūros analizėje išgryninti vertybiniai principai (sudaryta autorės)
43 pav. XVI a. Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
44 pav. XV a. Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
45 pav. XVI a. pirmosios pusės Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
46 pav. XVI a. antrosios pusės - XVII a. pradžios Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
47 pav. Ūkinės teritorijos „rėžių“ pavyzdys (sudaryta autorės)
48 pav. Standartinė miesto schema pagal valakų reformą (sudaryta autorės)
49 pav. XVI a. antrosios pusės - XVII a. pradžios Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))

50 pav. XVII a. antroji pusė - XVIII a.Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
51 pav. 1817 m. Vilniaus projektinis planas. Pagal rusišką standartą. (brūkšninė teritorija sąlyginai žymi jau buvusį miestą) (Miškinis, 1991)
52 pav. XIX a. Vilniaus žemėlapis ((sudaryta autorės remiantis Dijokienės bei Miškinio leidiniais. (Dijokienė, 2009) (Miškinis, 1991))
53 pav. Pagrindiniai reiškiniai Lietuvos ir Europos urbanistinėje plėtroje įvykę iki Pirmojo Pasaulinio karo, kurie atspindėjo ir prieškarinę miesto plėtrą Vilniaus mieste (sudaryta autorės)
54 pav. XX a. plėtros žemėlapis (sudaryta autorės)
55 pav. Senaisiais istoriniais laikotarpiais besivysčiusios miesto zonos aprėptis (sudaryta autorės)
56 pav. Potencialiai kontrastingų teritorijų žemėlapis (sudaryta autorės)
57 pav. Potencialiai kontrastingų teritorijų žemėlapis (sudaryta autorės)
58 pav. Tarpusavio struktūros kontrastų modelis (sudaryta autorės).
59 pav. Gamtinių kontrastų modelis (sudaryta autorės).
60 pav. Ryškiausi kontrastai Šnipiškėse (sudaryta autorės).
61 pav. Pastatų įvairovės principas (sudaryta autorės).
62 pav. Dinamiški funkcijų deriniai (sudaryta autorės).
63 pav. Principo didžioji struktūra remiantis mažosiomis schema (sudaryta autorės).
64 pav. Akupunktūrinė planavimo metodika (sudaryta autorės).
65 pav. Funkcinė schema (sudaryta autorės).
66 pav. Kvartalų dydžių schema (sudaryta autorės).
67 pav. Užstatymo tipų schema (sudaryta autorės).
68 pav. Pastatų aukštingumo schema (sudaryta autorės).
69 pav. Viešųjų erdvių struktūros schema (sudaryta autorės).
70 pav. Gatvių tinklo reikšmių ir hierarchijos schema (sudaryta autorės).
71 pav. Užstatymo intensyvumo schema (sudaryta autorės).
72 pav. Diversinių teritorijų suvestinė schema (sudaryta autorės).
73 Pav. Integralaus požiūrio schema sudaryta autorės.
74 pav. Integralaus urbanizmo principai (sudaryta autorės).
75 pav. Koncepcijos schema sudaryta autorės.
76 pav. Kontrastų schema (sudaryta autorės).
77 pav. Medžiagiškumas kvartaluose (sudaryta autorės).
78 pav Kultūros paveldo apsaugos schemos (sudaryta autorės).
79 pav. 1-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).
80 pav. 2-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).
81 pav. 3-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).
82 pav. Skvero lankymo schema (sudaryta autorės).
83 pav. 4-osios teritorijos vystymo aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).
84 pav. Medžiagiškumas kvartaluose (sudaryta autorės).
85 pav.Funkcinė teritorijos schema (sudaryta autorės).
86 pav. Pagrindinių pėsčiųjų judėjimo srautų schema (sudaryta autorės).
87 pav. Sodybinio užstatymo grupavimo schema (sudaryta autorės).
88 pav. Apibendrinanti urbanistinės koncepcijos schema (sudaryta autorės).
89 pav. Urbanistinės koncepcijos brėžinys M 1 1000 (sudaryta autorės).
90 pav. Esamos situacijos ir urbanistinės koncepcijos modelis (sudaryta autorės).
91 pav. Kvartalinio skaidymo schema (sudaryta autorės).
92 pav. Multifunkcio centro teikiamų paslaugų schema (sudaryta autorės).
93 pav. Detalizacijos funkcinis modelis (sudaryta autorės).
94 pav. Šnipiškiš skvero prieigu aksonometrinis vaizdas. Dvibutis-vienbutis užstatymas matomas apačioje (sudaryta autorės).
95 pav. Multifunkcio centro su apžvalgos bokštu vizualizacija (sudaryta autorės).
96 pav. Automobilių požeminio parkavimo schema (sudaryta autorės).
97 pav. Teritorijos pjūvis (sudaryta autorės).
98 pav. Multifunkcio centro planinė schema
(sudaryta autorės).
99 pav. Multifunkcio centro ir aplinkinių kvartalų detalizacijos aksonometrinis vaizdas (sudaryta autorės).
100 pav. Teritorijos planas M 1 500 (sudaryta autorės).

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vietos dvasios interpretacija skirtingais laikotarpiais (sudaryta autorės remiantis Norberg-Schulz, 1979)
2 lentelė. Integralaus urbanizmo siektini rezultatai (sudaryta autorės pagal Ellin, 2006)
3 lentelė. Integralaus urbanizmo savybių aprašymas (sudaryta autorės remiantis Elinn, 2006)
5 lentelė. Tyrimo vertinimo lentelės pvz (sudaryta autorės).
6 lentelė. Pekino „Hutong“ gatvelių ir „Si-He-Yuan“ kiemelių analizė (sudaryta autorės).
7 lentelė. Stokholmo „Sodermalm“ salos analizė (sudaryta autorės).
8 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).
9 lentelė. Šanchajaus „Shikumen“ analizė (sudaryta autorės).
10 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).
11 lentelė. Kioto „Matchiya“ analizė (sudaryta autorės).
12 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).
13 lentelė. Seulo „Hanok“ analizė (sudaryta autorės).
14 lentelė. Esamos situacijos sprendinių įvertinimas (sudaryta autorės).
15 lentelė. Palyginamoji situacijų lentelė (sudaryta autorės).
16 Lentelė. Gatvių tinklo pokyčiai (sudaryta autorės)
17 Lentelė. Užstatymo ir naudojimo būdo pokyčiai (sudaryta autorės).
18 Lentelė. Kaimynijų, sklypų, kvartalų grupavimas (sudaryta autorės).
19 Lentelė. Gamtiniai aplinkos elementai (sudaryta autorės).
20 Lentelė. Pastatų aukštingumas (sudaryta autorės).
21 Lentelė. Užstatymo morfostruktūra, kultūros paveldo apsaugos zonos (sudaryta autorės).
22 Lentelė. Pastatų formų ir mastelių kontrastas plane (sudaryta autorės).
23 Lentelė. Žvėryno zonos kontrastŲ SUVESTINĖ (sudaryta autorės).
24 Lentelė. Šnipiškių zonos kontrastų suvestinė (sudaryta autorės).
25 Lentelė. Lukiškių zonos kontrastų suvestinė (sudaryta autorės).

LITERATŪROS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Yutaka, Hirako et. al. (2017). Beijing Hutong Conservation Plan. Berlin: Tibet Heritage Fund
2. Zhujun, Z. (2020) The regeneration of Shikumen Lilong residential area. Mančeseris: Manchester School of Architecture
3. Stockholm City Plan (2018). Stokholmas: Åtta45
4. Arnstein, Tom. „Infographic: The Changing Face of Beijing's Hutongs“. (2014). Nuoroda per internetą: [https://www.thebeijinger.com/blog/2014/07/08/infographic-changing-face-beijings-hutongs-gulou]
5. Wallhammar, J. (2016). Accessibility and cultural heritage. Stokholmas: Karališkasis technologijos institutas.
6. Tran, C. (2019). The Last of Shanghai's Historic Shikumen Houses. Nuoroda per internetą: [https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-07-05/the-last-of-shanghai-s-shikumen-houses-in-photos]
7. Preservation & regeneration of Bukchon. (2005) Seoul: Seoul Developlent institute.
8. Seoul Solution for Urban Development. (2015)Seoul: Seoul metropolitan government.
9. Seoul's experience in cultural heritage, sustainable tourism and urban regeneration. Seoul:Seoul Metropolitan Government.
10. The History of Landscape formation and Town Development in Kyoto. Chapter 2. 21-40.
11. Kumiko, I. (2021). Machiya:the traditional townscapes of Kyoto. Tokyo:PIE International
12. Guangshou, X. (2022). Secrets and Stone: The Hidden History of an Iconic Shanghai Building Style. Nuoroda per internetą: [https://www.sixthtone.com/news/1010242]
13. Dijokienė.D (2009). Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas. Vilnius: Technika.
14. Navickienė. E (2006). Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis. Vilnius: Technika.
15. Miškinis. A (1991). Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis. Vilnius: Mintis.
16. De Sola-Morales (2008). A matter of things. Rotterdamas: nai010 publishers
17. Ellin.N (2006). Integraal urbanism. Londonas: Routledge
18. Alexander.C (1977). A Pattern Language. Oksfordas: Oxford University Press
19. Jacobs.J (1961). The Death and Life of Great American Cities. Niujorkas: Vintage
20. Lerner.J (2016). Urban Acupuncture. Vašingtonas: Island Press
21. Casagrande.M (2014). Paracity: Urban Acupuncture. Londonas: Island Press
22. Auge. M (1992). Non-Places: An Introduction to Supermodernity. Londonas: Verso
23. Nordberg-Schulz, C. (1979). Genius loci : towards a phenomenology of architecture. Niujorkas: Rizzoli
24. Cullum at al (2011). NoPlaceness: Art in a Post-Urban Landscape, Atlanta Art Now. Niu Heivenas: Possible Futures, Inc
25. Barth, J. (1986). Tidewater Tales. Niujorkas: Putnam
26. Simmel, G. (1903) The Metropolis and Mental Life. In Classic Essays on the Culture of Cities. (1st edition) Niujorkas: Apple Century Croft
27. Hill, K. (2003) A Process Language for Urban Design. Niujorkas: Arcade 21. (4)
28. Streitwieser A. (1997). A Lifetime of Synergy with Theory and Experiment. Vašingtonas: American Chemical Society
29. De Benoist, A. (2004). On identity. Telos: Critical Theory of the Contemporary , (128): 9-64
30. Kostof, S. (1992). The City Assembled. Londonas: Thames and Hudson
31. Grinevičiūtė, U, Grinevičius, M. (2017). Archiforma, (1/2): 66-67

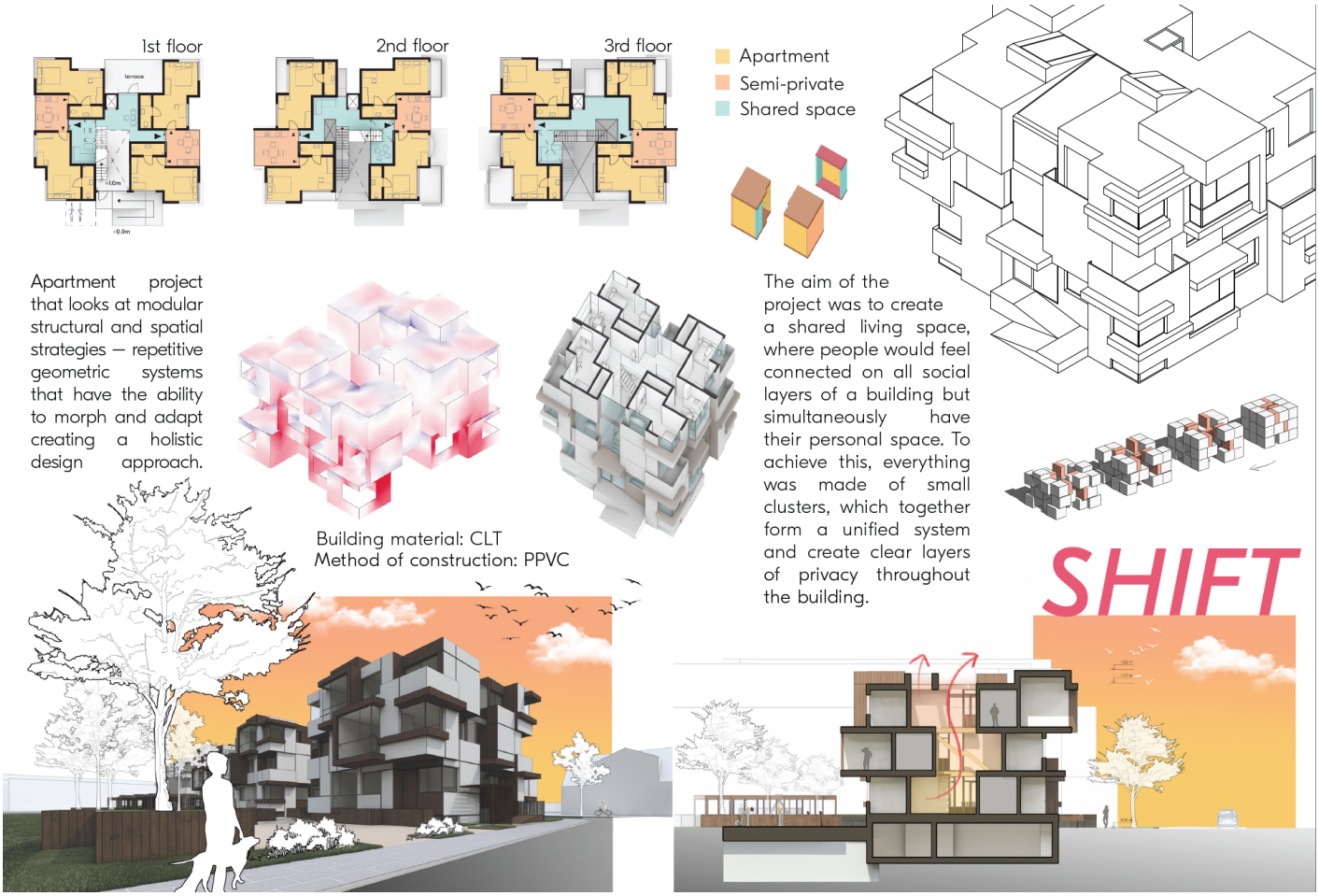
PRIEDAI

1. Studijų pasiekimai ir papildoma veikla
2. Maketo fotofiksacijos M 1:500
3. Sumažinti grafiniai planšetai

1. STUDIJŲ PASIEKIMAI IR PAPILDOMA VEIKLA

1. 2022 m. studijų mainų metu Estijoje su semestro projektu dalyvauta parodoje „REKRULLI: RECONSTRUCTING SPATIAL CULTURE". Projekto bendraautoriai: Dalia Viškelytė, Simon Eiland, Martin Sepp.

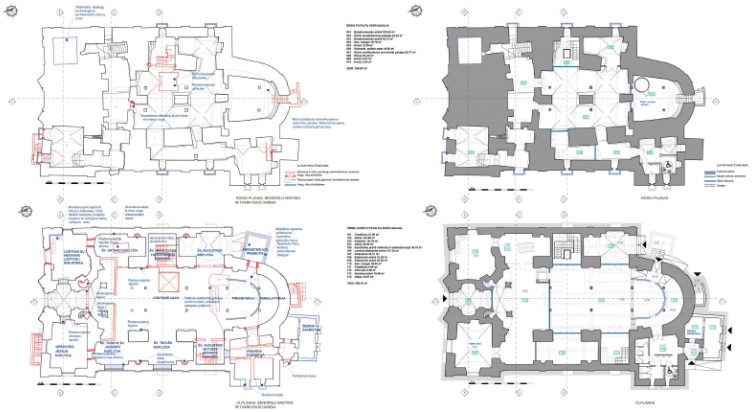

2. Užimta 2 vieta 2023 m. vykusio Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios pastato rekonstrukcijos architektūriniame konkuse. Komanda: Vilda Bagurskienė, Marija Nemunienė. Asistentė: Dalia Viškelytė.

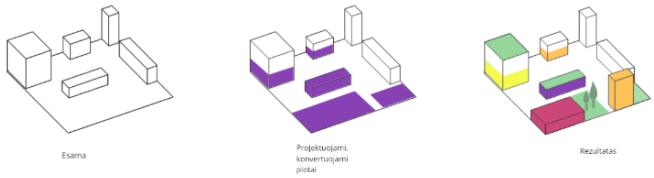

3. 2024 m. ESRI jaunųjų mokslininkų konferencijoje pristatytas komandinis projektas „Patogus tankis“. Projekto bendraautoriai: Julija Avgul, Erika Sabaliauskaitė, Augustė Klimanskytė, Dalia Viškelytė.

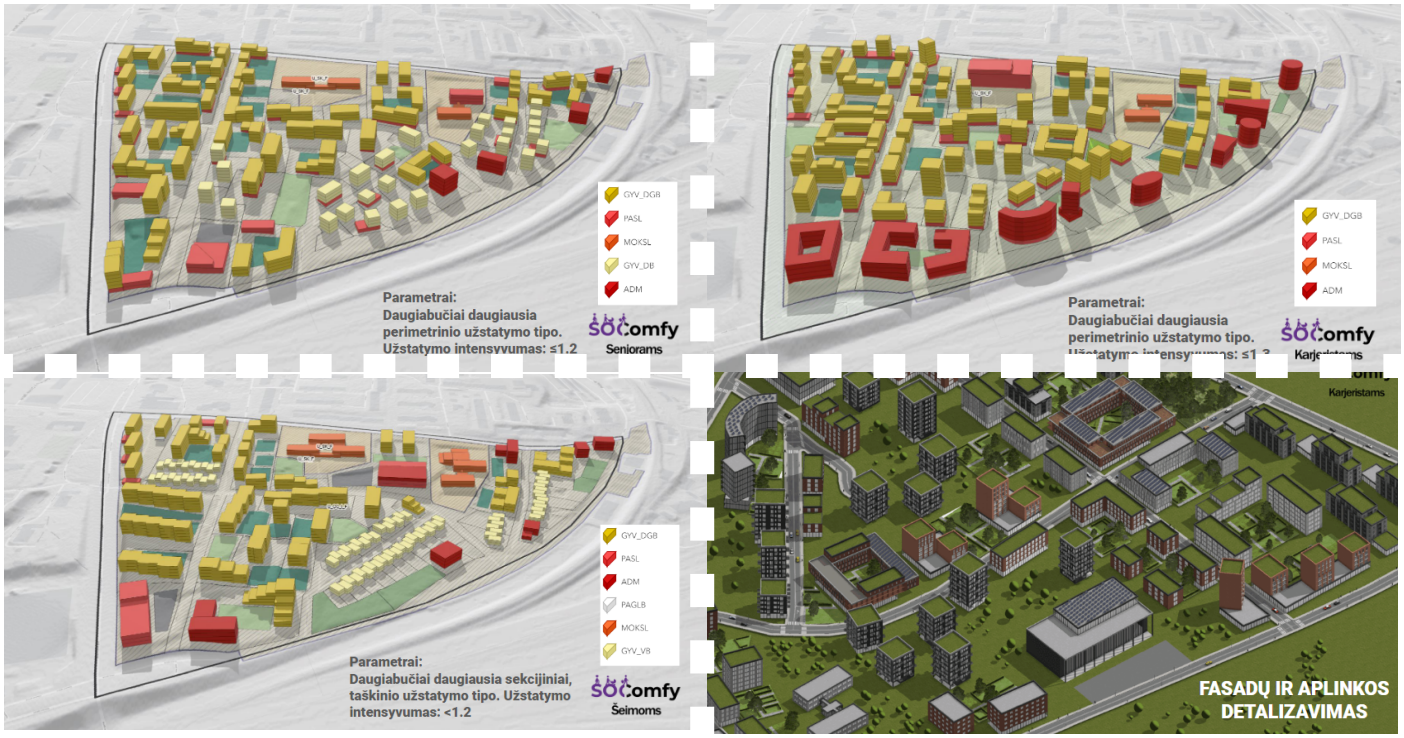
SOComfy

KONCEPCIJA

Sukurti universalų įrankį, formuojantį urbanistinę teritoriją ir jos erdvės charakterį, pritaikytą gyventojų daugumą turinčio sociotipo poreikiams. Teritorijose atitinkamai kinta – **gyvenamojo būsto, įvairių paslaugų įstaigų, administracinių ir visuomeninių objektų kiekis ir formos.**

2. MAKETO FOTOFIKSACIJOS

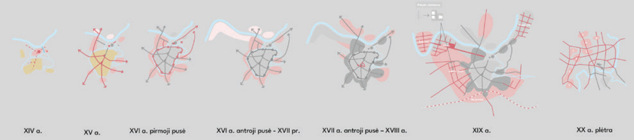
M 1:500

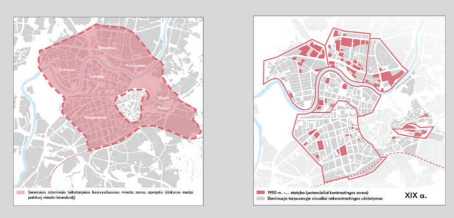

VILNIAUS MIESTO ESMINIAI POKYČIAI SKIRTINGAIS ISTORINIAIS LAIKOTARPIAIS

DOMINUOJANTYS ŠNIPIŠKIŲ KONTRASTAI

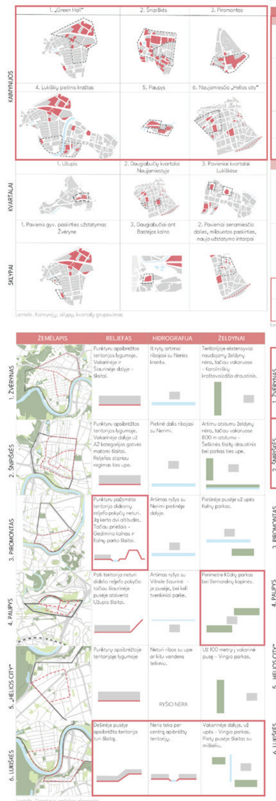
URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ

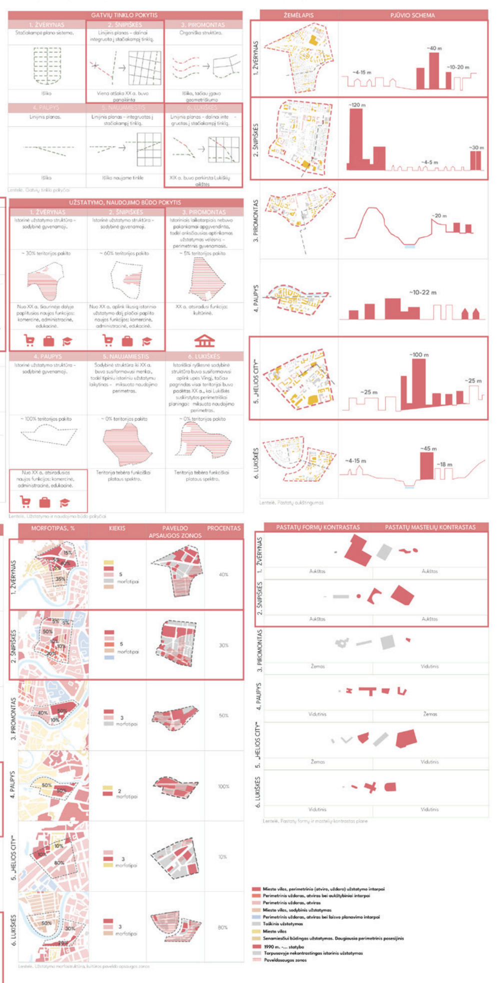
Eng. Urban contrasts: highlighting the local identity through juxtaposition

LYGINAMOJI ANALIZĖ

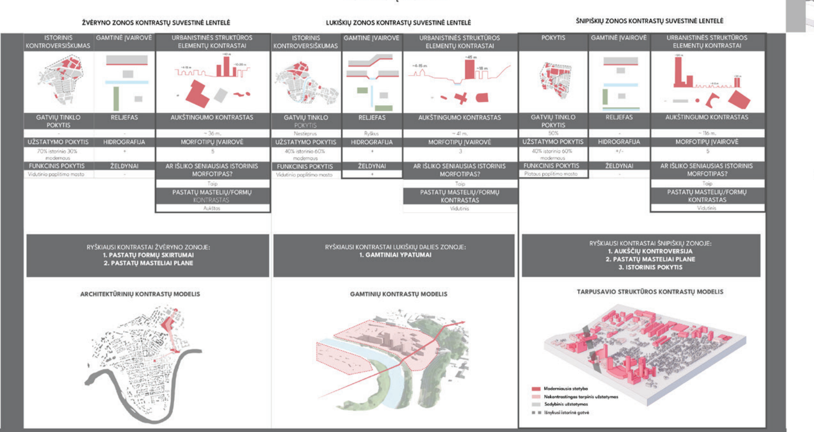
Kontrastai lyginamuoju principu nagrinėjami per:

1. Istorinius pokyčius: gatvių tinklą, užstatymą.
2. Gamtinius kontrastus tokius kaip reljefas, hidrografija ir želdynai.
3. Urbanistinės struktūros elementų kontrastingumą per pastatų aukštingumą, formas ir mastelius, užstatymo morfotipą, kultūros paveldo saugomas teritorijas.

KONTRASTŲ MODELIAI

ESMINIAI LITERATŪRINIAI PRINCIPAI

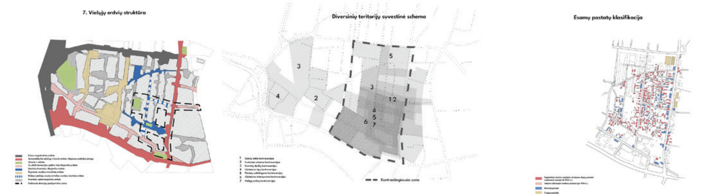
Kontrastingiausios lokalios zonos paieška

Esami urbanistiniai kontrastai identifikuojamas per 7-is aspektus:

1. Funkcinę schemą
2. Kvartalus (kvartalų dydžius)
3. Užstatytas teritorijas (Užstatymo tipus)
4. Pastatų aukštingumą
5. Viešųjų erdvių hierarchiją
6. Gatvių tinklą
7. Užstatymo intensyvumą

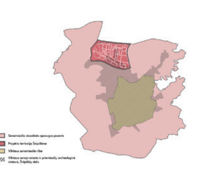
Schemose yra apibrėžiamos kontrastingiausios (diversiškiausios) zonos, bei gauti duomenys sukertami, jog būtų identifikuota sąlyginai kontraversiškiausia (diversiškiausia) lokali teritorija, kuriai kuriama koncepcija pasitelkiant 4-is literatūrinėje dalyje išsiskirtus principus: pralaidumą, hibridiškumą, pažeidžiamumą bei autentiškumą.

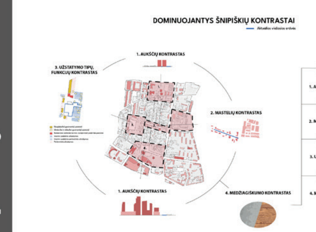
Šnipiškių kontrastai

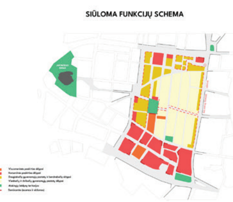

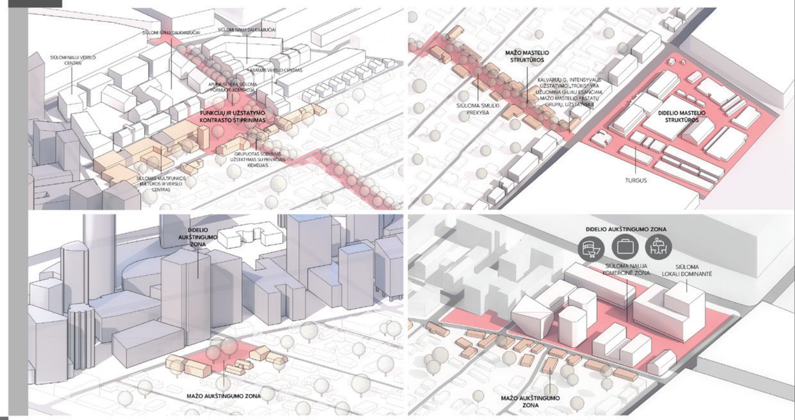
VIEŠOSIOS URBANISTINĖS ERDVĖS – KONTRASTŲ LŪŽIO TAŠKAI

1. Akupunktūrinė planavimo metodika taikoma viešosioms urbanistinėms erdvėms.
2. Tarp viešųjų urbanistinių erdvių užtikrinami geresni ryšiai ir optimizuojama vidaus bei erdves supančių objektų infrastruktūra, siekiant padidinti aktyvumą juose.
3. Esami urbanistiniai kontrastai stiprinami vietomis formuojant kontekstualų naują užstatymą.
4. Autentiškos struktūros plačiai išsaugomos, o jų aspektai atsispindi kuriant naują kontekstualų užstatymą

KONCEPCIJOS SCHEMA

Koncepcijos brėžinys M 1:1000

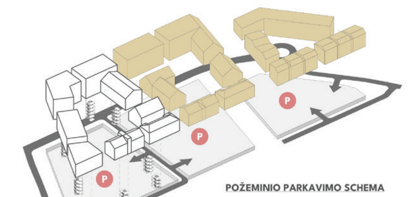

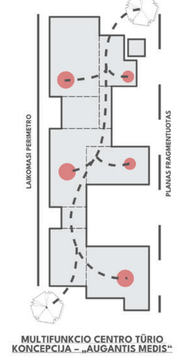
Detalizacijos brėžinys M1:500

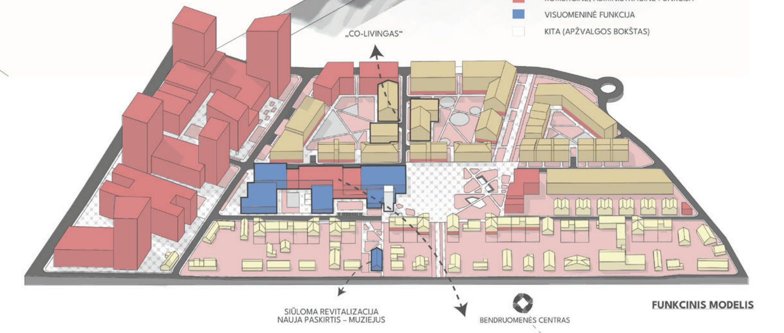

Koncepcija

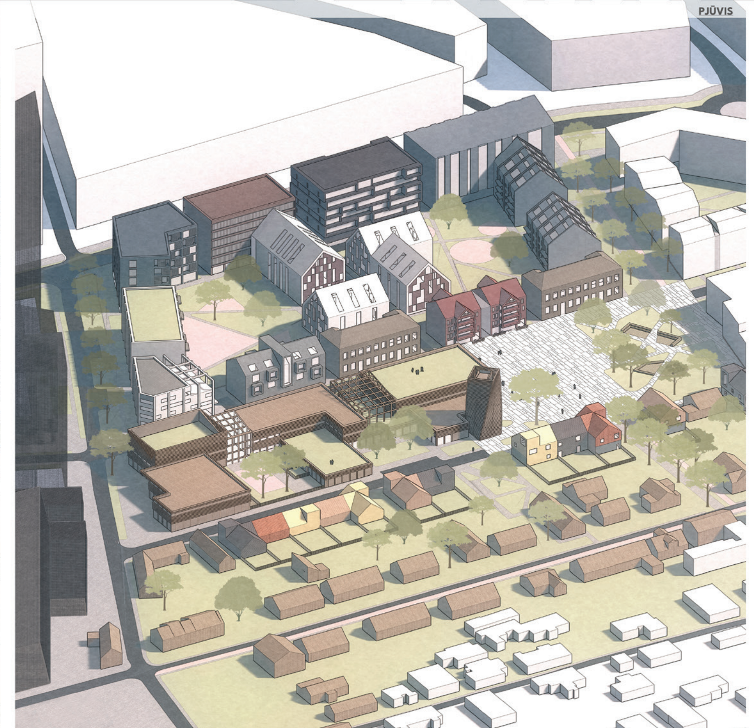

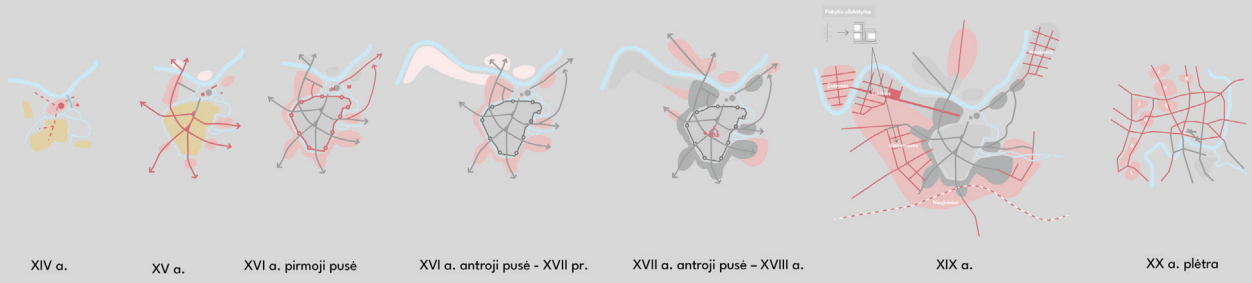

Detalizacija

Miesto analizė

URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIP

Eng. Urban contrasts: highlighting the local identity through juxtaposition

LYGINAMOJI ANALIZĖ

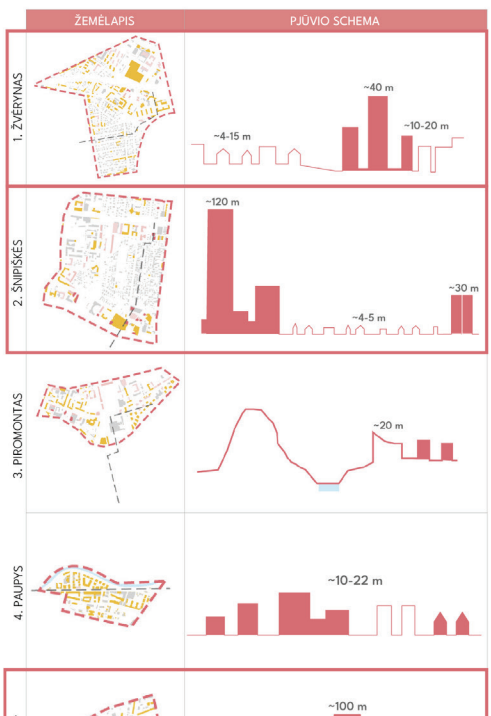
Kontrastai lyginamuoju principu nagrinėjami per:

1. Istorinius pokyčius: gatvių tinklą, užstatymą.
2. Gamtinius kontrastus tokius kaip reljefas, hidrografija ir želdynai.
3. Urbanistinės struktūros elementų kontrastingumą per pastatų aukštingumą, formas ir mastelius, užstatymo morfotipą, kultūros paveldo saugomas teritorijas.

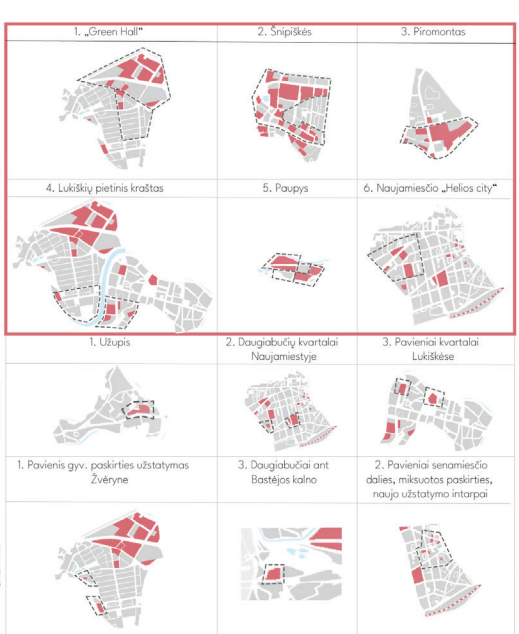
GATVIŲ TINKLO POKYTIS

1. ŽVĖRYNAS	2. ŠNIPIŠKĖS	3. PIROMONTAS
Stačiakampė plano sistema.	Linijinis planas – dalinai integruota į stačiakampį tinklą.	Organiška struktūra.
Išliko	Viena atšaka XX a. buvo panaikinta	Išliko, tačiau įgavo geometriškumo
4. PAUPYS	**5. NAUJAMIESTIS**	**6. LUKIŠKĖS**
Linijinis planas.	Linijinis planas – integruotas į stačiakampį tinklą.	Linijinis planas – dalinai integruotas į stačiakampį tinklą.
Išliko	Išliko naujame tinkle	XIX a. buvo perkirsta Lukiškių aikštės

Lentelė. Gatvių tinklo pokyčiai

Lentelės. Pastatų aukštingumas

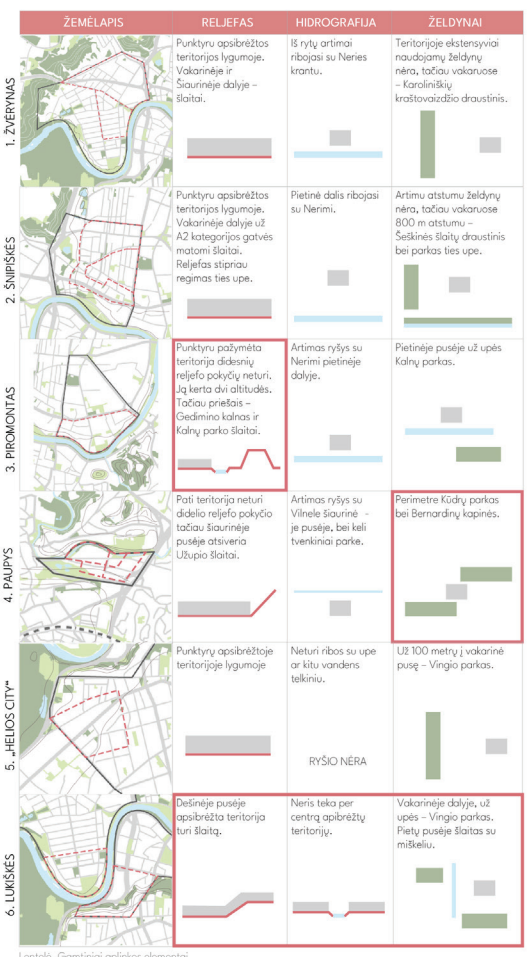

Lentelė. Kaimynijų, sklypų, kvartalų grupavimas

UŽSTATYMO, NAUDOJIMO BŪDO POKYTIS

1. ŽVĖRYNAS	2. ŠNIPIŠKĖS	3. PIROMONTAS
Istorinė užstatymo struktūra – sodybinė gyvenamoji.	Istorinė užstatymo struktūra – sodybinė gyvenamoji.	Istoriniais laikotarpiais nebuvo pakankamai apgyvendinta, todėl anksčiausias aptinkamas užstatymas vėlesnis – perimetrinis gyvenamasis.
~ 30% teritorijos pakito	~ 60% teritorijos pakito	~ 5% teritorijos pakito
Nuo XX a. šiaurinėje dalyje paplitusios naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė.	Nuo XX a. aplink likusią istorinio užstatymo dalį plačiai paplito naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė.	XX a. atsiradusi funkcija: kultūrinė.
4. PAUPYS	**5. NAUJAMIESTIS**	**6. LUKIŠKĖS**
Istorinė užstatymo struktūra – sodybinė gyvenamoji.	Sodybinė struktūra iki XX a. buvo susiformavusi menkai, todėl tipiniu istoriniu užstatymu laikytinas – miksuoto naudojimo perimetras.	Istoriškai ryškesnė sodybinė struktūra buvo susiformavusi aplink upės Vingį, tačiau pagrindas visai teritorijai buvo padėtas XX a., kai Lukiškės suskirstytos perimetriškai planingai: miksuoto naudojimo perimetras.
~ 100% teritorijos pakito	~ 0% teritorijos pakito	~ 0% teritorijos pakito
Nuo XX a. atsiradusios naujos funkcijos: komercinė, administracinė, edukacinė.	Teritorija tebėra funkciškai plataus spektro.	Teritorija tebėra funkciškai plataus spektro.

Lentelė. Užstatymo ir naudojimo būdo pokyčiai

Lentelė. Gamtiniai aplinkos elementai

MORFOTIPAS, %	KIEKIS	PAVELDO APSAUGOS ZONOS	PROCENTAS
1. ŽVĖRYNAS	5 morfotipai		40%
2. ŠNIPIŠKĖS	5 morfotipai		30%
3. PIROMONTAS	3 morfotipai		50%
4. PAUPYS	2 morfotipai		100%
5. „HELIOS CITY“	3 morfotipai		10%
6. LUKIŠKĖS	3 morfotipai		80%

Lentelė. Užstatymo morfostruktūra, kultūros paveldo apsaugos zonos

Lentelė. Pastatų formų ir mastelių kontrastas plane

- Miesto vilos, perimetrinio (atviro, uždaro) užstatymo intarpai
- Perimetrinis uždaras, atviras bei aukštybiniai intarpai
- Perimetrinis uždaras, atviras
- Miesto vilos, sodybinis užstatymas
- Perimetrinis uždaras, atviras bei laisvo planavimo intarpai
- Taškinis užstatymas
- Miesto vilos
- Senamiesčiui būdingas užstatymas. Daugiausia perimetrinis posesijinis
- 1990 m. -... statyba
- Tarpusavyje nekontrastingas istorinis užstatymas
- Paveldosaugos zonos

KONTRASTŲ MODELIAI

ŽVĖRYNO ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

ISTORINIS KONTROVERSIŠKUMAS	GAMTINĖ ĮVAIROVĖ	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	RELJEFAS	AUKŠTINGUMO KONTRASTAS
-	-	~ 36 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	HIDROGRAFIJA	MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ
70% istorinio 30% modernaus	+	5
FUNKCINIS POKYTIS	ŽELDYNAI	AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?
Vidutinio paplitimo masto	-	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Aukštas

LUKIŠKIŲ ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

ISTORINIS KONTROVERSIŠKUMAS	GAMTINE ĮVAIROVE	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	RELJEFAS	AUKŠTINGUMO KONTRASTAS
Nestirprus	Ryškus	~ 41 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	HIDROGRAFIJA	MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ
40% istorinio 60% modernaus	+	3
FUNKCINIS POKYTIS	ŽELDYNAI	AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?
Vidutinio paplitimo masto	+	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Vidutinis

ŠNIPIŠKIŲ ZONOS KONTRASTŲ SUVESTINĖ LENTELĖ

POKYTIS	GAMTINĖ ĮVAIROVĖ	URBANISTINĖS STRUKTŪROS ELEMENTŲ KONTRASTAI
GATVIŲ TINKLO POKYTIS	RELJEFAS	AUKŠTINGUMO KONTRASTAS
50%	-	~ 116 m.
UŽSTATYMO POKYTIS	HIDROGRAFIJA	MORFOTIPŲ ĮVAIROVĖ
40% istorinio 60% modernaus	+/-	5
FUNKCINIS POKYTIS	ŽELDYNAI	AR IŠLIKO SENIAUSIAS ISTORINIS MORFOTIPAS?
Plataus paplitimo masto	-	Taip
		PASTATŲ MASTELIŲ/FORMŲ KONTRASTAS
		Vidutinis

RYŠKIAUSI KONTRASTAI ŽVĖRYNO ZONOJE:
1. PASTATŲ FORMŲ SKIRTUMAI
2. PASTATŲ MASTELIAI PLANE

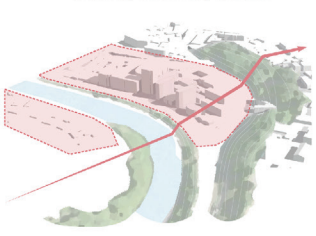
RYŠKIAUSI KONTRASTAI LUKIŠKIŲ DALIES ZONOJE:
1. GAMTINIAI YPATUMAI

RYŠKIAUSI KONTRASTAI ŠNIPIŠKIŲ ZONOJE:
1. AUKŠČIŲ KONTROVERSIJA
2. PASTATŲ MASTELIAI PLANE
3. ISTORINIS POKYTIS

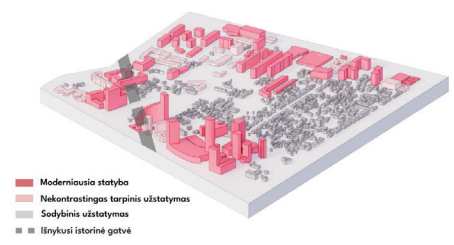
ARCHITEKTŪRINIŲ KONTRASTŲ MODELIS

GAMTINIŲ KONTRASTŲ MODELIS

TARPUSAVIO STRUKTŪROS KONTRASTŲ MODELIS

ESMINIAI LITERATŪRINIAI PRINCIPAI

- Pralaidumas
- Hibridiškumas
- Gyvybingumas (aktyvumas ir ryšiai)
- Įvairovė ir kontrastas
- Pažeidžiamumas
- Autentiškumas
- Akupunktūrinė planavimo metodika
- Istorinis unikalumas (erdvių sluoksniškumas)

Kontrastingiausios lokalios zonos paieška

Esami urbanistiniai kontrastai identifikuojamos per 7-is aspektus:

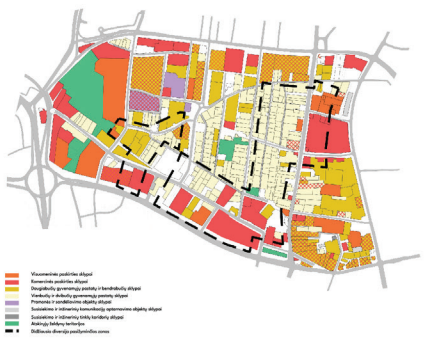
1. Funkcinę schemą
2. Kvartalus (kvartalų dydžius)
3. Užstatytas teritorijas (Užstatymo tipus)
4. Pastatų aukštingumą
5. Viešųjų erdvių hierarchiją
6. Gatvių tinklą
7. Užstatymo intensyvumą

Schemose yra apibrėžiamos kontrastingiausios (diversiškiausios) zonos, bei gauti duomenys sukertami, jog būtų identifikuota sąlyginai kontraversiškiausia (diversiškiausia) lokali teritorija, kuriai kuriama koncepcija pasitelkiant 4-is literatūrinėje dalyje išsiskirtus principus: pralaidumą, hibridiškumą, pažeidžiamumą bei autentiškumą.

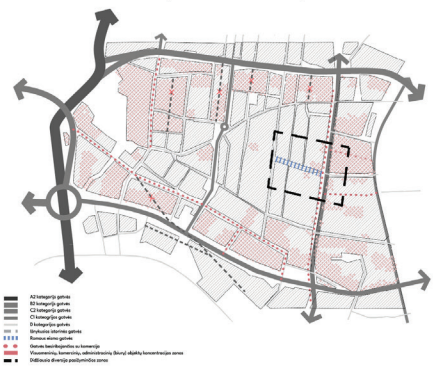
VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA
TEMA: URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ
DIPLOMANTAS: DALIA VIŠKELYTĖ
VADOVAS: GIEDRĖ RATKUTĖ-SKAČKAUSKIENĖ
PLANŠETO EIL. NR.: 1
PLANŠETŲ SKAIČIUS: 5

DOMINUOJANTYS ŠNIPIŠKIŲ KONTRASTAI

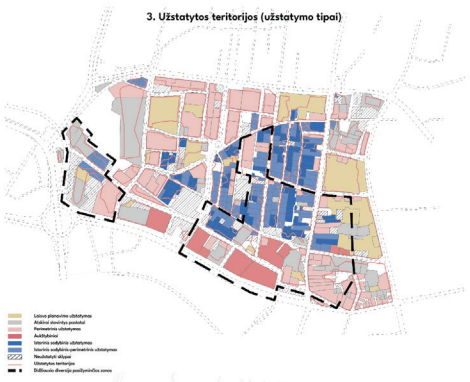
1. Funkcinė schema (naudojimo_būdas)

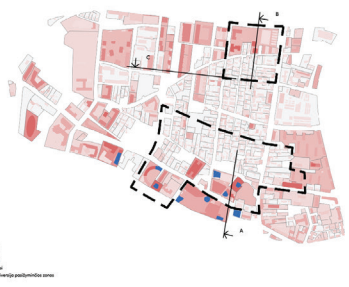
2. Gatvių tinklo reikšmės ir hierarchija

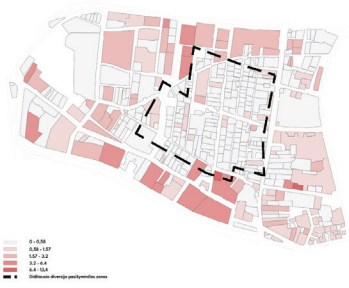
3. Užstatytos teritorijos (užstatymo tipai)

4. Pastatų aukštingumas

5. Užstatymo intensyvumas

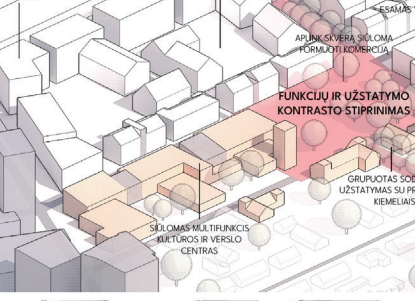

6. Kvartalų dydžiai

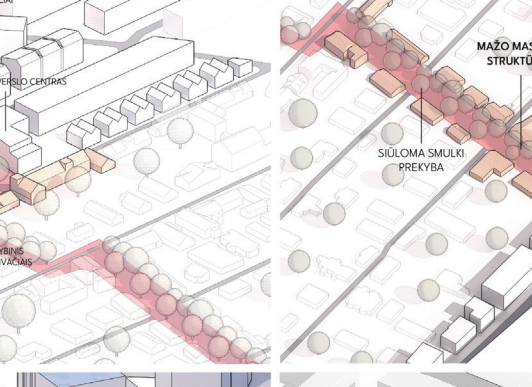

RINANT VIETOS IDENTITETĄ

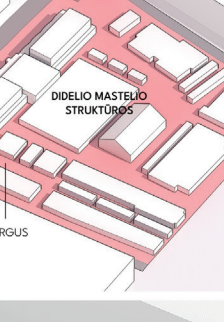
7. Viešųjų erdvių struktūra

Diversinių teritorijų suvestinė schema

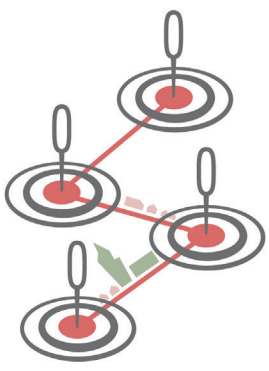
Esamų pastatų klasifikacija

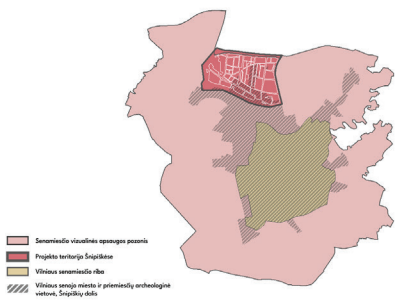

Šnipiškių kontrastai

VIEŠOSIOS URBANISTINĖS ERDVĖS – KONTRASTŲ LŪŽIO TAŠKAI

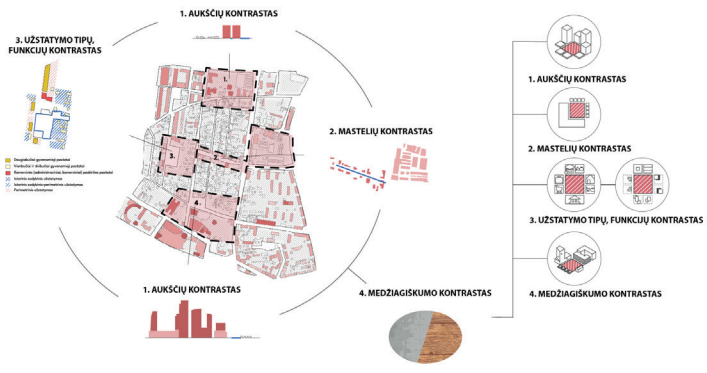
1. Akupunktūrinė planavimo metodika taikoma viešosioms urbanistinėms erdvėms.
2. Tarp viešųjų urbanistinių erdvių užtikrinami geresni ryšiai ir optimizuojama vidaus bei erdves supančių objektų infrastruktūra, siekiant padidinti aktyvumą juose.
3. Esami urbanistiniai kontrastai stiprinami vietomis formuojant kontekstualų naują užstatymą.
4. Autentiškos struktūros plačiai išsaugomos, o jų aspektai atsispindi kuriant naują kontekstualų užstatymą

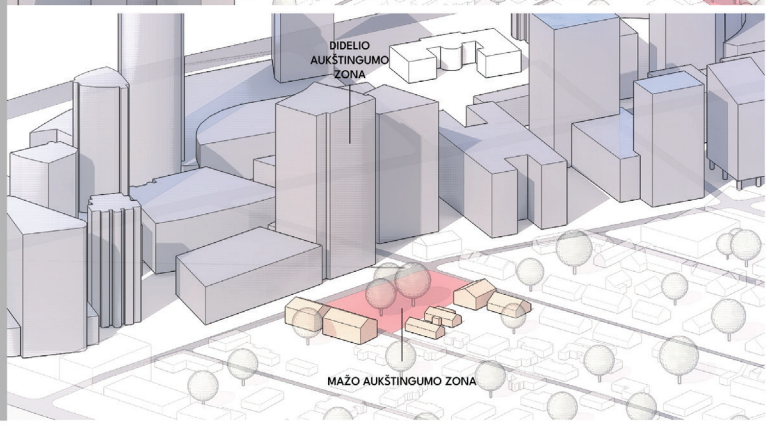
DOMINUOJANTYS ŠNIPIŠKIŲ KONTRASTAI

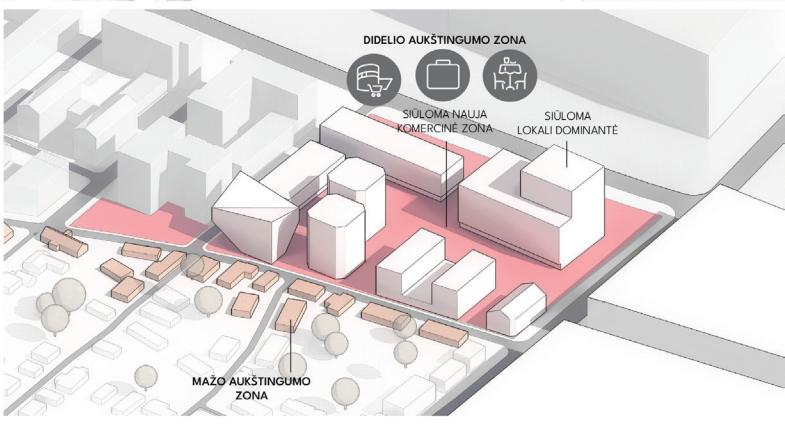
Aktualios viešosios erdvės

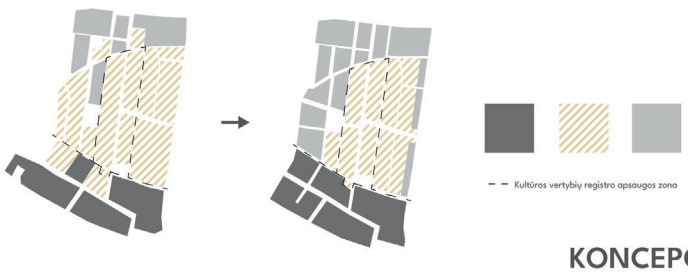
SIŪLOMA FUNKCIJŲ SCHEMA

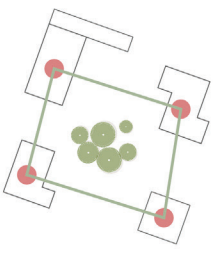

ESAMAS IR SIŪLOMAS KVARTALUOSE DOMINUOJANTIS MEDŽIAGIŠKUMAS

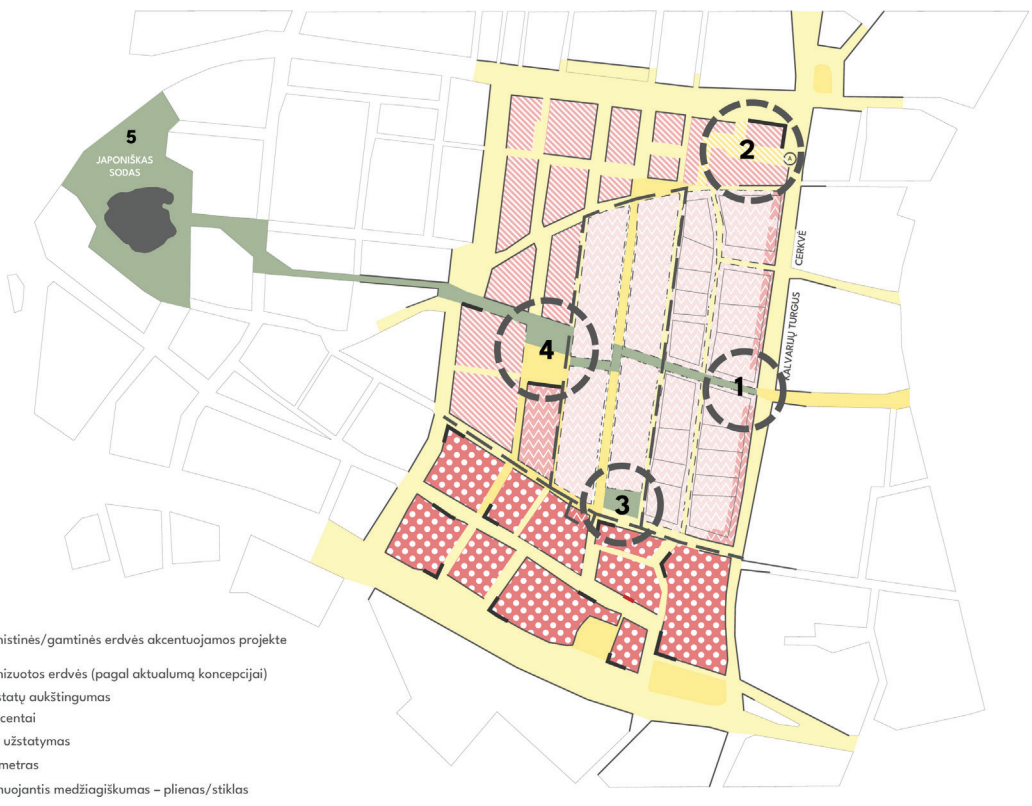
SODYBINIO UŽSTATYMO GRUPAVIMO SCHEMA

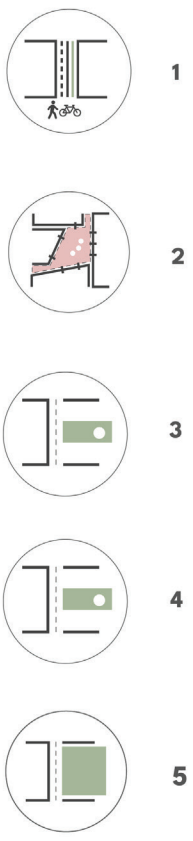
PAGRINDINIAI PĖSČIŲJŲ JUDĖJIMO SRAUTAI

KONCEPCIJOS SCHEMA

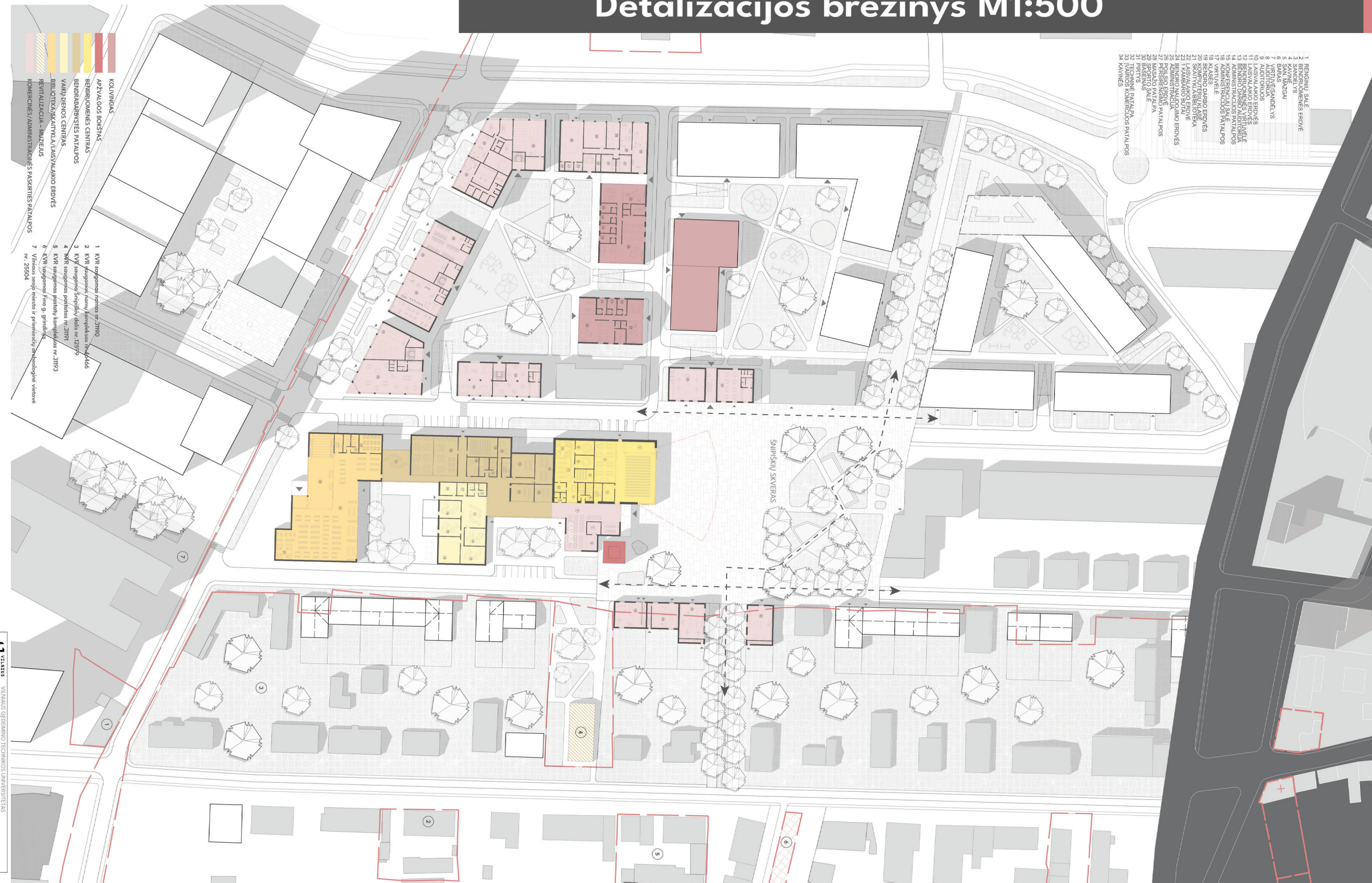

- Viešosios urbanistinės/gamtinės erdvės akcentuojamos projekte
- Viešosios urbanizuotos erdvės (pagal aktualumą koncepcijai)
- Leidžiamas pastatų aukštingumas
- Aukštybiniai akcentai
- Fragmentuotas užstatymas
- Išlaikomas perimetras
- Siūlomas dominuojantis medžiagiškumas – plienas/stiklas
- Siūlomas dominuojantis medžiagiškumas – mūras/betonas
- Siūlomas dominuojantis medžiagiškumas – medis
- Sodybinio užstatymo struktūrizavimas
- Kultūros vertybių registro apsaugos zona

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA
TEMA: URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ
DIPLOMANTAS: DALIA VIŠKELYTĖ
VADOVAS: GIEDRĖ RATKUTĖ-SKAČKAUSKIENĖ
PLANŠETO EIL. NR.: 2
PLANŠETŲ SKAIČIUS: 5

Detalizacijos brėžinys M1:500

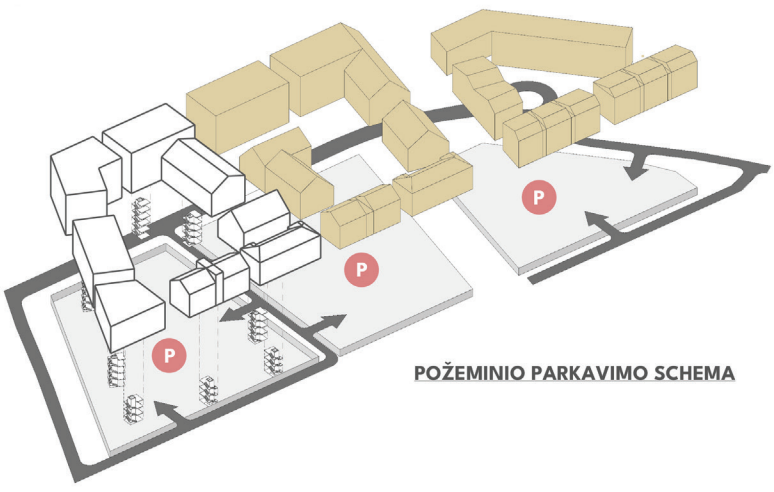

Koncepcijos brėžinys M 1:1000

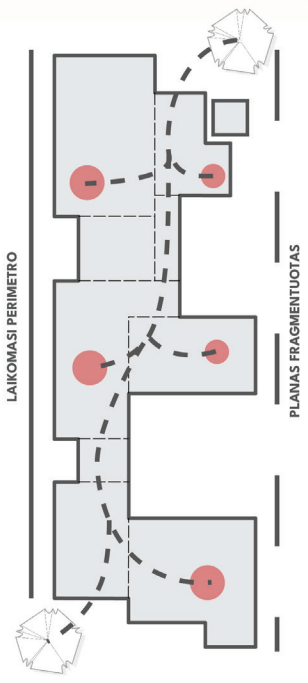

Koncepcija

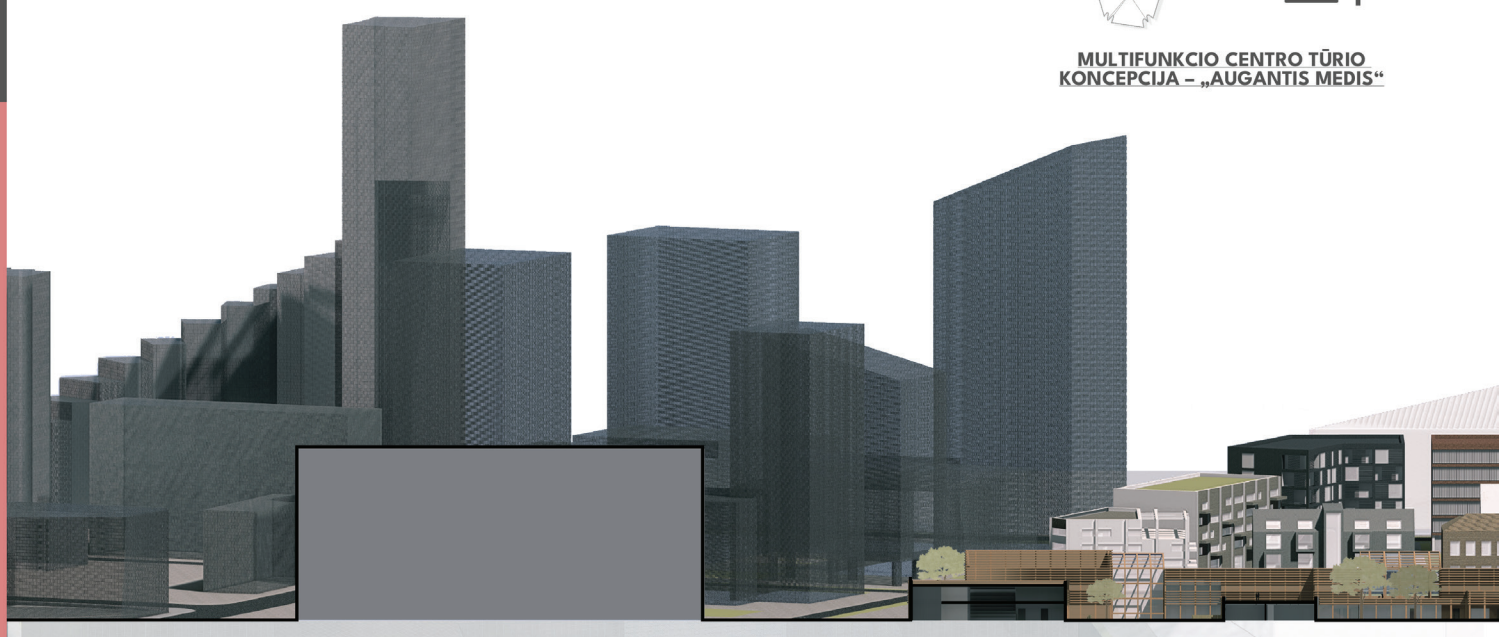

POŽEMINIO PARKAVIMO SCHEMA

MULTIFUNKCIO CENTRO TŪRIO KONCEPCIJA – „AUGANTIS MEDIS“

Detalizacija

VILNIAUS TECH VILNIUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS	ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS URBANISTIKOS KATEDRA
TEMA: URBANISTINIŲ KONTRASTŲ IPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ DIPLOMANTAS: DALIA VIŠKELYTĖ	
VADOVAS: GIEDRĖ RATKUTĖ-SKAČKAUSKIENĖ	PLANŠETO EIL. NR.: 4 PLANŠETŲ SKAIČIUS: 5

DIDELIO AUKŠTINGUMO ZONA

MAŽO AUKŠTINGUMO ZONA

MAŽO MASTELIO STRUKTŪROS

DIDELIO MASTELIO STRUKTŪROS

KALVARIJŲ G., INTENSYVAUS UŽSTATYMO „TRŪKIS“ TRA UŽUOMINA GILIAU ESANČIAM MAŽO MASTELIO PASTATŲ GRUPIŲ UŽSTATYMUI

KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRO APSAUGOS ZONA
SIŪLOMAS PASTATŲ GRUPAVIMAS
AKCENTUOJAMOS VIEŠOSIOS URBANISTINĖS ERDVĖS

GYVENAMOJI FUNKCIJA (DAUGIABUČIAI)
GYVENAMOJI FUNKCIJA (VIENBUČIAI IR DVIBUČIAI)
KOMERCINĖ, ADMINISTRACINĖ FUNKCIJA
VISUOMENINĖ FUNKCIJA
KITA (APŽVALGOS BOKŠTAS)

„CO-LIVINGAS“

SIŪLOMA REVITALIZACIJA
NAUJA PASKIRTIS – MUZIEJUS

BENDRUOMENĖS CENTRAS

FUNKCINIS MODELIS

KVR apsaugos zona (Šnipiškių dalis)
Šnipiškių skveras
Naujos jungtys
Naujasis esamas gyvenamasis kvartalas
Projektuojamas multifunkcis centras

BENDRO DARBO ERDVĖS
VIEŠOS POILSIO ERDVĖS
APŽVALGOS BOKŠTELIS
KAVINĖ/BARAS
VAIKŲ DIENOS CENTRAS
BIBLIOTEKA/SKAITYKLA

MULTIFUNKCIS CENTRAS

PJŪVIS

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA
TEMA: URBANISTINIŲ KONTRASTŲ ĮPRASMINIMAS STIPRINANT VIETOS IDENTITETĄ
DIPLOMANTAS: DALIA VIŠKELYTĖ
VADOVAS: GIEDRĖ RATKUTĖ-SKAČKAUSKIENĖ
PLANŠETO EIL. NR.: 5
PLANŠETŲ SKAIČIUS: 5